
ΑΙ ΗΔΟΝΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΥΠΟ

ΣΙΡ ΤΖΩΝ ΛΟΥΒΒΟΚ

βουλευτοῦ κτλ.

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

« Ἐάν τις εἶνε δυστυχῆς, αὐτὸς πηχίει· διότι τὸ θεῖον ἐποίησεν ὄλους νὰ εἶνε εὐτυχεῖς. »

ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ.

Μέγα δῶρον εἶνε ἡ ζωὴ, καὶ καθ' ὅσον φθάνομεν εἰς ἡλικίαν νὰ διακρίνωμεν, πολλοὶ ἐξ ἡμῶν φυσικὰ διαποροῦμεν περὶ τοῦ τίς ἄρα ὁ κύριος σκοπὸς τῆς υπάρξεώς μας. Κ' ἐκεῖνοι ἀκόμη οἵτινες δὲν παραδέχονται « τὸ μέγιστον ἀγαθὸν τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ » ὡς ἀπόλυτον κανόνα, πάλιν θ' ἀναγνωρίσωσιν ὅτι ὀφείλομεν πάντες νὰ προσπαθῶμεν ὅπως συντελῶμεν ὅσον δυνάμεθα εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ὁμοίων μας. Ὑπάρχουσιν ἐντοσοῦτε πολλοὶ οἵτινες φαίνονται ἀμφιβάλλοντες ἂν εἶνε ὀρθὸν νὰ προσπαθῶμεν ὅπως γείνωμεν εὐτυχεῖς ἡμεῖς αὐτοί. Ἡ ἰδία ἡμῶν εὐτυχία δὲν πρέπει, ὡς εἰκὸς, νὰ εἶνε ὁ κύριος σκοπὸς μας, οὔτε θὰ ἐπιτευχθῆ ποτὲ πράγματι, ἐὰν φιλαύτως καὶ ἰδιοτελῶς ἐπιζητῆται. Δυνατὸν νὰ ἔχωμεν πολλὰς ἡδονὰς ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπωμεν αὐταῖς νὰ κρατῶσιν ἡμῶν, εἰ δὲ μὴ θὰ παραδώσωσι ταχέως ἡμᾶς εἰς τὴν λύπην· καὶ ὡς λέγει ὁ Σενέκας, εἰς ποίαν ἐπικίνδυνον καὶ οἰκτρὰν δουλείαν πίπτει ὅστις ἐπιτρέπει εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς λύπας, δύο ἀπίστους καὶ σκληροὺς δεσπότας, νὰ δεσπῶσιν ἐναλλάξ αὐτοῦ ;

Φρονῶ διὰ τοῦτο ὅτι ὁ κόσμος θὰ ἦτο καλλίτερος καὶ λαμπρότερος ἐὰν οἱ διδάσκαλοί μας ἐνδιέτριβον περὶ τοῦ καθήκοντος τῆς εὐτυχίας,

ὡς καὶ περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ καθήκοντος· διότι ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα τόσον φαιδρὸι ὅσον δυνάμεθα, ἔστω καὶ μόνον διότι τὸ νὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς οἱ ἴδιοι εἶνε συντελεστικωτάτη συμβολὴ εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων.

Πρέπει νὰ ἠσθάνθη πᾶς τις ὅτι φαιδρὸς φίλος εἶνε ὡς ἡμέρα ἠλιοφειγῆς, ἥτις διαχύνει παντοῦ λαμπρότητα· καὶ πλείστοι ἐξ ἡμῶν δυνάμεθα, κατ' ἀρέσκειάν μας, νὰ καταστήσωμεν τὸν κόσμον τοῦτον παλάτιον ἢ εἰρκτήν.

Ἐπάρχει ἀναμφιβόλως φίλαυτός τις εὐχαρίστησις εἰς τὸ νὰ ῥέπωμεν εἰς μελαγχολίαν καὶ νὰ φανταζώμεθα ὅτι εἴμεθα θύματα τῆς εἰμαρμένης· εἰς τὸ νὰ ἐγκύπτωμεν εἰς τὰς δεινοπαθείας μας, καὶ μάλιστα ἂν εἶνέ πως φαντασιώδεις αὐταί. Ὅπως εἶνέ τις φαιδρὸς καὶ εὐθυμος, ἀπαιτεῖται προσπάθεια πολλάκις· ὑπάρχει τέχνη τις ὅπως τηρῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτυχεῖς· καὶ ἐν τούτῳ, ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις, ἔχομεν ἀνάγκη νὰ ἐπιτηρῶμεν καὶ ἰθύνωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ὡς ἐὰν ἤμεθα ἄλλος τις.

Ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ τῶ ὄντι εἶνε ἀλλοκότως συνυφασμένα. Συγχρότατα, καθὼς λέγει ὁ ποιητὴς Σέλλεϋ, κυττάζομεν ἔμπρὸς καὶ ὀπίσω καὶ τηκόμεθα δι' ὅ,τι δὲν ὑπάρχει· ὁ εἰλικρινέστατος ῥέλωσ μας εἶνε ἔμπλεως κρυφῆς τινος λύπης· τὰ τερπνότερα τῶν ἁσμάτων μας εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διηγοῦνται τὰ θλιβερότερα πράγματα.

Ὡς ἔθνος, οἱ Ἄγγλοι ῥέπουσι πρὸς τὴν μελαγχολίαν. Περὶ αὐτῶν ἐλέχθη ὅτι ἀπολαύουσι καὶ τὰς ἡδονὰς τῶν θλιβερῶς. Ἀλλὰ τοῦτο, ἂν ἀληθεύῃ ὅλως, ἐλπίζω ὅτι εἶνε μεταβατικὸς χαρακτήρ. Ἡ εὐθυμος Ἀγγλία ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι, ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι θ' ἀποδειχθῇ καὶ πάλιν τοιαύτη. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὴν ἀληθῆ μελαγχολίαν. Τί δύναται νὰ εἶνε μελαγχολικώτερον τῶν γραμμῶν τούτων, δι' ὧν ὁ Ὁμᾶρ Χαϋγιὰμ ἀρχίζει τὰ τετράστιχά του :

Ἐφήμεροι, ἐπὶ βραχὺν βιοῦμεν χρόνον
ὡς μόνον κέρδος ἔχοντες λύπην καὶ πόνον·
καὶ ἄλυτον ἀφήνοντες τὸ πρόβλημα τοῦ βίου
εἰς μέλλον βχίνωμεν νυκτός καὶ σκότους αἰωνίου

ἢ τοῦ ἁσματος τοῦ Δεδᾶς πρὸς τὸν ἡγεμόνα Σιδδάρθαν :

Εἴμεθα αἱ φωναὶ ἡμεῖς τοῦ πλάνητος ἀνέμου
ὅπου στενάζουν ἄνεσιν νὰ εὐρουν καὶ δὲν βρῖσκουν.
Ὅμοια μὲ τὸν ἄνεμον καὶ ἡ ζωὴ μας εἶνε·
φωνὴ θρηνώδης, στεναγμός, τῆς τρικυμίας ρόχθος.

Ἐὰν πράγματι ἀληθεύει τοῦτο, ἐὰν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸσον

ἐπώδυνος καὶ πλήρης κακοπαθείας, δὲν εἶνε παράδοξον ὅτι ἡ Νιρβάνα, ἡ παῦσις τῆς λύπης, θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτος καὶ ἐπὶ θυσίᾳ τῆς αὐτοσυνειδησίας ἀκόμη.

Ἄλλ' ἄρα δὲν ὀφείλομεν νὰ θέσωμεν πρὸ ἡμῶν αὐτῶν λίαν διάφορον ἰδεῶδες, ὑγιεστέραν, ἀνδρικοτέραν καὶ εὐγενεστέραν ἐλπίδα ;

Ζωὴ δὲν εἶνε τὸ νὰ ζῆ ἀπλῶς τις, ἀλλὰ τὸ νὰ ζῆ καλῶς. Ἐπάρχουσι τινες, λέγει ὁ Σενέκας, ζῶντες χωρὶς σκοπὸν ὅλως, καὶ διαβαίνοντες ἐν τῷ κόσμῳ ὡς κάρφος ἐν ποταμῷ· δὲν βαίνουσι, ἀλλὰ φέρονται· ἀλλ' ὡς ποιεῖ ὁ Ὅμηρος τὸν Ὀδυσσεῖα λέγοντα : «Πόσον λυπηρὸν εἶνε τὸ νὰ παύσῃ τις, τὸ νὰ κάμῃ τέλος, τὸ νὰ μένῃ ἀλαμπῆς καὶ νὰ μὴ λάμπῃ ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ὡς νὰ ἦτο ζωὴ τὸ ν' ἀναπνέῃ τις !»

Ὁ Γκαίτε μᾶς λέγει ὅτι τριακοντούτης ἀπεφάσισε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ζωὴν ὅχι πλέον κατὰ τμήματα, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ καλλονῇ καὶ τῇ ἀκεραιότητι αὐτῆς. Ἡ ζωὴ πρέπει νὰ μετράται διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ ὅχι διὰ τοῦ χρόνου. Βεβαίως δὲ δύναται καὶ πρέπει νὰ εἶνε λαμπρὰ, ἐνδιαφέρουσα καὶ εὐτυχής· καὶ κατὰ τὴν ἰταλικὴν παροιμίαν «ἐὰν ὅλοι δὲν ἔμποροῦν νὰ ζήσουν παρὰ τὴν πλατεῖαν, πᾶς τις δύναται νὰ αἰσθανθῇ τὸν ἥλιον.»

Ἐὰν πράττωμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν, ἐὰν δὲν μεγαλοποιῶμεν τὰς μικροῦ ἀξίας ἐνοχλήσεις, ἐὰν ἀποβλέπωμεν ἀποφασιστικῶς, δὲν λέγω εἰς τὴν λαμπρὰν ὄψιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα ὁποῖα ἀληθῶς εἶνε, ἐὰν ἀπολαύωμεν τῶν πολλῶν εὐεργετημάτων, τὰ ὁποῖα μᾶς περιστοιχίζουσι, ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε πράγματι λαμπρὰ κληρονομία. Καθὼς ψάλλει ὁ ποιητὴς Ἐρβετρ : «Πλείονες δούλοι παραστατοῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἢ ὅσους δύναται ν' ἀριθμήσῃ... Ὁ ἄνθρωπος εἶνε κόσμος καὶ ἔχει ἄλλον κόσμον νὰ τὸν ὑπηρετῇ.»

Ὀλίγοι ἐξ ἡμῶν ἐν τοσοῦτῳ κατανοοῦσι τὸ θαυμάσιον προνόμιον τῆς ζωῆς, ἢ τὰ εὐεργετήματα ὅσα κληρονομοῦμεν· τὴν δόξαν καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ σύμπαντος, τὸ ὅποσον εἶνε ἰδικόν μας, ἐὰν ἐξεύρωμεν πράγματι νὰ τὸ χαρῶμεν· τὸν βαθμὸν μέχρι τοῦ ὁποῖου δυνάμεθα ν' ἀναπτύξωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, ἐὰν θέλωμεν· ἢ τὴν δύναμιν ἣν κατέχομεν ὅπως ἀπολαύωμεν εἰρήνης καὶ καταθριαμβεύωμεν τῆς λύπης καὶ τοῦ πόνου.

Ὁ Δάντης κατέκρινε τὴν ὀλιγωρίαν τῶν ἀγαθῶν εὐκαιριῶν ὡς σπουδαῖον σφάλμα : «Ὅστις ἀποστέρῃ ἑαυτὸν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φωτός, φθείρει ἀλιγίστως τὰ ἴδια χαρίσματα του, καὶ λυπεῖται ὅταν ἔπρεπε νὰ χαίρῃ.»

Ὁ Ροῦσκιν ἐξέφρασε τοῦτο μετ' ἰδιαζούσης ἐξάρσεως τῶν θαυμασίων

καλλονῶν τοῦ ἐκλάμπρου τούτου κόσμου, τὸν ὅποιον πολλοὶ θεωροῦσι συγχά ὡς τετριμμένον τι καὶ τὸν ἐνθυμοῦνται ἔννευ εὐγνώμοσύνης. «Οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι, συνιστῶντες τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, σπανίως ἀναφέρονται εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἐν οἷς αὕτη δαψιλέστερον καὶ ἀμειώτερον ἐπεδείχθη· καίτοι ἐπιμένουσι πολὺ εἰς τὸ ὅτι μᾶς ἔδωκε τὸν ἄρτον καὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν ὑγίειαν τὰ ὅποια δίδει εἰς ὅλα τὰ ὑποδεέστερα κτίσματα, δὲν μᾶς προτρέπουσι νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν δι' ἐκεῖνην τὴν δόξαν τῶν ἔργων του, τὰ ὅποια εἰς ἡμᾶς μόνους ἐπέτρεψε νὰ νοῶμεν· μᾶς λέγουσι συγχά νὰ μελετῶμεν κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ δὲν μᾶς πέμπουσιν, ὡς ὁ Ἰσαὰκ, εἰς τοὺς ἀγρούς τὴν ἐσπέραν· ἐπιμένουσιν ἐπὶ τοῦ καθήκοντος τῆς αὐτοθυσίας, ἀλλὰ δὲν ἀναπτύσσουσι τὸ καθήκον τῆς ἡδονῆς.» Καὶ πάλιν, ὡς ἀλλαχοῦ λέγει, «ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, καθ' ὅσον πορευόμεθα ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ βίου, ἔχει τὴν ἐκλογὴν ἢ νὰ στρέψῃ ὅλας τὰς φωνὰς τῆς φύσεως εἰς ἓν ἄσμα εὐφροσύνης, ἢ νὰ μαράνη καὶ ἀποσθέσῃ τὴν συμπάθειαν τῆς ἐν φοβεροῦ σιωπῇ καταδίκης.» Δὲν πρέπει ἄρα νὰ ὁμολογήσωμεν μετὰ τοῦ Σίρ Ἑρρίκου Τέυλορ ὅτι ὅστις ῥίψη ἀναδρομικὸν βλέμμα εἰς τὰ ἔτη τὰ ὅποια ἔζησε, θὰ ἴδῃ ταῦτα βριθόντα ἀπὸ ἀπολεσθείσας εὐκαιρίας; Ἐκεῖνον ὅστις δὲν χαίρεται τὴν ζωὴν, λέγει καὶ ὁ Βράουν, τὸν ἔχω μόνον ὡς φάντασμα, καίτοι φέρεται ἐπάνω του τὰ ὀρατὰ πάθη τῆς σαρκός.

Ὁ ἅγιος Βερνάρδος χωρεῖ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι «τίποτε δὲν εἴμπορεῖ νὰ μὲ βλάψῃ εἰμὴ ἐγὼ αὐτός· τὸ κακὸν τὸ ὅποιον ὑποφέρω, τὸ φέρω μάζυ μου, καὶ οὐδέποτε πάσχω εἰμὴ ἀπὸ ἰδίου σφάλμα μου.»

Ἐθνικοὶ τινες φιλόσοφοι ἐδίδαξαν περίπου τὸ αὐτὸ μάθημα. «Οἱ θεοί, λέγει ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ἔθηκαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου ὅλα τὰ μέσα ὅπως τὸν καταστήσωσιν ἱκανὸν νὰ μὴ ὑποπίπτῃ εἰς κακά. Ἄλλ' ὅ,τι δὲν κάμνει χειρότερον τὸν ἄνθρωπον, πῶς θὰ κάμνη χειροτέραν τὴν ζωὴν του;»

Ὁ Ἐπίκτητος τὸ αὐτὸ ἀποφαίνεται: «Ἐὰν ἄνθρωπός τις εἶνε δυστυχῆς, μέμνησθε ὅτι ἡ δυστυχία του εἶνε ἰδιον σφάλμα του· διότι ὁ θεὸς ἔκαμεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ εἶνε εὐτυχεῖς.» Ἄλλαχοῦ γράφει: «Εἶμαι εὐχαριστημένος πάντοτε μὲ ὅ,τι συμβαίνει· διότι φρονῶ ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ θέλει ὁ θεὸς εἶνε καλλίτερον ἀπὸ ὅ,τι θέλω ἐγώ.» Καὶ πάλιν: «Μὴ ζητῆς νὰ συμβαίνωσι τὰ πράγματα ὅπως εὔχου· ἀλλ' εὔχου τὰ συμβαίνοντα νὰ εἶνε ὅποια εἶνε, καὶ θὰ ἔχῃς τὸν ροῦν τῆς ζωῆς σου ἡσυχον... Ἐὰν ἐπιθυμῆς τι τὸ ἀνῆκον εἰς ἄλλον χάνεις

ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶνε ἰδικόν σου.» Τοιοῦτον καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐπίγραμμα:

Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου· εἰ δ' ἀγνακτεῖς,
καὶ σαυτὸν λυπεῖς καὶ τὸ φέρον σε φέρει.

Ὀλίγοι ἐν τούτοις, νομίζω, δύνανται ν' ἀποφανθῶσι τόσον ἀπολύτως ὅσον ὁ Ἄγ. Βερνάρδος. Δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ ὑποφέρωμεν ἀπὸ πόνους, ἀσθενείας καὶ ἀγωνίας· ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν, ἀπὸ τὴν διαστροφὴν, τὰ σφάλματα ὡς καὶ τὴν ψυχρότητα ἐκείνων οὐς ἀγαπῶμεν. Πόσαι ἡμέραι συνεκαλύφθησαν καὶ ἐπεσκοτίσθησαν ἀπὸ μίαν ὀργίλην λέξιν!

Ὁ Ἐγγελοῦ λέγεται ὅτι συνεπλήρωσεν ἡσυχῶς τὸ σύγγραμμά του «Φαινομενολογία τοῦ πνεύματος» ἐν Ἰένῃ, τῇ 14 Ὀκτωβρίου 1806, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τίποτε περὶ τῆς μάχης ἣτις ἐμαίνετο ὀλόγυρά του.

Ὁ Ματθαῖος Ἀρνόλδος ὑπέμνησεν ὅτι δυνάμεθα νὰ λάβωμεν μάθημα ἀπὸ τὰ οὐράνια σώματα: «Ἀτρόμητα ἀπὸ τὴν πείριξ των ἐπικρατοῦσαν σιωπῇ, ἀπερίσπαστα ἀπὸ τὰ θεάματα ὅσα βλέπουσι, δὲν ἀπαιτοῦσιν ἵνα τὰ ἐξω αὐτῶν πράγματα χαρίσωσιν αὐτοῖς ἀγάπην, συμπάθειαν καὶ ἡδονήν. Συνδεδεμένα καθ' ἑαυτὰ, καὶ μὴ παρατηροῦντα εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκονται τὰλλα ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀντλοῦντα εἰς τὸ ἔργον των τὴν ἰδίαν δυνάμιν των, φθάνουσι τὴν ἰσχυρὰν ζωὴν ἣν βλέπετε.»

Ἀληθεύει ὅτι «πᾶς ἄνθρωπος εἶνε ὁ ἴδιος ἀσθήρ του· αἱ πράξεις μας εἶνε οἱ ἄγγελοι μας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ», καὶ ὅτι ἀντὶ νὰ μιμηθῇ τις τοὺς πολλοὺς πράττων κακὰ, ὀφείλει νὰ ἴσταται «ὡς ὁ στῦλος τῆς Πομπηίας, κειχωρισμένος καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀπλοῦς ἐν ἀκεραιότητι.» Ἄλλ' εἰς πολλοὺς ἢ ἀπομόνωσις αὕτη θὰ ἦτο ἀλγεινοτάτη, διότι ἡ καρδία εἶνε οὐχὶ νῆσος ἀποκεκομμένη τῶν ἄλλων χωρῶν, λέγει ὁ Βάκων, ἀλλ' ἡπειρος συνεχομένη αὐταῖς.

Ἐὰν ἀποχωρίσωμεν τόσον ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν συμφερόντων τῶν περὶ ἡμᾶς ἀνθρώπων, ὥστε νὰ μὴ συμπαθῶμεν πρὸς τὰ παθήματά των, ἀποκλείομεν ἡμᾶς αὐτοὺς πάσης συμμετοχῆς τῆς εὐτυχίας των, καὶ χάνομεν πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα κερδίζομεν. Ἐὰν ἀποφεύγωμεν πᾶσαν συμπάθειαν καὶ ὀχυρούμεθα ἐν ψυχρῷ ἀλυσιδωτῷ θώρακι ἰδιοστελείας, ἀποκλείομεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ πολλῶν τῶν μεγίστων καὶ ἀγνωστάτων εὐφροσυνῶν τοῦ βίου. Ὅπως καταστῶμεν ἀναίσθητοι πρὸς τὸ ἄλλος, πρέπει ν' ἀποταθῶμεν καὶ τὸ δυνατὸν τῆς εὐτυχίας.

Ἐκτὸς τούτου, πολλὰ ἐξ ὧν ὀνομάζομεν κακὰ εἶνε πράγματι ἀγαθὰ ἐν μεταμφίεσει, καὶ δὲν πρέπει νὰ μαχώμεθα ἀφρόνως πρὸς ἐναντιότητάς τὰς ὅποιας δὲν ἐννοοῦμεν ἀκόμη, οὔτε νὰ ὑπερορῶμεν τὰ ἀγαθὰ τὰ

ἐνεχόμενα ἐν αὐταῖς. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη εἶνε, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, οἱ ἦλοι οἱ συνάπτοντες ὁμοῦ σῶμα καὶ ψυχὴν. Ὁ πόνος εἶνε μῆνυμα τοῦ κινδύνου, αὐτόχρημα ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως. Ἄνευ αὐτοῦ, ἄνευ τῶν μηνυμάτων τὰ ὁποῖα μᾶς δίδουσιν αἱ αἰσθήσεις μας, αὐτὰ τὰ περιβάλλοντα ἡμᾶς ἀγαθὰ ταχέως καὶ ἀφύκτως θ' ἀπέβαινον ὀλέθρια. Πολλοὶ ἐκεῖνων οἵτινες δὲν ἐμελέτησαν τὸ ζήτημα διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὰ βαθύτερον κείμενα μέρη τοῦ σώματος πρέπει νὰ εἶνε εὐαισθητότερα. Τὸ ἐναντίον ἀληθεύει. Τὸ δέρμα εἶνε ἀδιάλειπτος καὶ ἀκοίμητος φρουρὸς, ἔτοιμος πάντοτε νὰ μᾶς δίδῃ εἰδήσιν περὶ παντός πλησιάζοντος κινδύνου· ἐνῶ ἡ σὰρξ καὶ τὰ ἐσώτερα ὄργανα, ὅπου ὁ πόνος θὰ ἦτο ἄσκοπόν τι, εἶνε, ἐνόσφ ὑγιαίνουσι, σχετικῶς ἀναισθητα.

«Ὁμιλοῦμεν, λέγει ὁ Χέλπερ, περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ, ... ἀλλὰ τί ἐστὶ κακόν; ὀμιλοῦμεν ὡς τὰ πολλὰ περὶ τῶν παθημάτων καὶ δοκιμασιῶν ὡς καλῶν ἴσως εἰς τὰ ἀποτελέσματά των· ἀλλὰ δυσκολευόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶνε καλὰ καθ' ἑαυτά. Καὶ ὅμως εἶνε γνῶσις, μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ προσκτηθῇ εἰμὴ διὰ τῆς ἀναδείξεως τῶν ἀνθρώπων ὡς θεῶν, καθισταμένων ἱκανῶν νὰ ἐννοῶσιν ἄνευ πείρας. Ὅλα ὅσα ὑποφέρουσιν οἱ ἄνθρωποι δυνατόν νὰ εἶνε ἀπολύτως τὰ κάλλιστα δι' αὐτοὺς καὶ ὄχι νὰ μετέχωσι τοῦ κακοῦ, κατὰ τὴν συνήθη ἐκδοχὴν τῆς λέξεως τοῦλάχιστον».

Τῷ ὄντι, ἀπὸ τῆς κοιλάδος ἀνακαλύπτει τις ἄριστα τὸ ὄρος, ὡς λέγει ὁ Βάκων, καὶ ὡς παρατηρεῖ ὁ Ρουσσώ, διὰ νὰ αἰσθανθῇ τις τὰ μεγάλα ἀγαθὰ ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ τὰ μικρὰ κακὰ.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν φαινόμεθα ἀπολαμβάνοντες πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν, πολλοὶ θὰ αἰσθανθῶσιν, ὡς ἐκτίθεται εἰς τοὺς ὡραίους στίχους τοῦ Φιλικία, ὅτι «τόσον ἡ Πρόνοια ἐπιμελεῖται ὅλας τὰς ἀνάγκας μας, ἐπακούει ὅλων τῶν προσευχῶν μας καὶ βοηθεῖ εἰς ὅλας τὰς χρεῖας μας, ὥστε, καὶ ὅταν ἀρνῆται ὅ,τι μᾶς φαίνεται τὸ δίκαιόν μας, ἢ ἀρνεῖται διότι τοῦτο θὰ μᾶς ἔβλαπτεν, ἢ φαίνεται μόνον νὰ ἀρνῆται, καὶ ἀρνούμενη χαρίζει.»

Ὅσοι πάλιν δὲν παραδέχονται τὸ δόγμα τῆς διαρκοῦς Προνοίας, θὰ χαρῶσιν ἐν τῇ πίστει ὅτι κατὰ τὸ ὅλον οἱ νόμοι τοῦ Σύμπαντος ἐνεργοῦσι πρὸς γενικὴν εὐτυχίαν.

Καὶ ἂν τυχὸν ἔλθῃ λύπη εἰς τὸν ἄνθρωπον, «ἡ λύπη πρέπει νὰ εἶνε, ὡς ἡ χαρὰ, μεγαλοπρεπῆς, σεμνὴ, καθαίρουσα, ἀνυψοῦσα, ἐλευθεροῦσα· ἰσχυρὰ ὅπως καταβάλλῃ μικρὰς ἐνοχλήσεις· ἐπιβάλλουσα μεγάλας σκέψεις, γενναῖα φρονήματα, φρονήματα διαρκούντα μέχρι τέλους.»

Ἐὰν ἐντοσοῦτῳ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ ζωὴ θὰ εἶνε ὅλη εὐτυχία, δυνάμεθα τοῦλάχιστον νὰ ἐξασφαλίσωμεν βαθεῖαν κλίσιν τῆς πλαστικῆς πρὸς τὰ δεξιὰ· καὶ συμβάντα δὲ τὰ ὁποῖα φαίνονται ὡς ἀτυχήματα, ἐὰν τολμηρῶς τὰ ἀτενίσῃ τις, δυνατόν πολλάκις ν' ἀποβῶσιν εἰς ἀγαθόν. Πολλάκις, λέγει ὁ Σενέκας, ἡ συμφορὰ ἀποβαίνει πρὸς ὄφελός μας, καὶ μεγάλαι καταστροφὰὶ προλειαίνουσι τὴν ὁδὸν πρὸς μείζονα κλήν. Ὁ Χέλμολτς ὠρμήθη εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ προσβολῆν νόσου. Τοῦτο ἤγαγε πρὸς ἀπόκτησιν μικροσκοπίου, τὸ ὁποῖον ἠδυνήθη ν' ἀγοράσῃ διότι διήλθε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1841 ἐντὸς νοσοκομείου, κατατρυχόμενος ἀπὸ τυφοειδῆ πυρετόν· μαθητῆς ὢν, ἐτράφη δωρεάν, καὶ ἅμα ἀναρρώσας εὐρέθη κατέχων μικρὸν ποσὸν ἐκ τῆς οἰκονομίας ταύτης, δι' οὗ ἠγόρασε τὸ μικροσκόπιον.

«Ὁ Σαβοναρόλας, λέγει ὁ Καστελάρ, θὰ ἦτο ὑφ' ὅλας τὰς περιστάσεις ἀναντιρρήτως καλὸς σύζυγος, φιλόστοργος πατήρ· ἀνὴρ ἄγνωστος εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς ἄκρον ἀνίκανος ν' ἀποτυπώσῃ ἐπὶ τῆς ἄμμου τοῦ χρόνου καὶ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τὰ βαθεῖα ἴχνη τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν· ἀλλ' ἡ ἀτυχία συνέβη νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, νὰ σπαράξῃ τὴν καρδίαν του, καὶ νὰ μεταδώσῃ αὐτῷ τὴν μελαγχολίαν ἐκείνην, ἣτις χαρακτηρίζει ἀλγοῦσαν ψυχὴν· καὶ ἡ λύπη ἣτις περιέβαλε τὰς ὀφρῦς του μὲ ἀκανθῶν στέφανον ἦτο ἐπίσης ἐκείνη ἣτις τὰς ἐστεφάνωσε μὲ τὴν αἴγλην τῆς ἀθανασίας. Αἱ ἐλπίδες του εἶχον συγκεντρωθῆ ἐπὶ τὴν γυναῖκα ἣν ἠγάπα, ἡ ζωὴ του εἶχε κρεμασθῆ εἰς τὴν ἀπόκτισιν αὐτῆς, καὶ ὅταν ἡ οἰκογένειά της τὸν ἀπέριψεν, ἐν μέρει ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ ἐν μέρει ἕνεκα τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του, ἐπίστευσεν ὅτι θάνατος ἦλθεν ἐπ' αὐτόν, ἐνῶ ἀληθῶς ἦλθεν ἡ ἀθανασία.»

Εἶνε ἐντούτοις ἀδύνατον ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ὕπαρξιν τοῦ κακοῦ, καὶ ἡ αἰτία τούτου ἐπὶ μακρὸν κατεπόνησε τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ὁ ἄγριος λύει τὸ πρόβλημα διὰ τῆς ὑποθέσεως τῶν πνευμάτων. Οἱ Ἑλληνας ἀπέδιδον τὰς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων ἐν μεγάλῳ μέτρῳ εἰς τὰς δυσμενείας καὶ ἀντιζηλίαις τῶν θεῶν καὶ θεαινῶν. Ἄλλοι ἐφαντάσθησαν δύο θείας ἀρχὰς ἀντικειμέναις καὶ μαχομέναις, τὴν μὲν φιλικὴν τὴν δὲ ἐχθρικὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ἐλευθερία τῶν πράξεων ἐντούτοις φαίνεται συνεπαγομένη τὴν ὕπαρξιν τοῦ κακοῦ. Ἐὰν πᾶσα δύναμις ἐπιλογῆς ἀφίεται ἡμῖν, τὸ πολὺ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκλογῆς ἣν θὰ κάμωμεν. Ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων, δύο καὶ δύο δὲν γίνονται πέντε. Ὁ Ἐπίκτητος φαντάζεται

τὸν Δία προσφωνοῦντα ὡς ἐξῆς τοὺς ἀνθρώπους : « Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ κάμω τὸ σῶμά σας καὶ τὴν οὐσίαν σας ἐλεύθερα τῆς ἐπηρείας τῆς Ἄτης, θὰ τὸ ἔκαμνα. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ γείνη, σὰς ἔδωκα μικρὸν μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου. »

Τὸ θεῖον τοῦτο δῶρον εἰς ἡμᾶς ἀπόκειται νὰ τὸ μεταχειρισθῶμεν φρονίμως. Εἶνε πράγματι ὁ πολυτιμότετος θησαυρός μας. « Ἡ ψυχὴ εἶνε πολὺ καλλίτερον πρᾶγμα ὑπὲρ πάντα ὅσα κατέχετε. Δύνασαι ἄρα νὰ μοὶ δείξης τίνι τρόπῳ ἐπεμελήθης αὐτῆς ; Διότι δὲν εἶνε πιστευτὸν ὅτι σὺ, τόσοσ σοφὸς ἀνὴρ, ἀσυνέτως καὶ ἀμελῶς ἀφήνεις νὰ ὀλιγωρῆται τὸ πολυτιμότεον πρᾶγμα ὅπερ κατέχεις. »

Περιπλέον, ἔστω καὶ ἂν δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ κακόν, εἶνε ἀναντιρρήτως ἀληθὲς ὅτι, ὅχι μόνον ἂν ἡ ζωὴ ἦν διάγομεν εἶνε καλὴ καὶ χρήσιμος ἢ κακὴ καὶ ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶνε εὐτυχῆς ἢ δυστυχῆς, πολὺ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς δυνάμεώς μας καὶ εἶνε ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν. Ὁ καιρὸς ἀπαλλάττει τῶν κακιῶν τοὺς ἄφρονες, ἀλλ' ὁ ὀρθὸς λόγος τοὺς σοφοὺς, λέγει ὁ Ἐπίκτητος, καὶ οὐδεὶς ποτὲ ἔγεινεν εἰς ἄκρον ἄθλιος εἰμὴ διὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του. Εἶμεθα ἂν ὅχι κύριοι, τοῦλάχιστον ἰθύντορες ἡμῶν αὐτῶν.

Παρὰ πολλοῖς ἐξ ἡμῶν δὲν εἶνε τόσοσ αἱ μεγάλαι λύπαι, αἱ νόσοι καὶ ὁ θάνατος, ἀλλὰ μᾶλλον αἱ μικραὶ καθημεριναὶ μέριμναι, αἵτινες ἐπισκοπίζουσι τὸν ἥλιον τῆς ζωῆς. Πολλοὶ τῶν ἐνοχλήσεων τοῦ βίου εἶνε καθ' ἑαυτὰς ἀσήμαντοι, καὶ εὐκόλως δύναται τις νὰ τὰς ἀποφεύγῃ.

Πόσον εὐτυχῆς θὰ ἦτο ὁ οἰκιακὸς βίος ἐν γένει ἄνευ τῶν ἀνοήτων ἐρίδων ἢ τῶν παρανοήσεων, ὡς ὀρθῶς καλοῦνται. Εἶνε ἰδικόν μας σφάλμα ἐὰν ἡμεθα φιλέριδες ἢ δύσθυμοι· οὔτε εἶνε ἀνάγκη, καίτοι τοῦτο εἶνε ὀλιγώτερον εὐκόλον, ν' ἀνεχώμεθα ὅπως γινώμεθα δυστυχεῖς διὰ τῆς φιλέριδος διαθέσεως ἢ τῆς δυσθυμίας τῶν ἄλλων.

Πολλῶν ἐξ ὧσων ὑποφέρομεν εἶμεθα ἡμεῖς αἵτιοι πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, ἂν ὅχι διὰ σφάλματος, τοῦλάχιστον ἐξ ἀμαθείας ἢ ἀπερικοψίας. Πολὺ συχνὰ λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν εὐτυχιάν τῆς στιγμῆς, καὶ λησμονοῦμεν τὴν εὐτυχιάν τῆς ζωῆς μας ὅλης. Αἱ ἐνοχλήσεις σπανιότερον ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς, ἡμεῖς μᾶλλον πηγαίνομεν ζητοῦντες αὐτάς. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν σπαταλῶσιν ἀδίκως τὴν ζωὴν των. Ὁ Λαβρυγέρ λέγει ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι ἐξοδεύουσι πολὺ τῆς ζωῆς των ὅπως καταστήσωσι τὸ λοιπὸν ἄθλιον. Ὁ Γκαῖτε παρατηρεῖ ὅτι ὁ πολυμέριμνος ἄνθρωπος, εἰς ὅλας τὰς γενεάς, δὲν ἔπαυσε νὰ σπεῖρη ματαιότητα ὅπως θερίσῃ ἀπελπισίαν.

Οὐ μόνον ὑποφέρομεν πολὺ ἐν τῇ προβλέψει τοῦ κακοῦ, καθὼς ὁ Νῶε ἔζησε πολλὰ ἔτη περιμένων μετὰ θλίψεως τὸν κατακλυσμὸν, καὶ ἡ Ἱερουσαλὴ ἦτο δεδωμένη διὰ τὸν Ἱερεμίαν πρὶν πολιορκηθῆ, ἀλλὰ συχνὰ θλιβόμεθα μεγάλως φόβῳ δυστυχιῶν αἵτινες ἐν τοσοῦτῳ ποτὲ δὲν συμβαίνουσι. Ἐπρεπε νὰ πράττωμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ νὰ περιμένωμεν ἀτάραχοι τὸ ἀποτέλεσμα. Συχνὰ ἀκούομεν περὶ ἀνθρώπων οἵτινες καταβάλλονται ἀπὸ ὑπερβολικόν κάματον, ἀλλ' ἐννεύοντα τοῖς ἑκατὸν οὗτοι πάσχουσι πράγματι ἐκ δυσφορίας ἢ ἀγωνίας.

Οἱ ἠθικοὶ πόνοι μας, λέγει ὁ Ρουσσῶ, εἶνε ὅλοι ἐν τῇ διανοίᾳ, ἐξαιρουμένου ἐνός, ὅστις εἶνε τὸ ἔγκλημα· καὶ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς· οἱ σωματικοὶ πόνοι μας μᾶς καταστρέφουσι ἢ καταστρέφονται. Ὁ καιρὸς ἢ ὁ θάνατος εἶνε τὰ φάρμακά μας.

Τὰ ἱατρικά μας, λέγει ὁ Σαίξπηρ, τὰ ἔχομεν πολλάκις μέσα μας, καὶ ὁμως τὰ ἀποδίδομεν εἰς τὸν οὐρανόν.

Τοῦτο ὁμως ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς ἐν ἡλικίᾳ. Ὡς πρὸς τὰ παῖδια, τὸ πρᾶγμα διαφέρει. Σύνηθες μὲν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι εἶνε πλάνη, τὸ νὰ καλῶμεν εὐτυχῆ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Τὰ παῖδια ἐνούτοις ὑποφέρουσι πολλάκις ἀγωνίας καὶ εἶνε ὑπερευαίσθητα. Ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ εἶνε ἀνὴρ καὶ κύριος τῆς τύχης του. Ἀλλὰ τὰ παῖδια εἶνε εἰς τὸ ἔλεος τῶν τροφῶν ἢ τῶν οικείων. Ὁ Ῥαρεῦ, ὁ μέγας ἵπποδαμαστής, μᾶς διηγεῖται ὅτι ἠσθάνθη τὸν σφυγμὸν ἵππου ὑψωθέντα κατὰ δέκα σφύξεις ἐκ τινος ὀργίλου λόγου ὃν ἀντελήθη τὸ ζῶον. Φαντασθῆτε τότε πῶς θὰ ἐπηρέαζῃ τὰ παῖδια !

Μικρὸς ψόγος εἶνε διὰ τοὺς νέους ἐὰν εἶνε ὑπερευαίσθητοι· ἀλλ' εἶνε κίνδυνος τὸ ν' ἀντιπαλαίῃ τις πρὸς τοῦτο. « Τὸν τρόπον τῆς τρικυμίας αἰσθάνεται τις πρῶτον ἐν τῇ θαλαμίσκῳ τοῦ πλοίου. »

Ὅπως σωθῶμεν ἀπὸ φανταστικῶν ἢ τοῦλάχιστον προβληματικῶν δεινῶν, ὑποφέρομεν πολλάκις πραγματικὰς κακοπαθείας. « Ὅστις δὲν ἀρκῆται εἰς ὀλίγα, λέγει ὁ Ἐπίκουρος, εἰς τίποτε δὲν ἀρκεῖται. » Ποσάκις κοπιᾶζομεν δι' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν ἀναπαύει ! Τὸ περιττὸν τῆς χρήσεως εἶνε περιττὸν τῆς ἀνάγκης, καὶ φορτίον μόνον διὰ τὸν φέροντα. Πλείστοι ἐξ ἡμῶν ἐπιβάλλομεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀμέτρους ἀνωφελεῖς ἐνοχλήσεις· ἐκκινουῦμεν τρόπον τινὰ εἰς τὴν πορείαν τοῦ βίου μὲ βαρὺ φορτίον περιττῆς ἀποσκευῆς· καὶ ὅσο μακρύνει τις τὴν πορείαν του, λέγει ὁ Βάκων, τόσοσ βραχύνει τὰς πτέρυγὰς του. Εἰς ἐν ἀγγλικὸν παραμῦθι, ὁ Λευκὸς Ἰππότης παρίσταται ὡς φορτωθῆς, ὅταν ὠρμάτο εἰς ὄδοιο-

ρίαν, με ποικίλα σύνεργα και έργαλεια, εν οἷς και με μνάγραν, δια να συλλαμβάνη τους ποντικούς τὴν νύκτα, και με κυψέλην, δια να περιμαζεύη τὰς μελίσσας, ὅπου ἤθελεν ἐμπέσει εἰς σμήνος τούτων.

Ὁ περιηγητὴς Χῆρν, ἐν τῇ «ὁδοιπορίᾳ εἰς τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ὀρειχάλκου.» μᾶς διηγείται ὅτι ἀφοῦ ἐξεκίνησεν εἰς τὴν ἐκδρομὴν του συνήνησσε συμμορίαν Ἰνδῶν, οἵτινες ἤρπασαν μέγα μέρος τῶν ἐφοδίων του, και ὁ Χῆρν φιλοσοφικώτατα παρατηρεῖ: «Ἀφοῦ ἐλάφρυνε τόσον ἡ ἀποσκευὴ μας, ἡ ὁδοιπορία μας τὴν ἐπιούσαν κατέστη ἀνεπαισθητέρα.» Καὶ οἱ Ἰνδοὶ τοῦ εἶχαν καταστρέψει τὰ ἐπιστημονικά του ἐργαλεια, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως τοῦ ἦσαν χρησιμώτατα.

Ὅταν ἐπέρχωνται ἐνοχλήσεις, ὁ Μάρκος Αὐρήλιος φρονίμως μᾶς λέγει: «ἐνθυμοῦ ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ἥτις σὲ ἄγει εἰς θλίψιν νὰ ἐφαρμόζῃς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὅτι δὲν εἶνε ἀτυχία, ἀλλὰ τὸ νὰ τὴν ὑποφέρῃς γενναίως εἶνε εὐτυχία.» Ἡ ἰδία ὀργὴ μας τῶ ὄντι μᾶς βλάπτει περισσότερο παρὰ τὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς κάμνει νὰ ὀργιζώμεθα· και πάσχομεν πολὺ περισσότερο ἐκ τῆς ὀργῆς και λύπης ἢ ἀφήνομεν νὰ ἐγερθῇ ἐν ἡμῖν ἡ ἐκ τῶν πράξεων αὐτῶν ἐφ' αἷς ὀργιζώμεθα και λυπούμεθα. Πόσοι και πόσοι, φερ' εἰπεῖν, περισπῶνται και διαταράττονται ἀπὸ οἰκογενειακὰς ἔριδας και διχονοίας. Καὶ ὁμως ἐννεήκοντα τοῖς ἐκατὸν δὲν ἐπρεπέ τις νὰ ὑποφέρῃ διότι εὐρίσκεται ἐν σφάλματι. Ἐὰν ἡ καταδίκη εἶνε δικαία, πρέπει νὰ εἶνε ὡς νοουθεσία εὐπρόσδεκτος· ἐὰν εἶνε ἄδικος, διατὶ νὰ θλιβώμεθα; Ἀρκεῖ ὅτι εἶνε ἄδικος. Τὸ δίκαιον θὰ γνωσθῇ.

Ἐκτός τούτου, ἀφοῦ ἀτυχήματα συμβαίνουσιν, ἡμεῖς τὰ κάμνομεν χειρότερα, προσθέτοντες βάρος εἰς αὐτά.

«Μέλλω ν' ἀποθάνω, λέγει πάλιν ὁ Ἐπίκτητος· Ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποθάνω ἐν θλίψει; Μέλλω νὰ τεθῶ εἰς δεσμὰ; Πρέπει λοιπὸν νὰ κλαίω; Μέλλω ν' ἀπέλθω εἰς ἐξορίαν. Δύναμαι νὰ κωλυθῶ τοῦ ν' ἀπέλθω μετὰ φαιδρότητος και εὐφροσύνης; Ἀλλὰ θὰ σὲ θέσω ἐν εἰρκτῇ. Ἄνθρωπε, τί λέγεις; Δύνασαι νὰ θέσῃς τὸ σῶμά μου ἐν εἰρκτῇ, ἀλλὰ τοῦ πνεύματός μου οὔτε ὁ Ζεὺς αὐτὸς δύναται νὰ δεσπόσῃ.»

Ἐὰν τῶ ὄντι δὲν εἰμποροῦμεν νὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς, τὸ σφάλμα ἔγκειται ἐν γένει εἰς ἡμᾶς αὐτούς. Ὁ Σωκράτης ἔζησεν ἐπὶ τῶν Τριάκοντα. Ὁ Ἐπίκτητος ἦτο δούλος, και ὁμως πόσα χρεωστοῦμεν αὐτῷ!

«Πῶς εἶνε δυνατόν, λέγει, ἄνθρωπος ἀκτῆμων, γυμνός, φερέοικος, ἀνέστιος, πιναρός, ἄνευ δούλου, ἄπολις, νὰ διέλθῃ ἄνετον βίον; Ἴδε, ὁ θεὸς σὰς ἐστειλεν ἄνθρωπον νὰ σὰς δείξῃ ὅ,τι εἶνε δυνατόν. Ἴδετε ἐμεῖ,

ὅστις εἶμαι ἄπολις, ἄστεγος, ἀκτῆμων, ἄπαις· κοιμῶμαι χαμαί· δὲν ἔχω σύζυγον, οὔτε τέκνα, οὔτε πραιτώριον, ἀλλὰ μόνον τὴν γῆν και τὸν οὐρανόν, και πιναρόν τριβώνιον. Καὶ τίς μοι χρεῖα! Δὲν εἶμαι ἄλυπος; Δὲν εἶμαι ἄφοβος; Δὲν εἶμαι ἐλεύθερος; Πότε με εἶδετε διαμαρτάνοντα τῆς ἐπιθυμίας, ἢ ὑποπίπτοντα εἰς ὅ,τι ὤφειλον ν' ἀποφύγω; Ἐμémφθην ποτὲ θεὸν ἢ ἄνθρωπον; Ἐνεκάλεσα ποτὲ ἄνδρα; Μὲ εἶδε τίς ποτε σκυθρωπὸν τὴν ὄψιν; Καὶ πῶς συντυγχάνω ἰκεῖνοις οὓς φοβεῖσθε και θαυμάζετε; Δὲν φέρομαι πρὸς αὐτούς ὡς πρὸς δούλους; Τίς βλέπων με δὲν νομίζει ὅτι βλέπει βασιλέα και κύριον;»

Ἀναλογίσθητε διὰ πόσα πράγματα ὀφείλομεν νὰ εὐγνωμονῶμεν. Ὁλίγοι ἐξ ἡμῶν ἐκτιμῶμεν τὸ πλῆθος τῶν καθημερινῶν ἀπολαύσεων· τὰς θεωροῦμεν ὡς μικρά τινα και τετριμμένα, και ὁμως τὰ μικρὰ ἀποτελοῦσι τὴν τελειότητα, και ἡ τελειότης δὲν εἶνε μικρόν τι, ὡς εἶπεν ὁ Μικαὲλ Ἀνδζελο. Τὰς λησμονοῦμεν διότι εἶνε πάντοτε παρ' ἡμῖν· και ὁμως δι' ἕκαστον ἡμῶν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πέιτερ, τὰ ἀπλᾶ ταῦτα δῶρα, και ἄλλα ἐπίσης τετριμμένα, ὁ ἄρτος και ὁ οἶνος, αἱ ὀπῶραι και τὸ γάλα, θὰ ἠδύναντο ν' ἀνακτῆσσι τὴν ποιητικὴν ἐκείνην και ἠθικὴν ὄντως ἀξίαν των, ἥτις βεβαίως ἀνήκει εἰς ὅλα τὰ μέσα τοῦ καθημερινοῦ μας βίου, ἐὰν μόνον διεκόπτετο ἐπὶ τινα χρόνον ἡ οἰκειότης μας πρὸς πράγματα οὐδαμῶς χυδαῖα καθ' ἑαυτά;

Τὰ εὐεργετήματα, λέγει ὁ Ἰσαὰκ Οὐάλτων, τὰ ὁποῖα λαμβάνομεν καθημερινῶς ἀπὸ τὸν Θεόν, ἄς μὴ μᾶς κάμωσι νὰ μὴ τὸν εὐχαριστῶμεν και τὸν ὑμῶμεν, διότι εἶνε κοινὰ· ἄς μὴ λησμονῶμεν ν' ἀναπέμψωμεν Αὐτῷ αἶνον διὰ τὰς ἀθῶας εὐφροσύνας και ἡδονὰς ὧν ἀπολαύομεν. Τί θὰ ἔδιδεν εἰς τυφλὸς διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἴδῃ τοὺς ποταμούςς και τοὺς λειμῶνας και τὰ ἄνθη και τὰς πηγὰς· αὐτὴν και πολλὰς ἄλλας εὐεργεσίας ἀπολαμβάνομεν καθημερινῶς.

Ἡ ἀνάπαυσις, μᾶς εἶπεν ὁ Ἐπίκουρος, συνίσταται ὄχι εἰς τὸν μέγαν πλοῦτον ἀλλ' εἰς τὰς ὀλίγας ἀνάγκας. Εἰς τὴν εὐτυχῇ ταύτην πατρίδα μας ἐν τούτοις δυνατόν νὰ ἔχωμεν πολλὰς ἀνάγκας, και ὁμως, ἐὰν μόνον εἶν' εὐλογοί, ὅλας τὰς ἀναπαύομεν.

Ἡ φύσις πράγματι θεραπεύει δαψιλῶς τὰς κυρίας ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας. Τὸ νὰ βλέπῃ τὸν στάχυν αὐξάνοντα ἢ τοὺς κάλυκας ἀνοικογόμενους, τὸ νὰ κερδίξῃ με ἔντιμον ἰδρωτὰ τὸν ἄρτον του, τὸ ν' ἀναγιώσκῃ, νὰ νοῆ, ν' ἀγαπᾷ και νὰ προσεύχεται, ταῦτα εἶνε, λέγει ὁ Ροῦσκιν, τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον εὐτυχῇ.

Ἐπεσα εἰς χεῖρας ληστῶν, λέγει ὁ Ἱερεμίας Τεύλωρ· καὶ τί πρὸς τοῦτο; Μοῦ ἄφησαν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, φιλόστοργον συμβίαν καὶ πολλοὺς φίλους διὰ νὰ μὲ οἰκτείρουν, καὶ τινὰς διὰ νὰ μὲ βοηθήσουν· καὶ δὲν μοῦ ἀφῆρεσαν τὸ φαῖδρον τῆς ὄψεως καὶ τὸ εὐθυμον τοῦ πνεύματος, καὶ τὴν ἡσυχον συνείδωσίν μου...»

«Ὅταν τις ἔγῃ τόσα πράγματα νὰ μελετᾷ καὶ βλέπῃ τὸν ἥλιον τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ χαίρεται τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, δὲν εἶνε ἔρημος οὔτε χρήζει βοηθείας», λέγει ὁ Ἐπίκτητος.

Ὁ Παράδεισος θὰ ἡδύνατο, ὡς εἶπεν ὁ Λούθηρος, νὰ χωρῇ ὅλον τὸν κόσμον. Τί ἄλλο μᾶς χρειάζεται ἀκόμη; Πᾶν εἶδος καλλονῆς, λέγει ὁ Γρέγ, ἐπεδαφιλεύθη εἰς τὸν ἡμέτερον κλῆρον· καλλοναὶ συναρπάζουσαι πᾶσαν αἴσθησιν, καλλοναὶ ἀναπαύουσαι πᾶσαν κλίσιν. Τὰ εὐγενέστατα καὶ ἐρασιμώτατα σχήματα, τὰ τερπνότετα καὶ ποικιλώτατα χρώματα, αἱ λεπτότατα καὶ μεθυστικώτατα εὐωδία, αἱ ἀβρότατα καὶ διεγερτικώτατα ἁρμονία· ἡ ἡλιοφεγγῆς λαμπρότης τῆς ἡμέρας· ἡ ὠχρὰ ἡλυσιοπρεπῆς χάρις τοῦ φωτός τῆς σελήνης· ἡ λίμνη, τὸ ὄρος, τὸ δάσος καὶ ὁ ἀτέρμων ὠκεανός· οἱ μεγαλοπρεπεῖς κῶνοι τῆς ἀλύτου χιόνος εἰς τὴν μίαν ζώνην τῆς γῆς, τὰ θαυμάσια τῆς πολυτελείας τῶν Τροπικῶν εἰς τὴν ἄλλην· τὸ γαλήνιον τῆς δύσεως, τὸ ὑψηλὸν τῆς τρικυμίας· ὅλα ἐπιδαφιλεύονται ἐν ἀπεριορίστῃ ἀφθονίᾳ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ὑπάρξεώς μας· δὲν δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν ἢ νὰ ἐπιθυμήσωμεν τίποτε ἀβρότερον ἢ τελειότερον ἢ ὅ,τι εἶνε περὶξ ἡμῶν κατὰ πᾶσαν ὥραν· καὶ αἱ ἀντιλήψεις μας σχηματίζονται οὕτω ὥστε νὰ εἶνε μετὰ συνειδήσεως ζῶνται δι' ὅλους. Ἡ πρόβλεψις ἡ γενομένη πρὸς τέρψιν τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν εἶνε ἐν ὑπερπληθούσῃ ἀφθονίᾳ· ὡσαύτως καὶ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς περιπλόκου ἡμῶν φύσεως. Τίς ὁ ἐντροφήσας εἰς τὰς πρώτας ἐκστάσεις νεανικῆς φαντασίας, ἢ εἰς τὰ πλούσια θαύματα τοῦ κόσμου τῆς διανοίας, δὲν ὁμολογεῖ ὅτι ἡ νόησις ἐπροικίσθη τοῦλάχιστον μὲ τὴν ἀφθονίαν εὐεργετημάτων, μὲ ὄσσην καὶ αἱ αἰσθήσεις; Τίς ὅστις πράγματι ἐγεύθη καὶ ἐνεβάθυνεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἔρωτα, εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ τε λυκαυγοῦς καὶ τοῦ κορυφώματός του δὲν εὐχαρίστησε τὸν θεὸν διὰ μίαν εὐτυχίαν, ἥτις ἐντούτοις διέρχεται ἀκατάληπτος; Ἐὰν ἡ φαντασία μας ἡσκέιτο πλάττουσα τὴν εἰκόνα δημιουργοῦ, ὅστις μόνον ἔργον ἔχει τὸ νὰ ἐπινοῇ τέρψεις διὰ τὰ παιδιά τὰ ὅποια ἀγαπᾷ, δὲν θὰ ἡδυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν οὐδὲ ἐν στοιχείῳ μακαριότητος, τὸ ὅποιον νὰ λείπῃ ἀπὸ ἐδῶ.

Ἡ ΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΦΕΥΡΕΣΕΩΝ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ

Αἱ ἀπειράριθμοι βελτιώσεις καὶ ἐφαρμογαὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀτμοκίνητον μηχανὴν μόνον θ' ἀπετέλουν ὑποκείμενον διεξοδικῆς καὶ πολυτόμου πραγματείας, καὶ χωρὶς νὰ θίξῃ τις τὰς ἀρχὰς ἄλλων νεωτέρων κινητηρίων, παραδείγματος χάριν τῶν ἐνεργουμένων διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, δι' ἠλεκτρισμοῦ, ἀερίου, πετρελαίου, αἰθέρος καὶ ὑδραυλικῶν, κτλ. Παραθέτομεν τὰς ἐκφράσεις τοῦ Δανιὴλ Οὐέβστερ, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸν ἀτμὸν καὶ μόνον: «Μὲ ἀπαράμιλλον δύναμιν ἔρχεται ἡ ἰσχυρὰ ἐνέργεια τοῦ ἀτμοῦ. Εἶνε πᾶν ὅ,τι τελεσιουργὸν καὶ ἀνύσιμον. Ἐχει βραχίονα χιλιάκις ῥωμαλεώτερον τοῦ Ἡρακλέους, καὶ εἰς τὸν ὅποιον τὸ πολυμήχανον τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἱκανὸν νὰ προσαρμόσῃ μύριας χρήσεις. Ὁ ἀτμὸς εἶνε θριαμβευτὴς εἰς τὰς θαλάσσας καὶ εἰς τοὺς ποταμοὺς, εἰς τὰς ἡπείρους καὶ εἰς τὰς φάραγγας, εἰς τὸ βάθος τῶν μεταλλείων, χιλίους πόδας ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ εἰς τὰ κλωστήρια. Ἐλαύνει, ἀντλεῖ, ἀνασκάπτει, μεταφέρει, ἀνασύρει, ὑψοῖ, σφρηλατεῖ, νήθει, τυπώνει, κτλ. Φαίνεται ὡς νὰ λέγῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους — ἀφήσατε τὴν χειροτεχνίαν σας, ἀκονίσατε μόνον τὴν δεξιότητά καὶ τὸ λογικόν σας εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεώς μου, κ' ἐγὼ θὰ ἐκτελῶ τὸ ἔργον ἄνευ καταπονήσεως τῶν μυῶνων, ἄνευ χαλαρώσεως τῶν νεύρων. Πόσαι καὶ ποῖαι πρόσθετοι βελτιώσεις δύνανται

ἀκόμη νὰ γείνωσιν εἰς τὴν χρῆσιν τῆς καταπληκτικῆς ταύτης δυνάμεως, ἀδύνατον νὰ γνωρίζῃ τις καὶ μάταιον νὰ εἰκάζῃ.»

Διαφέρει ἡ ἐφεύρεσις ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν· ἡ πρώτη εἶνε ἀνθρωπίνη ἐπινοία ἢ σχετικὴ δημιουργία· ἡ δευτέρα εἶνε ἡ ἰκανότης τοῦ ἰχνηλατεῖν τι τὸ ὅποιον ὑπάρχει ἤδη. Ἐντεῦθεν λέγομεν « ἡ ἀνακάλυψις τῆς πρὸς τὸν πόλον στροφῆς τοῦ μαγνήτου», καὶ ἡ συνεπέειξ ταύτης «ἐφεύρεσις τῆς πυξίδος». Ἡ ἀνακάλυψις μόνη σπανίως ὑπηρετήσῃ τὸν ἄνθρωπον· ἡ ἐφεύρεσις εὐηργέτησεν τὴν ἀνθρωπότητα καθ' ὅλου, καὶ ἀπεδείχθη ἀλάνθαστος παράγων τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ σιδηρόδρομος ἐξεπολίτισε πλείονας ξένας χώρας ἢ ὁ ἱεραπόστολος. Ἄς ἀφήσωμεν τοὺς ἀπαισιοδόξους καὶ κυνικούς, οἷος ὁ Ρουσκιν ὅστις γράφει: «Οὔτε μετατόπισις πρὸς ἑκατὸν μίλια τὴν ὥραν, οὔτε κατασκευὴ ὀθωνῶν, ἀνὰ ἑκατὸν πήχεις κατὰ λεπτόν, δύναται νὰ μᾶς κάμῃ ἰσχυροτέρους, εὐτυχεστέρους ἢ σοφωτέρους. Ὁ σιδηρόδρομος εἶνε μόνον μέσον πρὸς σμίκρυνσιν τοῦ κόσμου, καὶ ὅσον διὰ νὰ εἶσαι ἰκανὸς νὰ ὀμιλήσῃς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τοῦτο εἶνε μία εὐκολία, ἀλλ' ὑπόθεσις ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε νὰ εἴπῃς;» Οὐδὲν ἔλεινότερον τῆς ἱερεμιάδος ταύτης. Οἱ λαοὶ εὐχαρίστως θὰ ἐτίμων ὡς ἀγίους τοὺς μεγάλους ἐφευρέτας καὶ θὰ ἤγειρον βωμοὺς πρὸς τιμὴν των, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐτίμων ὡς θεὸν, φέρ' εἰπεῖν, τὸν Ὅσιριν, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν Αἰγύπτῳ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀρότρου.

Αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται, ἐνθυμεῖται, συλλογίζεται καὶ ἐπινοεῖ εἶνε ἐκ τῶν λαμπροτάτων δώρων τοῦ Παντοδυνάμου Δημιουργοῦ. Ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ ὠφελίμου τινὸς ἐφευρέσεως εἶνε ἡ μεγίστη ἠθικὴ εὐχαρίστησις, ἣν δύναται ἄνθρωπος ν' ἀπολαύσῃ. Τὰ ὠφελήματα καὶ αἱ ἡδοναὶ τῆς ἐφευρέσεως εἶνε ἀχώριστα εἰς τὸ πνεῦμα τῶν νοσημόνων ἀνδρῶν. Βαθμοὶ τινες ἐπινοίας εἶνε ἐφικτοὶ εἰς τὰς δυνάμεις πολλῶν ἐξ ἡμῶν· ἀλλ' αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις εἶνε ἔργα συμπληρωθείσης διὰ μεγάλων κόπων καὶ μελετῶν μεγαλοφυίας. Μεγαλοφυία ἄνευ πολλῶν κόπων θὰ ἦτο ἀκατάληπτος χρῆσμός.

Ὁ ἰατρός Β. Ρίχαρδσων διηγεῖται τὴν σκληρὰν τύχην καὶ τὸ σπαραξικάρδιον τέλος ἀτυχῶν τινων ἐφευρετῶν, οἵτινες ἠσχολήθησαν ἰδίως περὶ τὴν ἀνακάλυψιν ἀναισθησιακοῦ μέσου ἐν τῇ χειρουργίᾳ. Ὁ πρῶτος, Οὐέλλς, ὑπεβλήθη ὁ ἴδιος εἰς ἐγχείρησιν, ὅπως βεβαιωθῇ ἂν τὸ νιτρογενὲς ῥευστόν, τοῦ ὁποίου τὴν χρῆσιν ἐσύστασιν, ἐπέφερε πράγματι ἀν-

αισθησίαν, βλέπων δὲ ὅτι ἀπέτυχε, παρεφρόνησεν ἐξ ἀπελπισίας καὶ ηὔτοκτόνησεν. Ὁ δεύτερος, Μόρτων, κατέστη ἐπίσης παράφρων ἐξ ὑπεβολικῆς ἐξάψεως, ἐπήδησεν ἐξω τρεχούσης ἀμάξης, καὶ τραυματισθεὶς καιρίως ἀπέθανεν. (Ἐτερος χειρουργὸς ἐν Ἀγγλίᾳ, θελήσας νὰ ἐνεργήσῃ ἐγχείρησιν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἔσχισεν ἀπροσέκτως μίαν τῶν ἀρτηριῶν του καὶ ἀπέθανεν ἐξ αἱμορραγίας). Ὁ δὲ δόκτωρ Σνόου, ὁ ἐξοχώτερος χειριστὴς τῶν ἀναισθητικῶν φαρμάκων, προσεβλήθη ἀπὸ παράλυσιν ἐνῶ ἔγραφε τὰς τελευταίας σελίδας τοῦ περὶ χλωροφορμίου συγγραμμάτος του, καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 46 ἐτῶν.

Τὰ θλιβερὰ ταῦτα γεγονότα ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τὴν ἀκούραστον ὑπομονὴν, ἣτις εἶνε ἀναγκαία πρὸς πρακτικὴν εἰσαγωγὴν πάσης νέας ἐφευρέσεως, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεὶς πρέπει ν' ἀποθαρρύνεται ἀπὸ τοιαύτην βραδύτητα, ἣτις δὲν καταμαρτυρεῖ τὴν μικρὰν ἀξίαν τῆς ἐφευρέσεως, τοῦναντίον, συχνότατα αἱ μεγίστης ἀξίας ἐφευρέσεις βραδύτατα εἰσῆχθησαν ἐν τῇ πράξει. Ἡ πυρίτις, λ. χ., ἐφευρέθη κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, ἐτέθη δὲ εἰς χρῆσιν ἕνα αἰῶνα ὕστερον. Ἡ ἀρχὴ τῆς τυπογραφίας ἦτο γνωστὴ ἑκατονταετηρίδας πρὶν ἢ τύχη πρακτικῆς ἀναγνωρίσεως. Τῆς γαλβανικῆς συστοιχίας ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τοῦ Δέιβυ περὶ τὰ 1800, καὶ ὁμως ἡμισυ αἰῶνος παρῆλθε πρὶν αὕτη ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν τηλεγράφων. Μεταξὺ τῶν νεωτέρων παραδειγμάτων δυνάμεθα νὰ μνημονεύσωμεν τὰς ἐφευρέσεις τῆς ῥαπτικῆς μηχανῆς καὶ τῆς πολυγραφίας, αἵτινες ἐν ἀρχῇ κατέστρεψαν πολλοὺς ἐπιχειρηματίας, καὶ ὁμως σήμερον ἡ χρῆσις των κατέστη παγκόσμιος, ἐνῶ ἡ κατασκευὴ των ἀπεδείχθη πηγὴ πλουτισμοῦ εἰς πολλοὺς.

* *
*

Ἐπανερχόμενοι εἰς ὅ,τι ὁ Ρουσκιν κυνικῶς περιέγραφε λέγων: «Τὸ νὰ δύνασαι νὰ συνομιλήσῃς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον εἶνε κάποια εὐκολία, ἀλλ' ὑπόθεσις ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε νὰ εἴπῃς,» δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ τίποτε ἀπέφερεν εἰσόδημα ἄνω τῶν δύο ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν εἰς τὰ ταχυδρομεῖα τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὸ ἔτος 1892. Ὅταν ἄγωνται ἵπποδρομιαὶ εἰς τὸ Ἐψομ, οἱ ἐν Νέξ Ὑόρκη μανθάνουσι τηλεγραφικῶς τὰ ἀποτελέσματα εἰς δύο δευτερόλεπτα, πρὶν δηλ. γνωσθῶσιν εἰς τὸ κοινὸν τοῦ Ἐψομ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν λεμβοδρομιῶν τῆς 27 Μαρτίου 1890, αἵτινες ἔληξαν εἰς τὰς 5, 6 1)2 μ. μ. ἐγνώσθη ἐν

Νέα Ὑόρκη εἰς τὰς 5, 8. Ἡ Ἀγγλοαμερικανικὴ τηλεγραφικὴ ἐταιρεία ἀντήλλαξε τηλεγραφήματα μὲ τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας εἰς διάστημα ἀπὸ ἐνὸς μέχρι τριῶν λεπτῶν. Ὄταν δὲ ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας ἦτο εἰς τὰς Ἰνδίας, ἡ Ἀνατολικὴ Τηλεγραφικὴ ἐταιρεία διεβίβασεν εἰς τρία λεπτά τηλεγράφημα ἀπὸ Βομβάης εἰς Λονδίνον. Ὡσαύτως μεταξὺ Αὐστραλίας καὶ Ἀγγλίας διεβιβάσθησαν τηλεγραφήματα ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου.

Πρὸ τριακονταετίας, Ἀγγλος βουλευτῆς, ὁ Ῥοβέρτος Στήβενσον, ἔλεγεν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων: «Διέτρεξα ὅλον τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουεῦ πεζῇ. Ἀδύνατον νὰ γείνη διῶρυξ.» Καὶ ὁμως ἡ διῶρυξ ἐγένεε, καὶ ἐγένεε τῇ πρωτοβουλίᾳ Γάλλου, τοῦ Λεσσέψ. Ὅλη ἡ δαπάνη τῆς γιγαντιαίας ἐπιχειρήσεως ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἑκατομμύριον λιρῶν στερλινῶν. Ἡ διῶρυξ ἠνοίχθη εἰς τὴν ναυσιπλοίαν τῷ 1869, καὶ ἔκτοτε διέβησαν τὸν πορθμὸν πλοῖα 6 ἑκατομμυρίων τόννων, μετὰ εἰσοδήματος διὰ τοὺς μετόχους ἄνω τῶν 60 χιλιάδων λιρῶν στερλινῶν.

Τὰ μεγάλα ὠφελήματα τὰ ἐπιτευχθέντα διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς γιγαντώδους ταύτης ἐπιχειρήσεως θὰ κατανοήσῃ τις ὅταν ἀναλογισθῇ ὅτι ἡ οἰκονομία τῆς ἀποστάσεως ἢ κατορθουμένη οὕτω μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ τῶν ἀσιατικῶν λιμένων εἶνε μεγίστη, π. χ. ἡ διαφορὰ ἀπὸ Λονδίνου μέχρι Βομβάης, διὰ τῆς διῶρυχος τοῦ Σουεῦ, ὁδοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν διὰ τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου, εἶνε 4,445 ναυτικὰ μίλια, καὶ ἡ μέχρι Χόγ - Κόγγ, 3,420 μίλια.

Καὶ εἰς τοὺς θαλασσίους φάρους καὶ φανοὺς μεγάλη πρὸδος ἐπετεύχθη ἤδη, καθότι ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τοὺς τρισηλίους εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, ὧν ἕκαστος ἀπαιτεῖ ἐτησίαν δαπάνην πρὸς διατήρησίν του κατὰ μέσον ὄρον 500 λιρῶν, ἐνῶ οἱ πλωτοὶ φάροι στοιχίζουσι τὸ διπλάσιον. Ὁ ἰσχυρότερος φάρος τοῦ κόσμου ἐγείρεται νῦν ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Ἑβης, ἐγγὺς τοῦ Χάβρε. Ἡ λάμψις του θὰ εἶνε τρεῖς μεγαλειτέρα παντὸς ἄλλου ἐν χρήσει νῦν εἰς τὰς γαλλικὰς ἀκτὰς. Κατὰ τὰς αἰθρίας νύκτας τὸ φῶς θὰ εἶνε ὄρατόν εἰς ἀπόστασιν 50 μιλίων, καὶ κατὰ τὰς συννεφιασμένας νύκτας ὑπολογίζεται ὅτι αἱ ἀκτίνες του θὰ διασχίζωσιν ἀπόστασιν 20 μιλίων τοῦλάχιστον.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τηλεσκοπίου ἰδοῦ ποίαν ἔλαβεν ἀρχήν. Διαρραγέντος κατὰ τύχην μικροῦ κώδωνος, τῷ 1843, ὁ Γεώργιος Βάσσετ ἔλαβε τὰ τεμάχια, τὰ ἐτήξεν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα του ὅτι μέλλει νὰ κατασκευάσῃ τηλεσκόπιον. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ ἐξ ἧς πα-

ρήχθησαν τὰ περίφημα θλαστικὰ τηλεσκόπια τῶν πνευματιστῶν τῆς Βιέννης, τοῦ Πίνσετων, τοῦ Ναυτικοῦ Ἀστεροσκοπείου τῆς Οὐασινγκτόν, τοῦ Ἀστεροσκοπείου Πούλκωβας τῆς Ῥωσσίας καὶ τοῦ μεγάλου Ἀστεροσκοπείου Λικ τῆς Καλιφρονίας. Τὸ Βασιλικὸν Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Γρήνουϊτς θὰ ἔχη μετ' οὐ πολὺ τηλεσκόπιον μὲ ἀντικειμενικὴν ὕαλον 28 δακτύλων διαμέτρου.

Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1892, 185 ἑκατομμύρια τόννων ἀνθράκων ἐξήχθησαν καὶ περὶ τὰ 7 ἑκατομμύρια τόννων χονδροῦ σιδήρου παρήχθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ μόνον. Ἡ ἐξαγωγή δὲ τῶν μαλλινῶν ὑφασμάτων τῆς Μ. Βρετανίας ἀπέφερον ἐνιαύσιον εἰσόδημα 27 ἑκατομμ. λιρῶν, καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὰς κλωστικὰς καὶ ὑφαντικὰς μηχανάς. Αἱ καρφίδες δυνατόν νὰ περιφοροῦνται ἀπὸ πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν ὡς σμικρότατον καὶ εὐτελέστατον πρᾶγμα, ἀλλ' εἶνε ἐκπληκτικὸν τὸ γεγονός ὅτι περὶ τὰ 50 ἑκατομμύρια τούτων κατασκευάζονται καθημερινῶς ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ὅτι ἐν Βιρμιγγάμῃ μόνον δαπανᾶται ἐτησίως 100 χιλ. λιρῶν σύμμα πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις πάσης τέχνης καὶ πάσης βιομηχανίας εἶνε ἀχώριστος ἀπὸ τῶν ἐφευρέσεων, καὶ καθ' ἃ γράφει ὁ δόκτωρ Σμάιλς: «Ἡ τροφή μας, ἡ ἐνδυμασία μας, αἱ οἰκίαι μας, αἱ ὕαλοι αἰτίνες εἰσάγουσι τὸ φῶς καὶ ἀπείργουσι τὸ ψῦχος, τὸ ἀέριον τὸ ὁποῖον μᾶς φέγγει τὴν νύκτα, τὰ μέσα τῆς κινήσεώς μας διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης, τὰ ἐργαλεῖα δι' ὧν πᾶν εἶδος ἀνάγκης καὶ πολυτελείας κατασκευάζεται, ὑπῆρξαν προῖον τῶν κόπων καὶ τῆς εὐφυίας πολλῶν ἀνθρώπων καὶ πολλῶν νόων. Ἡ δὲ ἀνθρωπότης καθ' ὅλου εὐτυχέστερα κατέστη διὰ τῶν τοιούτων ἐφευρέσεων, καὶ δρέπει καθημερινῶς τὰ εὐεργετήματα αὐτῶν.»

Περαίνοντες, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὸ παρήγορον γεγονός ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μεγάλων καὶ κοινωφελεστέρων ἐφευρετῶν ἐξῆλθον ἐκ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ.

Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ

ΛΟΓΟΣ ΒΙΡΧΩΒ

Ἐπισκεφθεὶς κατὰ Μάρτιον τὸ Λονδῖνον ὁ κλε νὸς Βίρχωβ, πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, καὶ διευθυντὴς τοῦ Παθολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀπήγγειλεν ἐν συνεδριάσει τῆς Βασιλικῆς Ἐταιρίας τοῦ Λονδίνου, τῆς ὁποίας τυγχάνει ἀντεπιστέλλον μέλος, ἐνώπιον πλήθοντος καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, τὴν ἐπομένην διάλεξιν, ἐν ἣ ἠπραγματεύεται «περὶ τῆς θέσεως τῆς Παθολογίας μετὰ τῶν Βιολογικῶν μελετῶν».

Εἶνε ἤδη δέκα σχεδὸν ἔτη ἀφότου ἡ περίδοξος αὕτη ἑταιρία μοὶ ἀπένευμε τὴν ἀπροσδόκητον τιμὴν τοῦ νὰ με ἐκλέξῃ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον με ἔκρινεν ἄξιον περισσῆς τιμῆς ἀπονείμασά μοι τὸ Κόπλειον ἀριστεῖον, δεῖγμα ὑπερτάτης ἐκτιμῆσεως τοῦ ἔργου μου, οὐ ἡ σημασία μακρῶ ὑπερβάλλει τὰς διακρίσεις ὅσας ἡ εὐμεταβλήτος εὐνοία τῶν πολιτικῶν δυνάμεων εἴωθε ν' ἀπονέμῃ. Οὐχ ἦττον, ὅσον βαθέως καὶ ἂν ἐξετίμων τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς σταθερᾶς καὶ αὐξούσης εὐνοίας τῆς, δὲν ἤμην εἰς θέσιν νὰ ἐκφράσω αὐτοπροσώπως τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὴν Ἐταιρίαν. Πάμπολλα χρέη, ἰδιωτικὰ τε καὶ ἐπίσημα, ὧν τὸ βάρος ἠῤῥξανεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, μ' ἐβίαζον εἰς διηνηκῆ ἐργασίαν οἴκοι, καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν ἀνά τὰς ξένας χώρας σχέσεών μου, αἵτινες κατέστησαν στενότεραι, περιέστειλεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεών μου, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς διακοπὰς ἔτι.

Μετὰ μεγάλης ἐπιεικειᾶς, ἣν κάλλιστα γνωρίζω νὰ ἐκτιμῶ, τὸ Συμβούλιον μοὶ ἐπέτρεψε ν' ἀναβάλω τὴν ἡμέραν τῆς ἐν μέσῳ του ἐμφανισέως μου. Ἐντεῦθεν, με βλέπετε σήμερον μόνον ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, καὶ δύναμαι προσωπικῶς νὰ σᾶς εἴπω πόσον εὐγνωμονῶ πρὸς τὴν ἑταιρίαν ταύτην, καὶ πόσον μέγα πρὸς νέους πόρους κέντρον ἡ παρ' ὑμῶν ἐκτίμησις ἀπέβη πρὸς ἐμέ.

Τίς ἐξ ὑμῶν δὲν χρῆζει φιλικῆς ἐγκαρδιώσεως ἐν τῇ εὐμεταβλήτῳ φορᾷ τῶν πραγμάτων τοῦ βίου; Ἀληθῶς, ἡ εὐτυχία δὲν βασιζέται ἐπὶ τῆς ἐκτιμῆσεως τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τῆς ἐντίμου ἐργασίας τινός. Πῶς ἄλλως θὰ ἰστάμεθα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μας, ἐν μέσῳ τοῦ στροβίλου τῆς σήμερον; Πῶς θὰ ἐτηροῦμεν τὴν ἐλπίδα τῆς προόδου καὶ τῆς μελλούσης νίκης ἐναντίον τῶν προσβολῶν τῶν ἀντιπάλων καὶ τῶν ὕβρεων ἀφ' ὧν οὐδεὶς σώζεται ὁ τολμῶν νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸ κοινόν; Ἐκείνος ὅστις ἐπὶ μακρὸν καὶ πολύμοχθον βίον εἶνε ἐκτεθειμένος εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, βεβαίως μαθηθάνει νὰ φέρῃ μετὰ πραῦθυμίας τὴν ἀδικον κριτικὴν, ἀλλὰ τοῦτο κατορθοῦται μόνον διὰ τῆς πεποιθήσεως ὅτι τὸ δίκαιόν μας εἶνε τὸ κράτιστον, καὶ ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ θριαμβεύσῃ. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐλπίς μας εἰς τοὺς ἀγῶνάς μας ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης· τοιαύτη εἶνε εἰς τὰς προσπάθειάς μας ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐν τῇ ἐλπίδι ταύτῃ βαθμηδὸν σκληρυνόμεθα κατὰ τῶν κακοβούλων προσβολῶν. Εἶνε εἶδος ὀχυρώσεως, ἣτις ἀναγνωρίζω ὅτι ἔχει καὶ τὰ τρωτὰ μέρη, διότι ἡ σκληρυνσις αὕτη κατὰ τῶν ἀδίκων ἐπιθέσεων λίαν εὐκόλως ἄγει εἰς παρομοίαν ἀδιαφορίαν καὶ πρὸς τὰς δικαίας ἐπιθέσεις, καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς τὴν ἀντίφασιν ῥοπὴ εἶνε βαθέως ριζωμένη ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, τελευταῖον, ἄγει ἐπίσης καὶ εἰς ἀδιαφορίαν πρὸς ἔπαινον καὶ ἐπιδοκιμασίαν. Ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συγκεντροῦται τις ἐν ἑαυτῷ, δυσφορῶν ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του· ἀλλὰ τίς δύναται τόσον ἐντελῶς ν' ἀποχωρήσῃ ἐν ἑαυτῷ, ὥστε ἡ συνειδήσις τῆς ἀνεπαρκειᾶς τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, καὶ τοῦ ὅτι αἱ ἐπικρίσεις τῶν ἀντιπάλων εἶνε δικαιολογημένα, νὰ μὴ δύναται νὰ διαπεράσῃ τὸν φλοιὸν καὶ τῆς σκληροτάτης αὐτοσυνειδήσεως; Εὐτυχῆς ὅστις ἔχει τὸ θάρρος νὰ διατηρήσῃ ἢ ἀνακτήσῃ τὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων σχέσεις του καὶ νὰ συμμετάσχη τοῦ κοινοῦ ἔργου! Τρισευτυχῆς ὅστις δὲν στερεεῖται ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τῆς κολακευτικῆς συστάσεως ἐριτίμων συναδέλφων!

Τοιαῦται ἦσαν αἱ σκέψεις αἵτινες ἐπλήρουν τὸ πνεῦμά μου, ὅποτε

προβλέπων τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἀνεθεώρου τὸν ἴδιον βίον μου καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης, ἢ, διὰ τὰ μεταχειρισθῶ ἄλλην ἔκφρασιν, τὰς τύχας τῶν πρὸ ἡμῶν. Ποσάκις εὗρον ἐμαυτὸν ἐν ἀποθαρρύνσει, μετ' αἰσθήματος ταπεινώσεως! Καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἐπιστήμης — πόσας μακρὰς περιόδους στασιμότητος καὶ πόσα διαλείμματα δὲν διῆλθεν ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως ἐσφαλμένων ἀρχῶν! Ὅ,τι μὲ ἔσωσεν εἶνε ἡ ἕξις τῆς ἐργασίας, ἥτις δὲν μὲ ἐπέλιπε καὶ εἰς τὰς ἡμέρας τῶν ἀτυχιῶν, ἡ ἕξις ἐκείνη τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἥτις μοὶ ἐφάνη πάντοτε ὡς ψυχαγωγία, καὶ μετὰ πολυμύχους καὶ ἀνωφελεῖς προσπαθείας περὶ τὰ πολιτικὰ, κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ πράγματα.

Ὅ,τι ἔσωσε τὴν ἐπιστήμην εἶνε ἐν γένει τὸ αὐτό· φαίνεται μόνον διάφορον διότι ἡ σύμπραξις πολλῶν εἶνε ἀναγκαία πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης· ἐντεῦθεν ἡ ἐξαίρουσα καὶ παρηγοροῦσα σκέψις ὅτι ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ἔθνη ἔρχονται εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἕνα μετὰσχωσι τοῦ ἔργου. Ὅταν τὸ ἄστρον τῆς ἐπιστήμης ἐπισκοπισθῆ παρ' ἐνὶ ἔθνει, λαμπρότερον ἀνατέλλει παρ' ἄλλῳ θᾶπτον ἢ βράδιον, καὶ οὕτω τὸ ἐν ἔθνος μετὰ τὸ ἄλλο καθίσταται ὁ διδάσκαλος τοῦ κόσμου.

Οὐδεμία ἐπιστήμη συχνότερον τῆς ἱατρικῆς διῆλθε τὰς διαλείψεις ταύτας τοῦ σκότους καὶ τῆς λάμψεως· διότι μόνη ἐξ ὄλων τῶν ἐπιστημῶν ἡ ἱατρικὴ ἐπὶ δισχίλια καὶ πλέον ἔτη εὗρεν ἀείποτε νέους σταθμούς ἀνά τὰς βαθμίδας τῆς προόδου, ἥτις, καίτοι συχνὰ διαταραχθεῖσα, οὐδέποτε ὀλοσχερῶς ἔπαυσε.

Λίαν διεξοδικὸς θ' ἀπέβαινεν ὁ λόγος, ἐὰν ἐζητοῦμεν νὰ φέρωμεν ἐξ ὄλου τοῦ παρελθόντος παραδείγματα. Ἀρκεῖ διὰ τὸν σκοπὸν μου νὰ λάβωμεν τὰ ἐξαγόμενα τῆς νεωτέρας ἱατρικῆς ὡς ὑποκείμενον τῆς μελέτης μας. Τοιαύτη βραχεία σκιαγραφία θὰ συνετέλει συγχρόνως νὰ ἐπιχύσῃ φῶς τι ἐπὶ τῶν διανοητικῶν σχέσεων ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν, τῶν τε Ἀγγλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν, διότι οὗτοι ἔλαβον ἕξοχον μέρος εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀρχῶν τῆς νεωτέρας ἱατρικῆς.

Ἡ πτώσις τῆς ἀρχαίας ἱατρικῆς, τῆς καλουμένης διαθετικῆς παθολογίας, ἐπῆλθε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 15' ἑκατονταετηρίδος. Ἡμεῖς ἐν Γερμανίᾳ κλίνομεν ν' ἀποδίδωμεν εἰς τὸ ἔθνος μας κρίσιμον μέρος εἰς τὴν ἀξιωμανημόνευτον ταύτην πάλην.

Ἀνὴρ ἐκ τῆς φυλῆς μας, ὁ Ἀνδρέας Βεζάλιος, ἢ ἐκ Βέζελ, μετεμόρφωσε τὴν ἀνατομίαν εἰς ἀκριβῆ ἐπιστήμην, καὶ ἔπλασε διὰ μιᾶς οὕτω

διὰ τὴν ἱατρικὴν βάσιν ἀσφαλῆ, ἣν αὕτη ἐτήρησεν ἕκτοτε, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι οὐδέποτε θὰ τὴν ἀπολέσῃ πλέον.

Ἄλλὰ ἡ πρωτίστη πληγὴ κατὰ τῆς ἀρχαίας ἱατρικῆς κατηνέχθη ὑπὸ τοῦ ὀλίγον τι πρεσβυτέρου συγχρόνου τοῦ Παρακέλσου· τοῦ ἀγύρτου ἐκείνου καὶ ὁμως πεπροικισμένου μὲ χαρίσματα ἱατροῦ, ὅστις ἐξωβέλισεν ἀπὸ τῶν δοξασιῶν τῶν ἀνθρώπων τὴν περὶ τῶν τεσσάρων κράσεων διδασκαλίαν, ἥτις χημικὴ οἶονεὶ τὴν κατασκευὴν ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς ἀρχαίας παθολογίας. Παραδόξως δὲ κατώρθωσε τοῦτο δι' ὄπλων τὰ ὁποῖα ἐδανείσθη ἀπὸ τῆς πανοπλίας τῶν Ἀράβων, τῶν διαδόχων τῶν Ἑλλήνων, καὶ κυρίων ἀντιπροσώπων τῆς μεσαιωνικῆς διαθετικῆς ἢ κρασικῆς παθολογίας. Παρ' αὐτῶν προσέτι ἐδανείσθη τὴν ἀλχημίαν καὶ συγχρόνως τὸν φανταστικὸν πνευματισμὸν τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις εὗρε σαφῆ ἔκφρασιν ἐν τῷ δόγματι τοῦ «ἀρχαίου,» ὡς τῆς ἀποφασιστικῆς δυνάμεως πάντων τῶν ζώντων πλασμάτων.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ νέα ἱατρικὴ, ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει τῆς, ἀπερρόφησε τὸ σπέρμα τῆς καταστρεπτικῆς ἐκείνης ἀντιφάσεως, ἥτις, ἄχρι τῆς παρουσίας ἑκατονταετηρίδος, δὲν ἔπαυσε νὰ κατέχῃ τὴν πλήρη πικρίας πάλιν τῶν διαφορῶν σχολῶν.

Εἰς τὸν Βεζάλιον ὀφείλεται ἡ ἀκριβολόγος τάσις, ἥτις ὀρμάται ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐνεργῶν συνθηκῶν, καὶ τὴν ὁποῖαν, χωρὶς περαιτέρω νὰ προβῶμεν δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν τάσιν ἀνατομικὴν.

Ὁ Παρακέλσος, ὅστις ἐκήρυξεν ἀνωφελῆ τὴν ἀνατομὴν τοῦ νεκροῦ σώματος καὶ ἐπεζήτη τὴν βάσιν τῆς ζωῆς ὡς ὑψιστον τέρμα τῆς γνώσεως, ἀπήτει πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν θεωρίαν· καὶ εὐθὺς ὡς αὐτὸς ἔφθασε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὴν μεταφυσικὴν κατασκευὴν τῶν «ἀρχαίων,» ἐνεφύσησε μετὰ τῶν ὁπαδῶν του ἀλλόκοτον καὶ πάντη ἄγονον μυστικισμόν.

Οὐχ ἤττον ἐλάνθανε κρυπτόμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ θεωρίᾳ ταύτῃ ὑγιῆς πυρὴν, ὅστις δὲν θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὴν διανοητικὴν δραστηριότητα ἣν εἶχεν ἐξεγείρη νὰ εὗρῃ ἡσυχίαν. Ἦτο ἡ ἰδέα τῆς ζωῆς, ἥτις ἀπετέλει τὸ τελικὸν πρόβλημα δι' ὅλας τὰς μελλούσας ἐρεῦνας. Παραδόξως ἡ ἰδέα αὕτη, ἥτις πάντοτε ὑπῆρχεν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ, καὶ ἥτις εἶνε ἐν ἀλανθάστῳ μορφῇ παρούσα καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχεγόνοις ἔθνεσιν, εἶχε τεθῆ εἰς ἐσχάτην μοῖραν παρὰ τῇ σχολαστικῇ ἱατρικῇ. Ἀπ' αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ Ἰπποκράτους συνήθεια ἦτο νὰ μεταχειρίζονται, ἀντὶ τῆς λέξεως ζωῆ, τὴν ἀσαφῆ ἔκφρασιν φύσις, natura· ἀλλὰ μάτνη

ζητεί τις ακριβεστέραν τοῦ ὄρου ἔκφρασιν. Διὰ τὸν Παράκελσον ἡ φύσις ἦτο ζῶσα, καὶ ἡ βία τῆς ζωῆς του εἶνε αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος, δυναμὶς διαφέρουσα τῆς ὕλης καὶ διακριτέα ἀπ' αὐτῆς, ἢ ὡς ὁ ἴδιος τὸ ἐξέφρασε, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ἀράβων, πνεῦμα, spiritus. Ἐν τῷ συνθέτῳ ὀργανισμῷ τοῦ ἀνθρώπου, τῷ μικροκόσμῳ, ἕκαστον μέρος, κατ' αὐτὸν, εἶχε τὸν ἴδιόν του ἀρχαῖον, ἀλλὰ τὸ σύνολον διείπετο ὑπὸ τοῦ μεγίστου ἀρχαίου, τοῦ ἰθύνοντος πνεύματος. Ἀπὸ τοῦ προοιμίου τούτου προῆλθεν ἡ μακρὰ διαδοχὴ τῶν ζωτικιστικῶν σχολῶν, αἵτινες, δι' αἰεὶ μεταβαλλομένων μορφῶν καὶ μετὰ νέας ἐκκάστοτε ὀνοματολογίας, εἰσῆγαγον εἰς τὰς γνώσεις τῶν ἰατρῶν τὴν ἰδέαν ταύτην περὶ θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς ζωῆς.

Ἐὰν ὁ ὀξυδερκὴς Γεώργιος Ἐρνέστος Στάλ, οὗ αἰ ἐκδουλεύσεις πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς χημείας εἶνε πανταχοῦ νῦν ἀνεγνωρισμέναι, ὑποκατέστησε τὴν ψυχὴν εἰς τὸ ἰθύνον πνεῦμα, καὶ ἔπλασεν οὕτω σύστημα ψυχισμοῦ, τὰ τελευταῖα ἔχνη τοῦ ὁποίου ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς σχολῆς τοῦ Μομπελλιῆ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας μόνον, οὕτω καὶ οἱ καθαροὶ ζωτικισταὶ ἔκτισαν τὸ δόγμα τῶν εἰδικῶν δυναμικῶν ἐνεργειῶν, τὸ τόσον ἐπιμόνωνς τηρούμενον ἀπὸ τοὺς φυσικιστάς, τὴν περὶ ζωτικῆς δυνάμεως ἰδέαν ἐκείνην, ὃ κατὰ τὸ ἡμῖς πνευματιστικὸς καὶ κατὰ τὸ ἡμῖς σωματολογικὸς χαρακτήρ τῆς ὁποίας τόσον πολὺ συνέβαλε καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πρὸς περιπλοκὴν καὶ ἀποπλάνησιν τῶν ἀνθρωπίνων πνευμάτων.

Τὸ περὶ ζωτικῆς δυνάμεως δόγμα ἔτυχεν ἰσχυροτάτης ὑποστηρίξεως παρὰ τῆ φυσικῆ φιλοσοφίᾳ, καὶ μάλιστα εἰς ὅ,τι παρὰ Γερμανοῖς τάχιστα ἀνεγνωρίσθη ὡς κυριαρχοῦν.

Ἡ ἐμὴ αὕτη συγκεφαλαίωσις ἀναφέρεται εἰς χρόνον πολλῶ προγενέστερον τῆς ἱστορικῆς προόδου τῆς ἐξελιξέως τῆς ἰατρικῆς. Καιρὸς ἦδη ν' ἀπονεύμεν τὴν πρέπουσαν τιμὴν εἰς τὸν μέγαν ἐρευνητὴν ὅστις κυριεύουσαν μέθοδον κατέστησε τὴν ἀκριβεστέραν, καὶ συνάμα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἣτις τὸν ἐγέννησε, τὴν σπουδαίαν μερίδα ἣν ἔλαβε περὶ τὴν ἀποφασιστικὴν νέαν διεύθυνσιν τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης.

Σχεδὸν ἑκατὸν ἔτη εἶχον παρέλθῃ ἀφότου ὁ Βεζάλιος καὶ ὁ Παράκελσος εἶχον ἀρχίσει τὸ ἔργον των, ὅτε ὁ Γουλιέλμος Ἄρβεῦ ἐδημοσίευσεν λατινιστὶ τὸ σύγγραμμά του «Ἀνατομικὴ ἐξέτασις περὶ τῆς κινήσεως τῆς καρδίας καὶ τοῦ αἵματος παρὰ τοῖς ζώοις». Ἐνταῦθα, διὰ πρώτην φορὰν, ἡ ἀνατομικὴ ἐξέτασις τῶν ζώντων μερῶν διεξήγετο,

παραδειγματικῶ τῷ τρόπῳ, συμφώνως μὲ τὰς πειραματικὰς μεθόδους. Ὅλαι αἱ ἀντιρρήσεις ὅτι ἡ ἀνατομία ἐνδιεφέρετο διὰ τὰ νεκρὰ σώματα μόνον, ἐτέθησαν οὕτω κατὰ μέρος· ἡ ζῶσα ἐνέργεια κατέστη ἀντικείμενον ἀμέσου παρατηρήσεως, καὶ τοῦτο ἐγένετο ἐφ' ἑνὸς τῶν σπουδαιωτάτων ὀργάνων, ἀπολύτως ἀναγκαίου εἰς τὴν ζωὴν, αἱ ποιικίλαι ἐνεργεῖαι τοῦ ὁποίου δὲν παύουσι νὰ ἐφελκύωσι τὴν προσοχὴν τοῦ πρακτικοῦ ἱατροῦ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ νέος τρόπος παρατηρήσεως—ἡ πειραματικὴ μέθοδος—εἰσήχθη οὕτω εἰς χρῆσιν κατὰ τὰς ἐρεῦνας· μέθοδος διὰ τῆς ὁποίας ἰδρύθη νέος κλάδος τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης, ἡ φυσιολογία. Ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς μόνης τῆς θαυμασίας ἀνακαλύψεως τοῦ Ἄρβεῦ ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τῶν συγχρόνων του ὡς καὶ τῶν μεταγενεστέρων ὑπῆρξεν ἀξιοσημειώμενος. Μεταξὺ τῶν συγχρόνων του ἀνδρῶν, ἡ τελευταία ὑποστήριξις τοῦ Γαληνισμοῦ ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν ἀποδείξεων τῆς κυκλοφορίας· μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων του ἡ κατανόησις τῆς αἰτιότητος τῶν τοπικῶν ἐνεργειῶν ἤρχισε τὸ πρῶτον νὰ ὑποφώσκη. Ἀρχαιοτάτα καὶ ἀκανθωδέστατα προβλήματα, οἷον ἡ φλόγωσις, ἡ δύνατο τώρα νὰ ἐγχειρηθῶσι· ἰκανὸν μέρος τῆς ζωῆς κατέστη καταληπτὸν ἐπίσης, ἀφοῦ ἐν τῶν ζωτικῶν αὐτῶν ὀργάνων, ἡ δύνατο τώρα νὰ ὑποβληθῆ εἰς δοκιμασίαν, καὶ, πρὸς ἐκπληξιν πάντων, ἡ ἐνέργεια τοῦ ὀργάνου τούτου ἀπεδείχθη ἀπολύτως μηχανικὴ οὔσα. Ἡ ἀνατροπὴ τῶν γνώμῶν τόσον πλήρης ὑπῆρξεν, ὥστε κατέστη ἔκτοτε δύσκολον καὶ τὸ νὰ εἰσέλθῃ τις κατὰ φαντασίαν εἰς τὰς ἰδέας τῶν ἀρχαιοτέρων ἰατρῶν, εἰς οὓς ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος ἦτο ἄγνωστος.

Οὐχ ἦττον, μὲ ὅλα τὰ ἐκπληκτικὰ ταῦτα ἀποτελέσματα, ἡ διψα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν ἔμεινεν ἄσβεστος. Ἐβλεπέ τις τὴν ἐνέργειαν τῆς ζώσης καρδίας, ἀλλὰ πῶς ἔζη αὕτη; Τί ἦτο ἡ ζωὴ αὕτη, ἢς τὴν ἐνέργειαν ἔβλεπέ τις ἐνώπιόν του; Ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ ἡ οὐσία τῆς ζωῆς δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνωρισθῆ.

Ὁ Ἄρβεῦ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς ἄλλο ἀντικείμενον· προσεπάθησε νὰ παρατηρήσῃ αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τῆς ζωῆς ἐν τῷ ἐπωαζομένῳ ὡφ τῶν ὀρνίθων καὶ ἐν τῷ ἐμβρύῳ τῶν μαστοφόρων. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ταχέως ἔφθασεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς σημασίας τοῦ ὡοῦ ἐν γένει, καὶ ἐξήνεγκε τὸ περίφημον ἀπόφθεγμα, «Πάν τὸ ζῶν ἐξ ὡοῦ», Omne vivum ex ovo. Χάρις εἰς τὰς εὐρυτέρας ἐρεῦνας νεωτέρων μελετητῶν, τὸ ῥητὸν τοῦτο, ὡς γνωστὸν, ἀπεδείχθη στενότερον δι' ὅλον τὸ βασιλεῖον τῶν ζῶων, καὶ ἀνακριβὲς ὅταν ἐφαρμόζηται εἰς τὴν φυτι-

κὴν ζωὴν. Ἄλλ' ἄφ' ἐτέρου τὸ κύρος του διὰ τὰ ἀνώτερα ζῶα δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῆ, καὶ ἀπετέλεσε μίαν τῶν στερρῶν βάσεων ἐφ' ὧν ἐδράζεται ἡ ἔρευνα περὶ φυλετικότητας καὶ περὶ μεταδόσεως τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ὁ Ἄρβει, ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῶν ὀπτικῶν ὀργάνων του, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ὅ,τι εἰργάζετο ν' ἀνακαλύψῃ, τουτέστι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς τοιοῦτου, ὡς δὲν εἶχε δυνηθῆ εἰς προγενεστέρους χρόνους νὰ ἴδῃ τὸ συνεχές τοῦ τριχοειδοῦς ρεύματος. Ἡ ἀτέλεια αὕτη διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ μετέπειτα· καὶ οὕτω συνέβη ὥστε καὶ ὁ Ἀλβέρτος Χάλλερ καὶ ὁ Ἰωάννης Οὐντερ νὰ θεωρήσωσι τὸν σχηματισμὸν τῆς ἀγγειώδους ἐπιφανείας ἐν τῷ ἐγκολαπτομένῳ ὡφ' τῆς ὀρνίθος ὡς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ μάλιστα ὡς αὐτὸν τοῦ ὀργανισμοῦ τὸν τύπον.

Θὰ ἐπανεέλθω ὕστερον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο· ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν, θὰ ἐπεθύμουν πρῶτον νὰ ἐπιστήσω τὴν ὑμετέραν προσοχὴν εἰς ἄνδρα οὐ ἡ σπουδαιότες περὶ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ δόγματος τῆς ζωῆς αἰέποτε μοὶ ἐφάνη ἐκτάκτως μεγάλη καὶ βαρυσήμαντος, ἀλλ' ὅστις οὐδὲν ἤττον, ἐβυθίσθη ἀδίκως εἰς λήθην, οὐ μόνον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐν γένει, ἀλλὰ νομίζω ὅτι θὰ μοὶ ἐπιτραπῆ νὰ τὸ εἶπω, καὶ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν τῶν συμπατριωτῶν του. Ἐννοῶ τὸν Φραγκίσκον Γλίσσωνα, ὅστις ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἄρβει, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἐδημοσιεύθησαν σχεδὸν συγχρόνως μετὰ τοῦ περικλεεστέρου συναδέλφου του· ἀλλ' ἡ λαμπρότης τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Ἄρβει τηλικαύτη ὑπῆρξεν, ὥστε τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἔλαμψεν ἐκ τῆς ἐργατικῆς τραπέζης τοῦ Γλίσσωνος σχεδὸν ἐξέλιπε. Χαίρω διότι ἐν τοιαύτῃ εὐφροσύνῃ εὐκαιρῶς δύναμαι ν' ἀνακαλέσω τὴν μνήμην τοῦ μετριοφρονος ἐρευνητοῦ, καὶ νὰ προσφέρω αὐτῷ τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης ὃν τῷ ὀφείλει ἡ ἐπιστήμη.

Ὅτε, πρὸ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν, ἐδημοσίευσεν τὸ μικρὸν δοκίμιόν μου περὶ «ἐρεθισμοῦ καὶ ἐρεθιστικότητος,» δὲν ἐγνώριζον πολὺ περισσότερα περὶ τοῦ Γλίσσωνος ἢ ὅσα πᾶς σπουδαστὴς τῆς ἰατρικῆς μανθάνει, τουτέστιν ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ ἥπατι κοινὸς θύλακος τοῦ Γλίσσωνίου, καὶ ὅπερ ἔτι ὀλιγώτερον γνωστὸν, ὅτι ὁ ἀνατομιστὴς οὗτος εἶχε γράψῃ μικρὸν ἔργον περὶ ραχίτιδος, ὅπερ ἦτο ἐντούτοις τὸ πρῶτον τοῦ εἶδους του. Ἐν τῷ ἰδίῳ ὑπομνήματί μου περὶ τοῦ νοσήματος τούτου, εἶχον προσπαθήσει ν' ἀποδείξω τὴν περίσκεψιν καὶ ἀκριβείαν ἅτινα εἶνε ἀξιοσημείωτα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, καθιστῶντα αὐτὸ πρότυπον ὑπόδειγμα δι' ὅλας τὰς συλλήθδην ἐρεῦνας· ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον παρεῖδον τὸ γεγονός ὅτι τοῦτο εἶνε μόνον τὸ μικρότερον προτέρημα

τοῦ θαυμασίου τούτου ἀνδρός. Μόνον ἐν καιρῷ τῶν νεωτέρων μελετῶν μου ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς περὶ ἐρεθισμοῦ καὶ ἐρεθιστικότητος διδασκαλίας ἔκαμα τὴν ἀνακάλυψιν, ἐκπληκτικὴν δι' ἐμὲ, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ἐρεθιστικότητος δὲν ἔλαβεν ἀρχὴν, ὡς γενικῶς νομίζεται, διὰ τοῦ Χάλλερ, ἀλλ' ὅτι ὁ πατὴρ τῆς νεωτέρας φυσιολογίας, καὶ ἡ Λεύδειος Σχολὴ ἐν ἡ οὗτος ἐπαιδεύθη, εἶχον δανεισθῆ τὴν ἰδέαν ταύτην ἀπὸ τοῦ Γλίσσωνος. Τότε ἐνέκυψα εἰς σειρὰν σχεδὸν λησμονημένων δημοσιευμάτων τοῦ ἰδιορρύθμου τούτου μελετητοῦ, καὶ ἰδίως εἰς τὴν πραγματείαν του «περὶ φύσεως ἐνεργητικῆς οὐσίας, ἢ περὶ ζωῆς τῆς φύσεως καὶ τῶν τριῶν πρώτων αὐτῆς δυνάμεων, τῆς ἀντιληπτικῆς, τῆς ἐφετικῆς καὶ τῆς κινητικῆς», ἧτις ἐδημοσιεύθη ἐν Λονδίῳ τῷ 1672, καὶ ἐν ἡ αἰ ἰδέαι περαιτέρω ἀνεπτύσσοντο, γενικαί γραμμαὶ τῶν ὁποίων εἶχον ἐκτεθῆ ἤδη ἐν τῇ «Ἀνατομικῇ τοῦ ἥπατος,» τῇ δημοσιευθείσῃ τῷ 1654. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, σελ. 400, ἡ νεωστὶ πλασθεῖσα λέξις *irritabilitas* (ἐρεθιστικότης) ἀναφαίνεται, καθόσον ἠδυνήθη ν' ἀνεύρω, πρῶτην φοράν ἐν τῇ φιλολογίᾳ. Δύναται ἐν παρόδῳ νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ ἔκφρασις *irritatio* (ἐρεθισμός) εἶνε πολὺ ἀρχαιότερα. Εὐρίσκω ἤδη αὐτὴν παρὰ τῷ Κέλσῳ, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς μετὰ παθολογικῆς σημασίας. Ἐνίοτε ἀπαντᾶται ἐπίσης καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις συγγραφεῦσι, καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης δὲν ἔχασε, κατ' ἀκριβολογίαν, τὴν ἀρχικὴν τῆς σημασίαν. Ἄλλως ὅμως ἔχει παρὰ τῷ Γλίσσωνι· παρ' αὐτῷ ἡ ἐρεθιστικότης εἶνε ἰδιότης φυσιολογικῆ, καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ἀπλῆ ἐνέργεια τῆς ζωῆς ἐξηρητημένη ἐκ τῶν φυσικῶν δυνάμεων τῆς ζώσης ὕλης.

Οὕτως ἤχθη, διὰ τῆς μεθόδου τῆς θεωρίας εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὑπαρξιν τῆς βιολογίας, τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς, ἢ τῆς βιοσείας, τῆς οὐσιώδους ζωῆς ἢ οὐσίας τῆς ζωῆς. Καὶ ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ παρανόησιν ὡς πρὸς τὴν πηγὴν τῆς θεωρίας του, προσθέτει διαρρήδην ὅτι αὕτη εἶνε ὁ ἀρχαῖος τοῦ Βάν Ἐλμοντ— ἡ πλαστικὴ ἰσχὺς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων.

Ἐν τῇ παιραιτέρῳ πορείᾳ τῶν φιλοσοφικῶν του συζητήσεων φέρεται οὐχ ἤττον εἰς τὴν αὐτὴν ἀτραπὸν, ἧτις ἀπεπλάνησε, καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, τοσοῦτους εὐπαιδευτοὺς ἄνδρας καὶ ἐξαιρέτους παρατηρητάς. Εἶνε αὕτη ἡ ἀτραπὸς τῆς ἀπεριορίστου γενικεύσεως. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶνε ἐπιρρεπέστατον ὅπως καταστήσῃ καταληπτὸν ὅ,τι εἶνε ἀκατάληπτον εἰς ἰδιόζοντα φαινόμενα, γενικεύον αὐτά. Ἀκριβῶς ὅπως

εις τούς προσφάτους χρόνους απόπειρα ἐγένετο ὅπως καταστῆ καταληπτή ἡ συνείδησις, παρασταμένη ἀπλῶς ὡς γενικὴ ιδιότης τῆς ὕλης· οὕτω ὁ Γλίσσων ἐνόμισεν ὅτι ἡ δύνατο ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἐνεργητικὴν ἀρχὴν, ἥτις κατ' αὐτὸν περιέχεται ἐν πάσῃ ὕλῃ, τὰς τρεῖς δυνάμεις τῆς ζώσης ὕλης ἅς ἐθεώρει ὡς θεμελιώδεις, τουτέστι τὴν ἀντιληπτικὴν, τὴν ἐφρετικὴν καὶ τὴν κινήτικὴν δύναμιν. Πᾶσα ὕλη ἦτο εὐαίσθητος, ἦτο ὑποκειμένη οὕτως εἰς τὸ ν' ἀναπτύξῃ ὠθήσεις, καὶ ἐκινεῖτο κατὰ συνέπειαν τῶν ὠθήσεων τούτων.

Δὲν εἶνε ἀναγκαῖον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρουσίας ἐρεύνης μας νὰ μηκύνωμεν τὰς μαρτυρίας ταύτας, ἀφοῦ εἶνε, κατὰ τὴν Παρακέλσειον ἔννοιαν, θεωρητικαὶ τὴν φύσιν· καὶ μάλιστα, καθόσον ἐν τῇ γενικεύσει των δὲν φαίνονται νὰ εἶνε σπουδαῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς προοδευούσης γνώσεως.

Ὅτι εἶνε πλήρης σημασίας δι' ἡμᾶς σχετίζεται μὲ τὴν ἐνεργὴν ζωὴν μόνον, ἐν τῇ στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ τῆς ἀναλυτικῆς ἐπιστήμης. Δὲν ἦτο ἡ ἐνεργητικὴ ἀρχὴ ἡ ἐκτεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γλίσσωνος ἥτις παρεκίνησε τοὺς διαδόχους του ν' ἀναλάβωσι καὶ πάλιν τὸ νῆμα τῶν παρατηρήσεων του, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἐνέργεια ἐκείνη τοῦ ἐρεθισμοῦ ἢ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφόμενη, καὶ αἱ θεμελιώδεις δυνάμεις τῆς ζώσης ὕλης ἀφ' ὧν ἐξηρτάτο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤγαγε πρᾶγματι εἰς ἀκριβεστέραν μελέτην τῶν ἐνεργειῶν τῆς ζωῆς καὶ τῶν ιδιοτήτων τῆς ζώσης ὕλης.

Ἄτυχῶς παρενέβη σφαλερά τις ἀντίληψις, ἥτις ἤγαγε τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ πάλιν εἰς σειρὰν σπουδαιωτάτων πλανῶν. Ὁ Γλίσσων, ἀκολουθῶν καὶ κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα τοῦ Βὰν Ἐλμοντ, ἐπέισθη ὅτι τὰ νεῦρα συσπῶνται ὅταν ἐρεθίζονται. Εἰς τοῦτο προσέθηκε τὴν ιδέαν ὅτι, διὰ τῆς συσπάσεως τῶν νεύρων, ἢ καὶ τοῦ ἐγκεφάλου, τὸ ἐν αὐτοῖς περικλειόμενον ῥευστὸν ὠθεῖται πρὸς τὴν περιφέρειαν.

Ἡ ιδέα αὕτη, ἣν ἠσπάζετο ὁ Οὐίλλις καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἰατροὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, παρέχει τὸν λόγον δι' ὃν ἡ ἐρεθιστικότης ἐταυτίσθη πρὸς τὴν συσπαστικότητα. Αὐτὸς ὁ μέγας διδάσκαλος Ἑρμαννος Βοεράβιος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ μαθητὴς του Γαύβιος, ὁ πρῶτος εἰδικὸς συγγραφεὺς περὶ γενικῆς παθολογίας, ἐθεώρουν τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν κίνησιν ὡς κοινὰς ιδιότητας ὄλων τοῦλάχιστον τῶν στερεῶν μερῶν τοῦ σώματος. Ὁ πρῶτος ἐνόμιζεν ἀποδεδειγμένον ὅτι δὲν ὑπάρχει σχεδὸν μόνον τοῦ σώματος τὸ ὅποσον νὰ μὴ εἶνε εὐαίσθητον καὶ νὰ μὴ κινῆται· καὶ οὕτω καθίσταται καταληπτὸν πῶς αὐτὸς ὁ Χάλλερ ἔφερε τὴν ιδέαν ταύτην

ὅτι ἡ ἐρεθιστικότης ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν ἣν καὶ ἡ συσπαστικότης ἀπὸ τῶν σχολικῶν του ἡμερῶν ἐν Λεῦδη μέχρι τῆς ἐν Γαιτίγγῃ καθηγεσίας του. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐθεώρει τὴν ἐρεθιστικότητα τῶν μυῶνων, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἤρνεῖτο τὴν ιδιότητα ταύτην εἰς τὰ νεῦρα.

Ἡ ἔρις αὕτη περὶ τῆς ἐρεθιστικότητος τῶν μυῶνων ἐξηκολούθησεν ἐπιπολὺ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἑκατονταετηρίδι· εὐνόητον δὲ καθίσταται τὸ μακρὸν τῆς διαρκείας τῆς μόνον ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι, ἄνευ τῆς ἀκριβεστάτης γνώσεως περὶ τῆς ἱστορικῆς τῆς ἀναπτύξεως, καὶ ἡ ἀπλὴ τοῦ πράγματος μνεία ὑπόκειται εἰς παρανόησιν.

Ἐφ' ὅσον πρᾶγματι γνωρίζομεν, τὰ νεῦρα δὲν εἶνε συσπάσιμα, ὅπως οἱ μυῶνες· ἀφ' ἑτέρου οἱ μυῶνες εἶνε οὐ μόνον συσπάσιμοι ἀλλὰ καὶ εὐερέθιστοι. Ἡ ἐρεθιστικότης καὶ ἡ συσπαστικότης δὲν εἶνε τὸ αὐτὸ, καὶ ὅταν ἀκόμη συμβαίνουσι παρὰ τῷ αὐτῷ μέρει. Τὸ ῥεῦμα τοῦ νεύρου, ἀφ' ἑτέρου, δὲν δύναται νὰ παραβληθῆ μὲ τὸ ῥεῦμα τοῦ αἵματος· δὲν συνίσταται ἐν τῇ κινήσει ἐκ ῥευστοῦ, ἀλλ' εἶνε ἠλεκτρικῆς φύσεως, καὶ ἐντεῦθεν δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη πρὸς παραγωγὴν του συσπάσεως τῶν νευρικῶν σωλήνων.

Ἦτο ἐπίσης ἐσφαλμένον τὸ συμπέρασμα ὅτι πᾶν ἡρεθισμένον μέρος συσπᾶται. Ἄντι συσπάσεως, ἐκκρίσις, ἢ ὑπὸ τινος περιστάσεως, γενναιότερα θρέψις δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὡς τελικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ ἐρεθισμοῦ. Ἐντεῦθεν ποιούμεθα χρῆσιν περιληπτικωτέρου ὄρου ὅπως ἐκφράσωμεν τὸ τελικὸν τοῦτο ἐξαγόμενον, καὶ καλοῦμεν ὅλας τὰς μορφὰς αὐτοῦ ἐνεργείας. Ἐνῶ ὁ Γλίσσων ὠρίζε πᾶσαν κυρίως καλουμένην ἐνεργειαν ὡς ἐνεργὸν αἷτιον, ἡμεῖς διακρίνομεν διάφορα εἶδη κατὰ τὴν φύσιν τῶν ἀποτελεσμάτων, ἢ, κατ' ἄλλην ἐκφρασίαν, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐνεργητικότητος (θρέψεως, μορφώσεως καὶ λειτουργίας)· ἀλλὰ συμφωνοῦμεν μὲ τὸν εἰρημένον μελετητὴν ἐν τῇ γνώμῃ ὅτι οὐδεμία ζωτικὴ ἐνέργεια ἀφίεται ποτὲ ἐλευθέρᾳ ἄνευ παροτρύνσεως· ὅτι τούτου ἕνεκα πᾶσα ἐνέργεια εἶνε ἐρεθισματικῆς φύσεως. Εἰς τὸν ἐρεθισμὸν τοῦτον συνίσταται, κατ' ἐμὴν ιδέαν, ἡ ἀρχὴ τῆς διαίρεσιν, καθ' ἣν πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν μεταβάσεων ἐν τῇ ζωῇ, καὶ τοιοῦτω τρόπῳ ἀποκτῶμεν ἐπίσης βᾶσιν πρὸς θεμελιώδη διαίρεσιν τῶν παθολογικῶν στοιχειωδῶν ἐνεργειῶν ἢ μεταβάσεων. Πόση ἐργασία ἐχρειάσθη ὅπως καταστῆ δυνατὴ ἡ ἀντίληψις αὕτη, καὶ πόσον μέγα εἶνε ἀκόμη τὸ πλῆθος τῶν συναδέλφων μας οἵτινες δὲν τὴν ἀπε-

δέχθησαν πλήρη! Ὁ λόγος τῆς δυσχερείας ταύτης εἶνε διττός.

Πλείσται τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν τῆς ζωῆς, ὅταν ἐκδηλῶνται δι' ὀρατῶν συμπτωμάτων, εἶνε συνθέτου φύσεως. Κατὰ κανόνα, ποικιλώτατα εἰς χρόνους πάντῃ ἀνομοίους μέρη, μετὰ τῆς εἰδικῆς ἐργασίας του ἕκαστου, συνδυάζονται ὅπως παραγάγῃσι ταύτας. Οὐχὶ σπανίως συμβαίνει ἐκ τούτου, ὥστε ἐν τῷ ὀρατῷ ἀθροίσματι τῶν τελικῶν ἀποτελεσμάτων, τὸ ἐν μέρος νὰ διάκειται ἐνεργητικῶς καὶ τὸ ἄλλο παθητικῶς. Εἶνε μόνον ἡ λεπτομερεστάτη ἀνάλυσις τοῦ φαινομένου, ἡ ἀνάγουσα αὐτὸ εἰς τὰ στοιχειώδη μέρη, ἣτις ἐπιτρέπει νὰ λυθῆται τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον εἰς τὰ συνθετικά του· τοιαύτη ἀνάλυσις δὲν δύναται, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος, νὰ ἐκφρασθῆ διὰ συνήθους γλώσσης, ἐκτός εἰς μέγα μῆκος. Οὐδεμία γλῶσσα εἰς τὸν κόσμον εἶνε ἀρκετὰ πλουσία ὥστε νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέρας ἐκφράσεις δι' ἕκαστον τοιοῦτον συνδυασμόν. Μόνον συχνότατα ἀπαλαττόμεθα τῆς δυσχερείας θεωροῦντες τὸ σύνθετον φαινόμενον ὡς ἀπλοῦν, καὶ ἐκφράζοντες τὸν χαρακτήρα του σύμφωνα μὲ κύριόν τι γνώρισμα, τὸ ὁποῖον ἐξέχει δεσποτικῶ τῷ τρόπῳ ἀπὸ τῆς γενικῆς εἰκόνας. Αὕτη εἶνε ἡ πρακτικὴ δυσχέρεια.

Εἰς ταύτην ὅμως προστίθεται συχνὰ καὶ θεωρητικὴ τις δυσχέρεια. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἐκ φυσικῆς ὁρμῆς, ἀναζητεῖ εἰς τὰ φαινόμενα ἐνδείξεις τοῦ ἀποφασιστικοῦ αἰτίου των. Ὅσον περιπλοκώτερον τὸ φαινόμενον, τόσον πολυασχολωτέρα ἡ φαντασία ὅπως τὸ μετατρέψῃ εἰς ἀπλοῦν καὶ ἀνεύρη ἐνοποιὸν αἶτιον αὐτοῦ. Οὕτω συνέβη ὡς πρὸς τὴν ζωὴν, οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὴν νόσον. Τὸ ρεῦμα τῆς σκέψεως, ὅπερ ἠκολούθησεν ὁ Γλίσσων, ἀντίκειται εἰς τοιαύτην ἐξήγησιν. Οὗτος δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ διαιρέσῃ τὸ ἐνιαῖον τῆς ζωῆς εἰς μέγα πλῆθος ἀτομικῶν ζωῶν. Καίτοι ἡ γνώσις ἦν τανῦν ἔχομεν τῶν διατάξεων τοῦ σώματος, ἦτο ὅλως ξένη πρὸς αὐτόν, οὐχ ἦττον λογικῶς ἔφθασεν εἰς τὴν *vita propria*, τὴν κυρίαν στοιχειώδη ζωὴν τῶν πολλῶν μερῶν. Βεβαίως, ἡ ἐκφρασις αὕτη, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ συγγράμματά του, ἀλλ' ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὰ τοῦ Γαυβίου· ἀλλ' ὁ Γλίσσων λέγει σαφῶς: «Ὁ, τι δι' ἑαυτοῦ ζῆ, ζῆ ζωὴν ἀπ' οὐδενὸς πλάσματος εἰμὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐξαρτωμένην. Διότι τοῦτο σημαίνει καὶ ἡ φράσις ζῆν δι' ἑαυτοῦ.»

Αἱ πρὸς ἐνοποίησιν προσπάθειαι τῆς ἐπομένης περιόδου ἀντιπαρῆλλον ἀμειλίχτως τὴν τάσιν περὶ ἧς ἄρτι ὠμίλησα. Τινὲς ἐπέστρεψαν εἰς τὸ ἀρχαῖον Μωσαϊκὸν ῥητόν, «ἡ ζωὴ τοῦ σώματος ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ»· ἄλλοι ἔδωκαν εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν ἐγκέφα-

λον, τὴν πρώτην τάξιν εἰς τὰς μελέτας των. Οὕτως ἀνενεώθη καὶ πάλιν ἡ ἀρχαία πάλη, ἣτις ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν εἶχε διαιρέσει τὰς σχολὰς τῆς ἱατρικῆς εἰς διαθετικὴν καὶ στερεομερικὴν παθολογίαν. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡμεῖς αὐτοὶ ἀπεδύθημεν εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον, οἱ αἱματοπαθολόγοι ἴσταντο ἐν ἐχθρικῇ θέσει πρὸς τοὺς νευροπαθολόγους.

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ διαθετικὴ παθολογία εὗρεν ἰσχυρὸν στήριγμα παρὰ τῇ μεγάλῃ καὶ εὐλόγῳ ἀβεντίᾳ τοῦ Ἰωάννου Οὐντερ. Καίτοι ὁ διακεκριμένος οὗτος πρακτικολόγος οὐδέποτε ἠσπάσθη τὸ μονομερὲς τῶν γνωμῶν τῶν νεωτέρων παθολογιστῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπέδιδεν εἰς τὰ στερεὰ μέρη τὴν ζωτικὴν ἀρχὴν τῆς υπάρξεως, περὶ ἧς ὑπέθεσεν, οὐχ ἦττον, εἰς τὰς ἐρεῦνας του, ὅτι τὸ αἷμα προηγείται πάντων τῶν ἄλλων μερῶν ὡς πρῶτος τροχὸς τοῦ βίου.

Ὁφείλομεν ἐν τούτοις ν' ἀναμνησθῶμεν ὅτι ὁ Οὐντερ ἀπέδωκεν ἰδιόζουσαν βαρύτητα εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ὁ ὀργανισμὸς δὲν συνδέονται πρὸς ἄλληλα, ἀφοῦ ζωικαὶ οὐσαὶ αἰτινὲς δὲν εἶνε ὀργανισμέναι δύναται νὰ μετέχῃσι ζωῆς. Ὁρμήθη, ὡς ἐμνημόνευσα ἤδη, ἐκ τῆς σφαλερᾶς ἀντιλήψεως, ὅτι τὰ ὡὰ δὲν εἶνε ἐνόργανα, καὶ ὅτι μόνον μετὰ τὴν ἐπάωσιν ἐπέρχεται ἡ πρώτη ἐνέργεια τοῦ ὀργανισμοῦ, ἦτοι ὁ σχηματισμὸς ἀγγείων. Ἐθεώρει τὴν *διεσπαρμένην* ὕλην ὡς τὸν ἐνεργὸν φορέα τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι αὕτη ἀπαντᾷται οὐ μόνον εἰς τὰ στερεὰ μέρη ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ αἷμα. Ἡ ὕλη αὕτη, κατ' αὐτόν, ὑπάρχει ἐν τῷ αἵματι εἰς μέγαν βαθμὸν συγκεντρώσεως, ἀλλ' ἡ παρουσία της εἶνε ἀνεξάρτητος ἀφ' ὅλων τῶν νευρικῶν κατασκευασμάτων, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν κατωτέρων ζῶων, τῶν μὴ ἐχόντων νεῦρα. Εἰς τὰ ὕστερα ἔργα τοῦ Οὐντερ, τὰ ὁποῖα συνέλεξεν ὁ "Οεν, ἀπαντᾷ ἡ ἐκπληκτικωτάτη ἐκφρασις ἀπλή ζωὴ, κατάστασις εὐκρινέστατα εὐγνώριστος παρὰ τοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς κατωτέροις ζώοις. Ἡ ἀπλή αὕτη ζωὴ ἦτο κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Οὐντερ, ἡ ὑστερόχρονος πηγὴ ὅλων τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν, τῆς τε παθολογικῆς καὶ τῆς φυσιολογικῆς.

Ὁ Οὐντερ ἦτο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ζωτικιστῆς, ἀλλ' ὁ ὑλιστικὸς ζωτικισμὸς του, οὕτως εἶπεῖν, διέφερε τὰ μέγιστα ἀπὸ τοῦ δυναμικοῦ ζωτικισμοῦ τῶν Γερμανικῶν σχολῶν. Ἐὰν ἡ ζωσα ὕλη ὑπάρχει ἀνεξαρτήτως ἀπὸ παντὸς ὀργανισμοῦ, ἡ τοιαύτη ζωσα ὕλη εἶνε πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἀνατομικῆς ἐρεύνης· ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου, ἐὰν αὕτη εἶνε παρούσα εἰς ἀνόργανα σώματα, ὡς εἰς τὸ ὡόν, εἶνε καθ' ἑαυτὴν ἡ ὕστερα πηγὴ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἣτις ἐπομένως ἐμφανίζεται εἰς τὰ μέρη ταῦτα. Πρέπει,

διὰ τοῦτο, ὅπως μετέλθωμεν νεώτερον τρόπον ἐκφράσεως, νὰ εἶνε πλαστικῆς φύσεως. Ἐνταῦθα ἡ ἰδέα τοῦ Οὐντερ συνέπεσε μὲ τὴν περὶ πλαστικῆς λύμφης, οἷα ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Χιούσων, καὶ μόνον λογικὸν ἦτο ὅτι ὁ Σούλτσενσταϊν ἐφήρμοσεν αὐτὴν εἰς τὸ αἷμα ἐπὶ τέλους καὶ περιέγραψεν ὡς πλάσμα τὸ ὑλικὸν τῆς ζωῆς τὸ παρὸν ἐν τῷ αἵματι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μορφωτικὴ καὶ θρεπτήριος ὕλη, ἡ ἀναγκαία εἰς τὴν φυσιολογικὴν ζωὴν, ὡς καὶ αἱ πλαστικαὶ ἐκφύσεις αἱ συμβαίνουσαι ὑπὸ νοσηρᾶς συνθήκας, ἠδύνατο ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ ὑλικὸν, ἀποτέλεσμα εὐαρεστότατον κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ παρέχον προσφορωτάτην βᾶσιν πρὸς ἐρμηνείας. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς γνώμης ταύτης δὲν ὀκνοῦσι νὰ προβῶσιν ἐν βῆμα περαιτέρω, προικίζοντες τὸ ὑλικὸν τοῦτο τῆς ζωῆς μὲ τεχνικὸν ὄνομα. Τὸ ὠνόμασαν νευρίνην. Προφανῶς τοῦτο δὲν ἀνταπεκρίνετο ἀκριβῶς μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Οὐντερ, διότι δὲν γνωρίζομεν τοιαύτην ὕλην εἴτε εἰς τὸ ὄν, εἴτε εἰς τὰ φυτὰ, εἴτε εἰς τὰ κατώτερα ζῶα, ὡς ἐκείνην εἰς τὴν ἀπέδιδε τὴν ἀπλῆν ζωὴν· ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι τῆς παθολογίας ὑπερἐνίκησαν ὅλας τὰς δυσκολίας ταύτας, καὶ τὰ πλαστικά ἐκφύματα ἐλήφθησαν ὡς ἀναμφήριστον τεκμήριον ὅτι ἡ νευρίνη ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ νὰ γείνη ἐνόργανος. Ἀπετέλεσαν ἐν τῷ περὶ κράσεως δόγματι τῆς Βιενναίας σχολῆς τὸ λαμπρὸν μέρος τοῦ νεωτάτου τούτου εἵδους τῆς αἱματοπαθολογίας.

Ὅπου ἡ νευρίνη ἀπέτυχε, τὰ βλαστήματα ἤχθησαν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἀφοῦτο ὁ Σβᾶν ἔδωκε τὸ ὄνομα κυττοβλάστημα εἰς τὸ ὀργανωτικὸν ὑλικὸν τοῦ ὡοῦ, ἠνοίχθη ἡ ὁδὸς ὅπως ὑποτεθῆ ἀλλαχοῦ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ὑλικοῦ μετὰ τοῦ διαφορουμένου τούτου ὀνόματος.

Ἄλλ' ὡς εἰκός, διὰ τῶν βημάτων τούτων, ἡ μία ἀπλῆ ὕλη τῆς ζωῆς, ἦν ἐκέρυξεν ὁ Οὐντερ, ἀντικατέστη διὰ πολλῶν ὑλῶν τῆς ζωῆς, καὶ οὕτως ὀλόκληρον τὸ πλεονέκτημα, ὅπερ εἶχε προσκτηθῆ διὰ τῆς ἐκθέσεως ἐνιαίας θεωρίας τῆς ζωῆς, διὰ μιᾶς ἀπωλέσθη.

Καὶ ὅταν δὲ, τελευταῖον, τὸ πρωτόπλασμα ἀνεγνωρίσθη ὡς περιεχόμενον τοῦ κυτάρου, καὶ οὕτω ὡς τὸ ἐν τὸ ἀπαιτούμενον ὑπὸ τοῦ Οὐντερ, τουτέστιν, ὅτι τὸ ὑλικὸν τῆς ζωῆς πρέπει νὰ περικλείηται καὶ εἰς τὰ ἀτομικὰ μέρη, ἐφάνη ὅτι ἦτο πλήρες, ἀλλ' οὐχ ἦττον οὐδὲν ἰδιαίτερον ὑλικὸν κατωρθώθη νὰ εὑρεθῆ. Οὐδεὶς ἐφαντάσθη νὰ θεωρήσῃ τὸ πρωτόπλασμα ὡς νευρίνην, καὶ ἤκιστα πάντων τὸ ἐθεώρησέ τις ὡς χημικὸν σῶμα.

Διὰ τῆς συλλήψεως τοῦ βλαστήματος, ἐντοσοῦτω, ἀνεζωπυρήθη σκέ-

ψις ἣτις εἶχεν ἀπασχολήσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν πρωϊμωτάτων χρόνων. Ἐὰν ὑπάρχῃ πράγματι εἰς τὸ σῶμα πλαστικὴ ὕλη ἱκανὴ πρὸς ὀργάνωσιν, τότε ὁ ὀργανισμὸς αὐτῆς τῆς ἰδίας πρέπει νὰ παρουσιάξῃ τὸ πρῶτον ἄξιον προσοχῆς παράδειγμα ἐπιγενέσεως. Τὸ πρόβλημα τῆς διαφορουμένης γενέσεως, περὶ ὃ τόσοι ἀγῶνες συνεκροτήθησαν ἐπὶ μακρότατον χρόνον, ἐφαίνετο νῦν λελυμένον. Ὅ,τι εἶχε διδάξει ὁ Ἀρβέυ περὶ τῆς ἐκ τοῦ ὡοῦ καταγωγῆς ἀπερρίπτετο ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ἐκφύματος. Πολλοὶ γενεαὶ νεαρῶν ἰατρῶν ἐστράφησαν ἐν τῇ πίστει ταύτῃ. Ἐγὼ αὐτὸς ἐνθυμοῦμαι τὴν «ἐπιγενετικὴν» νεότητά μου, μετ' οὐ μικρᾶς λύπης, καὶ ἐδέησε νὰ ἐκτελέσω μακρὸν καὶ πολύμοχθον ἔργον ὅπως διανοίξω τὸν δρόμον μου πρὸς τὴν νηφάλιον ἀναγνώρισιν τῆς ἀληθείας.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ προσοχὴ ἄλλων συστημάτων ἐρευνητῶν ἐστράφη πρὸς τὰς μεμβράνας τοῦ σώματος. Μεταξὺ τούτων, λόγῳ τῆς σπουδαιότητός των, πρωτεύουσιν τὰξιν ἐπέχουσιν αἱ νευρικαὶ μεμβράναι, καὶ μάλιστα ἡ μάζα τῶν νευρικῶν μεμβρανῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ τῷ νωτιαίῳ μυελῷ.

Ὁ Οὐντερ εἶχεν ἀναγνωρίσει ἐπίσης τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἐντεῦθεν ὠνόμασεν αὐτὸν σεσωμεμένην ὕλην τῆς ζωῆς. Εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τις ὅτι δὲν περιεῖχε νευρίνην, ἀλλ' ἡ πειραματικὴ ἐξέτασις ἀπέδειξεν ἐπίσης ὅτι οὔτε ὁ ἐγκέφαλος οὔτε ὁ νωτιαῖος μυελὸς εἶνε τῆς αὐτῆς ἀξίας καθ' ὅλα των τὰ μέρη. Ὅσον ἀκριβέστερα τὰ πειράματα, τόσοι μικρότεροι καθίσταται ὁ χῶρος, ὅστις, κατὰ στενοτάτην ἔννοιαν, εἶνε τὸ ζωτικὸν μέρος, ἐωσότου ὁ Φλουράνς περιώρισεν αὐτὸ εἰς ἓν σημεῖον, τὸ ν ζωτικὸν δεσμόν. Εὐρέθη ἄρα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐνότις τῆς ζωῆς; Οὐδαμῶς. Ὁ ἐγκέφαλος δὲν εἶνε πλέον οὐδ' ἦττον ζωτικώτερος τῆς καρδίας· διότι ἡ ζωὴ πάρεστιν ἐν τῷ ὡῷ πολὺ πρὶν ἐγκέφαλος καὶ καρδία σχηματισθῶσι, καὶ ὅλα τὰ φυτὰ, ὡς καὶ ἄπειρον πλῆθος τῶν ζῶων, δὲν ἔχουσιν οὔτε τὸ ἐν οὔτε τὸ ἄλλο. Εἰς τὸν συνθετώτατον ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς ἔχουσιν ἀποφασιστικὴν τινα ἐνέργειαν ἐπὶ ἄλλων ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωὴν μερῶν. Μετὰ πᾶσαν διατάραξιν των δύναται ἀμέσως νὰ ἐπέλθῃ διατάραξις ἄλλων ζωτικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ αἰφνίδιος θάνατος.

Ἄλλ' ὁ συλλήβδην θάνατος συνθέτου ζώου δὲν συνεπιφέρει πλείοτερον τὸν τοπικὸν θάνατον ὅλων τῶν ἐιδικῶν μερῶν ἢ ὅσον ὁ τοπικὸς θάνατος τινὸς ἐκ τούτων εἶνε ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν συλλήβδην ζωὴν τοῦ ζώου.

Ὡς καλῶς ἐλέχθη, ἐν τῷ θανάτῳ συνθέτου ὀργανισμοῦ ὑπάρχει τι τὸ πρῶτον ἀποθνήσκον *primun moriens* ἐν μέρος τὸ ὅποιον πρῶτον παύει τοῦ ζῆν· εἴτα ἀκολουθοῦσι, κατὰ μακρὰ διαλείμματα ἐνίοτε, τὰ ἄλλα ὄργανα, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, μέχρι τοῦ ἐσχάτου ἀποθνήσκοντος. Ὡραὶ καὶ ἡμέραι δυνατὸν νὰ παρέλθωσι μεταξὺ τοῦ ὀλικοῦ θανάτου καὶ τοῦ τοπικοῦ θανάτου τῶν μερῶν. Ὅσον ὀλιγώτερα νεῦρα περιέχει μέρος τι, τόσο βραδύτερον συνήθως ἀποθνήσκει· τούτου ἕνεκα θεωρῶ τὴν εἰς θάνατον μετάβασιν ἐν τῷ συνθέτῳ ὀργανισμῷ ὡς τὴν ἀρίστην τῆς ἀτομικῆς ζωῆς τῶν διαφορῶν συστατικῶν μερῶν ἀπόδειξιν, ἥτις εἶνε καθ' ἑαυτὴν τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον ἀξίωμα πρὸς μελέτην καὶ κατανόησιν τῆς ζωῆς.

Μακρὸς χρόνος διέρρευσε ἐν τούτοις πρὶν ἢ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἐπανεέλθῃ τις εἰς τὴν ἀφετηρίαν ταύτην καὶ ἐπιτύχῃ ἰκανὸν ἀριθμὸν ὑποστηρικτῶν διὰ τὸ δόγμα τῆς κυρίως ζωῆς. Ἡ προσοχὴ πολλῶν παρατηρητῶν ἐφειλικύστη πρὸς διάφορον ὅπως ὄψιν τοῦ ζήτηματος. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δεκάδι τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ὅτε ὁ Ἰωάννης Οὐντερ, ἐξ ἐπιμελῶν ἀνατομικῶν ἐρευνῶν ὀρμώμενος καὶ ἐξ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πρακτικῆς χειρουργίας, ἐκαλλιέργει τὴν περὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς ζωῆς ιδέαν του, νέον σύστημα ἰατρικῆς εἶχεν ἰδρυθῆ ἐν Σκωτίᾳ, τὸ Βραούνειον καλούμενον σύστημα, τὸ ὅποιον ἐβασίζετο ἐπὶ διαφορῶν δεδομένων. Καὶ ὁ Βράουν ἦτο ζωτικιστῆς· περιπλέον κατεσκευάζεν οὐχὶ ἀπλῶς παθολογικὸν καὶ θεραπευτικὸν σύστημα ζωτικισμοῦ, ἀλλὰ φυσιολογικὸν, καίτοι ἡ διδασκαλία του ἦτο δυναμικὴ τὸν χαρακτῆρα.

Ὀλίγα εἶνε ἄξια μνείας ἐνταῦθα περὶ τῆς ὑλικῆς ἀνατομικῆς ἰδρύσεως τῆς ἀκριβολόγου ἰατρικῆς. Στρέφονται πρωτίστως περὶ τὰς θεωρίας τῶν δυνάμεων τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ. Δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ μέχρι τινὸς πῶς συνέβη τοῦτο, ἂν ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐκτάκτου ταύτης προσωπικότητος. Δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτου, ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, μένει τὸ ἀξιοσημείωτον γεγονός ὅτι οἱ δύο σύγχρονοι, ὁ Βράουν καὶ ὁ Οὐντερ, εἰργάζοντο γείτονες ἀλλήλων χωρὶς νὰ φαίνονται ἐκ τῶν συγγραμμάτων των ὅτι ἐγνωρίζον ἀλλήλους. Ὁ Βράουν ἐχάραξε τὴν ἰδίαν γραμμὴν του καὶ ἐνέκυψεν ἐπ' αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἐνοχλῆται περὶ τοῦ λοιποῦ ἰατρικοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως αὐτὸ τὸ πρῶτον ἔργον του, τὰ *Στοιχεῖα Ἰατρικῆς*, εἶχε τὸ ἀποτέλεσμα σεισμοῦ· ὅλη ἡ εὐρωπαϊκὴ ἡπειρος ἐσείσθη ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ ἱατροὶ τοῦ νεοφύτου Κόσμου τῆς Ἀμερικῆς ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν

ἐπαναστατικῶν ιδεῶν· καὶ εἰς ὀλίγα ἔτη, ἡ ὄψις τοῦ ὄλου πεδίου τῆς ἰατρικῆς τέλειον μετεβλήθη. Ἀληθῶς, ὁ θρίαμβος ὑπῆρξε βραχύς· τὸ Βραούνειον σύστημα ἐξέλιπεν ὅπως εἶχεν ἔλθῃ — μετέωρον εἰς τὸν πολυάστρον οὐρανὸν τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ὄθησις αὕτη ἐβασίζετο ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ἐρεθιστικότης, ἢ ὡς τὴν ἀπεκάλει ὁ Βράουν ἡ παροξυντικότης, ἀποκαθίστατο καὶ πάλιν ἡ ἀφετηρία τῆς θεωρίας· ἀλλὰ συνάμα, τὰ κέντρα τὰ ὅποια ἔθετον εἰς κίνησιν τὰς ζώσας οὐσίας, τὰ *παροξυτηρία*, ἐφέροντο εἰς τὸ μέσον. Ἐφ' ὅσον τὰ κέντρα παράγουσι κατάστασιν ἐρεθισμοῦ, ἢτοι ἐξότρυνσεως, ἤρχοντο εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ θεωρῶνται ὄχι μόνον ὡς αἷτια ὑγείας καὶ νόσου, ἀλλὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἐξότρυνσις διατελεῖ εἰς σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ κέντρου, κατάστασις καλῆς ὑγείας ἦτο μόνον δυνατὴ μὲ κανονικὸν βαθμὸν κεντρισμοῦ, ἐνῶ ὑπερβολὴ ἢ ἔλλειψις κεντρισμοῦ φέρει εἰς ἀκμὴν τὰς νοσηρὰς καταστάσεις· ὡς εἰκὸς ἡ ἐξότρυνσις ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐρεθιστικότητος, διὰ τινος ποσότητος τῆς ὁποίας, ὑπὸ μορφῆν ἐνεργείας, προικίζεται πᾶν πλάσμα ἐν ἀρχῇ τοῦ βίου του.

Ἡ διαίρεσις τῶν νόσων, κατὰ τὴν ὁρατὴν ἐν αὐταῖς ποσότητα ζωτικῆς δυνάμεως, εἰς *σθενικὰς* καὶ *ἀσθενικὰς*, οὐδέποτε ἐγκατελείφθη ἔκτοτε, καίτοι εἰς ἀνακριβέστερον βαθμὸν ἀνεγνωρισμένη ἴσως· ἄλλοτε ἤχθη εἰς τὴν πρώτην ἐξέχουσαν τάξιν καὶ ἄλλοτε ἐτέθη ἐν δευτερευούσῃ μοίρᾳ. Ἐν Γερμανίᾳ, ὁ Σένλαϊν ἦτο ὁ μόνος πάντων τῶν ἄλλων ὅστις ἔλαβε τὸ δόγμα τοῦτο ὡς βᾶσιν τῆς γνώμης του ἐπὶ ἐιδικῶν περιπτώσεων νόσου, καὶ πρὸς ἐκλογὴν τῆς θεραπείας.

Ἄλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τῶν Βραουνειῶν ἀρχῶν εἰς τὴν φυσιολογίαν ὑπῆρξε πολλῶ μεγαλειτέρας σπουδαιότητος. Ἐὰν αὕτη ἡ ζωὴ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ ἐξωτερικῶν κέντρων, ἢ περὶ τοῦ ἀυθορμήτου τῶν ζωτικῶν ἐνεργειῶν ἰσχύουσα εἰσέτι γνώμη, πρέπει νὰ χάσῃ πᾶσαν σημασίαν. Κεντρισμοὶ τινες θ' ἀπεδεικνύοντο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὡς ἀναγκαῖοι ὄροι ζωτικῆς ἐνεργητικότητος, ἀνευ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ θὰ διεξήγετο τὸ πολὺ ἐν λανθάνουσῃ μορφῇ μόνον. Βεβαίως καὶ διὰ τὴν λανθάνουσαν ταύτην ζωὴν ἔμμενεν ἐκκρεμῆς τὸ ζήτημα: Πῶς ἔρχεται καὶ εἰς τί κατ' οὐσίαν συνίσταται; Ὁ Βράουν παρέκαμψε τὸ ἀκανθῶδες τοῦτο ζήτημα, οὐχὶ ἀνευ μεγάλης ἐπιτηδειότητος, ἐριστῶν ὅλην τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐνεργὸν ζωὴν καὶ εἰς τοὺς κεντρισμοὺς τοὺς προκαλοῦντας τὴν ἐνέργειαν. Ὅπως διαρρήδην εἶπωμεν, ἡ ἐπιστήμη ἔκτοτε μικρὸν ἢ οὐδὲν ἐξετράπη τῆς πρυτανευούσης ταύτης γνώμης. Καὶ τῶρα ἀκόμη δὲν δυνάμεθα νὰ εἶ-

πωμεν τι εἶνε ἡ λανθάνουσα ζωή. Ἀπλῶς γνωρίζομεν ὅτι δι' ἐξωτερικῶν κεντρισμῶν δύναται νὰ τραπηῖ εἰς ἐνεργόν ζωήν, καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἐρεθιστικότης θεωρεῖται παρ' ἡμῶν ὡς τὸ ἀσφαλέστερον σημεῖον τῆς ζωῆς, ὅχι βεβαίως τῆς γενικῆς ζωῆς πάσης ὕλης κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Γλίσσω-νος, ἀλλὰ τῆς πραγματικῆς καὶ ἀτομικῆς ζωῆς τῶν εἰδικῶν ζῶντων ὀργανισμῶν. Ὁ Βράουν παρετήρησε μετὰ λόγου ὅτι διὰ τῆς ἐρεθιστικότητος ἡ ζωσα οὐσία διαφέρει τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐν νεκρικῇ καταστάσει ἢ πάσης ἄλλης ἀζώου ὕλης. Οὐχ ἦττον οὔτε ἡ ἐρεθιστικότης οὔτε ἡ ἐξοτρυντικότης, οὔτε ὁ ἐρεθισμὸς οὔτε ἡ ἐξοτρυνσις ἐξηγεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς ὑποστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο οὐδ' ἐξηγεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς.

Ἐν Γερμανίᾳ οἱ φυσιολόγοι ἐξόχως ἐπελήφθησαν τοῦ ζητήματος τούτου. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Οὐμβολτ, ὅστις ἐν τοῖς ποικίλοις συγγράμμασί του, καὶ μάλιστα ἐν τῇ περιφώμῳ πραγματείᾳ περὶ τῆς ἠρεθισμένης ἰνὸς τοῦ μυῶνος καὶ τοῦ νεύρου, εἰσήλθεν εἰς τὸ ζήτημα. Ἐπὶ τέλους ἐχώρησε ταχὺς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ζωτικῆς δυνάμεως. Οἱ πλείστοι τῶν παθολόγων καὶ ἰατρῶν ἠκολούθησαν τὰ βήματά του, καὶ μακρὰ καὶ ἐμπαθεῖς λογομαχίαι ἐχρηιάσθησαν πρὶν καταστραφῆ, ἡμῖσιν αἰῶνα βραδύτερον, ἢ εἰς ζωτικὴν δύναμιν πίστις. Ὅταν ὁ Δυβοῦά Ρεμὼν ἀπέδειξε τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἐν τῷ μυῶνι καὶ τῷ νεύρῳ καθ' ὅλους τοὺς χαρακτῆράς του, καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου του ἀνέπτυξε τὸ ἀπαράδεκτον τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, τότε ὁ σεβάσιμος Οὐμβολτ ῥητῶς καὶ ἐκπεφρασμένως ἠρνήθη τὸ ὄνειρον τῆς νεότητός του, μὲ τὴν περίτεχνον ὑποταγὴν τοῦ ἀληθοῦς φυσιολόγου εἰς τὸν ἀνεγνωρισμένον φυσικὸν νόμον.

Ἡ ὑπόθεσις ζωτικῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς δὲν εἶχεν ἐντοσοῦτῳ, ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Βράουν, οὔτε θετικὴν οὔτε ἀρνητικὴν ἀξίαν. Ὁ Ἰωάννης Μύλλερ διέσωσε χάριν τῆς γενικῆς φυσιολογίας, ἐν ἣ ἐτήρησεν ἔκτοτε τὴν θέσιν τῆς, ὅτι ἀξιόλογον ἐκ τοῦ συστήματος τοῦ Βράουν, τὴν περὶ ἀκεραίων κέντρων ζωῆς διδασκαλίαν. Τὰ ἔκτακτα κέντρα τὰ παράγοντα τὴν νόσον εὔρον τὴν θέσιν των ἐν τῇ αἰτιολογίᾳ ἢ σημασία των κατέστη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ζωηρῶς καθωρισμένη, ὅσῳ ἀκριβέστερον ἐμάθομεν νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῶν αἰτίων καὶ τῶν οὐσιῶν τῆς νόσου, διάκρισις ἣτις ἀπέβη δυσχερεστέρα καθόσον τὰ «αἰτία τῆς ζωῆς» τῶν νόσων ἐγίνοντο γνωστὰ εἰς ἀξάνοντα ὅλον ἐν ἀριθμῶν. Καὶ

τώρα νέος ἀγὼν ἠγέρθη, τὸ νὰ διαχαράξωμεν ἐντὸς τῆς σφαίρας τῶν παρατηρήσεών μας τὴν ζωὴν αὐτῶν τῶν ἐνεργῶν αἰτίων.

Ἡ ὁδὸς δι' ἧς ἡ παθολογία προσεπάθησε νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸ πο-
θούμενον τέρμα, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν ζωσαν οὐσίαν ἐν τῇ νοσῶδει αὐτῆς καταστάσει, ἤγαγεν ἡμᾶς ἐν μέγα βῆμα ἀπωτέρω. Ἡ παθολογικὴ ἀνατομία πρὸ πάντων ἤνοιξε τὴν ὁδὸν ταύτην. Ὅσον πολυαριθμότεραι αἱ παρατηρήσεις τῆς, καὶ ὅσον βαθύτερον εἰσέδυσεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν παθήσεων, τόσον μικρότερον κατέστη τὸ ἔδαφος τῶν γενικῶν καλουμένων νόσων. Τὰ πρῶτα βήματα τῶν ἀνατομιστῶν τοῦ μέσου αἰῶνος ἔσχον ἀποτέλεσμα τὸ νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν τοπικῶν νοσημάτων. Κατὰ τὴν πρώτην καὶ μακροτάτην περίοδον, ἣν δύναται νὰ ὀρίσῃ τις ὡς τὴν τοῦ κατατοπισμοῦ, οἱ παθολογικοὶ ἀνατομῆς ἐζήτησαν τὸ αἷτιον τῆς νόσου εἰς ἐν τῶν μεγαλειτέρων μερῶν ἢ κοιλωμάτων τοῦ σώματος — εἰς τὴν κεφαλὴν, τὸν θώρακα ἢ τὸ ὑπογάστριον. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, τὴν ἐγκαινισθεῖσαν διὰ τοῦ ἀθανάτου ἔργου τοῦ Μοργάνη, μικρὸν πρὸ τοῦ χρόνου περὶ οὗ ἄρτι ὠμίλησα — τῆς ἐποχῆς τοῦ Βράουν καὶ τοῦ Οὐντερ, — προσεπάθησαν νὰ εὐρωσιν ἐν τινι τόπῳ τὸ ἀληθὲς ὄργανον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἔδρα τῆς νόσου. Ἐπὶ τῶν θεμελιῶν τούτων ἠγέρθη ἡ Παρισιανὴ σχολὴ τοῦ Ὀργανισμοῦ, ἣτις, καὶ ὅψε τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, κατέσχε δεσπόζον μέρος ἐν τῇ παθολογίᾳ. Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ ἤδη ἀνεγνώριζον ὅτι οὔτε τὸ ὄργανον οὔτε καὶ μέρος αὐτοῦ δύναται νὰ εἶνε τὸ τελικὸν ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς. Ὁ Σαυέριος Βισσᾶ διήρει τὰ ὄργανα εἰς μεμβράνας, καὶ ἐδείκνυεν ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ ὄργανῳ πότε ἡ μία καὶ πότε ἡ ἄλλη μεμβράνα θὰ ἠδύνατο νὰ εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ νοσήματος.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου καὶ ἐφεξῆς, ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ παθολογικοῦ ἀνατομιστοῦ διηυθύνθη κυρίως πρὸς τὰς ἐν ταῖς μεμβράναις ἀλλοιώσεις, ἀλλ' εὐθὺς κατέστη πρόδηλον ὅτι καὶ αἱ μεμβράναι δὲν εἶνε ἀπλαῖ οὐσίαι. Ἀπὸ τῆς τρίτης δεκάδος τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, τὸ μικροσκοπικὸν ἀνεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν κυτάρων, πρῶτον εἰς τὰ φυτὰ, καὶ εὐθὺς ὕστερον εἰς τὰ ζῶα. Μόνον ζῶντα ἀντικείμενα περιέχουσι κύτταρα, καὶ τὰ φυτικὰ καὶ ζωικὰ κύτταρα δεικνύουσι τοσαύτην ὁμοιότητα κατασκευῆς, ὥστε νὰ δύναται τις ν' ἀποδείξῃ ἐν αὐτοῖς τὴν πραγματικὴν παραγωγὴν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ πεποιθήσις αὕτη κατέστη γενικὴ, ἀφότου διὰ τῶν ἐμβρυολόγων μας, καὶ μάλιστα διὰ τοῦ Σβάν, ἐδόθη ἀποδείξις ὅτι ἡ κατασκευὴ τῶν ἐμβρυϊκῶν μεμβρανῶν παράγεται ἐκ κυτάρων.

ρων επίσης και εις τὰ τελειότατα ζῶα, και εις αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.

Κατὰ τὴν τετάρτην δεκάδα τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, ἡ ἐπιστήμη τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ κατευθύνεται πρὸς τὰ κύτταρα. Αἱ ἔρευναι αὐταὶ τάχιστα προσέκοψαν εἰς μεγάλας δυσκολίας. Πολλὰ μεμβράναι, και ἐν τῇ ἀνεπτυγμένη καταστάσει των, ἐφαίνοντο ὅτι δὲν περιείχον οὔτε κύτταρα οὔτε τὰ ἰσοδύναμα αὐτῶν· οὐδὲν ἦττον, ἠδυνήθη ν' ἀποδείξω τὴν ὑπαρξίν των ἐν ἐκείναις ταῖς μεμβράναις, ἐν αἷς ἡ ὑπαρξίς των ἐφαίνετο τὰ μάλιστα ἀμφίβολος, ἤτοι ἐν ταῖς ὀστεϊκαῖς και συνεκτικαῖς μεμβράναις. Κατὰ τὸν παρόντα χρόνον, εἴμεθα τόσον προωδευμένοι, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι πᾶσα ζῶσα μεμβράνα περιέχει κυταρώδη στοιχεῖα. Χωροῦμεν δὲ και ἐν βῆμα πορρωτέρω, διότι ἀξιούμεν ὅτι ζῶσα δύναται νὰ καλῆται μόνον ἡ μεμβράνα, ἐφ' ἧς ἡ συνεχῆς ὑπαρξίς κυτάρων δύναται ν' ἀποδειχθῆ.

Ἐπι μεγαλειτέρα δυσκολία ἀνεφύη εἶτα — τουτέστι τὸ ν' ἀνακαλύψωμεν τίνι τρόπῳ λαμβάνουσιν ἀρχὴν τὰ νέα κύτταρα. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο λίαν σοβαρῶς ἔπαθεν ἐκ τῆς καλουμένης θεωρίας κυτάρων τοῦ Σβάν. Καθόσον ὁ λίαν ἀξιόπιστος οὗτος ἐρευνητῆς ἰσχυρίζετο ὅτι νέα κύτταρα ἐλάμβανον ἀρχὴν ἐξ ἀμόρφου ὕλης, ἐκ «κυτοπλασματικῆς», ἠνοίγετο πλατεῖα ὁδὸς εἰς τὸ ἀρχαῖον δόγμα τῆς «διφορουμένης γενεᾶς», ἠτις παρεῖχεν εἰς ὅλους τοὺς ὁπαδοὺς τῶν πλαστικῶν ὑλικῶν εὐκόλον δρόμον πρὸς ἀναζωπύρησιν τοῦ δόγματός των. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν κυτάρων τῶν συνεκτικῶν και συγγενῶν μεμβρανῶν μοι ἔδωκε τὴν πρώτην εὐκαιρίαν ὅπως δυνηθῶ νὰ εὔρω κυταρώδη μήτραν πρὸς πολλὰ νέα παράγωγα. Ἡ μία παρατήρησις ἠκολούθει τὴν ἄλλην, και εὐρέθη ταχέως εἰς θέσιν νὰ δώσω ἔκφρασιν εἰς τὸ ῥητόν, «Πᾶν κύταρον ἐκ κυτάρου.»

Και οὕτω τέλος ἐπληρώθη τὸ μέγα κενόν, τὸ ὁποῖον ἡ περὶ ὠοῦ θεωρία τοῦ Ἀρβεῦ εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νέας γεννήσεως, ἡ ὅπως γενικώτερον εἴπωμεν, εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ζωικοῦ ὄργανισμοῦ. Ἡ γέννησις νέου κυτάρου ἐκ προγενεστέρου κυτάρου συμπληροῖ τὴν ἀναπαραγωγὴν ἀτόμου ἀπὸ ἀτόμου, τοῦ τέκνου ἀπὸ τῆς μητρός. Ὁ νόμος τῆς συνεχείας τῆς ζωικῆς ἀναπτύξεως εἶνε διὰ τοῦτο ταυτόσημος μετὰ τὸν νόμον τῆς διαδοχῆς, και τοῦτο ἠδυνήθη νῦν νὰ ἐφαρμύσῃ εἰς τὸ ὅλον ἕδαφος τοῦ νέου παθολογικοῦ συστήματος. Ἐφραζα διὰ πάντοτε τὴν τελευταίαν ὑπεκφυγὴν τῶν ἀντιφρονούντων, τὸ δόγμα τῶν ειδικῶν ἐν τῇ παθολογικῇ κυτάρων, καταδείξας ὅτι και ἡ νοσοῦσα ζωὴ δὲν παράγει κύ-

ταρα, διὰ τὰ ὁποῖα τύποι και πρόγονοι δὲν παρουσιάζονται ἐν τῇ κανονικῇ ζωῇ.

Αὐταὶ εἶνε αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς κυταρολογικῆς παθολογίας. Καθ' ὅσον ἀναλόγως κατέστησαν βεβαιότεραι, και τελευταῖον γενικωτέρας ἀξίας, προσεκτῆσαντο και μεγάλην σπουδαιότητα ἐν τῇ φυσιολογίᾳ. Τὸ κύταρον δὲν εἶνε μόνον ἡ ἔδρα και ὁ τροχὸς τῆς νόσου, ἀλλ' ἐπίσης ἡ ἔδρα και ὁ φορεὺς πάσης ἀτομικῆς ζωῆς· ἐν τούτῳ ἐνοικεῖ ἡ κυρίως ζωὴ. Κατέχει τὴν ιδιότητα τῆς ἐρεθιστικότητος, και πᾶσα μεταβολὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ του, ἐὰν δὲν καταστρέφῃ τὴν ζωὴν, παράγει τοπικὸν νόσημα.

Ἡ νόσος προϋποθέτει τὴν ζωὴν· ἐὰν τὸ κύταρον ἀποθάνῃ, και ἡ νόσος του ἐπίσης ἔρχεται εἰς πέρας. Βεβαίως, ὡς συνέπεια, τὰ γειτονεύοντα ὡς και τὰ ἀφροστώτα κύτταρα, δύναται νὰ νοσήσωσιν, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ κύταρον αὐτό, ἡ ἐπιδεκτικότης τῆς νόσου ἀποσβέννυται μετὰ τῆς ζωῆς.

Ἀφοῦ ἀπεδείχθη ἡ κυταρώδης σύστασις τῶν φυτῶν και τῶν ζῶων, και ἀφοῦ τὰ κύτταρα ἀνεγνωρίστησαν ὡς τὰ οὐσιωδῶς ζῶντα στοιχεῖα, ἀνεφάνη και νέα ἐπιστήμη, ἡ βιολογία. Αὕτη δὲν μᾶς ἔφερε τὴν λύσιν τοῦ τελευταίου αἰνίγματος τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐπόρισεν ἡμῖν συγκεκριμένα ὑλικά, ἀνατομικὰ ἀντικείμενα πρὸς ἔρευναν, τὰς ιδιότητας, τὰς ἐνεργείας και τὰ πάθη τῶν ὁποῖων δυνάμεθα ν' ἀναλύσωμεν. Ἐθηκε πέρας εἰς τὴν ἀλλόκοτον σύγχυσιν φανταστικῶν και αὐθαιρέτων γνωμῶν, οἷας πρὸ μικροῦ ἐμνημόνευσα· ἔθεσεν ἐν λαμπρῷ φωτὶ τὴν ἀμετρον σπουδαιότητα τῆς ἀνατομίας, και εἰς τὰς λεπτοφυστέρας καταστάσεις τοῦ σώματος, και τελευταῖον ἐπέβαλεν ἡμῖν συνείδησιν τῆς στενῆς ὁμοιότητος τῆς ζωῆς παρὰ τοῖς ἀνωτάτοις και κατωτάτοις ὄργανισμοῖς, και ἐχορήγησεν οὕτως ἡμῖν πολυτιμώτατα μέσα πρὸς συγκριτικὴν ἔρευναν.

Ἡ παθολογία ἔχει ἐπίσης τὴν θέσιν της, και οὐχὶ ἄνευ τιμῆς, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ τῆς βιολογίας, διότι εἰς τὴν παθολογίαν ὀφείλομεν τὴν γνῶσιν ὅτι ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ ὑγιοῦς και νοσοῦσης ζωῆς πρέπει νὰ ζητηθῆ ὅχι εἰς θεμελιώδη διαφορὰν τῶν δύο ζῶων, ὅχι εἰς ἀλλοίωσιν τῆς οὐσίας, ἀλλὰ μόνον εἰς ἀλλοίωσιν τῶν συνθηκῶν.

Ἡ παθολογία ἀπηλλάχθη τῆς ἀνωμάλου και μεμονωμένης θέσεως ἣν κατεῖχεν ἀπὸ χιλιᾶδων ἐτῶν. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀποκαλύψεων της ὅχι μόνον εἰς τὰ νοσήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ και εἰς τὰ τῶν ζῶων,

ὡς καὶ τῶν σμικροτέρων καὶ ταπεινοτέρων, καὶ εἰς τὰ τῶν φυτῶν, αὕτη βοηθεῖ ὡς ἄριστα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν βιολογικῶν γνώσεων, καὶ πρὸς ἐπιμῆλλον στένωσιν τῆς χώρας ἐκείνης τοῦ ἀγνώστου, ἥτις ἀκόμη περιβάλλει τὴν ἐνδοτέραν κατασκευὴν τῆς ζωῆς ὕλης. Δὲν εἶνε πλέον ἐφηρμοσμένη φυσιολογία ἀπλῶς· κατέστη αὐτὴ ἡ φυσιολογία.

Οὐδὲν ὑπῆρξε συντελεστικώτερον πρὸς τοῦτο ἢ ἡ διαρκὴς ἐπιστημονικὴ ἔνωσις, ἥτις διετηρήθη ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἔτη μεταξὺ Ἑγγλων καὶ Γερμανῶν ἐρευνητῶν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν σήμερον προσθέτομεν ἓνα ἔτι κρίκον. Εἶθε ποτὲ νὰ μὴ διαρραγῇ ἡ ἔνωσις αὕτη!

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ*

Αἱ Γενικαὶ Ἀρχαὶ καὶ ἡ Ἱστορία αὐτοῦ

ἸΠΟ

Ε. Σ. ΣΑΛΤ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ Π. Ε. ΔΡΑΚΟΥΛΗ

Α'

Ἡ σπουδαιότης τῶν λέξεων οὐ μόνον ὡς ἐνδεικνυσῶν τὴν πηγὴν ἠθικῶν τινῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀντεπιδρωσῶν, ἐφ' ὅσον εἰσι καλῶς ἢ κακῶς ἐσχηματισμέναι, ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν χρωμένων αὐταῖς, πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀνωμολογήθη. Ἡ λέξις «ἀνθρωπισμός» κινδυνεύει νὰ μὴ εἶνε παντάπασιν ἐπιτυχὴς ἢ ἐπαρκὴς σύνθεμα. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἀρχίζει εὐσιώως, θέτουσα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῆς τὴν τόσῃ καθολικὴν καὶ ἐκφραστικὴν λέξιν ἄνθρωπος, ἀλλὰ μετὰ τοῦτο χωροῦσα περαιτέρω παραμορφοῖ τὴν ἀνθρωπίνην ὄψιν τῆς δίκῃν κενταύρου ἢ σειρήνος, προσλαμβάνουσα τὴν ἄχαριν κατάληξιν ἰσμός. Ἐπὶ πλέον ἀτυχῆς τις ἀμφι-

* *Humanitarianism: Its General Principles and Progress.* By H. S. Salt. London 1891. Ἡ συγγραφὴ αὕτη, ἥς τὴν προκειμένην μετάφρασιν ἐξεπόνησεν ὁ κ. Δρακούλης χάριν τοῦ «Νέου Πνεύματος» ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον δημοσίευμα τοῦ προσφάτως ἐν Λονδίῳ συστάτος καὶ ἤδη μεγάλῃ φήμῃ κτησαμένου Ἀνθρωπικοῦ Συνδέσμου (*Humanitarian League*). Τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη μεταφρασθὲν ἐν τῇ «Ἄστει» τῆς 3 Μαΐου 1891 καὶ ἐν τῇ «Ὁμοσίᾳ» τῆς Ἀλεξανδρείας. Κατὰ τὴν πρώτην ἐτησίαν Συνέλευσιν τοῦ σώματος ὁ γραμματεὺς κ. Σάλτ ἀγορεύων εἶπε, καὶ σὶ ἀγγλικά ἐφημερίδες ἀνέγραψαν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσος εἶνε ἡ πρώτη εἰς ἣν μετεφράσθησαν δημοσιεύματα τοῦ Ἀνθρωπικοῦ Συνδέσμου. Ἡ προκειμένη συγγραφὴ ἐθουμάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τὴν ἐμβρίθειαν καὶ εὐκρίνειαν μεθ' ἧς τίθησι τὰς βάσεις τῆς Νέας ἠθικῆς. Σημ. Ἐκδ.

λογία παρομοιωτοῖ εἰς τὰς τοιαύτης τάξεως λέξεις. Ἡ μεταξὺ τῶν λέξεων ἀνθρώπινος καὶ ἀνθρωπικός συνάφεια εἶνε ἀληθῶς βαθείας καὶ φυσικῆς σημασίας καθ' ὅσον ἡ ἀνθρωπικὴ ιδιότης ἦτοι τὸ ἡμερον εἶνε οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄλλ' ἐνταῦθα παρεμβαίνει ὁ λόγιος ἀνὴρ, καὶ ἀξιῶν δι' ἑαυτὸν τὸν τίτλον τοῦ ἀνθρωπιστοῦ, βλέπει ἐν ταῖς «ἀνθρωπιστικαῖς σπουδαῖς» ὡς ἀποκαλεῖ αὐτάς, οὐδὲν πλεῖον ἢ τὴν μελέτην τῆς κομψῆς φιλολογίας. Ἄφ' ἑτέρου ὁ θεολόγος θὰ ἀποκαλέσῃ ἴσως ἀνθρωπικὸν τὸν ἀρνούμενον τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ἐπιθυμῶ λοιπὸν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς νὰ δηλώσω ὅτι διὰ τῆς λέξεως ἀνθρωπισμός οὐδὲν ἄλλο ἐννοῶ ἢ τὴν σπουδὴν καὶ ἐφαρμογὴν ἀνθρωπικῶν ἀρχῶν οἷον τῆς συμπαθείας, τῆς ἀγάπης, τῆς ἡμερότητας, καὶ τῆς καθολικῆς εὐδοκίας. Ἐὰν ἡ λέξις, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὑφ' ἣν μεταχειρίζομαι αὐτήν, σχετισθῇ ἐν τῷ πνεύματί τινος τῶν ἀναγνωστῶν μου πρὸς «ἀηδὴ αἰσθηματικότητα», ἐξαίτουμαι παρ' αὐτοῦ ν' ἀπεικδυθῇ πάσης τοιαύτης προκαταλήψεως μέχρις οὗ δοθῇ ἡμῖν καιρὸς νὰ ἐμβλέψωμεν μᾶλλον ἐπισταμένως εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀρχήν. Ἡ ὑπαρξίς τῆς ἀρχῆς ταύτης, δι' οἰαςδήποτε λέξεως καὶ ἂν ὀνομάσωμεν αὐτήν, δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν φιλοσόφων ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἴδου περιεκτικὸς ὁρισμὸς δοθείς ὑπὸ τοῦ Βόλλαστον ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Θρησκεία τῆς Φύσεως» δημοσιευθέντι τῷ 1759. «Ἵπάρχει τι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, προκῦπτον ἐξ αὐτῆς τῆς κατασκευῆς καὶ συστάσεως ἡμῶν, ὅπερ καθιστᾷ ἡμᾶς δυσχεραίνοντας ἀπέναντι τοῦ ἄλλου τῶν ἄλλων, κινεῖ ἡμᾶς εἰς συμπάθειαν πρὸς αὐτοὺς, καὶ μονοῦ συμπεριλαμβάνει ἡμᾶς ἐν τῇ περιστάσει εἰς ἣν εὐρηνται. Εἶνε ἀλγεινὸν νὰ ἴδῃ τις ἢ ν' ἀκούσῃ ἀνθρώπον ἢ καὶ ζῶον οἰονδήποτε εὐρισκόμενον ἐν βασιανιστηρίοις». Θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ ὁρισμὸς ὃν ἀπεδέχθη βασιίζεται ἐπὶ ἐνστικτοῦ τινὸς ἐκκλήσεως εἰς τὴν συναίσθησιν μᾶλλον ἢ ἐπὶ συμφεροντολόγου ἠθικῆς θεωρίας ὡς προϊόντος κοινωνικοῦ βίου. Οὐδεμία ὅμως ἀνάγκη νὰ συζητήσωμεν περὶ τῶν ὡς πρὸς τοῦτο διαφορῶν τῶν δύο τῆς ἠθικῆς σχολῶν, τῆς συμφεροντολόγου δῆλα δὴ καὶ τῆς ἀπ' ἐνστικτοῦ, διότι ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπαρκῶς ἀναγνωρίζεται ὑπ' ἀμφοτέρων. Ἄν τε ἀκολουθήσωμεν τὸν Μπῶτλερ λέγοντα ὅτι συμπάθεια ἐστὶ «πρωτότυπός τις, διακριτὴ, ἰδιάζουσα κατάστασις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως»* ἂν τε τὸν Χῶμπς ἰσχυρίζομενον τάναντία, ὅτι δηλαδὴ εἶνε «φαντασία, ἦτοι πλάσμα, μελλούσης ἡμῖν συμφορᾶς, προκῦπτουσα ἰκ τῆς συναι-

* Ἰμλίξ περὶ «Συμπαθείας».

σθήσεως τῆς συμφορᾶς ἄλλου ἀνθρώπου»* τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε τὸ αὐτὸ διὰ τὸν νεώτερον ἀνθρωπιστὴν, πεπεισμένον ὄντα ὅτι, ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, τὰ φυσικὰ αἰσθήματα καὶ αἱ παρορμήσεις πεφωτισμένης φιλαυτίας συντρέχουσιν εἰς τὸ αὐτὸ τέλος, οὕτως ὥστε, ἐν τῇ πράξει, ἥκιστα σημαίνει ἂν ἡ ἀρχικὴ κινητηρία δύναμις δεῖον νὰ ἀποδοθῇ εἰς εὐδοκίαν ἢ εἰς φιλαυτίαν. «Πᾶν ὅ,τι ὁ ἀπ' ἐνστικτοῦ ἠθικολόγος ἰσχυρίζεται —λέγει ὁ Λέκυς ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠθικῆς»— εἶνε ὅτι φύσει γινώσκομεν ὅτι ὑφίσταται διάκρισις μεταξὺ ἀνθρώπου τ ο ς καὶ ὠμότητος, ὅτι τὸ πρῶτον ἀνήκει εἰς τὸ ἀνώτερον ἦτοι κρεῖσσον μέρος τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ ὅτι καθῆκον ἔχομεν νὰ καλλιεργῶμεν αὐτό.»

Ἄλλ' οὕτω θεωρουμένη ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπικότητος, ὡς ἀνήκουσα δῆλα δὴ εἰς τὴν κρεῖσσονα φύσιν ἡμῶν, συνεπάγεται καὶ τὴν ἀναγνώρισιν ἥσσονος φύσεως, ἧς ἡ ὠμότης ἀποτελεῖ μέρος. Δύο φαίνονται ὑπάρχουσαι διάφοροι καὶ ἀνταγωνιστικαὶ ὁρμαὶ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ, ἡ μὲν ὀτρύνουσα εἰς βλάβην καὶ καταστροφὴν, ἡ δὲ εἰς ἡμερότητα καὶ ἀγάπην. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς πρόκειται ἀναγραφῇ τῆς ἐπὶ μέρος ἀποσβέσεως τοῦ φαυλοτέρου στοιχείου καὶ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τοῦ εὐγενεστέρου. Ἐπειγόμεναι περαιτέρω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἐὰν ὁ ἀνθρωπισμὸς πρόκειται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔλλογος καὶ συνεπὴς ἀρχὴ, εἰς ἣν οἱ πεπολιτισμένοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ ποιῶνται ἔκκλησιν ἐν πλήρει πεποιθήσει ἐπὶ τὸν τελικὸν θρίαμβον καὶ ἐπὶ τὴν ἐπικράτησιν αὐτῆς, δεῖον νὰ ἐρείδεται ἐπὶ εὐρέος, στερεοῦ ἐδάφους καὶ νὰ περιλαμβάνῃ ὅχι μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἔμψυχα ὄντα, ἐντὸς τοῦ ὀρίζοντος τῆς εὐδοκίας αὐτῆς. «Εἶνε ἀφθόνως πρόδηλον —λέγει ὁ Λέκυς— ἔκ τε τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου πείρας ὅτι ἡ ἐνστικτος ταραχὴ ἦτοι ἔμφυτος ἀποστροφή ἦν προκαλεῖ ἢ θέα πασχόντων ἀνθρώπων, δὲν εἶνε κατὰ γένος διάφορος τῆς προκαλουμένης ὑπὸ τῆς θέας πασχόντων ζώων.» «Τὸ εὐμενὲς τῶν αἰσθημάτων —λέγει ἡ αὐτὴ αὐθεντία— ἐξετείνεται ποτὲ μέχρι μόνης τῆς οικογενείας· βραδύτερον ὁ κύκλος εὐρυνθεῖς περιλαμβάνει πρῶτον μὲν μίαν τάξιν, εἶτα ἐν ἔθνος, εἶτα συνασπισμὸν ἐθνῶν, εἶτα τὴν ἀνθρωπότητα πᾶσαν, καὶ τέλος ἡ ἐπίδρασις τῆς εὐδοκίας καθίσταται αἰσθητὴ ἐν ταῖς σχέσεσι τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν κόσμον τῶν ζώων.»

Βλέπομεν, λοιπὸν, ὅτι ὁ ἀνθρωπισμὸς, ἐν τῇ εὐρείᾳ ταύτῃ ἐκδογῇ τῆς ὑφίστης εὐδοκίας, σημαίνει τι πλεον ἢ «φιλανθρωπίαν» ἀφ' ἑνός, καὶ «ἀγάπην πρὸς τὰ ζῶα» ἀφ' ἑτέρου. Ἐν τούτοις ὅσῳ σπουδαῖον καὶ

* «Ἀνθρωπίνῃ Φύσει», IX, 10.

ἀν ἀνομολογείται τὸ ζήτημα, εἶνε δυστυχῶς γεγονός, ὅτι, πλὴν τινῶν ἀξιοσημειώτων ἐξαιρέσεων, οἱ ἠθικολόγοι συγγραφεῖς δὲν ἔδειξαν κλίσειν πρὸς τελείαν αὐτοῦ συζήτησιν, οὐδὲ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν συμπερασμάτων ἅτινα φαίνεται ἐνδεικνύν. Ἐκληροδότησαν ἡμῖν τόμους σοφῶν πραγματειῶν ἐπὶ διαφόρων ἐνδιαφερουσῶν θεωριῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπέσχον θέματος ὅπερ ἠδύνατο νὰ παράσχη οὐσιαστικὴν βᾶσιν πρακτικοῦ συστήματος ἠθικῆς. Ἐνταῦθα ὅμως καλὸν ἴσως θὰ εἶνε, πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἐρεύνης τοῦ νεωτέρου ἀνθρωπισμοῦ, νὰ ρίψωμεν ἀναδρομικὸν βλέμμα καὶ διὰ βραχέων ἐπιπολήσωμεν ἱστορικῶς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχῆς ταύτης εἰς ἣν ὁ ἀνθρωπιστὴς ἀτενίζει. Ἀντιπαρερχόμενοι, ὡς μυθικὰς τὰς παραδόσεις τοῦ Χρυσοῦ Αἰῶνος (αἵτινες ὅμως δεικνύουσι τοῦλάχιστον ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἡμέρου καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὑπῆρχεν ἐν λίαν ἀρχαίοις χρόνοις), εὐρίσκομεν τὴν πρώτην ὠρισμένην διδασχὴν τῆς πρὸς πᾶν ἔμφυχον ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας ἐν ταῖς διδασκαλίαις τοῦ Βουδδα, περὶ τὰ πεντακόσια ἔτη πρὸ τῶν χριστιανικῶν χρόνων. «Ἐκεῖνος ὅστις εἶνε ἡμέρος — λέγει ὁ βουδδιστικὸς κανὼν — δὲν φονεύει· ἡ ἀρχὴ αὐτῆ εἶνε ἀφθαρτος.» Ὁ Βουδδας αὐτός, ἐν ταῖς παραδόσει ταῖς συλλεγθεῖσαις περὶ τὸ ὄνομά του, παρίσταται ὡς κηρύσσων τε καὶ ἐκτελῶν τὸ παράγγελμα «ἀγάπα πᾶν ὅ,τι ζῆ» μολοντί αἱ ἀναγεννητικαὶ ἐπιδράσεις τῆς πίστεως φαίνονται πως ἀμβλυθεῖσαι καὶ περιορισθεῖσαι, ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ βουδδιστικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ ἀπειγνωσμένης καὶ ἀπαισιοδόξου συλλήψεως τῆς ζωῆς καὶ ὑπὸ ὑπερβολικῆς τάσεως εἰς Ἐκκλησιαστικὰς τελετάς. Σχεδὸν σύγχρονον πρὸς τὴν ἀκμὴν τοῦ Βουδδισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ φέρον μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς αὐτὸν ἐν πολλαῖς τῶν θεωριῶν του, ἦτο τὸ σύστημα τὸ καθιερωθὲν ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρα ἐν τῇ Δύσει, ὅπερ, καίπερ, βασιζόμενον ἐπὶ θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν θεμελιῶν μᾶλλον ἢ ἀνθρωπιστικῶν, περιελάμβανε μεταξὺ τῶν παραγγελλμάτων του τὴν ἐντολὴν «μὴ φονεύσεις μηδὲ βλάβεις ἀθῶον ζῶον», ἐνῶ ἡ θεωρία τῆς μετεμψυχώσεως, ἣτις ἀπετέλει ζωτικὸν θειοῦχον ἐν τῇ Πυθαγορείῳ, ἐπίσης καὶ ἐν τῇ βουδδιστικῇ φιλοσοφίᾳ, θὰ ἐπεξέτεινε βεβαίως τὰς ἀνθρωπίνους συμπαθείας δημιουργοῦσα κρίκον οὐ μόνον μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῆς λοιπῆς ἔμφυχου φύσεως.

Ἐὰν ἡ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρα ἤσκησε πολλὴν μόνιμον ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κατόπιν ἐλληνικοῦ πνεύματος, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ἡμερότητας, φαίνεται ἀμφίβουλον· ἀλλὰ τὸ φύσει ἡμέρον τῆς ἐλληνικῆς ἰδιο-

συγκρασίας*, ἐν συμπαραβολῇ πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος, πολλάκις ἐγένετο θέμα παρατηρήσεως καὶ μελέτης. Ὁ Ἕλλην ἠσθάνετο ἐνστικτὸν τινα ἀπέχθειαν πρὸς τὴν ὠμότητα, τὴν αἵματοχυσίαν καὶ τὴν τυραννίαν — τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο τυγχάνει ἐκφράσεως ἐν πολλοῖς χωρίοις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας, εἰκονίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ σημαντικοῦ γεγονότος ὅτι μεταξὺ τῶν βωμῶν τῶν ἐγεθέντων ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς λατρείαν τῶν διαφόρων θεοτήτων ἦτο καὶ εἰς ἀφιερωμένος εἰς τὴν εὐσπλαγγίαν. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἡμερότης αὐτῆ ἦτο καλαισθητικὴ μᾶλλον ἢ ἠθικὴ, καὶ ὅτι πολλὰ τρομερὰ παραδείγματα σκληρότητος καὶ καταθλίψεως ἠδύνατο νὰ μνημονευθῶσι περὶ τοῦ ἐναντίου, ἐκ τῶν χρονικῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. «Μεθ' ὅλην τὴν διανοητικότητα καὶ ὅλην τὴν ἀγγίνοιαν αὐτῶν — λέγει πρόσφατος αὐθεντία** — οἱ Ἕλληνες ἐστεροῦντο καρδίας. Ὁ ἀνθρωπισμὸς τῶν ἦτο σπασμωδικὸς οὐχὶ σταθερὸς. Ἡ τρυφερότης τῶν περιωριζέτο εἰς τοὺς φίλους καὶ τὴν οἰκογένειαν, καὶ δὲν περιελάμβανε ἱποτισμὸν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἢ ἀνισχύρους δούλους.» Οὐχ ἦττον ὅμως μετὰ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐξάπλωσιν τοῦ Πολιτισμοῦ, ὁ ἐλληνικὸς οὗτος ἀνθρωπισμὸς κατέστη ἐναργῶς κοσμοπολιτικὸς, καὶ ἴσως εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐπίδρασιν οἱ Ἑσθῆνιοι — ἡ περίεργος ἐκείνη ἐβραϊκὴ κοινότης ἧς ἡ ἱστορία εἶνε ἐτι καὶ νῦν εἰς τὸ στάδιον τῶν εἰκασίῶν — ὤφειλέ τι τοῦ ἐκτάκτως ἀνθρωπιστικοῦ καὶ εὐμενοῦς πνεύματος τῶν θεσμῶν τῆς. Εἰς τοὺς Ἑσθῆνίους ἀνήκει ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτοι κατεδίκασαν βεβουλευμένως καὶ ἐνεκα ἀρχῆς τὴν ὑπαρξίν τῆς δουλείας. Ἦσαν δὲ οἱ Ἑσθῆνιοι κοινωνισταὶ τε καὶ φυτοφάγοι καὶ προὔμάντευσαν, ἐφαρμόσαντες εἰς ἕκτακτον βαθμὸν, τινὰ τῶν κρατίστων χαρακτηριστικῶν τοῦ νεωτέρου ἀνθρωπισμοῦ, μολοντί ἦσαν ἀσκηταί. «Ἐξίκοντο ἐν πολλοῖς — λέγει τις γράφων ἐν τῇ «Βρεταννικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ — εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος εἰς ὃ ἐξίκετο ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Ἦσαν δίκαιοι, ἡμεροί, εὐμενεῖς καὶ πνευματικοί.»

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν φύσει πολλῶ ἦττον ἡμεροί ἢ οἱ Ἕλληνες, τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὡς κατακτητικῆς ἔθρους συνισταμένης εἰς τὸ διατηρῆσαι, ἀντὶ πάσης θυσίας ὡς πρὸς τὸν καθόλου χαρακτῆρά των, ὑψηλὸν βαθμὸν προσωπικοῦ θάρρους καὶ σκληραγωγίας ἧς τυπικὸν παράδειγμα πρόκειται Κάτων ὁ τιμητῆς ὅστις, οἰαυδῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν αἱ ἄλλαι

* Φεῦ! Σημ. Μεταφραστοῦ

** Ὁ καθηγητὴς Μαχάφης ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Κοινωνικὴ Ἑλλάς».

ἀρεταί του, βεβαιότατα δὲν διεκρίνετο ἐπὶ ἡμερότητι. Αἱ δύο πληγαὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἦσαν τὸ σύστημα τῶν δούλων, καὶ οἱ τῶν μονομάχων ἀγῶνες. Τὸ δεύτερον τοῦτο κακὸν ἰδίως ἦτο πηγὴ φοβερᾶς σειρᾶς ἀλγηδόνων ἀνθρώπων τε καὶ ζώων, καθ' ἧς ἡ ἀπαθὴς στωϊκὴ φιλοσοφία ἦτις δύναται νὰ κληθῆ θρησκεία τῆς ἀρχαιοτέρας Αὐτοκρατορίας, δὲν εἶχε τὴν θέλησιν ἢ τὴν δύναμιν νὰ διαμαρτυρηθῆ. Ἐν τούτοις παρὰ πᾶσαν τὴν νοσηρὰν ταύτην κηλίδα τοῦ ἀμφιθεάτρου, καὶ τὴν ἐντεῦθεν προκύπτουσαν ἐξαχρείωσιν, αὐτὴ αὐτὴ ἡ μεγάλη ἔκτασις τῶν ῥωμαϊκῶν κτήσεων συνεπήγαγε συναίσθησιν ἀδελφότητος καὶ ἰσότητος λαβοῦσαν ὑπόστασιν ἐν τῷ ἀνθρωπιστικῷ φρονήματι καὶ ἀνθρωπιστικῇ νομοθεσίᾳ ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάστασιν τῶν δούλων, πρὶν ἔτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανισμοῦ καταστῆ αἰσθητή. Ὁ περίφημος στίχος τοῦ Τερεντίου

Homo sum; humani nihil a me alienum puto

ἦτο ὁ πρόδρομος πολλῶν ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων ὅσον ἀφορᾷ τὸ τε ἀνθρώπινον γένος καὶ τὴν κατωτέραν αὐτοῦ δημιουργίαν, ἅτινα δύναται τις νὰ εὕρῃ διεσπαρμένα ἀνὰ τὰ ἔργα τοῦ Λουκρητίου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Ὀβιδίου καὶ πάντων τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου. Ἄλλ' ἐπεφυλάσσετο δυσὶ φιλοσόφοις τοῦ πρώτου αἰῶνος νὰ κηρύξωσιν ὁ μὲν λατινιστὴ ὁ δὲ ἑλληνιστὴ, ἐν πληρεστέρῃ καὶ συνεπεστέρῃ μορφῇ τὴν διδασκαλίαν τῆς συμπαθείας. Τὰ ἠθικὰ συγγράμματα τοῦ Σενέκα, καὶ ἰδίως τὸ περὶ Ἐπιεικειᾶς, ἦσαν κατὰ μέτρα ἀνθρωπιστικοῦ αἰσθηματος. Κατεδίκασε τὴν τραχύτητα τῶν κυρίων πρὸς τοὺς δούλους, τὴν ἀπάνθρωπον συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ἐγκληματίας, τὰς φρικαλεότητας τοῦ Κολοσσαίου καὶ τὴν σκληρὰν λαιμαργίαν τῆς ῥωμαϊκῆς τραπέζης. Ὁ Πλούταρχος, ἀναπτύσσων περαιτέρω τὸν αὐτὸν συλλογισμὸν ἐπραγματεύθη τὸ ὅλον θέμα τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ λοιπὰ ζῶα μετὰ τρυφερότητος καὶ βαθυνοίας ἦτις πολὺ ὑπερέχει τοῦ συνήθους φρονήματος τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. «Πιθανῶς ἦτο — λέγει ὁ Λέκυς — ὁ πρῶτος συγγραφεὺς ὁ θερμότερα συνηγορήσας ὑπὲρ φιλοφροσύνης πρὸς τὰ ζῶα, ἐπὶ τῆς εὐρείας βάσεως καθολικῆς εὐδοκίας κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν Πυθαγόρειον θεωρίαν τῆς μετεμψυχώσεως. Προβάλλει τὴν σπουδαιότητα τοῦ καθήκοντος τούτου μετὰ ἐμφάσεως καὶ λεπτομερείας ἦτις οὐδαμοῦ τῶν χριστιανικῶν συγγραμμάτων ἐπὶ δεκαεπτὰ τοῦλάχιστον αἰῶνα δύναται ἐπαρκῶς νὰ παραλληλισθῆ.»

Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐπιδράσεως ἣν ἡ χριστιανικὴ

θρησκεία ἤσκησεν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπικῆς ἠθικῆς. Ἡ ἀποτυχία τῶν μὴ χριστιανῶν φιλοσόφων περὶ τοῦτον τὸν κλάδον τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης καθὼς καὶ περὶ ἄλλους, ὠφείλετο οὐχὶ εἰς ἑλλειψίν προσωπικῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν ἀνικανότητα τοῦ παρασχεῖν ἄμισον ἐλατῆριον καὶ ἐπιταχυτικὴν ὄρμην, τοῦθ' ὅπερ θὰ καθίστα τὸν ἀνθρωπισμὸν ἰδιότητα οὐχὶ τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν ἀλλὰ τῶν ἥττον εὐπαιδευτῶν πολλῶν. Τὴν ὄρμην ταύτην παρέσχεν ἤδη, μέχρι τινός, ἡ ἐμφάνισις θρησκείας ἦτις, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐγένετο εὐαγγέλιον ἀγάπης, εἰρήνης καὶ εὐδοκίας, εἰ καὶ, ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ ζῶα, ὑπῆρξε πολλῶ ἥττον τῆς ἠθικῆς τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Πυθαγόρα φιλελευθέρα καὶ συνεπῆς. Ἡ ἱερότης τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀποτελοῦσα μίαν τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τῶν πρώτων Χριστιανῶν, ἦτο στοιχεῖον ἀγαθὸν εἰς τὴν κατάργησιν ἢ μετρίασιν πολλῶν ἀνθρωπίνων δεινῶν. Ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὰ πρῶτα στάδια αὐτῆς τοῦλάχιστον, οὐδαμῶς ἐπένευσε εἰς τὴν βαρβαρότητα τοῦ πολέμου καὶ τῆς θανατικῆς ποινῆς, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου αὐστηρῶς κατεδίκασε τὴν παιδοκτονίαν τόσον γενικῆς χρήσεως οὔσαν ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἐμόχθησε δὲ νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν κατάστασιν τῶν δούλων καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἀναγνωρίσασα τὴν φύσιν ἰσότητά πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων. Ὁ θεσμὸς τῶν νοσοκομείων ἐν τῇ Δύσει, ὠφείλεται εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐπίδρασιν, ἡ δὲ φιλοφροσύνη, καίπερ μὴ οὔσα ἄγνωστος εἰς τὸν προχριστιανικὸν κόσμον, ὠργανίσθη ἤδη καὶ ἐφηρμόσθη ὡς οὐδέποτε πρότερον, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχῶν αἰτινες ἠδύναντο νὰ κινήσωσι τὴν αἰδῶ πολλῶν ψευδελημόνων τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. «Τινὲς τῶν πατέρων — λέγει ὁ Λέκυς, — ἐκήρυττον ὅτι ἡ φιλοφροσύνη ἦτο ἔργον οὐχὶ ἐλέους ἀλλὰ δικαιοσύνης, ἰσχυρίζοντο ὅτι πᾶσα ἰδιοκτησία βασιζέται ἐπὶ σφετερισμοῦ, ὅτι ἡ γῆ δικαίωματι εἶνε κοινὴ τοῖς πᾶσι, καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀξιώσῃ πλεόνασμα τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς, εἰμὴ ὡς διαχειριστὴς ἄλλων.* Τέλος ἡ μεγίστη καὶ μάλιστα ἀδιαφιλονεικῆτος ἐκδούλευσις ἦν ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία παρέσχε εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἦτο ἡ κατάργησις τῶν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ ἀμφιθεάτρῳ ἀγῶνων μεθ' ὅλων τῶν παρομαρτουσῶν αὐτοῖς φρικαλεότητων καὶ τῆς αἱματοχυσίας.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ μεσαίωκου ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, μικρὰ ἐγένετο πρόοδος ἀνθρωπισμοῦ. Τὸ πολεμικὸν καὶ τυραννικὸν πνεῦμα τοῦ ἐπικρατοῦντος Χριστιανισμοῦ,

* Ἱστορία τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἠθικῆς Β', 86.

μέ τους θεολογικούς δογματισμούς του, μέ τους «ιερούς» πολέμους του, μέ τους σκληρούς καταδιωγμούς του, μέ τήν θρησκευτικήν μισαλλοδοξίαν του και τήν τερατώδη μυθοπλαστίαν αιώνιου κολάσεως, ἦτο ἀλγεινή διαστροφή τῆς ἀγαθῆς γλυκύτητος τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς πίστεως, ἐνῶ ἐτέρωθεν ὁ τραχὺς καί νοσηρὸς ἀσκητισμὸς τοῦ μεσαιωνικοῦ φρονήματος ἀπετέλει μειονεκτοῦσαν ἀντίθεσιν πρὸς τήν ἀνθρωπικὴν φιλοσοφίαν ἀνδρῶν οἰοί ὁ Σενέκας καί ὁ Πλούταρχος. «Φαίνεται ὡσεὶ — λέγει σύγχρονος συγγραφεὺς* — οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ δόντες τόσῳ πολλήν ἔμφανσιν ἐπὶ μελλούσης τινὸς ζωῆς, κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τήν παροῦσαν ζωὴν, καί θέντες τὰ κατώτερα πλάσματα ἔξω τῆς ἀκτίνος τῆς ἐλπίδος, ἔθεντο αὐτὰ ἐν ταύτῃ ἔξω τῆς ἀκτίνος τῆς συμπαθείας, καί οὕτω ἔθηκαν τὰς βάσεις τῆς παντελοῦς ταύτης ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ζῶα ὡς ἀδελφὰ ἡμῶν πλάσματα». Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ ἐποίησατο ἐπαρκῆ ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ζώων, οὐδὲν ὡς πρὸς τοῦτο δυναμένη ν' ἀξιώσῃ ἐκτὸς τῶν περὶ ἐρημιτῶν παραδόσεων κατὰ τὸν μεσαίωνα. Μάλιστα καί αὕτη ἡ τῶν ἐρημιτῶν ἐπιρροή ἐπὶ τῶν ζώων ἄπερ ἐτιθάσσεον ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ὑπόδειξιν θρησκευτικῆς μᾶλλον ἢ ἀνθρωπιστικῆς ἠθικῆς. Ὁ Ἅγιος Φραγγίσκος τῶν Assisi ἦτο ἐν τούτοις εὐγενὴς ἐξαίρεσις ὑπὸ τήν ἔποψιν ταύτην, τῆς βαθείας αὐτοῦ συμπαθείας καί συναισθήσεως ἀδελφότητος πρὸς τὰ τετράποδα καί τὰ πτηνὰ ἀποτελούσης ἰσχυρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντα ἐκείνον τόνον τῆς σκληρότητος καί τῆς ἀδιαφορίας ὅστις ἐκίνησε τοὺς βουδδιστάς νὰ ὀμιλῶσι περὶ χριστιανωσύνης ὡς «κολάσεως τῶν ζώων». Τὸ κάλλιστον ὑπερδυναμέθα νὰ εἰπωμεν περὶ τῶν «ζοφερῶν αἰώνων» ἐκείνων, προκειμένου περὶ ἀνθρωπισμοῦ, εἶνε τοῦτο ὅτι τὰ μοναστήρια, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τῶν ἐθνικῶν, παρεῖχον καταφυγὴν εἰς τοὺς ἀποκλήρους· ὅτι ἡ καθίδρυσις νοσοκομείων καί φιλανθρωπικῶν οἰκῶν συνεχίσθη περαιτέρω· καί ὅτι τῇ παύσει τῶν ξιφομαχικῶν ἀγώνων ἐπηκολούθησε κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς σφαγῆς ζώων ἐν τῇ παλαιστρα — τῶν ἰσπανικῶν ταυρομαχιῶν ὅμως ἐπιζησασῶν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων δίκην εἰδεχτοῦς λειψάνου τῆς μεσαιωνικῆς βαρβαρότητος.

Ὅταν ἡ αὐλαία ἀρθῇ, μετὰ τὸ χιλιετές τοῦτο διάλειμμα τοῦ δράματος τῆς ἠθικῆς προόδου, βλέπομεν κατὰ πρῶτον «ἀναγέννησιν» ἐν τοῖς γράμμασι καί ταῖς ἐπιστήμασι μᾶλλον ἢ ἐν τῷ ἀνθρωπιστικῷ αἰσθήματι. Μᾶλλον εἰς τὸν ἐκ παιδείσεως ἢ εἰς τὸν ἐξ αἰσθήματος ἀνθρω-

* Ἡ κυρία Τζαίησον, «Βίβλος σκέψεων, ἀναμνήσεων καί φαντασιῶν» (1854)

πιστὴν ἀνήκει ἡ Renaissance. Ὁ αἰὼν ἐκείνος ἦτο σκαιὸς καί ὠμὸς, μεστὸς πολέμων καί ἐρημώσεων, βασανιστηρίων καί διωγμῶν, ἀπανθρωπίας πρὸς τε τὸν ἄνθρωπον καί τὰ ζῶα, καταθλιπτικῆς δωσονομίας, καί ἀγρίων διασκεδάσεων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν, προσέτι, ταύτην τὸ σύστημα τῆς δουλείας τῶν μαύρων ἤρξατο νὰ λαμβάνῃ ὑπόστασιν, ἐνῶ ἐτέρωθεν ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ Δεκάρτ ὅτι τὰ ζῶα εἰσὶν ἄμοιρα συνειδήσεως, εὑρέθη νέα δικαιολογία τῆς ἀσυνειδήτου κατ' αὐτῶν βιαιότητος. Οὐχ ἦττον ὅμως — ἐπειδὴ ὑπάρχει πράγματι ζωτικὴ συνάφεια μεταξὺ τῆς ἐκ παιδείσεως ἡμερότητος καί τοῦ ἀνθρωπισμοῦ — πολλὰ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς Renaissance ἔχνη ἀναζωπυρούσης συνηγορίας τῆς ἀρχῆς τῆς συμπαθείας. Ὁ Μόαρ καί ὁ Ἐρασμος καταδικάζουσι τὴν μωρίαν καί ὠμότητα τοῦ κυνηγίου. Ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα ἀπαντῶσι πολλὰ ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Σαίξπηρ καί τοῦ Βάκωνος. Αἱ μελέται τοῦ Μονταῖν ἰδίως, ἀποπνεύουσι μόνον οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος. Διότι οὐχὶ πρὸ τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος δυναμέθα νὰ ἀνακαλύψωμεν βεβουλεμένην καί συνθηματικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνθρωπικῆς ἠθικῆς — ὁ δέκατος ὀγδοὸς αἰὼν ἦτο ὁ αἰὼν τῆς «εὐαισθησίας» τῶν ἀξιώσεων ἀνθρώπου ἐπὶ ἀνθρώπου· αὔξωντος οἴκτου ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου, τοῦ λοιμοῦ, τοῦ λιμοῦ, τῆς καταθλίψεως· ἦτο αἰὼν ἀνθρωπικωτέρου καί ἡμερωτέρου τόνου ἐν παντὶ κλάδῳ τοῦ βίου. Ὁ τόνος οὗτος προεξάρχει ἐν τοῖς ἔργοις μακρᾶς σειρᾶς ποιητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης· οἷον τοῦ Θώμψων, τοῦ Γκέη, τοῦ Πῶπ, τοῦ Γκόλδσμιθ τοῦ Ξένστον, τοῦ Μπλαίκη, τοῦ Βῶρνς τοῦ Κῶπερ. Οὐδ' ὑστέρουν οἱ φιλόσοφοι, ὁ Βολταῖρος ἰδίως, ὡς ὁ κύριος ἐρμηνευτὴς τοῦ νέου εὐαγγελίου, διαδηλῶν ὅτι «ἄνευ ἡμερότητος, (ἀρετῆς περιλαμβανούσης πάσας τὰς ἀρετὰς,) τὸ ὄνομα τοῦ φιλοσόφου ἥμιστα ἀρμόζει τινί.»*

Ὁ κατὰ τὸ τελευταῖον ἡμισυ τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος ἀρξάμενος σάλος πρὸς κατάργησιν τῆς δουλεμπορείας, καί ἐπιτυχῶν τοῦ σκοποῦ του κατὰ τὸ 1807, ἦτο ἐν τῶν πολλῶν παρομοίῶν φιλανθρωπικῶν κινήματων ἅτινα ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων μέχρι σήμερον συνετέλεσαν λίαν εἰς ἐξανθρωπισμὸν τοῦ νεωτέρου βίου καί εἰς μετριασμὸν τῆς τραχύτητος διαφορῶν κοινωνικῶν θεσμῶν ἔνθα ἡ ὠμότης τὸ πρόσθεν ὑπῆρχεν ἀκόλυτος καί σχεδὸν ἀπαρατήρητος. Ἄφ' ἧς ὁ Βεκκαρίας ἐδημοσίευσε

* Φράσις μεμνηνομένη ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ Χίουαρθ Οὐίλλιαμς. «Ἡ ἠθικὴ τῆς δικιότητος» (1883) συγγράμματι εἰς ὃ ὀφείλω πολλὰ τῶν ἄνωθι ἀναφερομένων γε.ονότων.

τὸ ἔργον του «περὶ ἐγκλημάτων καὶ ποινῶν» τῷ 1764 καὶ ὁ Χάουαρδ, ἔτη τινὰ ὕστερον, ἀνέλαβεν εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν φυλακῶν, τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ προσείλκυσαν αἱ ἀπανθρωπία τοῦ ποινικοῦ Κώδικος καὶ αἱ συχναὶ αὐτοῦ θανατικαὶ καταδίκαι ἢ ὑπερορία ἕνεκα σχετικῶς ἀσημάντων ἐγκλημάτων. Ἦρξατο δὲ ἀναγνωρίζομενον ὅτι σκοπὸς τοῦ νομοθέτου ἔδει νὰ εἶνε οὐχὶ ἡ ἀπώλεια, ἀλλὰ ἡ διάσωσις τοῦ ἐγκληματιοῦ. Ἐπίσης ἡ παραφροσύνη, ἣτις πρὸ τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος ἰθεωρεῖτο ὡς εἶδος δαιμονισμοῦ ἢ κακεντρεχείας τοῦ παράφρονος, τὸ πρῶτον ἤδη ἐξήγειρε τὸν οἶκτον τῆς κοινωνίας, καὶ οἱ τρελλοὶ ἀντὶ νὰ καίωνται ὡς μάγοι ἢ νὰ ἀλυσσοδέωνται καὶ βασανίζονται ὡς ἄγρια θηρία ἔτυχον περιθάψεως ὡς πάσχοντες ἀδελφοί. Οἱ περὶ ἐργαστασίων νόμοι ἐτέρωθεν ἀποτελοῦσι ἄλλο καὶ προσφατώτερον παράδειγμα τῆς ἐπιπενεργείας τοῦ αὐτοῦ ἀνθρωπικοῦ πνεύματος, ἐνῶ οἱ περὶ πτωχῶν νόμοι (εἰ καὶ ἡ ἐνεστώσα ἐφαρμογὴ αὐτῶν ἀποβαίνει μᾶλλον εἰς τὸ συμφέρον τῶν πλουσίων καὶ ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν τοῦ ἐν γένει ἀνθρωπισμοῦ τοῦ αἰῶνος) ἦσαν τούλάχιστον ἐν τῇ γενέσει των ἀνθρωπικῶν. Οὐδὲ περιωρίσθησαν τὰ εὐεργετήματα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνθρωπιστικοῦ κινήματος τῶν τελευταίων ἑκατὸν πενήκοντα ἐτῶν, εἰς μόνον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ Μπένθαμ εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων συνηγόρων τῶν δικαιωμάτων τῶν ζώων, εὐθαρσῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τὸ ζήτημα εἶνε «ὄχι ἐὰν τὰ ζῶα συλλογίζονται, οὔτε ἐὰν ὀμιλῶσιν, ἀλλὰ ἐὰν αἰσθάνονται πόνον». Τῷ δὲ 1822 ἡ ἀγγλικὴ Βουλὴ ψηφίσασα τὸν τοῦ «Μαρτίνου Νόμον» ἐνεκαίνισε νέον καὶ σπουδαῖον κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπισμοῦ παραδεξαμένη τὴν ἀρχὴν ὅτι αἱ μὴ ἀνθρώπινα φυλαὶ δικαιοῦνται εἰς νομοθετικὴν προστασίαν καὶ δημιουργήσασα οὕτω προηγούμενον τυχὸν ἔκτοτε ἐμφάσεως διὰ σειρᾶς προσομοίων νομοθετημάτων. Τὸ ἀπαριθμῆσαι τοὺς ἀνθρωπιστικούς συγγραφεῖς ἐποχῆς καθ' ἣν πάντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχουσι φλέβα ἀνθρωπιστικοῦ αἰσθήματος, εἶνε οὔτε ἐπάναγκες οὔτε δυνατὸν μνημονευτέον ὅμως ὅτι ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Σοπεγγχάουερ ὁ ἀνθρωπισμὸς ἐξίκετο εἰς τὴν πληρεστάτην καὶ φιλοσοφικωτάτην ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Βάσις ἠθικῆς» λαμβάνει ὡς ἠθικὴν βάσιν «ἄπειρον συμπάθειαν ἐνοῦσαν ἡμᾶς πρὸς ὅλα τὰ ἔμψυχα». «Ἐν τούτῳ — προσθέτει — ἔχομεν τὴν στερεωτάτην τὴν ἀσφαλεστάτην ἐγγύησιν περὶ ἠθικῆς». Ἐπὶ τοῦ αἰσθήματος τούτου τῆς Συμπάθειας ὡς ὑποβάθρου ἐρείδει τὰς δύο κυρίας ἀρετὰς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἀγάπης — τῆς μὲν οὔσης ἀρνητικοῦ στοιχείου τῆς δὲ θετικοῦ τῆς μὲν ἀπο-

τρεπούσης ἡμᾶς τοῦ βλάψαι ἢ ἀδικῆσαι, τῆς δὲ προτρεπούσης ἡμᾶς εἰς τὸ βοηθῆσαι περιθάψαι καὶ ἀνακουφίσει. Ἐὰν ὁ Σοπεγγχάουερ ὀρθῶς κρίνων ὀρίζει τὴν ἀκριβῆ θέσιν τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἀγάπης ἐν σχέσει πρὸς τὴν Συμπάθειαν, εἶνε συζητήσιμον· ἀλλὰ βέβαιον φαίνεται ὅτι ἡ συναίσθησις τῆς συμπάθειας καὶ ἡ συναίσθησις τῆς δικαιοσύνης εἰσὶν ἐν μέτρῳ τινὶ συγγενεῖς· ὁ οἶκτος ὃν ὁ ἀνθρωπιστὴς αἰσθάνεται ἐνώπιον τοῦ ἔλγους προκαλεῖται συνήθως ὑπὸ — ἢ σχετίζεται μετὰ — τῆς πεποιθήσεως ὅτι τὸ ἄλγος τοῦτο εἶνε ἄδικον. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀποτελεῖ διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς ἀδικίας τῆς εἰμαρμένης ἢ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀνθρωπιστικὸν κίνημα τοιοῦτοτρόπως βασίζεται ἐπὶ φυσικῆς συμπάθειας, αὐτοῦ δ' ἔχοντος οὕτω, ἐπιστηρίζεται, δὲν παραγκωνίζεται ὑπὸ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως τεινούσης νὰ παλινορθώσῃ, ἐπὶ ἐπιστημονικῆς βάσεως, τὴν ἀρχαίαν Πυθαγόρειον σύλληψιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς καθολικῆς φιλειταιρίας καὶ ἀδελφότητος. «Ἡ θεωρία τῆς μετεμψυχώσεως», λέγει ὁ Στράους ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Παλαιὰ καὶ νέα πίστις», συναδελφώνει ἀνθρώπους καὶ ζῶα ἐναυθὰ [ἐν τῇ Ἀνατολῇ] καὶ ἐνόει τὴν ὅλην φύσιν δι' ἱεροῦ καὶ μυστηριώδους δεσμοῦ. Ἀξιοσημείωτον ὅτι τανῦν βαθυτέρα τις συμπάθεια πρὸς τὸν κόσμον τῶν ζώων ἀνέθορον ἐν μέσῳ τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἔθνων, ἐκδηλουμένη τῆδε κακείσε ἐν ταῖς ὑφισταμέναις Ἐταιρίαις πρὸς προστασίαν τῶν ζώων κατὰ τῆς σκληρότητος. Κατάδηλον ἐντεῦθεν ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τῆς πνευματικῆς μονώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς φύσεως, οὔσα ἀφ' ἐνὸς προῖον τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἀποκαλύπτεται ταυτοχρόνως διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ δημοσίου φρονήματος.»

B'

Τοιαύτης γενομένης τῆς πορείας τῆς ἀνθρωπιστικῆς προόδου ἐν τῷ παρελθόντι, ἐρευνησόμεν ἤδη τίς ἡ ἐνεστώσα θέσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, τίς ὁ σκοπὸς του, τίς ὁ ὀρίζων του. Στηρίζεται, ἐὰν ὀρθῶς ἐνοῶ αὐτὸν, ἐπὶ τοῦ ἐνοστικτοῦ τῆς συμπάθειας, ἐνοστικτοῦ ὅπερ ἐὰν μὴ πρωτότυπον ἐν τῇ ἡμετέρῃ φύσει, εἶνε τόσῳ ἀρχαῖον ἀπόκτημα, ὥστε κατ' οὐσίαν εἶνε πρωτότυπον — ἐνῶ ἐτέρωθεν στενωῶς συνδεόμενον πρὸς τὴν συμπάθειαν ταύτην εἶνε τὸ συγγενὲς αἰσθημα τῆς δικαιοσύνης. Σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶνε νὰ παρακωλύσῃ τὴν διάπραξιν σκληροτήτων καὶ ἀδικιών—

νά ἐπανορθώσῃ τὰ δεινὰ, ὅσον εἶνε δυνατόν, παντός ἐμψύχου· πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου πειρᾶται κατ' ἀνάγκην νά ἐκπαιδεύσῃ καὶ ὀργανίσῃ τὸ ἔμφυτον ἔνστικτον τοῦτο καθιστῶν αὐτὸ ὀριστικὴν καὶ λογικὴν ἀρχήν. Εἶπον ἐφ' ὅσον δυνατόν, διότι δὲν ἀρνοῦμαι, ἐνοεῖται, ὅτι ἡ συμπάθεια λαμβάνουσα ἔμπρακτον μορφήν ἀπαντᾷ κατ' ἀνάγκην, προσκαίρως τοῦλάχιστον, ἐμπόδια καὶ περιορισμούς. Δὲν δυνάμεθα πάντοτε νά θέσωμεν ἐν ἐφαρμογῇ τὰς φιλευσπλάγγχους ὁρμὰς ἡμῶν, ἐπειδὴ ἐν τισὶ περιστάσεσι δυνατόν νά κατασταλῶσιν ἢ ματαιωθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἄλλου καὶ ἐτι ἰσχυροτέρου ἐλατηρίου τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἢ ὑπὸ ἀντιπάλου καὶ ἀντεπικρατούσης ὁρμῆς αὐτῆς ταύτης τῆς συμπαθείας. Ἄλλ' ὁ περιορισμὸς οὗτος ὄχι μόνον δὲν αἶρει τὸ καθήκον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀλλὰ ἐξ ἐναντίας φαίνεται τονίζων τὴν ἀνάγκην καὶ σπουδαιότητα αὐτοῦ ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι καθ' ἃς δὲν ὑπάρχει ἐμπόδιον ὁμολογουμένως ἀνυπέρβλητον.

Οὐδεμία δύναται νά ὑφίσταται ἀμφιβολία περὶ τοῦ μεγέθους τῶν παρόντων δεινῶν τῶν ἀξιούτων τὴν προσοχὴν τοῦ ἀνθρωπιστοῦ. Ἀληθῶς κλίνει τις νά πιστεύσῃ ὅτι καθ' ὅσον ἡ ἀρετὴ τῆς συμπαθείας καθίσταται εὐσυνειδητοτέρα, ἐλλογωτέρα καὶ ἐμφαντικωτέρα, οὕτω καὶ ἡ ἀντίστοιχος κακία τῆς σκληρότητος ἢ ἀδιαφορίας καθίσταται κακεντρεχεσττέρα καὶ μᾶλλον ἀδιόρθωτος, ὑποχωροῦσα ἐρρωμένως ἐφ' ὅσον ἀπελάυνεται, σπιθαμῇ τῇ σπιθαμῇ, ἀπὸ ἐπιχειρήματος εἰς ἐπιχείρημα, καὶ αἰείποτε ἔτοιμος νά ὀχυρωθῇ ἐκ νέου ἐν ἀπολειπομένη τινὶ ἀκροπόλει διανοητικῆς σοφιστείας. Ὁ δαίμων τῆς ἀθλιότητος, ὡς ὁ Πρωτεύς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, προσλαμβάνει νέας μορφὰς ἐφ' ὅσον ἀγωνιζόμεθα νά δέσωμεν αὐτὸν διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ πληγὴ αἰῶνος τινὸς εἶνε ἡ βιαιότης — ἐξόρκισον αὐτὴν καὶ ἀναφύεται ὑπὸ τὴν μορφήν πλουτοκρατικῆς ὑπεροχῆς. Ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ τόσον ἐπιμελῶς νῦν διαφρουρουμένη κατὰ τῆς συλλήσεως καὶ τῆς σφαγῆς, βραδέως καὶ διηνεκῶς ὑπονομεύεται ὑπὸ τῆς ἐπιβούλου καὶ φθοροποιοῦ ἐπιδράσεως τῆς ἀνεχειρίας, ἥτις δεκαπλασίως ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην κοινωνικὴν πληγὴν ἀποβαίνει αἰτία ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος.

Φρίττομεν ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ἀπροκαλύπτου αἱματοχυσίας, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ ἀνέχεια συντελεῖ τὸ ὀλέθριον ἔργον τῆς ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσι, μᾶλλον ἡρέμα ἴσως, ἀλλὰ μετ' ἀποτελέσματος οὐδὲν ἤττον φονικοῦ. Οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὰ δεινὰ τῶν ζώων. Ἀφήσαμεν πολὺ ὀπίσω ἡμῶν τὰς ὁμότητας τῶν ἀρχαίων θρησκευτικῶν θυσιῶν, τὸ ῥωμαϊκὸν

ἀμφιθέατρον, καὶ τὰ ἰατρικὰ φίλτρα, ἀλλ' ἀνεχόμεθα καὶ δὴ ἐπιδοκιμάζομεν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σφαγέως, τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ ζωτόμου. Ἡ λύσσα τοῦ κυνηγεῖν καὶ φονεύειν εἶνε εἰς τῶν δημοτικωτέρων συρμῶν τῶν νεωτέρων χρόνων.

Τὸ θλιβερότερον πάντων εἶνε ὅτι ἡ ὑπεροχὴ ὀλιγαρίθμου τάξεως ἀνθρώπων βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐξαχρειώσεως πολυαρίθμου τάξεως ἀνθρώπων, καὶ ὅτι ἡ σημερινὴ κοινωνία ἐν τῇ φρενητιώδει αὐτῆς ἐπιδιώξει πλοῦτου, ὀλοσχερῶς ἐλησμόνησε τὸ ἀρχαῖον ῥωμαϊκὸν λόγιον «Τὸ κέρδος τοῦ ἐνός εἶνε ὀλεθρος τοῦ ἄλλου»*.

Εἶνε ἀπροκάλυπτος ἀλήθεια ὅτι οἱ γενικῶς εἰπεῖν ἡμέτεροι εὐποροὶ συμπολιταί, χωρὶς ἀτομικῶς νά ππαίωσιν ἢ νά εἶνε εἰδικῶς σκληροκάρδιοι, ἀλλὰ ἐνεκα τῆς παχυλῆς ἀδιαφορίας τῆς κοινωνίας ἧς εἰσι προῖον καὶ μέλος, τρέφονται, ἐνδύονται, στεγάζονται καὶ διασκεδάζουσι κατὰ μέγα μέρος χάρις εἰς μακρὰν σειρὰν δεινοπαθημάτων ἀνθρώπων καὶ ζώων. Περὶ αὐτῶν δύναται τις νά εἴπῃ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Κῆτος:

Γι' αὐτοὺς κτεθέθηκε γυμνὸς στοῦ Καρχαρία τὸ στόμα
Κρατῶντας τὴν ἀναπνοὴν ὁ δῦτης στὰς Ἰνδίας
Καὶ ἔδγαλ' αἶμα ἀπὸ τ' αὐτιά. Γι' αὐτοὺς στὸν κρῦο πάγο
Ἡ φῶκια ἐτοιμοθάνατη σπαρακτικὰ φωνάζει
Κ' εἶνε γεμάτη βέλη. Γι' αὐτοὺς χιλιᾶδες ἀνθρωποι
Ψθῆκανε στὰ βίβανα τὰ ζοφερὰ καὶ ἀπέραντα.
Καλὰ καλὰ μὴ ξέροντας ἄλλοι, κινήσανε τροχὸ
Κ' ἐθέσαν εἰς ἐνέργειαν τὰ τροχισμένα δόντια
Ἄποῦ σὲ κάθε γύρο τῶν δαγκάνουε καὶ γοαίριον.

Κατὰ τούτων καὶ ἄλλων μορφῶν ὑφ' ἃς ἀνθρωποὶ καὶ ζῶα δεινοπαθοῦσιν, ὁ ἀνθρωπιστὴς διαμαρτύρεται, ποιούμενος ἐκκλησίαν εἰς τὸ κοινὸν ἐκεῖνο ἔνστικτον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης ὅπερ παραδέχεται, καὶ βασίμως παραδέχεται ὡς ἔμφυτον, καίπερ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένον ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ. Καὶ ἐὰν ἡ ἐκκλησίαις πλειστάκις γίνεταί εἰς μάτην, ἢ αἰτία τῆς τοιαύτης ἀποτυχίας δέον νά ζητηθῇ ἐν τῇ ἐλλείψει σαφοῦς καὶ ἀλαθῆτου τινὸς κριτηρίου ἡμερότητος, ὅπερ νά ἀποτελέσῃ βᾶσιν ἀμοιβαίας συνεννοήσεως, ἀφοῦ ἐν κοινωνίᾳ τόσῳ πολυπλόκῳ ἀπαιτεῖται πλέον τι ἢ ἐκκλησίαις εἰς τὸ ἀρχικὸν ἔνστικτον τῆς συμπαθείας. Διότι ἐνταῦθα ἀκριβῶς μεγίστη βλάβη προσγίγνεται ἐκ τῆς κοινότητος συμβαινούσης συγχύσεως μεταξὺ αἰσθήματος καὶ αἰσθηματικότητος. Μέγα

* *Lucrum sine damno alterius fieri non potest.* — Πούλβιος Σύρος.

μέρος τῆς παρ' ἡμῖν καλουμένης «φιλανθρωπίας» καὶ «εὐεργεσίας» εἶνε καθαρῶς αἰσθηματικῆ, κατορθοῦσα μόνον νὰ ἐκτρέψῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν ἀπὸ ἔργων ἐν οἷς ἀληθῆς τις ἀνθρωπιστικὸς σκοπὸς ὑπόκειται. Μόνον καθιερουμένης εὐρείας τινὸς καὶ ἐλλόγου ἀρχῆς, δύναται ἡ δράσις ἢ ἀπορροφωμένη ὑπὸ τῆς μονομεροῦς καὶ ἀμβλύωπος φιλανθρωπίας ταύτης, νὰ περισωθῇ καὶ χρησιμοποιηθῇ εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Τὸ αὐτὸ δὲ φάρμακον εἶνε ἀπαραίτητον ὅπως ὑπερ-νικήσωμεν τὴν σκληρότητα, ἢ (καλέσωμεν μᾶλλον αὐτὴν) ἀδιαφορίαν, μεθ' ἧς αἱ εὐποροὶ τάξεις πλειστάκις ἀπορρίπτουσι τὰς γινομένας εἰς αὐτὰς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας. Διότι μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἐκδικητικότητος ἧτις δύναται νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς ὀργῆς ἢ τῆς κακοβουλίας, ἢ σκληρότης, ἐν ἐννεα περιπτώσεσιν ἐκ τῶν δέκα, ὀφείλεται εἰς ἔλλειψιν εὐαισθησίας καὶ συμπαθείας — μὲ ἄλλας λέξεις — φαντασίας. Ὁ σκληρὸς εἶνε σκληρὸς διότι δὲν δύναται νὰ θέσῃ ἑαυτὸν ἐν τῇ θέσει τῶν πασχόντων, δὲν δύναται νὰ αἰσθανθῇ μετ' αὐτῶν καὶ νὰ φαντασθῇ τὰς δυστυχίας ὧν αὐτὸς εἶνε ἀπηλλαγμένος. Τὸ κατὰ τῆς σκληρότητος φάρμακον ἄρα συνίσταται εἰς τὸ νὰ πείσωμεν τοὺς ἀνθρώπους νὰ καλλιεργήσωσι συμπαθῆ φαντασίαν. Ἀλλὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ κατορθῶσαι τοῦτο κολοσαίως ἐπαυξάνει τὸ γεγονός ὅτι τὸ καθῆκον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ οἷον τανῦν διδάσκεται καὶ ἐννοεῖται εἶνε τόσῳ ἀόριστον, μονομερὲς καὶ διαλείπον. Ἐφ' ὅσον ὠρισμένα φάσεις ἡμερότητος ἀποκλειστικῶς ὑποδεικνύονται· ἐφ' ὅσον οἶκτος γεννᾶται καὶ ἐκφράζεται ἐπὶ ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ μορφῇ τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν, ἐνῶ ἄλλαι ἴσως ἢ μεγαλητέρας σοβαρότητος παραμελοῦνται ἢ καταγελῶνται· ἐφ' ὅσον τὴν συμπάθειαν ἦν προβάλλομεν ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀρνούμεθα τοῖς ζώοις ἢ ἐκτείνομεν αὐτὴν μόνον εἰς τάξεις τινὰς ζῶων, δύσκολον ἔσται νὰ γένηται ἐπιτυχῆς ἐκκλησις εἰς τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐγενὲς αἰσθημα τῆς καθολικῆς ἀδελφότητος, ἐγκαταλειπομένης τῆς στενῆς φιλαυτίας τῶν προσωπικῶν συμφερόντων. Ὅτι ἔλλειψις ἀνθρωπισμοῦ ἐν ὠρισμένῳ τινὶ κύκλῳ τείνει νὰ παραγάγῃ ἐπὶ τέλους ἀδιαφορίαν περὶ τὸν ἀνθρωπισμόν ἐν γένει, εἶνε νομίζω ἀναμφισβήτητον. Δὲν ἐννοῶ βεβαίως νὰ εἶπω ὅτι πάντες ὅσοι εἶνε σκληροὶ εἰς μίαν περίστασιν εἶνε ἕνεκα τούτου ἐπαισθητῶς ἀνεπίδεκτοι ἀνθρωπισμοῦ εἰς ἄλλας. Τούναντίον μέρος τοῦ σκοποῦ μου ἦτο νὰ δείξω ὅτι ἡ ἀσυνέπεια τῶν ἀνθρώπων ὡς πρὸς τοῦτο εἶνε πραγματικῆ καὶ εἰλικρινῆς ἀσυνέπεια, καὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἀκριβῶς δυσμαχητοτέρα.

Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κέκτηται ἕκτακτον ἰκανότητα νὰ βλέπῃ ἐν γεγονόσι λίαν ἐναργῶς, ἐνῶ παραβλέπει ἄλλα ἐξ Ἰσου εὐρισκόμενα ἐντὸς τῆς ἀκτίνος του. Ὁ Χόγκερθ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ «Τέσσαρα στάδια σκληρότητος» παριστᾷ τὸν φαῦλον Τόμ Νέρωνα πρῶτον ὡς παῖδα βασιανίζοντα κύνα, εἶτα ὡς ἀμαξηλάτην κακομεταχειριζόμενον τὸν ἵππον του, εἶτα ὡς φονέα τῆς ἐρωμένης του, καὶ τέλος ὡς πτώμα ἀπαγχονισθέντος κακούργου ὑπὸ τὴν ἀνατομικὴν μάχαιραν τοῦ χειρουργοῦ. Αὕτη βεβαίως εἶνε λίαν ἀξιοσημείωτος καὶ φοβερὰ ἄλλοις συμβεβηκότων, ἀλλ' ἀμφιβάλλω ἂν εἰς τοὺς Τόμ Νέρωνας τὸν βίον δύναται νὰ κάμῃ μεγάλην ἐντύπωσιν διότι πολὺ ὄζει τῆς ἐπινοητικῆς σχολῆς τῆς ἠθικολογίας ἧτις παραβλέπουσα τὰ πραγματικῶς συμβαίνοντα ἐμπνέει τὴν εὐσεβῆ θεωρίαν ὅτι οἱ ὀκνηροὶ καὶ ὀλίγωροι ἔχουν κακὸν τέλος. Πολὺ περισσотеρα ἀλήθεια ὑπάρχει εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Λέκυ λεχθὲν ὅτι τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα εἶνε τόσον ἰδιότροπα ὥστε ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος δύναται νὰ εἶνε εὐσπλαγχνος ἅμα καὶ σκληρὸς χωρὶς νὰ ἔχῃ συναίσθησιν τῆς ἀντιφάσεως. Φέρεται ὡς παράδειγμα ὁ Σπινόζας ὅστις καίπερ ὦν εἰς τῶν τρυφερωτάτων ἀνθρώπων διεσκέδαζε θέτων μυίας ἐντὸς ἰσθῶν ἀράχνης, καὶ ὁ Μαρά ὅστις καίπερ ἀντιθέτου διαθέσεως ἔτρεφε περιστερὰς. «Εὐσπλαγχνος κυνηγὸς» κυρίως εἶπεῖν εἶνε φράσις ἀντιφατικῆ, ἐντούτοις, ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν, γλυκύτης καὶ τραχύτης (τοιαύτη ἢ ἀσυνέπεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως) συχνὰ παρατηροῦνται οἰκοῦσαι ἐναλλάξ ἐν τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι. Ἀνθρωπιστικὰ βασανιστήρια δὲν δύναται νὰ υπάρξωσι, ἀλλ' ὁ βασανιστὴς δύναται ἐν ἄλλαις στιγμαῖς, καὶ ὑπ' ἄλλας ἐπόψεις νὰ εἶνε εὐσπλαγχνος.

Ἄλλ' ἐνῶ παραδέχομαι τὴν ὑπαρξίν τοῦ διττοῦ τούτου χαρακτῆρος προκειμένου περὶ ἀτόμων, δὲν δύναμαι ν' ἀμφιβάλλω ὅτι ἐξοικείωσι πρὸς τὴν θεάν τοῦ ἄλλοις, οἰονδήποτε τὸ ἄλλοις τοῦτο καὶ ἂν εἶνε, ἀνεπιστήτως θὰ ἐξασθενήσῃ ἐπὶ τέλους τὴν λειτουργίαν τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς συμπαθείας, καὶ ὅτι ὁ ἀνθρωπισμὸς ὡς γενικὴ ἀρχὴ θὰ ἐκπέσῃ περιοριζόμενος εἰς ὠρισμένα κατὰ προτίμησιν ἀντικείμενα. «Ὁ νομοθέτης — λέγει ὁ Βένθμ* — ὀφείλε νὰ ἀπαγορεύσῃ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς σκληρότητος. Τὰ βάρβαρα θεάματα τῶν ξιφομάχων συνετέλεσαν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἀγριότητα ἐκείνην τῶν Ῥωμαίων ἣν ἔδειξαν κατὰ τοὺς ἐμφυλίους αὐτῶν πολέμους. Λαὸς συνειθίσας νὰ καταφρονῇ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐν ταῖς διασκεδάσεσιν αὐτοῦ

* Ἀρχὴ τοῦ ποινικοῦ δικαίου· Κεφ. 16.

δὲν θὰ σεβασθῆ αὐτὴν ἐν μέσῳ τῆς ματίας τῶν παθῶν του. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καλὸν εἶνε νὰ ἀπαγορευθῆ πᾶν εἶδος σκληρότητος πρὸς τὰ ζῶα, εἴτε λόγῳ διασκεδάσεως εἴτε χάριν λαιμαργίας. ... Διὰ τὸ νόμος νὰ ἀρνηθῆ τὴν προστασίαν του, εἰς οἰαδήποτε ἐμψυχα; Βεβαίως θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ στοργὴ θὰ ἐκτείνῃ τὸν μανδύαν τῆς ἐπὶ παντός ἔχοντος πνοῆν. Ἡρξάμεθα μεριμνῶντες περὶ τῆς καταστάσεως τῶν δούλων, καὶ θὰ καταλήξωμεν βελτιοῦντες τὴν κατάστασιν πάντων τῶν ζώων ἅτινα ὑποβοηθοῦσιν ἡμᾶς καὶ θεραπεύουσι τὰς ἡμετέρας χρείας.

Τὸ ἐκ τοῦ ὄλου διδάγμα φαίνεται ὅτι, ἐὰν πρόκειται νὰ σπουδάσωμεν τὸν ἀνθρωπισμὸν ἐπωφελῶς εἴτε ἡμῖν αὐτοῖς ἢ τοῖς ὑπὲρ ὧν μεριμνῶμεν, δεόν νὰ σπουδάσωμεν αὐτὸν λογικῶς ὡς ὠρισμὸν κλάδου τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης, καὶ οὐχὶ ἐρασιτεχνικῶς ὡς διασκεδάσιν διωκομένην ἐδῶ, ἐγκαταλειπομένην ἐκεῖ, καθ' ὅσον ἀρέσκει ταῖς παροδικαῖς ἰδιοτροπίαῖς καὶ κλίσεσιν ἡμῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἐνῶ ὑποδεικνύω πῶς μερικός καὶ μονομερὴς ἀνθρωπισμὸς δύναται νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἐλλόγου φιλοσοφίας αὐτοῦ, δὲν λησμονῶ ὅτι πολλὰ γενναῖα ἔργα διεξήχθησαν καὶ εἰσέτι διεξάγονται ἐν τῇ ἐξυπηρετήσῃ τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ ἀνδρῶν οἵτινες ἐκλέξαντες ὠρισμένην τινὰ μορφήν σκληρότητος κατήγγειλαν καὶ κατεδίκασαν αὐτήν. Οἷα δὴποτε ἀμβλυωπία δύναται πολλάκις νὰ φωραθῆ ἐν ταῖς φιλανθρωπικαῖς ἐνεργείαις ὑπάρχει πολλῶ μείζων ἀσυνέπεια ἐν τῇ τακτικῇ πλείστων οὕτως καλουμένων « ἀνθρώπων τοῦ κόσμου » οἵτινες καίπερ παραδεχόμενοι τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς συμπαιθείας (διότι ὀλίγοιτο εἰσὶν οἱ μὴ οὕτως ἢ ἄλλως ἀναφερόμενοι εἰς αὐτὸ ἢ ἐφαρμόζοντες αὐτὸ) οὐ μόνον ἀπέχουσι τοῦ καλλιεργεῖν αὐτὸ ἐν τῷ χαρακτῆρί των, ἀλλὰ καὶ πολλάκις εἶνε πρόθυμοι νὰ καταγελοῦσι καὶ ἀμφισβητῶσι τὸν ἀνθρωπισμὸν τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἡ συμπάθεια δὲν εἶνε πράγματι ἀρετὴ, ἢ δὲν κέκτηται τὴν σπουδαιότητα ἣν ἀποδίδουσι αὐτῇ οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἠθικολόγοι, τότε ἐκ παντός τρόπου ἄς καθομολογήσωσι τοῦτο οἱ τὴν γνώμην τούτων ἔχοντες καὶ ἄς συντάξωσι πρόγραμμα μελλούσης ὁδηγίας τῆς κοινωνίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἢ εὐσπλαγγνία νὰ μὴ ἔχη θέσιν. Ἄλλ' ἐὰν εἰσέτι πιστεύωμεν εἰς τὸ τελεσφόρον τῆς συμπαιθείας τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς καθολικῆς ἀδελφότητος, τότε ἰσχυρίζομαι ὅτι τὸ φιλεὐσπλαγγχον ἐνστικτον ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν συστηματικωτέραν σπουδὴν ἢ ὅσης ἔτυχεν ἐν τῷ παρελθόντι. Εἶνε ἄξιον κρείσσονος τύχης ἢ ὥστε ν' ἀπορριφθῆ μετὰ

ψυχρᾶς ἀδιαφορίας ἢ νὰ ὑποστηριχθῆ μετὰ ἀσυμμέτρου ἐνθουσιασμοῦ. Διὰ τὸ νὰ φερώμεθα ἄνευ ὁδηγούσης ἀρχῆς — σώζοντες τὴν ζωὴν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἵνα ἀφαιρέσωμεν αὐτὴν διὰ τῆς ἐτέρας, ἀνομολογοῦντες τὸ ἱερὸν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως ἐνῶ γνωρίζομεν ὅτι ἀνθρώπινα πλάσματα τριγύρω μας εὐρίσκονται εἰς χεῖρονα ἢ ἡμιθανῆ κατάστασιν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς φονικῆς ζωῆς ἣν ἄγουσιν ἕνεκα ἀνεχείας καὶ ἀθλιότητος· αἰσθηματολογοῦντες καθ' ὁδὸν περὶ τῆς ἀγάπης ἡμῶν πρὸς τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνὰ τῶν λειμώνων καὶ τῶν δασῶν καὶ εἶτα ἐπιστρέφοντες οἴκαδε ὅπως δειξώμεν ἔτι ἰσχυροτέραν ἀγάπην πρὸς αὐτὰ οἷα τὰ εὐρίσκομεν ἐπὶ τῆς τραπέζης παραθεμιμένα; Ἄντι νὰ ἐνισχύωμεν τὴν σκαιὰν ἐκείνην ἀναισθησίαν ἣτις στενότατα συνδέεται πρὸς τὴν σκληρότητα, δεόν νὰ καλλιεργῶμεν τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐφρανταστότερα ἠθικὰ ἐνστικτα, οὕτως ὥστε ἡ παμμεγίστη δύναμις τῆς ἔξεως, ἣτις ἀπαρεγκλίτως μέχρι τοῦδε ἀντέδρασε κατὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, νὰ ταχθῆ ἤδη ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄλλὰ τὸ ἡμερον ὑπὲρ οὗ συνηγοροῦμεν δεόν, ἐὰν μὴ καθ' ὀλοκληρίαν συνεπὲς, νὰ εἶνε τοῦλάχιστον συνεπὲς ἀρετὰ ὥστε νὰ εὐρίσκειται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰ εὐσπλαγγνικὰ ἐνστικτα ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἰσὶν ἔτι ἀνεπτυγμένα. Φέρω τὸν περιορισμὸν τοῦτον, διότι ὁμολογητέον ὅτι περὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν, ὡς περὶ ἄλλους κλάδους τῆς ἠθικῆς, ἀπόλυτος συνέπεια εἶνε ἀδύνατος. Τῆς ἠθικῆς προοδευτικῆς οὔσης, δὲν ὑπάρχει δεδομένον σημεῖον ἐν τῇ ἠθικῇ ἡμῶν ἀναπτύξει, εἰς ὃ νὰ δυνάμεθα νὰ τηρήσωμεν τελειῶς λογικὴν καὶ ἀπόρθητον θέσιν· εἰσὶ πάντοτε ἐνδείξεις προσωτέρας κινήσεως καὶ εὐρύσεως τοῦ ὄλου ἠθικοῦ ὀρίζοντος· οὕτως ὥστε δύναται νὰ προγνωσθῆ ὅτι αἱ ἡμέτεραι συμπάθειαι, καθ' ὅσον συμβαίνουσι, θὰ περιλάβωσιν εὐρύτερον καὶ ἀεὶ εὐρυνόμενον κύκλον, καὶ οὐδέποτε θὰ ὑπάρξῃ τελικὸν καὶ ἀπόλυτον κριτήριον ἀνθρωπιστικῆς ἠθικῆς. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου, οἱ ἀνθρωπισταὶ ἡμῖς εἶνε ἀνάγκη ν' ἀνησυχῶσιν, ἐὰν, συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς περαιτέρω ἐκτάσεως τοῦ πεδίου τῆς εὐμενείας, ἐκτίθενται εἰς τὸ ἀρχαιοπρεπὲς ἐπιχείρημα ὅτι πρέπει νὰ χαραχθῆ κάπου γραμμὴ διαχωρισμοῦ. Ἄς χαραχθῆ ἢ γραμμὴ — (ἐὰν ὅπου τὸ πᾶν κινεῖται καὶ προοδεύει εἶνε δυνατὴ ἢ ὑπαρξίς γραμμῆς) — εἰς τὸ σημεῖον τὸ ἐνδεικνύμενον ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης εὐσπλαγγνίας, ἀρκεῖ πάντοτε ἢ εὐσπλαγγνία αὕτη ν' ἀφεθῆ ἐλευθέρως ὡς ἀναπτυχθῆ, μὴ κολοθωθεῖσα καὶ ἀκρωτηριασθεῖσα ὑπὸ τῶν προκαταλήψεων καὶ τῶν ἔξεων. Ὅμολογητέον ὅτι εἰσὶ περίπλοκα τινὰ καὶ δυ-

σχερῆ ζητήματα (ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ δικαίωμα πεπολιτισμένων ἔθνων νὰ ἐπεμβαίνωσι παρὰ ταῖς ἀγρίαις φυλαῖς, ἢ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρωπότητος νὰ ὑποδουλόη τὰ ζῶα,) ἢ πλήρης λύσις τῶν ὁποίων δέον ν' ἀφεθῆ εἰς μέλλουσαν τινὰ γενεάν, τοῦ χρόνου μήπω ὄντος ὀρίμου πρὸς σκέψιν ζητημάτων ἅτινα ἤδη δὲν προκαλοῦσιν ὀρισμένον τι ἠθικὸν αἰσθημα. Ἀλλὰ διότι ἡ ὅλη ὁδὸς δὲν δύναται νὰ διανυθῆ διὰ μιᾶς, δὲν ἔπεται· ὅτι οὐδὲν βῆμα πρέπει νὰ γίνῃ· ὁ ἀνθρωπιστὴς δέον νὰ προσβάλλῃ τὰ χεῖριστα κατὰ πρόωτον ἀποστέργων νὰ ἐκτραπῆ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀναμορφώσεως, ὑπὸ τῆς μομφῆς ὅτι δὲν ἐξίκετο εἰς ἀπόλυτον καὶ δὴ ἀδύνατον αὐτοσυνέπειαν. Ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἐκείνην ἀσυνέπειαν τοῦ προσβάλλειν μικρότερα κακὰ, ἀφινόμενων ἀπροσβλήτων τῶν μεγαλητέρων δὲν δύναται νὰ παραβλέψῃ, διότι ἐὰν τὴν παραβλέψῃ καταστρέφει τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ βαδίζει, καὶ ἐπιβραδύνει αὐτὸ τὸ κίνημα οὗ τὴν πρόοδον ἐπιποθεῖ. Αἱ διαβαθμίσεις αὗται τῆς ἡμερότητας αἰτίνες εἰσὶ τοῦλάχιστον φυσικαὶ καὶ ἀναπόφευκτοι, ἐνδεικνύονται ὡς εἶπον ἤδη, ὑπὸ τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς εὐσπλαγγίας ἐξεγειρομένου κατὰ λόγον, οὐ μόνον τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐγγύτητος, καὶ πρὸ πάντων τῆς εὐαισθησίας τοῦ πάσχοντος. Ὅσῳ ὀξύτερα ἡ ἀγωνία τόσῳ μείζον τὸ καθήκον τοῦ ἀνθρωπιστοῦ πρὸς ἀνακούφισιν.

Ἐνταυτῷ δὲν διατάζω νὰ ὑποδηλώσω (ἐπὶ τῷ κινδύνῳ νὰ κριθῶ ὡς παράτολμα λέγων) ὅτι τὸ πεδῖον τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ αἰσθηματος βαθμιδὸν ἐκταθήσεται μέχρις οὗ περιλάβῃ πολλὰ θεωρούμενα νῦν ὡς ἐκτὸς τῆς ἀκτίνος τῆς συμπαθείας. « Ὑπάρχει ποιὸν τι σέβας, καὶ γενικὸν καθήκον ἀνθρωπισμοῦ — λέγει ὁ Μονταίγνιος — συνδέον ἡμᾶς οὐ μόνον πρὸς ζῶα ἔμψυχα καὶ αἰσθανόμενα, ἀλλὰ καὶ πρὸς δένδρα καὶ φυτά. Ὅφείλομεν δικαιοσύνην πρὸς ἀνθρώπους, χάριν δὲ καὶ καλωσύνην πρὸς ἄλλα πλάσματα ἐπιδεικτικὰ αὐτῆς. Ὑπάρχει φυσικὴ σχέσις τῆς ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεως μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἡμῶν. » Τοῦτο ὑπαγορεύει τὸν περαιτέρω ἀναλογισμὸν ὅτι τὸ ἡμέρον ἔχει στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν καλλονὴν, φυσικοῦ συνδέσμου ὑπάρχοντος μεταξὺ τῆς φρίκης μεθ' ἧς βλέπομεν βασιανιστήρια ἀνθρώπου ἢ ζώου καὶ τῆς ἀποστροφῆς ἢ ἐξεγείρει ἢ ἄφρων βεβήλωσις ὠραίας τινὸς σκηνῆς — ἢ καταστροφή ἐνὸς δενδρυλλίου, ἢ ἡ μίανσις διααγοῦς ποταμοῦ. Δὲν θὰ ἠδύνατο κάλλιον νὰ διατυπωθῆ ἡ ὁμολογία τῆς τῶν ἀνθρωπιστικῶν πίστεως ἢ δι' ἐνὸς τῶν ἄρθρων τοῦ κανονισμοῦ τῆς τοῦ Ροῦσκιν « Ἐταιρίας τοῦ

Ἀγίου Γεωργίου» « Δὲν θὰ φονεύσω οὐδὲ θὰ βλάψω ἔμψυχον πλάσμα οὐδὲ θὰ καταστρέψω ὠραῖόν τι ἀντικείμενον· ἀλλὰ θ' ἀγωνισθῶ νὰ διασώσω καὶ ἀνακούρῃσω πᾶσαν τρυφερὰν ὑπαρξίν, καὶ νὰ διαφρουρήσω καὶ τελειοποιήσω πᾶσαν φυσικὴν καλλονὴν ἐπὶ τῆς γῆς. » Πότερον μέλλει νὰ ἐπικρατήσῃ — τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἐνστικτον τὸ ἀναπτυχθὲν βῆμα πρὸς βῆμα μέχρι τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἢ τὸ ἄγριον ἐνστικτον, λείψανον προϊστορικῆς βαρβαρότητας ὀτρύνον ἡμᾶς εἰς σκληρὰν αὐτομεγέθυνσιν ἀδιαφόρως πρὸς τὰ δεινὰ τῶν ἄλλων; Οὐδαμῶς ὑπερβολικὸν εἶνε νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀπάντησις ἦν ἡ ἱστορία θὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο κατὰ μέγα μέρος θὰ καθορίσῃ τὴν μέλλουσαν πορείαν τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν.

Ὁ ἐνεστὼς αἰὼν εἶνε ὁμολογουμένως μεταβατικὸς, ὡς πρὸς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς πεποιθήσεις· αἱ παλαιαὶ πίστεις ἀποθνήσκουν ἢ ἀπέθανον, καὶ ὁ κόσμος ζητεῖ νέον τι ἐλαττήριον ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτὰς ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ ἀνατέλλουσα αὕτη πίστις ἦτις θὰ διερμηνεύσῃ καὶ θὰ συνδιαλλάξῃ τὴν βαβυλωνίαν τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ἐκφράσεων αἰτίνες σασιζουσιν ἡμᾶς, φαίνεται πιθανὸν ὅτι δὲν θὰ εἶνε ἄλλη τις εἰμὴ θρησκεία ἡμερότητας — ἡμερότητας ὑπὸ ἐννοίαν οὐχὶ στενοτέραν ἢ συμπαθείας, ἀγάπης, δικαιοσύνης πρὸς πᾶν ἔμψυχον πλάσμα· διότι καθ' ὅσον ἡ τοιαύτη ἡμερότης ἐντυποῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ ἐφαρμόζεται, ἐγγύτερον καὶ ἐγγύτερον θὰ ἀγώμεθα εἰς ἀληθῆ πολιτισμὸν, δῆλα δὴ εἰς κοινωνίαν ἐν ἧί πᾶσα ἀνεπιβλαβὴς καὶ ἀρτία ὑπαρξίς ἔσται ἐλευθέρα νὰ ἀναπτύξῃ ἑαυτὴν ἀκώλυτος καὶ ἀπαράβλαπτος. Σκοπὸς τῆς παρουσίας συγγραφῆς ἦτο νὰ καταδειχθῆ ὅτι ὑφίσταται φυσικὴ καὶ ἀναγκαία συσχέτισις μεταξὺ τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ ἀνθρωπικοῦ αἰσθηματος καὶ ὅτι ἐὰν μία ἀναγνωρισθῆ, εἶνε παράλογον νὰ ἀπορριφθῶσιν αἱ ἄλλα.

Τὸ περὶ ἀνθρωπισμοῦ ῥηθὲν ὡς ὄντος σωστικῆς καὶ ὀδηγητρίας πίστεως, δὲν εἶνε ἀπλῆ τις ὑπόθεσις. Αἱ μεγάλα μεταβολαὶ δὲν δύναται νὰ συντελεσθῶσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἢ δὲ ὑπαρξίς καὶ ἡ ἰσχὺς τάσεως ἀντιθέτου πρὸς τὴν ὑπ' ἐμοῦ συνηγορηθεῖσαν, δέον νὰ ὁμολογηθῆ καὶ ὑπολογισθῆ. Ἀλλ' ἐν τῇ Συμπαθείᾳ, ἂν τε θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς ἀρχέγονον ἐνστικτον ἢ ὡς ἐπικτήτων δύναμιν, εὐρηται στερεὰ καὶ ἀδιαμφισβήτητος βᾶσις, ἐφ' ἧς δύναται νὰ θεμελιωθῆ καὶ ἀληθῶς ἐθεμελιώθῃ ἠθικὴ πίστις ἔχουσα τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶνε δημοτικὴ ἅμα καὶ φιλοσοφικὴ,

ποιουμένη ἔκκλησιν ἀλαθῆτως εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν σοφωτάτων καὶ τῶν ἀπλουστάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ ἀνθρωπισμὸς μεγάλως ἐν τῷ παρελθόντι συνετέλεσεν εἰς ἀνακούφισιν τῆς ἀθλιότητος καὶ τῶν δεινῶν, παρὰ πάντα τὰ ἐμπόδια ὑφ' ὧν ἡ πρόοδος αὐτοῦ ἐπεβραδύνθη· θὰ συντελέσῃ ἔτι μᾶλλον ἐν τῷ μέλλοντι, ἐὰν τὸ πρυτανεῦον στοιχεῖον αὐτοῦ, ἀπαξ γινόμενον βεβουλευμένως δεκτὸν, ἀκολουθήσωμεν ἐλλόγως καὶ ἀφόβως εἰς τὴν δικαίαν καὶ ἀναπόδραστον αὐτοῦ ἔκβασιν.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΚΑΤΑ
ΤΟΝ ΣΠΕΝΣΕΡ

Ἡ «φύσις ἢ πορφυροβαφεῖς ἐκ τοῦ αἵματος τοὺς ὀδόντας καὶ τοὺς ὄνυχας ἔχουσα», ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἣν καὶ ὁ πολιτισμὸς. Τὸ «αἷμα καὶ ὁ σίδηρος» συνέπηξαν τὴν ἔνωσιν τῶν ἀσθενῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, γιγνομένων μικρὸν κατὰ μικρὸν σπουδαιοτέρων, μέχρις οὗ ἐσχηματίσθησαν εἰς ἔθνη. Ἐπιτελουμένη πανταχοῦ καὶ πάντοτε διὰ τῆς βίας, ἡ ἱστορικὴ αὕτη ἐνέργεια ἐπεσώρευσε ἀδικίας ἐπὶ ἀδικιῶν· αἱ ἀγριαὶ φυλαὶ συνεχωνεύθησαν βραδέως διὰ βαρβάρων μέσων. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀναπαρασταθῇ τελεία ἄλυσσος τῶν ἐκφρόνων ὠμοτήτων ἅς ἑκατομμύρια ἐτῶν εἶδον διαπραττομένας.

Τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος τῆς γῆς καθιερώθη κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην, καὶ ἡ γένεσις αὐτοῦ ὑπερεκχειλίζει ἐκ τῶν διαπραχθέντων ἐγκλημάτων, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν προγόνων ἰδιαιτέρας τινὸς τάξεως τῶν συγχρόνων ἡμῶν, ἀλλὰ ὑπὸ τῶν προγόνων πάντων τῶν ἀνθρώπων τῶν ζώντων εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Οἱ πρόγονοι τῶν συγχρόνων ἀγγλων ἦσαν ἄρπαγες, οἵτινες ἤρπασαν γῆν κατεχομένην ὑπὸ ἐτέρων ἀρπάγων, ἐκδιωξάντων προκατόχους ἄρπαγας. Ἡ ἀρπαγὴ, ποῦ μὲν μερική, ποῦ δὲ καθολικὴ τῶν Νορμανδῶν, περιέλαβε τὰς γαίας, αἵτινες ἐν τῷ παρελθόντι κατελήφθησαν βίᾳ ὑπὸ δανῶν ἢ νορβηγῶν ληστοπει-

ρατῶν, καὶ ἐν μέρει, ἀλλ' ἐν ἐποχῇ ἔτι μᾶλλον ἀφεστώσῃ, ὑπὸ ἐτέρων ἐπιδρομικῶν ὀρδῶν. Οἱ δὲ κέλτοι ἰδιοκτῆται, οἱ ἐξωσθέντες ἢ ὑποδουλωθέντες ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων, εἶχον καὶ οὗτοι ἐξώσει τοὺς ἐν τρώγλαις βιοῦντας λαοὺς, ὧν ἀνευρίσκομεν ἔστιν ὅτε τὰ ἔχνη. Τί θὰ συνέβαινεν ἐὰν ἀπειρώμεθα ν' ἀποδώσωμεν τὰς γαίας τὰς καταληφθείσας ἄλλοτε ἀθεμίτως ὅλως ἐὰν οἱ Νορμανδοὶ ὤφειλον ν' ἀποδώσωσιν αὐτὰς εἰς τοὺς Δανούς, εἰς τοὺς Νορβηγούς, εἰς τοὺς πρὸ τούτων κτήτορας, οὗτοι εἰς τοὺς Κέλτας, καὶ οἱ Κέλται εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἀντρων καὶ τῆς λιθίνου ἐποχῆς. Ἐν μόνον μέσον δύναται νὰ εὑρεθῇ ὅπως ἐπιτελεσθῇ τοῦτο· ν' ἀποδοθῇ πᾶσα ἡ γῆ τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας εἰς τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς ὀρεινοὺς κατοίκους τῆς Σκωτίας, οἵτινες δὲν θὰ διαφύγωσιν ὁμοίαν ἀπόδοσιν, ἢ ἐπικαλούμενοι ὡς δικαιολογίαν αὐτῶν τὸ γεγονός, ὅτι μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν δήμευσιν τῆς τῶν ἰθαγενῶν, ἀλλὰ ἐξολοθρεύσαντες ταυτοχρόνως αὐτοὺς, ἐνομιμοποίησαν οὕτω τοὺς τίτλους τῆς κυριότητος αὐτῶν !

Ἀξιόπαινος λίαν τυγχάνει ἡ πολλάκις ἐκφερομένη εὐχὴ καθ' ἣν ἐπὶ τέλους ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς δεόν νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰ ἐπιτάγματα τῆς καθαρᾶς ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης· παρά τισι, ἡ εὐχὴ αὕτη ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως. Ἐν τούτοις δὲν θὰ ἔβλαπτεν ἐὰν ἐπεξετεινετο ἡ δικαία αὕτη εὐχὴ καὶ εἰς τὰς χώρας ἃς νῦν συνοικίζομεν. Ἐν τῷ μεταξῷ, διαπράττομεν εἰς τὰ μεμακρυσμένα ἐκεῖνα μέρη ἀδίκους σφετερισμούς, καὶ ἐπιφυλάσσομεν τὴν ἀγανάκτησιν ἡμῶν διὰ τοὺς ἥττον ἀδίκους σφετερισμούς τοὺς διαπραχθέντας ἀνὰ τὰς χώρας ἡμῶν ἐν τῷ παρελθόντι. Ἐν τούτοις, ὁ λαὸς ἐν συνόλῳ ὅστις ἔχει τὴν πολιτικὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ παρέχει τοὺς μὴ βαθμοφόρους ἀνδρας ἐν τῷ στρατῷ εἶνε ὑπεύθυνος διὰ τὰς ὀλεθρίας ἐκστρατείας, αἵτινες ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πλανήτου ἡμῶν, καταλήγουσιν εἰς ἀδικον κατάληψιν νέων γαιῶν, καὶ εἰς ἀποστέρησιν τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν τούτων δικαιωμάτων αὐτῶν. Νέοι ληστοπειραταί, οἱ σύγχρονοι Ἄγγλοι ἐπαναλαμβάνουσιν, ἐν εὐρυτέρῳ κλίμακι, τὰς ἐκστρατείας τῶν προγόνων αὐτῶν, ἀλλ' ἐὰν στιγματίζωσι τὰς παλαιὰς ἀρπαγὰς, σιωπῶσιν ὡς πρὸς τὰς συγχρόνους τὰς πολὺ ἐκείνων μεγαλειτέρας· ἀπειναντίας, ἐπιδοκιμάζουσιν αὐτὰς καὶ ἐπιβοηθοῦσι τὴν διάπραξιν αὐτῶν. Ἡ παθητικὴ αὐτῶν σιγὴ ὡς πρὸς τὸν σφετερισμὸν τῶν γαιῶν τῆς ὑψηλίου, τὸν ὁποῖον ἡ ψῆφος αὐτῶν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ, καὶ ἡ προθυμία αὐτῶν ἵνα παρέχωσι τοὺς ἐκτελοῦντας τὸν σφετερισμὸν τοῦτον ἄν-

δρας, ἐπιρρίπτουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐθύνην τῶν συμβαινόντων. Διαπράττουσι δι' ἐντολῆς ἀδικίας πολυαριθμοτέρας καὶ μεγαλειτέρας ἐκείνων ὧν ὑπῆρξαν θύματα οἱ πρόγονοι αὐτῶν.

Εἶνε φυσικὸν ἢ πλειονότης, ἢ ἐστερημένη γῆς, νὰ φρονῇ ὅτι ἡ ἔγγειος ἰδιοκτησία ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς ἀδικίας· ἔχει, ὡς εἶδομεν ἤδη, δίκαιόν τι νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ιδέαν ταύτην. Ἀλλὰ προτοῦ ἐξετάσωμεν τὰ μέσα πρὸς παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως αὐτῆς, προσκόπομεν κατὰ τοῦ ζητήματος: Ποῖοι εἶνε οἱ ἄρπαγες καὶ ποῖοι οἱ ὑποστάντες τὴν ἀρπαγὴν; Μὴ σταματῶμεν εἰς τὸ στοιχειῶδες γεγονός, ὅτι ἐν συνόλῳ οἱ πρόγονοι τῶν συγχρόνων Ἄγγλων, ἰδιοκτητῶν ἢ μὴ ἰδιοκτητῶν, κατέλαβον τὴν γῆν βίβλ, ἐξώσαντες τοὺς προκατόχους αὐτῶν. Ἄς παραμείνωμεν ἀπλῶς εἰς τὸν δόλον καὶ τὴν βίαν δι' ὧν εἶνοι τῶν προγόνων τούτων ἀφῆρπασαν τὴν γῆν παρ' ἐτέρων προγόνων, οἵτινες ἐξώσθησαν· αὐθις θὰ ἔχωμεν πρὸς ἐπίλυσιν τὸ ἐρώτημα: «Ποῖοι εἶνε οἱ ἀπόγονοι τῶν μὲν καὶ ποῖοι εἶνε οἱ ἀπόγονοι τῶν δέ;» οἱ δημοκρατικοὶ ἡμῶν ὑπονοοῦσιν ὅτι οἱ σύγχρονοι ἰδιοκτῆται εἰσὶν οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρπάγων, καὶ οἱ μὴ ἰδιοκτῆται ἀπόγονοι ἐκείνων ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφῆρθη ἡ κυριότης τῆς γῆς. Ἄλλ' οὐδὲ ὅλως ἔχουσιν οὕτω τὰ πράγματα. Οἱ τίτλοι ὀλιγαριθμῶν τινῶν μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας μὲν χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τελευταίας ἀρπαγῆς, οὐδεὶς αὐτῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης ἀρπαγῆς, καὶ τὰ ὀνόματα πολλῶν ἰδιοκτητῶν ἀποδεικνύουσιν ὅτι οὗτοι κατάγονται ὑπὸ προγόνων τεχνιτῶν· δὲν εἶνε ὅθεν ἀπόγονοι τῶν ἀρπάγων. Ἀφ' ἐτέρου, μέγας ἀριθμὸς μὴ ἰδιοκτητῶν φέρουσιν ὀνόματα ὑποδεικνύοντα ὅτι οἱ πατέρες αὐτῶν ἀνήκον εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν· τὸν ἀριθμὸν τοῦτον δεόν μάλιστα νὰ διπλασιάσωμεν διὰ νὰ ληφῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ οἱ γάμοι μετὰ τῶν ἀπογόνων ἐκ τῆς θηλείας γραμμῆς· μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἰσὶν ἀκτῆμονες, ὑπάρχουσι πλείστοι ὅσοι ἐν ταῖς φλεψὶ τῶν ὁποίων ρέει τὸ αἷμα τῶν ἀρπάγων. Ἡ πικρία ἢ ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς μελέτης τοῦ μέλλοντος, μεθ' ἧς μέγα μέρος τῶν ἀκτῆμόνων σκέπτονται περὶ τῆς τάξεως τῶν ἰδιοκτητῶν, δὲν εἶνε δεδικοιολογημένη. Αὐτοὶ οὗτοι εἰσὶ πολλὰκις ἀπόγονοι τῶν ἐνόχων· ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους παρατηροῦσι δι' ἀπειλητικοῦ ὄμματος, εἶνε πολλὰκις ἀπόγονοι τῶν θυμάτων.

Ἄλλ' ἃς παραδεχθῶμεν ὅσα λέγονται περὶ τῶν ἀδικιῶν τοῦ παρελθόντος καὶ ἃς μὴ σταματήσωμεν εἰς τὰ διάφορα προσκόμματα τὰ ἐπιπροσθῶντα εἰς ἀνόρθωσιν βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιο-

σύνης! Ὑπάρχει ἔν, τὸ ὁποῖον μοι φαίνεται ὅτι ἐλησμονήθη. Ἄς παραδεχθῶμεν — ὅπερ δὲν ἀληθεύει — ὅτι ἡ ἀρχικὴ ἀγγλικὴ φυλὴ κατέλαβε νομίμως τὴν γῆν· ἄς παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ σύγχρονοι ἰδιοκτῆται εἶνε ἀπόγονοι τῶν ἀρπάγων — ὅπερ δὲν ἀληθεύει ἢ ἐν μέρει μόνον· ἄς παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀκτῆμονες εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ὑποστάντων τὴν ἀρπαγὴν — ὅπερ ἐπίσης ἐν μέρει μόνον ἀληθεύει· θὰ ὑπελείπετο νὰ ἐκτελεσθῇ ἐνέργειά τις, ἥτις θὰ ἐδέσμευε μεγάλως τὴν ἀνθρώπων τῶν διαπραχθέντων ἀδικημάτων. Ἐὰν θὰ ἀναθεωρηθῇ καὶ ἀνορθωθῇ τὸ παρελθόν, ἡ ἐργασία αὐτῆ δέον νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπὶ ὄλου τοῦ παρελθόντος, καὶ νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει οὐ μόνον ὅσα τὸ σύνολον τῶν ἐνδεῶν τάξεων ἐζημιώθη ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν οἰκειοποιήσεως τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ὅσα αἱ τάξεις αὐταὶ ἐκαρπώθησαν ὑπὸ τὴν μορφήν μέρους τῶν καρπῶν αὐτῆς· ὀφείλομεν, ἐν ἐνὶ λόγῳ, νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰ βοηθήματα ἅτινα ἐχορηγήθησαν αὐταῖς δυνάμει τοῦ νόμου περὶ πενήτων. Ὁ κ. Μ. Τ. Μακκαὶ συγγραφεὺς βιβλίου περὶ τῶν ἀπόρων ἐν Ἀγγλίᾳ, εὐηρεστήθη νὰ μοὶ διαβιβάσῃ τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν, ἥτις ἐνδείκνυσι τὸ κατὰ προσέγγισιν ὀλικὸν ποσὸν τῶν βοηθημάτων τούτων ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ χώρᾳ τῆς Οὐαλλίας ἀπὸ τοῦ 1601 (Διάταγμα τοῦ 43 ἔτους τῆς Ἐλισάβετ) :

Ὁ σὶρ Ἰ Nicholls ἐν τῷ παραρτήματι τοῦ Β' τόμου τῆς περὶ τοῦ «Νόμου τῶν Πτωχῶν Ἱστορίας» τοῦ εἰς οὐδεμίαν προβαίνει ἐκτίμησιν σχετικῶς πρὸς τὴν πρὸ τοῦ ἔτους 1688 περίοδον, τὴν κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο πρόσδοτον τοῦ ὑπὲρ τῶν πενήτων φόρου ὑπολογίζει εἰς 700,000 λίρας ἀγγλικὰς.

Ἴδου δὲ τὸ ὀλικὸν εἰσπραχθέν ποσὸν δυνάμει τοῦ νόμου τούτου, κατ' ἐκτίμησιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπολογιζομένων τῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰσπράξεων.

Ἀπὸ τοῦ 1601—1600	3,000,000
» » 1631—1700 [ὁ Νικῶλς ὀρίζει εἰς 700,000 τὰς τοῦ 1868] .	30,000,000
» » 1701—1720 (ὁ Νικῶλς ὀρίζει εἰς 100,000 τὰς τοῦ 1701 εἰσπράξεις)	20,000,000
» » 1721—1760 (ὁ Νικῶλς ὀρίζει εἰς 1,250 00) τὰς τοῦ 1760)	40,000,000
» » 1761—1775 (αἱ τοῦ 1775 ὑπελογίσθησαν εἰς 1,500,000) . .	22,000,000
» » 1776—1800 (αἱ τοῦ 1784 ὑπελογίσθησαν εἰς 2,000,000) . .	50,000,000
» » 1801—1812 (αἱ τοῦ 1803 ὑπελογίσθησαν εἰς 4,0,00000, αἱ δὲ τοῦ 1813 εἰς 6,000,000	65,000,000
» » 1813—1840 (ποσὸν ὅπερ ὁ Νικῶλς παρουσιάζει ὡς ἀκριβές).	170,000,000
» » 1841—1890 (κατὰ ἐπισήμους στατιστικὰς πηγὰς)	334,000,000
Λίραι ἀγγλικὰ	734,000,000

Ὁ ἄνω πίναξ σημειοῖ τὸ ὅλον τῶν ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν δαπανηθέντων. Ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὁμῶς γενικὸν τίτλον, τὸν τοῦ φόρου ὑπὲρ τῶν Πτωχῶν, ἐγένοντο πάντοτε καὶ εἰσπράξεις εἰς ἄλλα προσωρισμένα, — ὑπὲρ τῶν κομητειῶν, ὑπὲρ τῶν πόλεων, ὑπὲρ τῆς ἀστυνομίας, κτλ. Ὁ ἀκόλουθος πίναξ δεικνύει ὡς πρὸς τινα ἔτη πόσα ἐκ τῶν εἰσπραχθέντων διετέθησαν ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν καὶ πόσα χάριν ἄλλων σκοπῶν.

Κατὰ τὸν Γ. Νικῶλς,

	Ὀλικαὶ εἰσπράξεις	Διατεθέντα ὑπὲρ ἐνδεῶν	Διατεθέντα ἄλλως
Τῷ 1803	5,348,000	4,077,000	1,271,000 Λ. στερλ.
» 1813	8,646,841	6,656,106	1,990,735 »
» 1853	6,522,412	4,939,064	1,583,341 »

Καὶ κατὰ τὰ Σ τ α τ ι σ τ ι κὰ ἐ ξ α γ ὀ μ ε ν α

	Ὀλικαὶ δαπάναι	ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν	ὑπὲρ ἄλλων ἀναγκῶν
Τῷ 1875	12,694,208	7,488,481	5,205,727 Λ. Στερλ.
» 1889	15,970,126	8,366,477	7,603,649 »

Ὡστε εἰς τὰ ποσὰ τοῦ πρώτου πίνακος δέον νὰ προστεθῶσι καὶ ἐτήσια δαπάναι ἄλλαι, ἀπὸ ἑκατομμυρίου 1 1/4 ἀνελθοῦσαι κατὰ τὰ παρόντα εἰς ἑκατομμύρια 7 1/2 λιρῶν στερλινῶν.

Παρατηρητέον ὅτι ὁ Μυλχοῦλ παρ' οὗ ἠρύσθη τὰ ποσὰ τῶν ἐτῶν 1853—1875 δὲν κάμνει μνείαν περὶ τῶν χάριν ἄλλων σκοπῶν δαπανηθέντων.

Εἶνε ἀληθές ὅτι αἱ 734,000,000 ἀγγλικαὶ λίραι, αἵτινες ἀπὸ τριῶν αἰῶνων διενεμήθησαν εἰς τοὺς ἀπόρους ἀκτῆμονας, εἰσπράχθησαν ἐν μέρει ὡς φόρος ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν· πρέπει ὅθεν νὰ μὴ περιληφθῇ ἐν τῷ φόρῳ τῷ εἰσπραχθέντι ἐκ τῆς γῆς ἢ τὸ μέρος τοῦ φόρου τὸ ἐπιβαρύνον τοιοῖκόπεδον. Ἴδιοκτῆτης τις, ὅστις τυγχάνει ἐκ τῶν κορυφαίων νομομαθῶν καὶ οὐ τὸ κῦρος μέγα ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς ἐγγείου φορολογίας, μὲ πληροφορεῖ ὅτι ἐὰν ἐκ τοῦ ὀλικοῦ ποσοῦ τοῦ εἰσπραχθέντος ὑπὲρ τῶν ἀπόρων, 500,000,000 λίραι θεωρηθῶσιν ὡς ἐπιβαρύνασαι μόνην τὴν γῆν, ἡ ἐκτίμησις αὐτῆ ἔσται πάντοτε κατωτέρα τῆς πραγματικότητος. Ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦτο τὸ βαθμηδὸν εἰσπραττόμενον κατετίθετο πρὸς βαθμηδὸν ἐντόκως, θὰ παρῆγε βεβαίως ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ποσὸν πολὺ ὑπέρτερον. Ὁπωσδήποτε, εἶνε βέβαιον ὅτι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀκτῆμόνων οἱ ἰδιοκτῆται θὰ ἠδύναντο ν' ἀντιτάξωσιν ἀνταγωνικῶς ἀπαιτήσιν ἴσως πολὺ μεγαλειτέραν.

Σημειωτέον ὅτι οἱ ἀκτῆμονες οὐδένα ἔχουσιν ἰσχυρὸν τίτλον ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν τῇ παρουσίᾳ καταστάσει αὐτῆς ὡς γῆς ἐκχερωμένης, περιπετειομένης, γονιμοποιημένης καὶ κεκαλυμμένης δι' ἀγρεπαύλων· δὲν θὰ εἶχον δικαίωμα ἢ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ καταστάσει αὐτῆς ὡς γῆς πετρώδους, ἐλώδους, κεκαλυμμένης διὰ δασῶν, διὰ ζιζανίων καὶ τριβόλων, δι' ἀγόνων ἐκτάσεων· ἡ κοινότης δὲν εἶνε ἰδιοκτητικὴ ἐτέρου τινός. Τὸ πρὸς ἐπίλυσιν ζήτημα εἶνε ὅθεν τὸ ἐξῆς: Ποία σχέσις ὑφίσταται μεταξύ τῆς ἀξίας τῆς ἀκαλλιεργήτου γῆς ὁποῖος ὁ Ἀμερικανικὸς λειμὼν, καὶ τῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα οἱ ἐνδεέστεροι τῶν ἀκτημόνων εἰσέπραξαν ἀπὸ τριῶν αἰώνων; Οἱ γαιοκτήμονες θὰ εἶχον πληρέστατα δικαίον ἰσχυριζόμενοι ὅτι 500 ἑκατομμύρια λιρῶν στερλινῶν εἶνε λαμπρὰ τιμὴ διὰ τὴν γῆν ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ καὶ ἀκαλλιεργήτῳ αὐτῆς καταστάσει, μὴ φέρουσαν ἢ ζῶα καὶ ἀγρίους καρπούς.

Ἐν τῇ Κοινωνικῇ Στατιστικῇ, τῇ δημοσιευθείσῃ τῷ 1850, ἐξήγαγον ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἴσης ἐλευθερίας τὸ πόρισμα ὅτι ἡ κοινότης δὲν ἠδύνατο δικαίως ν' ἀπαλλοτριώσῃ τὴν γῆν, καὶ ὑπεστήριξα τὴν γνώμην ὅτι μετὰ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν τελευταίων γαιοκατόχων, ἡ κοινότης εἶνε ὑποχρεωμένη ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν ἐκ νέου: παρημέλησα νὰ λάβω ὑπ' ὄψει μου τὰς ἀνωτέρω σκέψεις. Ἐπὶ πλέον, δὲν εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἰδέαν ἀκριβῆ τοῦ ὀλιγοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημιώσεως ἣτις ἔδει νὰ πληρωθῇ ἐπ' ἀνταλλάγματι τῆς ἀξίας ἣν ἐργασία πολλοὺς ἀναμετροῦσα αἰῶνας προσέδωκεν εἰς τὴν γῆν.

Προχωρῶ ἐν τούτοις εἰσέτι καὶ νῦν εἰς τὸ συμπέρασμα εἰς ὃ κατέληξα: ὅτι ἡ περιληπτικὴ ἀνθρώπινος ἔνωσις, εἶνε ἡ ὑπερτάτη δεσπότις τοῦ ἐδάφους, συμπέρασμα ὅπερ ἄλλως τε συμφωνεῖ πρὸς τὰς νομικὰς ἡμῶν δοξασίας καὶ ὅπερ ἐμπνέει καθημερινῶς τὴν νομοθεσίαν ἡμῶν· καὶ ὅμως ἐξέτασις βαθυτέρα μὲ ὠδήγησεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δέον ἐπίσης νὰ διατηρηθῇ τὸ ἀτομικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῆς κυριότητος τῆς γῆς, ἀλλ' ὑποτασσόμενον εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Κράτους.

Ἀνόρθωσις τῶν ἀδίκων δράσεων τῶν ἐπιτελεσθεισῶν ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν καὶ ἂν ἦτο ἔτι δυνατὴ, καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ νέα δικαιοτέρα ὀργάνωσις θεωρητικῶς ἐπὶ τῆς βάσεως συστήματος ἀντισταθμίσεως τίτλων καὶ ἀπαιτήσεων τοῦ τε παρόντος καὶ τοῦ παρελθόντος, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ προκύψουσα κατάστασις πραγμάτων θὰ ἦτο χείρων τῆς ὑφισταμένης. Παρορῶν πάσας τὰς χρηματιστικὰς ἀντιρρήσεις τὰς ἀπευθυνόμενας κατὰ τοῦ σχεδίου τῆς ἐθνικοποιήσεως τῆς γῆς — ἀπο-

δεικνύουσιν αὐταὶ ὅτι εἶνε ἀκατόρθωτον, ἀφοῦ ἂν κατωρθοῦτο ἐν πνεύματι δικαιοσύνης θὰ κατέλειπε μεγάλην ζημίαν, — ἀρκεῖ ν' ἀναμνησθῶμεν πόσον ἡ δημόσιος ὑπηρεσία καὶ διαχειρίσις εἶνε ὑποδεστέρα τῆς ἰδιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ διαχειρίσεως, διὰ νὰ πεισθῶμεν ὅτι τὸ σύστημα κυριότητος διὰ τοῦ Κράτους θὰ ἐλειτούργει ἀξιοθρηνήτως. Διὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος συστήματος, οἱ ἐκμεταλλεῦόμενοι τὴν γῆν ὑπόκεινται εἰς εὐθὴν λόγον μεταξύ τοῦ μόχθου καὶ τοῦ ἐπιτευχθέντος ἀποτελέσματος· διὰ τοῦ συστήματος τῆς κυριότητος διὰ τοῦ Κράτους, οἱ ἐκμεταλλεῦόμενοι τὴν γῆν, θὰ διέφευγον τὰς συνεπείας τοῦ εὐθέως τούτου λόγου. Τὰ κακὰ τὰ ἀναπόσπαστα ἀπὸ τῆς ὑπηρεσιοκρατίας θὰ συνεπήγοντο δεινὰ ἀχανῆ καὶ ἀναπόφευκτα.

ΝΕΑΙ ΙΔΕΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΠΩΣ ΚΡΙΝΟΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΟ ΝΕΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΦΩΣ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΑΝΔΡΕΣ

(Ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ ΤΑΙΝ «ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ»)

Ψυχολογία τῶν Ἰακωβίνων ἀρχηγῶν. — I Μαρά. — Δυσαναλογία ἀξίας καὶ ἀξιώσεως. — Ὁ παράφρων. — Ἡ δοξομανία. — Ἡ μαρτία τῆς καταδιώξεως. — Ὁ ἔμμορος ἐφιτάλης. — Ἡ ἀνθρώποκτόνος μονομανία. — II. Δαντών. — Εὐρύτης τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. — Δυσαναλογία κοινωνικῆς θέσεως καὶ ὀρμεμφύτων. — Ὁ Βάρβαρος. — Τὸ ἔργον αὐτοῦ. — Ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ λειποψυχία. — III. Ροβεσπιέρρος. — Μετριότης τῶν ψυχικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. — Ἐλλειψίς ἰδεῶν. — Φρασεολόγος. — Φιλανθία προσβεβλημένη. — Φιλανθία ἐξανισταμένη. — Φιλανθία ἱκανοποιουμένη. — Ἡ αὐταρέσκεια αὐτοῦ. — Ἡ ὡς θύματος στάσις. — Κατὰ τί ἐφάνη ὅμοιος πρὸς τὸν Μαρά. — Κατὰ τί διαφέρει αὐτοῦ. — Ὁ ὑποκριτικὸς πεπεισμένος περὶ τῆς εὐλικρινείας αὐτοῦ. — Ἡ ἔορτὴ τοῦ υπερτάτου Ὀρκος καὶ ὁ νόμος τῆς 22 πραιριά. — Ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀποψις τοῦ Ροβεσπιέρρου καὶ τῆς Δημοκρατίας.

Ἐκ τῶν Ἰακωβίνων τρεῖς ἄνδρες, ὁ Μαρά, ὁ Δαντόν, ὁ Ροβεσπιέρρος κατεδείχθησαν ἄξιοι πρωτείων καὶ κατέλαβον τὴν ἀρχὴν ὅτι

ὡς ἐκ τοῦ ἐλαττωματικοῦ σχηματισμοῦ ἢ τῆς διαστροφῆς τοῦ πνεύματος αὐτῶν καὶ τῆς καρδίας, ἐπλήρουν τοὺς ἀπαιτούμενους ὄρους. — Ἐκ τῶν τριῶν ὁ Μαρά εἶνε ὁ μᾶλλον τερατώδης· συνορεύει πρὸς φρενοπαθῆ, καὶ παρουσιάζει τοὺς κυριωτέρους τούτου χαρακτῆρας, τὴν ἐκμανῆ ἕξασιν, τὴν συνεχῆ διέγερσιν, τὴν πυρετώδη δραστηριότητα, τὴν ἀνεξάντλητον γραφομηνίαν, τὸν αὐτοματισμὸν τῆς σκέψεως, καὶ τὸν τέτανον τῆς βουλήσεως, ὑπὸ τὴν πίεσιν καὶ τὴν καθοδήγησιν τῆς ἐμμένου ἰδέας· ἐκτὸς τούτων, τὰ συνήθη σωματικὰ συμπτώματα, τὴν ἀϋπνίαν, τὴν μολύβδιον χροιάν, τὸ ὀλδοθερμον αἷμα, τὴν ῥυπαρότητα τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὄλου τοῦ ἀτόμου, * τέλος, καὶ κατὰ τοὺς πέντε τελευταίους μῆνας, ἔρπητας καὶ κνισμοὺς καθ' ὅλον τὸ σῶμα. ** Καταγόμενος ἐκ γενῶν ἀνομοίων καὶ ἀναρμόστων, γεννηθεὶς ἐξ αἵματος μικτοῦ καὶ τεταραγμένου ἐκ βαθειῶν ἠθικῶν ἀναστατώσεων, *** φέρει ἐν ἑαυτῷ ἀλλόκοτον σπέρμα· σωματικῶς εἶνε ἐκτρωμα· ψυχικῶς εἶνε μνηστήρ ἀποβλέπων εἰς τὰ ὑπατα ἀξιώματα. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἰατρός προώρισεν αὐτὸν νὰ γίνῃ ἐπιστήμων· ἢ μήτηρ αὐτοῦ ἰδεολόγος, παρεσκεύασεν αὐτὸν ὅπως γίνῃ μέγας φιλόανθρωπος, αὐτὸς δὲ ὠδύευσεν αἰετοτε πρὸς τὰ δύο διπλᾶ ταῦτα ὕψη. «Πενταετής, γράφει, ἤθελα νὰ ἤμην γραμματοδιδάσκαλος, δεκαπενταετής καθηγητής, συγγραφεὺς δεκακοκταετής, δημιουργὸν πνεῦμα εἰκοσαετής.» εἶτα καὶ μέχρι τέλους ἀπόστολος καὶ μάρτυς τῆς ἀνθρωπότητος. «Ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας μὲ κατέτρωγεν ὁ ἔρωσ τῆς δόξης, πάθος ὅπερ μετέλλαξεν ἀντικείμενον κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τοῦ βίου μου, ἀλλ' ὅπερ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν μὲ κατέλιπε.» Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη, περιεπλανήθη ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἢ ἐφυτοζῶει ἐν Παρισίοις, νομάς ἢ ὑποδεέστερος ὑπάλληλος,

* Ἀρμάνδου. «Ἀνέκδοτα σχετικὰ πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν.» «Ἐνεδύετο σχεδὸν ὡς ἀμαξᾶς στενοχωρημένος οικονομικῶς. . . Τὸ βλέμμα του ἦτο ἀνήσυχον καὶ πάντοτε ζωντανόν· αἱ κινήσεις αὐτοῦ ἦσαν σύντομοι, ταχεῖαι, καὶ ἀπότομοι· συνεχῆς κίνησις προσέβιδεν εἰς τοὺς μῦς καὶ εἰς τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου του σπασμωδικὴν σύσπασιν ἣτις ἐπεξετέλειτο καὶ εἰς τὸ βῆδισμα αὐτοῦ· δὲν ἐθάλιζεν, ἐπηρεύετο.»

** «Ἐφημερίς τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως,» ὑπὸ Μαρά. Ἀριθ. 93 9 Ἰανουαρίου 1793. «Ἐκ τῶν εἴκοσι τεσσάρων ὥρῶν δύο μόνον δίδω εἰς τὸν ὕπνον, καὶ μίαν μόνον εἰς τὴν τράπεζαν, τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὰς ἐν τῷ οἴκῳ μερίμνας. . . Ἐπὶ τρία ἔτη ἐν διεσκέδασα οὐτε ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας.»

*** Σεβερμόν. 1 σελίδες 1 καὶ 2. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πατρὸς του ἦτο ἰσπανικὴ, ἐγκατεστημένη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Σαρδηνίᾳ. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὁ Ἰατρός Ἰωάννης Μαρά, ἀποστειχθεὶς ἀπὸ τοῦ καθολικισμοῦ μετέβη εἰς Γενεύην, ἐνμφεθῆ κόρην ἐκ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ κεντόνιον τῆς Νεσκέτλ.

συγγραφείς συριττόμενος, επιστήμων διαμφισθητούμενος, φιλόσοφος άγνωστος, δημοσιολόγος τρίτης τάξεως, μνηστήρ πάσης δόξης και παντός μεγαλείου, ύποψήφιος αιώσιος και αιώσιως άποκρούμενος· ή δυσαναλογία τής φιλοδοξίας αύτου και τών ψυχικών και διανοητικών αύτου δυνάμεων ήτο μεγίστη. Έσπερημένος ταλάντου, * άνίκανος ως κριτικός, μέτριος τó πνεύμα, έγεννήθη όπως διδάσκη επιστήμην ή ένασκή επάγγελμά τι, όπως γίνη καθηγητής ή ιατρός κατά τó μάλλον ή ήττον παράτολμος και εύδοκιμών, όπως άκολουθήση μετά τινος έλευθερίας, όδόν προκεχαραγμένην. Άλλά, γράφει, « άπέκρουσα πάντοτε πән θέμα τó όποιον δέν ύπέσχετο νά με όδηγήση εις μεγάλα άποτελέσματα και εις πρωτοτυπίαν· διότι άδύνατον νά πεισθώ νά έξετάσω εκ νέου θέμα, όπερ καλώς διεπραγματεύθησαν άλλοι, ούτε νά έπεξεργασθώ έργα άλλων.» Ως εκ τούτου, όταν προσπαθή νά έπινοήση, αντιγράφει ή άπατάται. Η πραγματεία αύτου περι τού ανθρώπου είνε συνονθύλευμα φυσιολογικών και ήθικών κοινοτυπιών, αναγνώσεων άχωνεύτων, όνομάτων παρατεθέντων έφεξής και ως έτυχεν,** είκασιών άστηρίκτων, άσυναρτήτων, εν αϊς ένούνται αϊ δοξασαίαι τού δεκάτου έβδόμου και δεκάτου όγδόου αϊώνος, χωρίς νά παράγεται ούδέν έτερον ή φράσεις κεναί. « Η ψυχή και τó σώμα είνιν ούσαίαι διακεκριμέναί άπ' άλλήλων, άνευ ούδεμιάς αναγκαίας σχέσεως, ένούμεναι δέ προς άλλήλας μόνον διά τού νευρικού ρεύτου.» Τó ρευστόν τούτο δέν είνε πηκτικώδες διότι τά πνευματώδη ποτά τ' άνανεούντα αυτό δέν περιέχουσι πηκτικήν ή ψυχή κινείται ύπ' αύτου και κινεί αυτό· προς τούτο έχει αύτη έδραν τήν «μήνιγγα.» Η « Όπτική» αύτου*** είνε ό αντίπους τής μεγάλης άληθείας, ήν άνεκάλυψεν ό Νεύτων πρό ένός και επέκεινα αιώ-

* Έν τῷ μυθιστορήματι αύτου Τύχη τού νεαρού κόμητος Ποτόφσκη. Έπιστολή Λουκίλης. «Δέν συλλογίζομαι ή τόν Ποτόφσκη· προσαναφείσα εις τόν πυρόν τού έρωτος ή φαντασία μου μου παρουσιάζει άκαταπύστως τήν γλυκείαν αύτου μορφήν.»— Έπιστολή τού Ποτόφσκη μετά τόν γάμον: — «Ηδη ή Λουκίλη παρέχει εις τόν έρωτα πән ό,τι έπιτρέπει ή αιδώς. . . Έν τῇ παραφορᾷ τής εύτυχίας μου νομίζω ότι οι θεοί φθονούσι τήν τύχην μου.»

** Πρόλογος, XX: «Ο Δεκάρι, ό Έλβέτιος, ό Χάλλερ, ό Δεκά ήγγούον πάντες τās κυριότητας άρχάς τήν περι τού ανθρώπου γνῶσιν θεωρούσιν άνιγμια, μυστήριον άνεξιχνίστον.» Έν ύποσημείωσει: «Αί περι τούτου άποδείξεις άπαντώσιν εν τoϊς έργοις τών Χούμ, τών Βολταίρων, τών Βουνέτων, τῶν Ρακίνα, τών Παस्कίλ.»

*** Ακαδημαϊκα ύπομνήματα περι τού Φωτός, πρόλογος VII. Καταπολεμεί ιδίως «τήν διάφορον διαθλαστικότητα τών διαφόρων άκτίων,» ήτις είνε βάσις τής θεωρίας τού Νεύτωνος.

νος, και ήν επεκύρωσεν έκτοτε εις έτι αίων πειραμάτων και μαθηματικών ύπολογισμών.

Περί τού θερμαντικού και τού ήλεκτρισμού δέν παρουσιάζει ή κούφους θεωρίας και ύποθέσεις και φιλολογικās γενικότητας· αϊφνης, στενοχωρηθείς ήμέραν τινά, ύπό τών αντιφρονούντων, παρεισάγει βελόνην εντός ράβδου ρητίνης όπως καταστήση ταύτην εύηλεκτραγωγόν, και ανακαλύπτεται ύπό τού φυσικού Σάρλ επί καταφώρῳ έπιστημονικῶ δόλω*. Δέν είνε καν εις κατάστασιν νά έννοήση τούς μεγάλους έφευρέτας, τούς συγχρόνους αύτου, Λαπλάς, Μόνζ, Λαβουαζιέ, Φουρκρουά· έξεναντίας, δυσφημεί αύτους, εν ειδει άντάρτου, άρπαγος εκ τής ισχύος τής τάξεως τής κοινωνίας, όστις, άνευ ούδενός δικαίωματος, θέλει νά καταλάβη τήν θέσιν τών νομίμων άρχων.— Έν τῇ πολιτικῇ έγκλοπούται τήν μωρίαν τού συρμού, τήν κοινωνικήν συνθήκην τήν στηριζομένην επί τού φυσικού δικαίου, και καθιστά αύτην έτι μωροτέραν ένστερνίζόμενος τά επιχειρήματα τών άγροικότερων σοσιαλιστών, τών πεπλανημένων εν τῇ ήθικῇ φυσιολόγων, θεμελιών τούτέστι τó δικαίωμα επί τής υλικῆς ανάγκης. « Έκ μόνων τών αναγκών τού ανθρώπου άπορρέουσι πάντα αύτου τά δικαίωματα**... Όταν εις τούτων στερήται τών πάντων, δικαιούται ν' άρπάση από έτέρου τó περίσσευμα, δι'ού ούτος εμπίπλαται ύπερκόρως. Τί λέγω; Δικαιούται ν' άφαιρέση άπ' αύτου και τó αναγκαίον, και παρά ν' άποθάνη τής πείνης, δικαιούται νά σφάξη αύτόν και νά καταβροχήση τās σπαιρούσας αύτου σάρκας... Διά νά διατηρήση τās ήμέρας αύτου, ό άνθρωπος δικαιούται νά προσβάλη τήν ιδιοκτησίαν, τήν έλευθερίαν, τήν ζωήν έτι αύτην τών όμοίων του. Όπως άποφύγη τήν καταπίεσιν, δικαιούται νά καταπίεση, και νά φονεύση αύτόν. Διά νά έξασφαλίση τήν εύτυχίαν του, δικαιούται τά πάντα νά επιχειρήση.» Αί συνέπειαι είνιν έναργεί. Άλλ' οίαιδήποτε και αν ωσιν αϊ συνέπειαι, ό,τι δήποτε και αν γράφη και ό,τι δήποτε και αν πράττη, θαυμαζεί αύτός έαυτόν πάντοτε, και πάντοτε έσφαλμένως, επίσης γαυριών επί τῇ έγκυκλοπαιδικῇ αύτου άδυναμίᾳ ως και επί τῇ κοινωνικῇ αύτου κακουργίᾳ. Έάν δώσωμεν πίστιν εις αύτόν***, έκαμεν εν τῇ φυσικῇ

* Σεβρε, όν, I, 74. (Μητρική Άρχή, 24 Φεβρουαρίου 1844.

** Σεβρεμόν, I, 101. (Νομοσχέδιον τής δικηρύξεως τών δικαιωμάτων τού ανθρώπου και τού πολίτου).

*** Έπιγραφή τών περι φωτός ύπομνημάτων αύτου. «Θά επιπλεύσουν κτ' άνέμων και κυμάτων».

ἀθανάτους ἀνακαλύψεις: «Πρὸς οὐδὲν ἤττον τείνουσιν ἢ πρὸς τὴν ἄρδην μεταβολὴν τῆς ὄψεως τῆς ὀπτικῆς... Μέχρις ἐμοῦ τ' ἀληθῆ ἀρχικὰ χρώματα ἦσαν ἄγνωστα.» — Εἶνε Νεύτων καὶ τι καλλίτερον ἀκόμη. Πρὸ αὐτοῦ «ἠγνούον τὴν θέσιν ἣν τὸ ἠλεκτρικὸν ρευστὸν θεωρούμενον ὡς παγκόσμιος παράγων, κατέχει ἐν τῇ φύσει... Κατέστησα αὐτὸ γνωστὸν εἰς τρόπον μηδεμίαν ἐπιτρέποντα ἀμφιβολίαν». Διὰ τὸ πύρινον ρευστὸν, «τὸ ἄγνωστον πρὸ ἐμοῦ ὃν τοῦτο, ἀπαλλάσσω τὴν θεωρίαν πάσης εἰκασίας, πάσης ὑποθέσεως, παντὸς ἐξεζητημένου ἐπιχειρήματος, ἐναποθέτω αὐτὴν ἐν μικρῷ τόμῳ, ὅστις καταδικάζει εἰς λήθην πᾶν ὅ,τι τὰ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα ἐδημοσίευσάν ποτε περὶ τοῦ θεήματος τούτου». Πρὸ τῆς περὶ τοῦ ἀνθρώπου πραγματείας αὐτοῦ, ἡ σχέσις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἦτο ἀκατανόητος. «Ὁ Δεκάρτ, ὁ Ἐλβέτιος, ὁ Χάλλερ, ὁ Λεκά, ὁ Χούμ, ὁ Βολταῖρος, ὁ Μωσινὰ παρουσίαζον αὐτὴν ὡς μυστήριον ἀνεξιχνίαστον, ὡς αἰνίγμα». Ἐλυσεν οὗτος τὸ αἰνίγμα, καθώρισε τὴν ἔδραν τῆς ψυχῆς, κατέδειξε διὰ τίνος μεσάζοντος ἐπικοινωνοῦσι πρὸς ἄλληλα τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ. — Ἐν ταῖς ἀνωτέραις ἐπιστήμασι, ταῖς πραγματευομέναις περὶ τῆς φύσεως ἐν γένει καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπίνου κοινωνίας, ἐξίχθη μέχρι τῶν ἀκροτάτων αὐτῶν ὀρίων. «Φρονῶ ὅτι ἐξήντησα σχεδὸν πᾶν ὅ,τι ἐσκέφθη τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα περὶ τῆς ἠθικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς πολιτικῆς». — Οὐ μόνον ἐπενόησε τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῆς Πολιτείας ἀλλ' εἶνε καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ, ἔμπειρος τῆς πολιτικῆς, ἱκανὸς νὰ προῖδῃ τὸ μέλλον καὶ νὰ ἐπιτελέσῃ αὐτό. Προφητεύει, καὶ πάντοτε ὀρθῶς, κατὰ μέσον ὅρον δις τῆς ἐβδομάδος: κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἀριθμῆι ἑαυτῷ ἤδη «τριακοσίας προρρήσεις περὶ τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς Ἐπαναστάσεως, αἵτινες πᾶσαι ἐπραγματώθησαν.» Πρὸ τῶν μελῶν τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἅτινα καταρρίπτουσι καὶ ἀνοικοδομοῦσι τοσοῦτον βραδέως, ὑπόσχεται οὗτος ὅτι εἶνε ἱκανὸς ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ νὰ καταστρέψῃ καὶ τελειότατα ν' ἀναδημιουργήσῃ. «Ἐὰν ἤμην πληρεξούσιος τοῦ λαοῦ καὶ ὑπεστηρίζομην ὑπὸ χιλιάδων τινῶν θαρραλέων ἀνδρῶν, *

* «Ὁ φίλος τοῦ λαοῦ» ἀριθ. 173 20 Ἰουλίου 1790. Ἐν τῇ μετριοδότη τούτῳ ὄντι, ὅπερ ἐξογκοῦται καὶ διαπλατύνεται ὑπὲρ πᾶν μέτρον, αὐτὴ ἔτι ἡ μνήμη ἔχει διχτραφῆ. Εἶδον εἰς νοσηλευτήρια, ἀσθενεῖς προσδεσλημένους ὑπὸ τῆς μεγαλομανίας, οἵτινες ἐξέθετον τὰς φαντασιώδεις αὐτῶν ἐπιτυχίας σχεδὸν καθ' ὃν τόνον καὶ ὁ Μαρὰ. (Σεβέρμον, I, 40, 47, 54.) «Ἡ φήμη τῶν λαμπρῶν θεραπειῶν ἃς ἐπέτελεσε εἴλκυσε πρὸς με πληθὺν τεραστίαν ἀσθενῶν· ἡ θύρα μου ἐπολιορκεῖτο συνεχῶς ὑπὸ τῶν ὄχημάτων τῶν ἀτόμων τῶν ἐρχομένων πανταχόθεν, ὅπως με συμβουλεύουσι... Τέλος ἡ

ὑπόσχομαι ὅτι ἐντὸς ἐξ ἐβδομάδων, θὰ ἦτο τέλειον τὸ Σύνταγμα, ὅτι ἡ κυβερνητικὴ μηχανὴ θὰ ἐλειτούργει ἄριστα, ὅτι τὸ ἔθνος θὰ ἦτο ἐλεύθερον καὶ εὐδαιμον, ὅτι εἰς διάστημα χρόνου ἔλασσον τοῦ ἐνὸς ἔτους θὰ ἠκάμιαζε καὶ θὰ ἦτο ἐπιφοβώτατον, καὶ ὅτι θὰ ἦτο τοιοῦτον ἐνόσφ ἐγὼ ζῶ.» Ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἦτο στρατηλάτης καὶ στρατηλάτης νικηφόρος: ἀπλῶς παρατηρῶν δις τὸν τρόπον καθ' ὃν μάχονται οἱ κάτοικοι τῆς Βανδέας, θὰ εὕρῃ τὸ μέσον ὅπως περατώσῃ τὸν πόλεμον «ἅμα τῇ πρώτῃ πρὸς τὸν ἐχθρὸν συμπλοκῇ.» «Ἐὰν ἠδυνάμην ν' ἀνθῆξω εἰς τὸν δρόμον, θὰ προσεφερόμην νὰ ἐκτελέσω τὰ σχέδιά μου ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ σώματος καλῶν στρατιωτῶν. Εἶνε εὐκόλον νὰ θάψῃ κανεὶς, ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ, καὶ τὸν τελευταῖον τῶν ἀνταρτῶν. Δὲν εἶμαι ξένος τῆς στρατιωτικῆς ἐπιστήμης, καὶ δύναμαι ἄνευ δοξοκομπίας νὰ ἐγγυηθῶ περὶ τῆς ἐπιτυχίας.» Αἱ παρουσιασθεῖσαι δυσχέρεια ὑφίστανται διότι δὲν ἤκουσαν τὰς συμβουλὰς του· εἶνε ὁ μέγας πολιτικὸς ἱατῆρ: ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ διαγνώσεις αὐτοῦ ὑπῆρξαν πάντοτε ἀσφαλεῖς, αἱ προρρήσεις αὐτοῦ ἀλάθαστοι, ἡ θεραπευτικὴ αὐτοῦ τελεσφόρος, ἀνθρώπειος καὶ σωτηρία. Φέρει τὴν πανάκειαν. Ἐπιτρέψατε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτὴν· ἀλλ' ὅπως αὕτη ἐνεργήσῃ καλῶς, δεῖον αὐτὸς οὗτος νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτήν. Παράδοτε ὅθεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ ποτήριον τῆς ἐξουσίας, ἵνα προβῆ εἰς τὴν φιλόανθρωπον αὐτοῦ ἀφαιμάξιν. «Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ γνώμη μου, διετύπωσα αὐτὴν ἐν τοῖς συγγράμμασί μου, ἔθεσα ὑπ' αὐτὴν τὸ ὄνομά μου καὶ δὲν ἐρυθριῶ δι' αὐτήν. Ἐὰν δὲν εἴσθε εἰς θέσιν νὰ με ἐνοήσητε, τόσῳ χειρότερα δι' ὑμᾶς.» * Ἐν ἄλλοις λόγοις, εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Μαρὰ, ὁ Μαρὰ, μόνος ἐν πᾶσι διὰ τῆς ὑπεροχῆς τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρός του, εἶνε ὁ μόνος σωτῆρ.

Ἐκ τοιοῦτων σημείων ὁ ἱατῆρ θ' ἀνεγνώριζε παρευθὺς ἕνα τῶν διαυγῆς ἐχόντων τὸ πνεῦμα φρενοπαθῶν ἐκείνων τοὺς ὁποίους δὲν ἐγ-

ἐπιτομὴ τῶν πειραμάτων μου ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἐδημοσίευσθ' ἡ ἐξ αὐτοῦ παραχθεῖσα ἐντύπωσις εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ὑπῆρξε τεραστίαν· ὅλα τὰ δημόσια φύλλα ἐποίησαντο μνεῖν αὐτῆς· ἐπὶ ἐξ μῆνας με ἐπεσκέπτοντο τὰ σημαντικώτερα πρόσωπα ἕκ τε τῆς αὐλῆς καὶ τῆς λοιπῆς πόλεως... Ἡ Ἀκαδημία, ἀνεγνωρίσασα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταπνίξῃ τὰς ἀνακαλύψεις μου, προσεπέθηκε νὰ παραστήσῃ αὐτὰς ὡς γενομένας ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς.» Τρεῖς ἀκαδημαῖκοι ἤλθον ἀλληλοδιαδόχως τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐρωτῶντες αὐτὸν ἐὰν θέλῃ νὰ παρουσιασθῆ ὡς ὑποψήφιος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. «Μέχρι σήμερον ἐζητήθη ὑπὸ πολλῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν, καὶ πάντοτε ὡς ἐκ τῆς φήμης τῶν συγγραμμάτων μου.»

* Μηνύτωρ (Συνεδρίασις τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως, 25 Σεπτεμβρίου 1792). «Ὄντως, ὁ Μαρὰ οὐδέποτε ἔπαυσε ζητῶν δι' ἑαυτὸν προσωρινὴν δικτατορίαν.

κλείουσιν ἐντὸς φρενοκομείου, ἀλλ' οὔτινες τυγχάνουσιν οὕτω ἐπικινδυνώ-
 τεροι· θὰ ἔλεγε μάλιστα καὶ τὸν τεχνικὸν ὄρον τῆς παθήσεως· εἶνε ἡ
 δοξομανία, ἡ τυγχάνουσα γνωστοτάτη ἐν τοῖς θεραπευτηρίοις. —
 Δύο προδιαθέσεις, ἡ συνήθης διαστροφή τῆς κρίσεως καὶ ἡ κολοσσιαία
 ὑπερβολὴ τῆς φιλαυτίας*, εἰσὶ αἰτίαι αὐτῆς, καὶ οὐδαμοῦ ἀλλαγῶν αἰ
 αἰτίαι αὐταὶ εἰσὶ τοσοῦτον δαψιλῆς ὡς παρὰ τῷ Μαρά. Οὐδέποτε ἄν-
 θρωπος μετὰ ἐκπαίδευσιν τοσοῦτον ποικίλην ἔσχε τὸ πνεῦμα τοσοῦτον
 ἀνιάτως πεπλανημένον. Οὐδέποτε ἄνθρωπος μετὰ τοσαύτας ἐκτρώσεις
 ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τοσαύτας κακουργίας ἐν τῇ πράξει, συνέλαβε καὶ
 διετήρησε τοσοῦτῳ ὑψηλὴν περὶ αὐτοῦ ιδέαν. Παρ' αὐτῷ ἑκατέρω τῶν
 δύο αἰτιῶν ἐνισχύει τὴν ἑτέραν· ἔχων τὴν ιδιότητα νὰ μὴ βλέπῃ τὰ
 πράγματα ὅσα εἶνε, δύναται ν' ἀποδίδῃ ἑαυτῷ ἀρετὴν καὶ μεγαλοφυίαν,
 τ' ἀνομήματα αὐτοῦ ἐκλαμβάνει ὡς ἀρετὰς, καὶ τὰς ἀλλοκότους αὐτοῦ
 φαντασιοπληξίας ὡς ἀληθείας. — Ἐντεῦθεν αὐτομάτως καὶ φυσικῶς ἡ
 νόσος περιπλέκεται· εἰς τὴν δοξομανίαν προστίθεται ἡ μανία τῆς κα-
 ταδιώξεως. Ὄντως, ἀλήθειαι ἐναργεῖς ἢ ἀποδεδειγμέναι, ὡς αἰ παρ'
 αὐτοῦ προσαγόμεναι, ἔδει αὐθωρεῖ νὰ ἐκραγῶσι παρὰ τῷ κοινῷ· ἐὰν
 καίωνται ἐπὶ μακρὸν καὶ σβέννυνται, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἐχθροὶ ἢ ἄνδρες
 φθονεροὶ κατεπάτησαν αὐτάς· προφανῶς, συνωμοσίαι ἐγένετο κατ' αὐτοῦ,
 καὶ ἐναντίον αὐτοῦ, αἰ συνωμοσίαι οὐδέποτε ἀπέλειπον. Ἐγένετο πρῶτον
 ἡ συνωμοσία τῶν φιλοσόφων· ὅτε ἡ περὶ τοῦ Ἀνθρώπου πραγματεία
 ἀπεστάλη ἐξ Ἀμστελδοάμου εἰς Παρισίους « ἡσθάνθησαν τὸ κτύπημα τὸ
 ὅποιον κατήνεγκον κατὰ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν καὶ κατέσχον τὸ σύγγραμμα
 εἰς τὸ τελωνεῖον ». Ἐγένετο εἶτα ἡ συνωμοσία τῶν ἰατρῶν· « Ὑπε-
 λόγιζον μετὰ θλίψεως τὸ μέγεθος τῶν κερδῶν μου ». « Ἦδυνάμην ν'
 ἀποδείξω, ἐν ἀνάγκῃ, ὅτι συνῆλθον πολλὰκις εἰς συνεδριάσεις ὅπως συ-
 σκεφθῶσι περὶ τῶν καταλληλοτέρων πρὸς δυσφημισμὸν μου μέτρων ». Ἐγένετο τέλος ἡ
 συνωμοσία τῶν Ἀκαδημαϊκῶν· « ὁ ποταπὸς διωγμὸς ὃν ἡ Ἀκαδημία τῶν
 Ἐπιστημῶν δὲν ἔπαυσε ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην διεξά-
 γουσα κατ' ἐμοῦ, ὅταν ἐβεβαιώθη ὅτι αἰ ἀνακαλύψεις μου ἐπὶ τοῦ φω-
 τὸς ἀνέτρεπον τὴν ἀπὸ αἰῶνων ἐπιστημονικὴν αὐτῆς ἐργασίαν, καὶ ὅτι
 ἥμισυ ἐμερίμων νὰ εἰσέλθω ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς... Πιστεῦετε ὅτι οἱ

* Σεβρεμόν, II, 81. « Μικρὸν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βασιλλῆς, προκειμένου νὰ
 καταπολεμήσῃ τὴν δημοτικὴν ἐν Παρισίοις ἐξουσίαν, ἐδήλωσα αὐτῷ ὅτι ἡμῖν ἡ κόρη
 τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι ἐθεώρουν τὴν γραφίδα μου ἀνγκυλιότατον εἰς τὸν
 ὄριζμόν τῆς ἐλευθερίας ἢ στρατιάν 100,000 ἀνδρῶν.

ἀγύρται τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου σωματείου κατῶρθωσαν νὰ ἐξευτελί-
 σωσι τὰς ἀνακαλύψεις μου ἐν ἀπάσῃ τῇ Εὐρώπῃ, νὰ ἐξεγείρωσι κατ' ἐμοῦ
 πάντα τὰ ἐπιστημονικὰ σωματεία, νὰ μοῦ κλείσουν ὅλας τὰς ἐφημερί-
 δας;» — Φυσικῶ τῷ λόγῳ ὁ νομίζων ἑαυτὸν καταδιωκόμενον ἀμύνεται,
 δηλονότι ἐπιτίθεται. Φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἐπειδὴ εἶνε ὁ ἐπιτιθέμενος, ἀπο-
 κρούεται καὶ περιστέλλεται, καὶ ἀφοῦ κατεσκευάσεν ἑαυτῷ φανταστικούς
 ἐχθροὺς ἀποκτᾷ ἤδη ἐχθροὺς πραγματικούς, ἰδίᾳ ἐν τῇ πολιτικῇ, ἐν ἣ
 κατ' ἀρχὴν, κηρύσσεται καθ' ἑκάστην θιασώτης τῆς ὀχλαγωγίας καὶ τῆς
 σφαγῆς. Φυσικῶ τῷ λόγῳ τέλος καταδιώκεται, καταζητεῖται λυσιπῶδως
 ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ἀναγκάζομενος οὕτω νὰ φύγῃ καὶ νὰ πλανᾶται ἀπὸ
 ἀναχωρητηρίου εἰς ἀναχωρητήριον, νὰ ζῇ ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους δίκην
 νυκτερίδος, ἐντὸς ἀυπογείων, ἐντὸς τρωγλῶν». Διήλθε ποτὲ, λέγει ὁ φί-
 λος αὐτοῦ Πανίς, « ἐξ ἑβδομάδας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καθήμενος ἀκίνητος »
 δίκην φρενοπαθοῦς ἐντὸς τοῦ κελλίου αὐτοῦ, ὀλόμονος μετὰ τῆς χι-
 μαίρας αὐτοῦ. — Οὐδὲν δ' ἄπορον ἐὰν σὺν τῇ διαίτῃ ταύτῃ, αἱ χιμαί-
 ρικαὶ αὐτοῦ σκέψεις πυκνοῦνται καὶ καθίστανται βαρύτεραι, ἐὰν μετα-
 βάλλωνται εἰς ἔμμονον ἐφιάλτην, ἐὰν, ἐν τῇ ἀνεστραμμένῃ αὐτοῦ δια-
 νοίᾳ, τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα παρίστανται ἀνεστραμμένα, ἐὰν, ἐν
 πλήρει μεσημβρίᾳ, δὲν βλέπῃ πλέον τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα
 ἢ ἐν μεγεθυντικῷ καὶ συνεστραμμένῳ κατόπτρῳ, ἐὰν ἐνίοτε ὅταν παρα-
 βλέπῃ κόκκινά τὰ πάντα καὶ ἡ χρονία πάθησις μεταβάλλεται εἰς ὀξείαν,
 ὁ ἰατρὸς* φλεβοτομῇ αὐτὸν ὅπως ἀνακόψῃ τὸν παροξυσμὸν καὶ προ-
 λάβῃ τὴν ἐπίτασιν τοῦ πάθους.

Ἄλλ' ἡ ἔξις ἐκτῆθη. Τοῦ λοιποῦ αἰ ἀναλήθειαι φύονται ἐν τῷ ἐγκε-
 φάλῳ αὐτοῦ ὡς ἐν γενεθλίῳ γῆ· ἐγκατέστη ἐν τῇ μωρίᾳ καὶ καλλιεργεῖ
 πάντα παραλογισμὸν καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς μαθηματικοῖς ἢ τῇ φυσικῇ. —
 Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλλῆς «μόναί αἰ καταχρήσεις τῆς δημοτι-
 κῆς ἀρχῆς ἀνέρχονται εἰς 200 καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμύρια· ὑπολογίζου-
 σιν εἰς 2 καὶ πλέον ἑκατομμύρια τὰ ὑπὸ τοῦ Βαλλῦ νοσοφισθέντα· τὰ
 δὲ ὑπὸ τοῦ Λαφαγιέτ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη εἶνε ἀνυπολόγιστα.
 Τῇ 15 Νοεμβρίου 1791, ἡ ἔνωσις τῶν μεταναστῶν περιλαμβάνει « τοῦ-
 λάχιστον 120,000 μετανάστας καὶ ὀπαδοὺς αὐτῶν, μὴ ὑπολογιζομένων

* Μισελὲ. Ἱστορίαι τῆς Ἐπανάστασεως II, 89 (ἐκτεθὲν ὑπὸ Βουρδιέ, ἰατροῦ τοῦ
 Μαρά, τῷ κ. Σέρ. φυσιολόγῳ). — Βαχδραῦ, Ἀπομνημονεύματα, 355 (μετ' ἐπίσκεψιν
 παρὰ τῷ Μαρί). « Ἐπρεπε νὰ ἰδῆτε μετὰ ποίας ἐλαφρότητος ὁ Μαρά συνέτασσε τὰ
 ἄρθρα του. Χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πολιτευόμενόν τινα, ἤρωτα περὶ αὐτοῦ τὸν πρῶτον τυ-
 χόντα, καὶ ἔγραφε. «Ὁ τὸν ταχίσω τὸν κχοῦργον», ἔλεγεν.

τῶν δυνάμεων τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων, αἵτινες θὰ προστεθῶσιν εἰς αὐτούς.» * Κατὰ συνέπειαν, ὡς οἱ ἐν Βισέτρη συνάδελφοι αὐτοῦ, παραληρεῖ ἀπαύστως ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀπαισίου καὶ τοῦ ἀκαθάρτου· ἡ παρέλασις τῶν ἀγρίων ἢ ἀηδῶν φαντασμάτων ἄρχεται.** Κατ' αὐτὸν οἱ ἐπιστήμονες οἵτινες δὲν ἠθέλησαν νὰ θαυμάσωσιν αὐτὸν εἰσὶν ἀγύρται καὶ λογοκλόποι. Ὁ Λαπλὰς καὶ ὁ Μουζὶ ἀπλᾶ «αὐτόματα» εἰσὶν ἀπλᾶ ὑπολογιστικὰ μηχανήματα· ὁ Λαβουαζιέ, «ὁ νομιζόμενος πατὴρ πασῶν τῶν πολυκρότων ἀνακαλύψεων, οὐδεμίαν ἔχει ἰδικήν του ιδέαν,» κλέπτει τοὺς ἄλλους χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῇ, καὶ «μεταβάλλει σύστημα ὅπως καὶ ὑποδήματα.» Ὁ Φουρκρουᾶ ὁ μαθητὴς ὁ κοινολογῶν τὰς ἀνακαλύψεις αὐτοῦ, εἶνε ἔτι εὐτελεστέρας ἀξίας. Πάντες εἶνε κακοήθεις : «Δύναμαι ν' ἀναφέρω ἑκατὸν παραδείγματα ἀπιστίας τῶν κυρίων ἀκαδημαϊκῶν τῶν Παρισίων, ἑκατὸν νοσφίσεις παρακαταθηκῶν :» ποσὸν δώδεκα χιλιάδων φράγκων ἐγγχειρισθὲν αὐτοῖς ὅπως ἀναζητηθῆ τὸ μέσον τῆς διευθύνσεως τῶν ἀεροστάτων, «διένειμαν οὗτοι μεταξύ των, καὶ τὸ ἔφαγαν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς πόρναις.»*** Ἐν τῇ πολιτικῇ ὅπου ὁ ἀγὼν εἶνε ἀληθὴς πόλεμος, τὰ πράγματα ἀγριαίνουσι ἔτι μᾶλλον : Ὁ Φίλος τοῦ λαοῦ δὲν δύναται νὰ ἔχη ἢ ἀλιτηρίους ὡς ἀντιπάλους. Ὅποια μωρία νὰ ἐπαινῇ τις τὴν γεναιότητα καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ Λαφαγιέ! Οὗτος μετέβη εἰς Ἀμερικὴν, ἐξ ἐρωτικοῦ πείσματος, «ἀποκρουσθεὶς παρά τινος Μεσσαλίνας.» τὰ ἐν Ἀμερικῇ ἀνδραγαθήματα αὐτοῦ εἶνε μηδαμινά· πρὸς τούτοις εἶνε κλέπτης. Ὁ Βαλλῦ ἐπίσης εἶνε κλέπτης καὶ ὁ Μαλουέτ «παλλιᾶτσος.» Ὁ Νέκερ εἶνε ὁ ἐπινοήσας «τὴν ἀπαισίαν ἐπιχείρησιν νὰ καταστήσῃ λιμώττοντα καὶ νὰ δηλητηριάσῃ τὸν λαόν, κατέστη διὰ παντός τὸ βδέλυγμα τῶν Γάλλων καὶ τὸ ὄνειδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.» — Τί εἶνε ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις, ἂν μὴ συρφετὸς «ἀνδρῶν ποταπῶν, χαμερπῶν, ἀγενῶν, οὐτιδανῶν, μωροτάτων ;» — «Ἀχρεῖοι νομοθέται, ἀγενεῖς κακοῦργοι, τέρατα αἰμοδιψῆ καὶ χρυσομανῆ, ἀπεμπολοῦντα τὸν κυρίαρχον τῶν τυχῶν ἡμῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων, τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν καὶ τῆς ζωῆς!» — «Ἡ δευτέρα Νομοθεσία δὲν εἶνε ὀλιγώτερον σεσηπηυῖα τῆς πρώτης.» — Ἐν

* Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ μετανάσται ἦσαν 4,000.

** Ἀδύνατον νὰ παρατεθῶσιν αἱ βωμολόχοι αὐτοῦ κατηγορεῖται.

*** Κατὰ τὸν Μαρά ἦτο περιττὸν νὰ μετρηθῆ μίχμοῖρα μεσημβρινῶ· τὸ μέτρον τοῦτο παρέσχον ἤδη οἱ Αἰγύπτιοι. Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ κατώρθωσαν πρὸς τοῦτο νὰ τοῖς χορηγήσῃ ἢ κυδέρνησις χίλια σκουῶα, μικρὸν φιλοδώρημα τὸ ὅποιον ἐμοιράσθησαν ἀδελφικώτατα.

τῇ Ἐθνικῇ Συνόδῳ, «ὁ Ῥολλάν, Ζίλλ πολυπράγμων καὶ Πασκὲν πλαστογράφος, εἶνε ὁ αἰσχρὸς ἀρχηγὸς τῶν προαγοραζόντων τὰ σιτηρά.» «Ὁ Ἰσνάρ εἶνε ἀκροβάτης, ὁ Βυζὼ Ταρτοῦφος, ὁ Βερνιὸ κατάσκοπος τῆς ἀστυνομίας.» — «Ὅταν φρενοπαθὴς τις βλέπῃ περὶ ἑαυτὸν, ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ἐπὶ τῶν τοίχων, εἰς τὸ φάτνωμα, σκορπιούς, ἀράχνας, παντοειδῆ δηλητηριώδη καὶ μολυσματώδη κακοποιὰ ζῶα, δὲν σκέπτεται πλέον ἢ πῶς νὰ καταστρέψῃ αὐτὰ καὶ ἡ διανοητικὴ πάθησις εἰσέρχεται εἰς τὴν τελευταίαν αὐτῆς περίοδον : μετὰ τὴν μεγαλομανίαν, τὴν μανίαν τῆς καταδιώξεως, καὶ τὸν ἔμμονον ἐφιάλτην, ἐκδηλοῦται ἡ ἀνωποκτόνος μονομανία.

Ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐξεδηλώθη αὕτη παρὰ τῷ Μαρά· διότι τῷ ἦτο ἔμφυτος, διότι τῷ εἶχεν ἐνοφθαλμισθῆ ἐκ τῶν προτέρων· ἀπέκτησεν αὐτὴν ἐν ἐπιγνώσει καὶ κατ' ἀρχὴν οὐδέποτε ἡ λογικευομένη παραφροσύνη (raisonnante) ἐξεδηλώθη οὕτω εὐκρινῶς. — Ἀφ' ἐνὸς παραστήσας ὡς ἀπορρέοντα ἐκ τῆς φυσικῆς ἀνάγκης τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, συμπεραίνει «ὅτι ἡ κοινωνία ὀφείλει εἰς ἐκείνα τῶν μελῶν αὐτῆς, ἅτινα στεροῦνται ἰδιοκτησίας τινός, καὶ ὧν ἡ ἐργασία μόλις ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἑαυτῶν ἀνάγκαις, διατροφὴν ἐξησφαλισμένην, πρὸς τούτοις κατοικίαν καὶ ἐνδύματα, νοσηλείαν, ὅταν ἀσθενῶσιν ἢ ὅταν ἐπέρχηται τὸ γῆρας, ὡς καὶ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνατροφὴν τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἐκεῖνοι παρ' οἷς ὑπερκεχειλίζουσι τὰ περισσεύματα ὀφείλουσιν (ἶθεν) νὰ παρέχωσι τ' ἀναγκαῖα πρὸς πληρῶσιν τῶν ἀναγκῶν ἐκείνων, οἵτινες στεροῦνται τῶν πάντων». Ἄλλως «ὁ ἐντιμὸς πολίτης, ὃν ἡ κοινωνία ἐγκαταλείπει εἰς τὴν ἐνδειαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀπόγνωσιν, ἐπανέρχεται εἰς τὴν φυσικὴν κατάστασιν, καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικήσῃ διὰ τῆς βίας τὰ πλεονεκτήματα ὧν δὲν ἀπηλλοτριώθη ἢ διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἔτι μείζονα. Πᾶσα ἐξουσία ἀνθισταμένη εἰς τοῦτο εἶνε τυραννικὴ, καὶ ὁ δικαστὴς ὁ καταδικάζων αὐτὸν εἰς θάνατον εἶνε ἀναδρὸς δολοφόνος». Οὕτω αἱ ἀναριθμητοὶ στασιαστικαὶ ὀχλαγωγίαι αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ τῆς σιτοδείας εἰσὶ δεδικοιολογημένα, καὶ ἐπειδὴ ἡ σιτοδεία εἶνε διαρκὴς, ἢ συνεχὴς στάσις εἶνε θεμιτή. — Ἀφ' ἐτέρου, θέσας ὡς ἀρχὴν τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, ἐξάγει ἐντεῦθεν «τὸ ἱερὸν δικαίωμα τὸ ὅποιον κέκτηνται οἱ ἐντολεῖς ν' ἀνακαλῶσι τοὺς ἐντολοδόχους αὐτῶν», νὰ συλλαμβάνωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τραχήλου, ἐὰν καταδείκνυνται καταχρασταί, νὰ τηρῶσιν αὐτοὺς ἐντὸς τῶν ὀρίων τῶν καθηκόντων αὐτῶν διὰ τοῦ φόβου, νὰ στραγγαλίζωσιν αὐτοὺς, ἐὰν ποτε

ἐπέλθη αὐτοῖς ὁ πειρασμὸς νὰ ψηφίσωσιν ἐπιβλαβῶς, ἢ νὰ διοικῶσι κακῶς. Καὶ ὁ πειρασμὸς οὗτος ἐπέρχεται συνεχῶς εἰς αὐτούς. « Ὑπάρχει αἰώνιος ἀλήθεια, περὶ ἧς δεόν νὰ πεισθῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ὁ θανασιμώτερος καὶ ἐπιφοβώτερος ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ εἶνε ἡ κυβέρνησις». — « Πᾶς ὑπουργὸς ὅστις παραμένει τοιοῦτος ἐπὶ τεσσαρακονταεταίωρον, ὅταν ἡ κυβέρνησις δὲν διατελῇ ἐν ἀπολύτῳ ἀδυναμίᾳ νὰ τεχνασθῇ τι κακὸν ἐναντίον τῆς πατρίδος, — εἶνε ὑποπτος*». — Ἐγερθῆτε ὅθεν ἀλλή- ται τῶν πόλεων καὶ τῶν ἀγρῶν, ἐργάται στερούμενοι ἐργασίας, πλανο- δῖται, κατακλιόμενοι ὑπὸ τὰς ἀψίδας τῶν γεφυρῶν, ἐπαίται ἀνέστιοι καὶ ἄστεγοι, ῥακένδυτοι πένητες, καὶ συλλάβετε ἀπὸ τοῦ τραχήλου τοὺς ἀπίστους ὑμῶν ἐντολοδόχους. — Τὴν 14 Ἰουλίου, τὴν 5 καὶ 6 Ὀκτω- βρίου, « ὁ λαὸς εἶχε τὸ δικαίωμα, οὐ μόνον νὰ θανατώσῃ τινὰς τῶν συνωμοτῶν, ἀλλὰ νὰ σφαγιάσῃ πάντας αὐτούς, νὰ περάσῃ ἐν στόματι μαχαίρας ὅλον τὸ σῶμα τῶν βασιλικῶν δορυφόρων τῶν συνωμοσάντων νὰ καταστρέψωσιν ἡμᾶς καὶ τὸν συρφετὸν τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος οἰαδῆποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ θέσις αὐτῶν καὶ ὁ ἐν τῇ κοινωνίᾳ βαθμὸς». Μὴ μεταβαίνετε ποτὲ εἰς τὴν Συνέλευσιν, « χωρὶς νὰ ἔχετε τὰ θυλάκια ὑμῶν πλήρη λίθων προωρισμένων εἰς λιθοβολισμὸν τῶν ἀλιτηρίων τῶν ἐχόντων τὴν ἀναίδειαν ν' ἀνακηρύττωσιν ἀρχὰς φιλοβασιλικὰς». — « Οὐχὶ τὴν παραίτησιν τῶν ὑπουργῶν ἀλλὰ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν θέλομεν, καὶ τὰς κε- φαλὰς πάντων τῶν ὑπουργικῶν τῆς συνέλευσεως, τὴν κεφαλὴν τοῦ δη- μάρχου ὑμῶν, τοῦ στρατηγοῦ ὑμῶν, παντὸς σχεδὸν τοῦ ἐπιτελείου, τῶν πλείστων ἐκ τῶν δημοτικῶν συμβούλων. Τὴν κεφαλὴν τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν τῷ βασιλείῳ». Πρὸς τί τ' ἀτελῆ μέτρα, ὡς ἡ διαρπαγὴ τοῦ μεγάρου Καστρῆ; « Αἱ ἐκδικήσεις ὑμῶν ἄς ὦσι λογικαί. Ὁ θάνατος, ὁ θάνατος, ἰδοὺ ποῖα πρέπει νὰ εἶνε ἡ τιμωρία τῶν προδοτῶν τῶν λυσσῶδῶς ἐπιδιωκόντων τὴν καταστροφὴν ὑμῶν· μόνος αὐτὸς τοὺς τρομάζει... Μιμηθῆτε ὅθεν τὸ παράδειγμα τῶν ἀδυσωπῆτων ὑμῶν ἐχθρῶν, μὴ ἦσθε ποτὲ ἄοπλοι, καὶ ὅπως μὴ διαφύ- γωσιν ὑμᾶς διὰ τῆς χρονοτριβῆς τῶν δικαστικῶν συζητήσεων, φρονεῦτε αὐτούς δι' ἐγχειρίδιου ἀμέσως ἢ πυροβολεῖτε κατὰ τοῦ κρανίου αὐτῶν». — « Ἀκούω εἰκοσι πέντε ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἀνακραζόντων μὲ φωνῆ: Ἐὰν οἱ μέλανες καὶ οἱ γαγγραινώδεις καὶ πολυγαγγραινώδεις ὑπουργικοί

* Ὁ «Φίλος τοῦ Λαοῦ», ἀρ. 24 καὶ 274. — 18 Σεπτεμβρίου 1792. «Δέον ἢ Ἐθνικῆ Σύνοδος νὰ ἦ συνεχῶς ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ δύνηται οὗτος νὰ τὴν λιθο- βολῇ, ἐὰν λησμονῇ τὰ καθήκοντά της».

εἰσὶν ἀρκούντως θρασεῖς ὅπως ἐπιψηφίσωσι τὸ νομοσχέδιον τῆς ἀπολύσεως καὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, πολῖται, στήσατε ὀκτακοσίας ἀγ- χόνας ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Κεραμεικοῦ, καὶ κρεμάσατε πάντας τοὺς προδότας τῆς πατρίδος, καὶ πρῶτον τὸν ἀχρεῖον Ῥικέτι, κόμητα δὲ Μιραβὼ, συγ- χρόνως δὲ ἀνάψατε μεγάλην πυρὰν, καὶ καύσατε τοὺς Ὑπουργοὺς καὶ τὰ ὄργανα αὐτῶν.» — Ἐὰν ὁ Φίλος τοῦ Λαοῦ ἠδύνατο νὰ πείσῃ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν 2,000 γενναῖοι ἄνδρες, «διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα, θὰ ἀπέσπα ἰδίᾳ χειρὶ τὴν καρδίαν τοῦ καταχθονίου Μοττιέ ἐν μέσῳ τῆς πολυαριθμοῦ αὐτοῦ λεγεῶνος τῶν δούλων, θὰ κατέκαιε ζῶντας ἐν τῷ ἀνακτόρῳ αὐτοῦ τὸν μονάρχη καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, θὰ ἀνεσκολόπιζε τοὺς βουλευτὰς ἐπὶ τῶν ἐδωλίων των, καὶ θὰ ἔθαπτεν αὐτούς ὑπὸ τὰ πυρίκαυστα ἐρείπια τοῦ ἄντρου αὐτῶν.» Ἄμὰ τῷ πρώτῳ ἐκ τῶν συ- νόρων ἤχῳ τηλεβόλου, « εἶνε ἀπαραίτητον ὁ λαὸς νὰ κλείσῃ τὰς πύλας πασῶν τῶν πόλεων καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἀνεκδοιάστως πάντας τοὺς στα- σιαστὰς ἱερεῖς, τοὺς ἀντιδραστικοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, τοὺς γνω- στοὺς μηχανογράφους καὶ τοὺς συνετόχους αὐτῶν.» — « Ἐναπόκειται εἰς τὴν σύνεσιν τῶν ἀρχόντων τοῦ λαοῦ νὰ προμηθεύωνται ἀπαύστως μεγάλην ποσότητα ἰσχυρῶν μαχαिरῶν, μὲ βραχεῖαν δίστομον λεπίδα, ὅπως ὀπλιζῶσι διὰ τῶν μαχαिरῶν τούτων πάντα πολίτην ἐγνωσμένον φίλον τῆς πατρίδος. Πᾶσα δὲ ἡ τέχνη τοῦ πολεμῆν διὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου ὄπλου συνίσταται νὰ ἀμύνεται τις διὰ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, περιεκαλυμμένου μέχρις ὤμου διὰ χονδρῆς τινος περιχειρίδος, εἶτα δὲ νὰ ὀρμᾷ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὸν βραχίονα ὀπλισμένον διὰ τῆς μαχαίρας ταύτης.» — « Ἄς κάμωμεν χρῆσιν τὸ ταχύτερον τῶν μαχαिरῶν αὐτῶν· διότι ποῖον μέσον ὑπολείπεται ἡμῖν σήμερον ὅπως θέσωμεν τέρμα εἰς τὰ καταθλίβοντα ἡμᾶς δεινά; Ἐπαναλαμβάνω, οὐδὲν ἕτερον ὑπάρχει πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκτελουμένων φόνων.» * Ἰδοὺ τέλος ὁ θρόνος κατέ- πεσεν ἀλλὰ «φοβητῆτε μὴ ἐνδώσητε εἰς τὴν φωνὴν ψευδοῦς οἴκτου. Μὴ χάριν· προτείνω ὑμῖν ν' ἀποδεκατίσητε τ' ἀντιδραστικά μέλη τοῦ δημο- τικοῦ συμβουλίου, τῶν Εἰρηνοδικεῖων καὶ τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.»** Ἐν ἀρχῇ, μικρὸς ἀριθμὸς θυμάτων θὰ ἤρκει: « Ἐπρεπε νὰ κατατομη- θῶσι περὶ τοὺς πεντακοσίους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βασιτίλλης, τότε τὰ

* Ἐπιδοκιμάζει τὸν φόνον τοῦ στρατηγοῦ Δελλὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, καὶ συνιστᾷ εἰς τὸν στρατὸν ταῦτά νὰ πράξῃ ἀπανταχοῦ.

** «Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀξιοματικούς οὗτοι εἶεν ν' ἀνεσκολοπισθῶσιν, ὡς ὁ Λουδο- βίκος Καπεὶ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ τοῦ ἱπποδρομίου.»

πάντα θὰ εἶχον καλῶς.» Ἄλλ' ἐξ ἀπρονοησίας καὶ δειλίας, ἄφησαν τὸ κακὸν κ' ἐπέξετάθη, καὶ ὅσῳ πλειότερον ἐξᾶπλοῦται, τόσῳ αἱ καρατομήσεις δέον νὰ ὦσι πολυαριθμότεραι. — Δι' ἀσφαλοῦς ὑπολογισμοῦ χειρουργοῦ, ὁ Μαρά ὀρίζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ἐγένετο ἐκ τῶν προτέρων. Τὸν Σεπτέμβριον 1792, ἐν τῷ Συμβουλίῳ τοῦ Δήμου, ὑπολογίζει κατὰ προσέγγισιν εἰς 40,000 τὸν ἀριθμὸν τῶν κεφαλῶν, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ πέσουν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ δημίου.* Ἐξ ἑβδομάδας βραδύτερον, τοῦ κοινωνικοῦ ἀποστήματος τεραστίως αὐξηθέντος, ὁ ἀριθμὸς ὀγκοῦται ἀναλόγως: 270,000 κεφαλῶν ζητεῖ, πάντοτε ἐκ φιλάνθρωπίας, «διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν», ὑπὸ τὸν ὄρον εἰς αὐτὸν ν' ἀνατεθῇ τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ μόνον τὸ ἔργον αὐτὸ ὡς εἰς δικαιοκρίτην συνοπτικώτατον καὶ προσωρινόν.— Ἐκτὸς τοῦ τελευταίου πάντα τὰ λοιπὰ τῷ ἐχορηγήθησαν· εἶνε δυσάρεστον ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ἰδίους ὄμμασι τὴν τελείαν ἐπιτέλεσιν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, τὰς ἀθρόας καρατομήσεις τοῦ Ἐπαναστατικοῦ Δικαστηρίου τῶν Παρισίων, τὰς σφαγὰς τοῦ Λυῶν καὶ τοῦ Τουλῶν, τοὺς πνιγμοὺς τῆς Νάντης. — Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους συνεβάδισε μετὰ τοῦ ρεύματος τῆς Ἐπαναστάσεως, διορατικὸς ὡς ἐκ τοῦ πολλοῦ θάμβους, ὡς ἐκ τῆς λογικῆς αὐτοῦ, λογικῆς παράφρονος, χάρις εἰς τὴν συμφωνίαν τῆς ἰδιωτικῆς του νόσου καὶ τῆς κοινῆς νόσου, χάρις εἰς τὴν πρωιμότητα τῆς πλήρους αὐτοῦ μονομανίας ἐν υἱῶν τῶν λοιπῶν ἀτελῶν ἢ ὀψίμων μονομανιῶν τῶν λοιπῶν, μόνος αὐτὸς ἀμετάβλητος, ἀμεταμέλητος, θριαμβεύων, ἐγκατασταθεὶς διὰ τοῦ πρώτου ἄλματος ἐπὶ τῆς ὀξείας κορυφῆς, ἐφ' ἧς οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ δὲν τολμῶσι ν' ἀναρριχθῶσιν ἢ ἐφ' ἧς ἀναρριχῶνται ἐπιψηλαφῶντες.**

* Τὸν Σεπτέμβριον 1790, ὁ ἀριθμὸς τῶν κεφαλῶν ἃς ζητεῖ εἶνε ἤδη 20,000.

** Νυνήτωρ ἀρ. τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1792 (συνεδρίασις τῆς Ἐθνικῆς Συνόδου τῆς 24 Ὀκτωβρίου). «N... — Γνωρίζω ὅτι μέλλ' εἶ τι τῆς συνόδου ταύτης ἤκουσε τὸν Μαρά λέγοντα ὅτι ὅπως ἐξασφαλίσῃ ἡ δημοσίος ἀσφάλεια ἔπρεπε νὰ πέσουν ἀκόμη 270,000 κεφαλῆι.» «Βερώ.» — Δηλῶ ὅτι ὁ Μαρά εἶπε ταῦτα ἐνώπιόν μου «Μαρά. — Λοιπὸν ναί! ... Αὕτη εἶνε ἡ γνώμη, κα' τὴν ἐπαναλαμβάνω.»

Μέχρι τέλους εἶνε ὑπὲρ τῶν χειρουργικῶν ἐγχειρήσεων. (ἀρ. τῆς 12 Ἰουλίου 1793, προτερίας τοῦ θανάτου του). Πρόκειται περὶ ἐγνωσμένων ἀντιδραστικῶν: «Ὅπως κωλύσω αὐτοὺς νὰ καταταχθῶσιν εἰς νέον τι σῶμα (στρατιωτικόν), εἶχον τότε προτείνει, ὡς μέτρον ἀναπόφευκτον ὑπερτάτης συνέσεως, νὰ ἀποκοπῶσι τὰ ὄτια αὐτῶν ἢ μᾶλλον οἱ ἀντιχειρεῖς αὐτῶν.» — Ὁ Μαρά καταλείπει ὁπαδοὺς: Βουλευτὴ τῆς λαϊκῆς Ἐταιρίας τῆς Σιέτης ἐκφράζουσι τὴν λύπην αὐτῶν ὅτι δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει αἱ συμβουλαι τοῦ Μαρά καὶ δὲν ἐκαρτομήθησαν 300,000 ἀνθρώπων.

(Ἦβεται συνέχεια).

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

ΥΠΟ

ΟΘΩΝΟΣ ΒΑΣΕ

Η ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΩΣ ΟΧΥΡΟΣ ΤΟΠΟΣ

Ὁ Γερμανὸς ταγματάρχης Ὅθων Βάξ, γνωστὸς στρατιωτικὸς συγγραφεὺς πολλὰ γράψας περὶ τῶν πολιτικο-στρατιωτικῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς, δημοσιεύει ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ περιοδικοῦ «Στρατιωτικὰ καὶ Ναυτικὰ χρονικὰ τῆς Γερμανίας» σπουδαῖον ἄρθρον περὶ τῆς στρατηγικῆς σημασίας τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης.

Εἰς ἐξησχημένον ὄμμα στρατιωτικοῦ ἀνδρός, λέγει, ἡ Αἰγυπτος φαίνεται ὡς ὁ ἀνατολικὸς προμαχὼν τῆς Ἀφρικανικῆς ἡπείρου, ὕψιστοι τάφοι τοῦ ὁποίου εἶνε ἡ Μεσόγειος πρὸς βορρᾶν καὶ ἡ Ἐρυθρὰ πρὸς ἀνατολάς, ξηρὰ δὲ χαρᾶκώματα ἡ Λιβυκὴ ἔρημος καὶ τὸ Σουδᾶν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότον. Ἡ ἀσθενεστάτη καὶ μάλιστα ἐκτεθειμένη πλευρὰ εἶνε πρὸς μεσημβρίαν κατὰ τὴν Νουβίαν καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν Σουδᾶν, μετὰ τοῦ Βερβέρ καὶ τοῦ Χαρτούμ ὡς ἀπωτέρων προφυλακῶν τῶν φανατικῶν σιφῶν, τῶν ἐτόιμων πάντοτε νὰ εἰσβάλωσι καὶ ἐρημώσωσι τοὺς γονίμους ἀγροὺς τῆς Κάτω Αἰγύπτου. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ταγματάρχου Βάξ, οὐδεμία ὀριστικὴ λύσις τοῦ ἐπιχωρίου προβλήματος δύναται νὰ κατορθωθῇ χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ περὶ τοῦ Σουδᾶν ζήτημα. Ἐκ τῆς ἡπειρωτικῆς ἀπόψεως, ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸ

Σουδάν παραθέει τὸν Νεῖλον, ἐνῶ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης δύναται μόνον νὰ εἶνε προσιτὴ ἀπὸ τοῦ Σουακίμ καὶ τῆς Μασσάβας. Ἐὰν ἐπιδρομὴ τις πρόκειται νὰ γείνη κατὰ τοῦ Χαρτοῦμ, τὸ πρῶτον τέρμα τῆς κατευθύνσεως πρέπει νὰ εἶνε τὸ Βερβέρ. Ἡ κατοχὴ τοῦ Τοκάρ δύναται νὰ εἶνε κάλλιστον ὀρμητήριον ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Κασσάλας, ὁπόθεν, ἀκολουθῶν τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Ἀτβάρα ὁ ἐχθρὸς δύναται νὰ φθάσῃ μὲ πολὺ ὀλιγωτέραν δυσκολίαν, παρὰ ἂν ὠρμαζτο ἀπὸ τὸ Σουακίμ.

ΠΑΗΡΩΘΕΙΣΑ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ

Ἡ Αἴγυπτος, ὡς εἶνε γνωστότατον, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, παρέστησε σπουδαιότατον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ ἴσταται ἀκόμη ὡς ζωντανὴ ἐπαλήθευσις τῆς προφητείας τῆς ἐξαγγελθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ (Λ', 10 — 13): «Καὶ θήσω τὴν γῆν ἔρημον, καὶ πάντα τὰ ὄντα ἐν αὐτῇ ἐν χειρὶ ξένων . . . καὶ οὐκ ἔσται ἔτι ἄρχων καὶ ἡγούμενος γῆς Αἰγύπτου.» Ἐπὶ εἰκοσιτρεῖς ἑκατονταετηρίδας, ἡ κοιλάς τοῦ Νεῖλου κατὰ καιροὺς κατεκτήθη, ἐδηώθη καὶ ἐκρατήθη ὑπὸ Περσῶν, Μακεδόνων, Ἑλλήνων, Ῥωμαίων, Ἀράβων καὶ Τούρκων· ἀλλ' ἡ ἔστια τῆς ὑπερῆφάνου καὶ ἀρχαιοτάτης βασιλικῆς σειρᾶς, ἡ χώρα τῶν Φαραῶ, ὧν αἱ μεγαλοπρεπεῖς ταφαὶ ἔμειναν ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἀφθαρτοί, οὐδέποτε πλέον ἐκυβερνήθη ἀπὸ ἐγχώριον Αἰγύπτιον ἡγεμόνα.

Ἡ στρατιωτικὴ ἀξία τῆς Αἰγύπτου κάλλιστα ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις, πρὸ τῆς ῥιψοκινδύνου πρὸς τὸν Ἰνδὸν πορείας του, ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτα κρατῶν μὲ σφιγκτὴν χεῖρα τὸ Δέλτα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν ὁποίαν πρὸ πέντε ἐτῶν εἶχε θεμελιώσει. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων, ἡ Αἴγυπτος ἦτο ἡ πρώτη ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ δύναμις τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπετέλει κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας τὸ σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ δύσεως.

Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Ὁ Βοναπάρτης, γράφων πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ Διευθυντήριον ἀπὸ τῶν ποδῶν τῶν Πυραμίδων, ἔλεγε: «διὰ τῆς ἀλώσεως καὶ διατηρήσεως τῆς Αἰγύπτου λαμβάνω εἰς χεῖρας τὴν τύχην τοῦ κόσμου,» ἐνῶ ὁ Κλεβέρ, ὅστις δὲν συνεμερίζετο καθ' ὅλου τὰς γνώμας τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἔβε-

θαίου ὅτι «ἡ Αἴγυπτος εἶνε διὰ τὴν Γαλλίαν στήριγμα, ὁπόθεν δύναται νὰ ἄρχῃ τοῦ ἐμπορίου τῶν τεσσάρων σημείων τοῦ κόσμου.» Δὲν ἦτο ἄρα ἀπλῶς ἡ μανία τῶν κατακτήσεων ἣτις ἠνάγκασε τὸν Βοναπάρτην νὰ κρατῇ στερεῶς τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ μεγίστη ὀξύδερκεια καὶ διορατικότης του, ἣτις τὸν ἔκαμε ν' ἀναγνωρίσῃ διὰ μιᾶς ὅτι ἡ χώρα τῶν Φαραῶ οὐ μόνον δεσπόζει τῆς Μεσογείου, ἀλλ' εἶνε καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς κλονουμένης δυνάμεως τῶν Τούρκων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι παρῆεν αὐτῷ τὴν εὐκαιρίαν ὅπως καταφέρῃ θανάσιμον τραῦμα κατὰ τῆς ἐξουσίας τῶν Ἀγγλων ἐν Ἰνδίᾳ. Καὶ ὁμως ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκπνεύσεως ἑκατονταετηρίδος, ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἀσυγκρίτως μικροτέραν στρατηγικὴν σπουδαιότητα ἢ ὅσην σήμερον ἔχει. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα ἦτο ἀκόμη τουρκικὴ λίμνη. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἐναργῶς προέβλεπε τὸν αὐξάνοντα κίνδυνον ὅστις θὰ ἐξηγειρετο δι' ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν ἐκ τῆς διατρήσεως τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Παρωμοίωσε τὴν σκαφησομένην διώρυχα πρὸς τὸν Βόσπορον, ὅστις εἶνε βέβαιον ὅτι θὰ ἐπιφέρῃ μίαν ἡμέραν τὴν πτώσιν τῆς Τουρκίας.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΕΡΥΘΡΑΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

Νῦν ὅτε ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα εἶνε ἡ κυρία ὁδὸς πρὸς τὴν ἀπωτάτην Ἀνατολήν, ἡ Αἴγυπτος ἐνδιαφέρει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου· ἀλλὰ διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἡ Ἐρυθρὰ Θάλασσα εἶνε σχεδὸν τόσον σπουδαία ὅσον καὶ ὁ Τάμεσις. Ἡ ἐξουδετερωμένη Σουεζικὴ διώρυξ, νῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν βρεττανικῶν λογχῶν, ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, ἧς ἡ δυτικὴ ὄχθη, ἐφ' ὅσον καὶ τὸ κατώτατον ὄριον τῆς Ἰταλικῆς Προστασίας, εἶνε ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ μεσημβρινὴ ἔξοδος τοῦ στενοῦ τοῦ Βάβ-ἐλ-Μανδέβ ἀποφράττεται ὑπὸ τῆς νήσου τοῦ Περίμ, καὶ ἡ εἰσοχὴ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἄδεν περιφρουρεῖται ἐκ περισσοῦ διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Ἄδεν καὶ τῆς νήσου Σοκότρας. Πρὸς τὸ παρὸν, ἡ Γαλλικὴ ἀποικία τοῦ Ὁβὼκ, ἐν τῷ Ταϊουραῖφ κόλπῳ, δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι παρέχει ἀφορμὴν ἀνησυχίας, ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Δημοκρατία ἀνενώσεε τὰς ἀξιώσεις της ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Σεῖκ-Σαῖδ, μέγας ὑπάρχει κίνδυνος ὅτι θ' ἀπειληθῇ σπουδαίως τὸ μεσημβρινὸν στόμιον τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Ἡ γῆ τοῦ ἀκρωτηρίου Βάβ-ἐλ-Μανδέβ, ἣτις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐδάφους τοῦ Σεῖκ-Σαῖδ, ὑπέρκειται τῆς νήσου Περίμ κατὰ 135 μέτρα, ἐνῶ τὸ ὕψωμα τοῦ Μανχαλῆ, ἀπώτερον ἀκόμη, ἀλλὰ μόνον 9 χιλιομέτρα ἀπέχον τοῦ Περίμ, ὑπερέχει τῆς νήσου κατὰ 250 μέτρ.

Ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου θὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς Βρετανικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ Ἀγγλία οὐ μόνον κατέχει τὴν ἰσχυρὰν θέσιν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ μεσημβρίᾳ, ἀλλὰ δεσπόζει καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Ἰσκαντερόν, ὅπου ἡ ἀκτὴ τῆς Συρίας ἐνοῦται μὲ τὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, χάρις εἰς τὸ δῶρον ὅπερ ἀπέκομισεν ἐκ τοῦ Βερολινείου Συνεδρίου ὁ λόρδος Βήκονσφιλδ.

ΚΑΚΟΝ ΔΩΡΟΝ

Ἡ Αἴγυπτος, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία, σπανίως καὶ μόνον ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἔφερε καλὴν τύχην εἰς τοὺς προστάτας τῆς γενικώτερον δὲ ἤγαγεν εἰς τὴν καταστροφὴν των. Αἰσθάνεται ἡ Ἀγγλία ἑαυτὴν ἀρκετὰ ἰσχυρὰν, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν τύχην τῶν πρὸ αὐτῆς; Ἐὰν ὄχι, τότε οἱ λόγοι δι' ὧν ὁ Ῥενὰν ἐχαιρέτιζε τὸν Φερδινάνδον Λεσσέψ ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ — ὅτι ἡ Αἴγυπτος θ' ἀπεδεικνύετο εἰς τὴν θαλασσοκράτειραν δώρημα τὸ ὁποῖον θὰ ἐχρησίμευεν ὡς τιμωρία διὰ τὴν φιλαργυρίαν τῆς, ἐὰν παραπολὺ ἐξετίμα τὴν ἰσχύν τῆς — δυνατὸν ν' ἀποδειχθῶσιν ἀληθεῖς.

Ὁ ταγματάρχης Βαῆ φαίνεται νὰ εἶνε γνώμης ὅτι ἡ Ἀγγλία δυνατὸν νὰ εἶνε ἱκανὴ πρὸς τὸ παρὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν θαλασσοκρατορίαν τῆς ἢ θάλασσα ἐντούτοις εἶνε προδοτικὸν στοιχεῖον, καὶ ἡ Ἀγγλία θὰ ἐδείκνυε μεγίστην ἀφροσύνην ἐὰν ἤρκειτο εἰς τὰς παρούσας προσπάθειάς τῆς, καὶ θὰ ἦτο ἔνοχος ἀνηκούστου μωρίας ἐὰν παρέλειπε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς μεταβολάς, αἵτινες δυνατὸν νὰ παραβλάψωσι τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων ἐν τῇ Μεσογείᾳ. Ἡ ἀσφάλεια τῶν στρατιωτικῶν συγκοινωνιῶν τῆς μεταξὺ Γιβεράλτας καὶ Αἰγύπτου ὑπέστη ἤδη μεγίστην μεταβολὴν ἀφότου οἱ Γάλλοι ἤρχισαν νὰ παρέχωσι πρακτικὰς ἀποδείξεις τῆς μεγίστης ἐπιθυμίας ἣν τρέφουσιν ὅπως μεταβάλωσιν εἰς πραγματικότητα τὸ ὄνειρον τῆς Μεσογείου ὡς γαλλικῆς λίμνης, ὀχυροῦντες τὴν Βιζέρταν. Εὐθύς ὡς ἐκτελεσθῆ τὸ μελετώμενον σχέδιον τῆς κατασκευῆς διώρυχος μεταξὺ Ναρθόνης καὶ Βορδῶ, ἥτις θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διάβασιν τῶν βαρυτέρων θωρακωτῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἰς τὴν Μεσόγειον, ἡ ναυτικὴ ἡγεμονία τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Μεσογείᾳ θὰ μεταβῆ ἀπὸ τῆς πραγματικότητος εἰς τὴν χώραν τῶν ὀνείρων, γράφει ὁ αὐστηρὸς καὶ προβλεπτικὸς Γερμανὸς, καὶ ἡ κυριότης τῆς ὁδοῦ τοῦ Σουέζ θὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῆς Γαλλίας.

Ἡ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΟΥΧΩΝ

Ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρος ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Κατόπιν τῆς σκιαγραφίας τοῦ Δζέϋ Γούλδ, ἣν ἀνεδημοσιεύσαμεν ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ Φεβρουαρίου ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἡ Ἐπιθεώρησις τῶν Ἐπιθεωρήσεων,» ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἀμερικῇ δύο ἀξιολογώτατα ἄρθρα, ὧν τὸ ἐν ἐπιγράφεται «τὰ Ἐκατομμύρια τοῦ Γούλδ καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Κληρονομιῶν Φόρος,» ὑπὸ Μάξ Οὐέστ· τὸ δὲ ἕτερον εἶνε λίαν ἀξιανάγνωστος ἐπισκόπησις τῶν συγχρόνων Ἀμερικανῶν ἐκατομμυριούχων μετὰ ὑπολογισμοῦ περὶ τοῦ πόσα συνεισφέρουσιν ἐκ τοῦ πλούτου των εἰς τὰς δημοσίας ἀνάγκας. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἄρθρων ἀποσπῶμεν ὀλίγα.

Ὁ ἐπὶ τοῦ θανάτου φόρος. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ πολιτεία Νέας Ὑόρκης ἐπιτυχῶς ἐρμαιον 140 χιλ. λιρῶν ὡς φόρον κληρονομίας ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ Δζέϋ Γούλδ, ἔδωκεν ἀφορμὴν, γράφει ὁ κ. Οὐέστ, εἰς πολλὰς συζητήσεις ἐν Ἀμερικῇ. Περὶεργον μᾶλλον εἶνε νὰ βλέπη τις ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρου καταδικάζεται ἐκ περισσοῦ ἀπὸ πολλοὺς δημοσιολόγους, καὶ ν' ἀναγινώσκῃ ὅτι εἰς ἕλλας ἀμερικανικὰς πόλεις ὁ Γούλδ δὲν θὰ ἐπλήρωνεν οἰονδήποτε θανατικὸν φόρον, ἐὰν ἀπέθνησκε δύο ἔτη πρῶιμώτερον· δὲν θὰ ἐπλήρῃε τίποτε οὔτε εἰς Νέαν Ὑόρκην, διότι τὸ ἐν τοῖς ἑκατὸν τὸ ἐπιβαλλόμενον ὡς φόρος ἐπὶ τῶν ἀμέσων κληρονομιῶν ἐψηφίσθη μόνον τῷ 1891, καὶ ἐφαρμόζε·αι μόνον

εις τὰς περιουσίας τὰς ἐπέκεινα τῶν δισχιλίων λιρῶν ἀξίας. Ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἀμέσου κληρονομίας ἀπὸ τῆς φορολογίας ἐν Ἀμερικῇ εἶνε μᾶλλον ἀξιοσημείωτος, διότι εἰς τὸ Ὀντάριο καὶ ἐκείθεν τῶν συνόρων, ἡ περιουσία τοῦ Δζέυ Γούλδ θὰ ἐφορολογεῖτο 5 τοῖς 100. Ἡ παραδεδομένη ἀναλογία εἰς τὸ Ὀντάριο εἶνε 2 1/2 τοῖς 100 διὰ τοὺς ἀμέσους κληρονόμους ὅταν ἡ περιουσία εἶνε μεταξὺ 20 καὶ 40 χιλ. λιρῶν καὶ 5 τοῖς 100 διὰ τοὺς ἀμέσους κληρονόμους ὅταν ὑπερβαίη τὰς 40 χιλ. λίρας. Ἐὰν κληροδοτηθῇ ἐκτὸς τῆς οικογενείας, ἐπιβαρύνεται μὲ 10 τοῖς 100. Αἱ ἐκ τοῦ φόρου εἰσπράξεις δίδονται εἰς τὰ ἄστυα, εἰς τὰ νοσοκομεία καὶ ἄλλα καθιδρύματα.

Ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρος ἐν Αὐστραλίᾳ. Ὡς ἐν Καναδᾷ, οὕτω καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ, ὁ φόρος ἐπὶ τῶν κληροδοτημάτων εἰς πρόσωπα ἄλλα παρὰ συγγενεῖς εἶνε ἐνίοτε βαρύτερος. «Αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῶν περιουσιῶν τῶν τεθνεώτων ἀποτελοῦσι μίαν τῶν κυρίων πηγῶν προσόδου ἐν Αὐστραλασίᾳ. Αἱ ἀναλογίαι εἶνε ἀνιοῦσαι εἰς πολλὰς ἀποικίας ἐν Βικτωρίᾳ ὁ μέγιστος ὅρος εἶνε 10 τοῖς ἑκατὸν, ἐφαρμοζόμενος εἰς περιουσίας ἄνω τῶν 100 χιλ. λιρῶν. Ἡ χήρα καὶ τὰ ὄρφανὰ πληρώνουσι τὸ ἥμισυ. Ἐν τῇ Νέξ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ ὁ μέγιστος ὅρος εἶνε 5 τοῖς 100, καὶ δὲν γίνεταί χάρις εἰς τοὺς ἀμέσους κληρονόμους. Ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Αὐστραλίᾳ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐπὶ τῆς κληρονομίας φόρος ποικίλλει ἀπὸ ἐν ἕως δέκα τοῖς ἑκατὸν, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς συγγενείας καὶ ὑπάρχει πρόσθετος φόρος ἐπὶ τῆς ἐξελεγχέως τῆς διαθήκης. Πρὸ μικροῦ ἀκόμη ἡ μεγαλειτέρα ἀναλογία ἐν Αὐστραλασίᾳ ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος ὅρος τῶν 13 τοῖς 100 ἐν Νέξ Ζηλανδίᾳ· ἀλλὰ διὰ νόμου ψηφισθέντος τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον, ἡ Κουηνσλάνδη εἰσπράττει τώρα 20 τοῖς 100 ἐπὶ τῶν μεγάλων ποσῶν, τῶν κληροδοτούμενων εἰς πρόσωπα ὄχι συγγενῆ τοῦ διαθέτου. Ἐπίσης καὶ ἐν Τασμανίᾳ ὑπάρχει φόρος ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν.

«Εἰς τὸ Εὐελπι ἀκρωτήριον, ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρος εἰσῆχθη πρὸ τριάκοντα ἐτῶν. Αἱ ἀναλογίαι εἶνε ἀπὸ 1 ἕως 5 τοῖς ἑκατὸν, κατὰ τὴν συγγένειαν.»

Ὁ φόρος ἐν Εὐρώπῃ. Ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου, ὁ ἐπὶ τοῦ θανάτου φόρος εἶνε εἰς τῶν μεγίστων πόρων τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. «Οἱ βαρύτεροι ἐπὶ τῆς κληρονομίας φόροι ἐν Εὐρώπῃ εἰσπράττονται ἐν Ἑλβετίᾳ ἐν Γενεύῃ οἱ ἀπώτεροι συγγενεῖς πληρώνουσι 15 τοῖς ἑκατὸν. Εἰς ἕξ καντόνια αἱ ἀναλογίαι εἶνε ἀνιοῦσαι. Ὅταν δὲν

ὑπάρχει διαθήκη, τὸ μικρὸν καντόνιον τοῦ Οὐρὶ φορολογεῖ τοὺς ἀπώτερους συγγενεῖς 25 τοῖς ἑκατὸν, καὶ περισσότερον ὅταν ἡ περιουσία ὑπερβαίη τὰς 10 χιλ. φράγκα. Ἐν Γερμανίᾳ ὁ ἐπὶ τῶν ἀμέσων κληρονόμων φόρος ἐφαρμόζεται μόνον ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ Λορραίνῃ. Ὁ ὑπουργὸς Μίκουελ ἐπροσπάθησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν πρωσικὸν φόρον καὶ ἐπὶ τῶν ἀμέσων κληρονόμων τῷ 1890, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Αἱ ἀναλογίαι ἐν Πρωσίᾳ εἶνε ἀπὸ 1 ἕως 8 τοῖς ἑκατὸν, κατὰ τὴν συγγένειαν. Ὁ γαλλικὸς νόμος φορολογεῖ τὴν ἀκαθάριστον ἀξίαν τῆς περιουσίας, μὴ ἐπιτρέπων ἐλάττωσιν διὰ χρέη, ὅπερ ὡς λίαν τυραννικὸν πολλὰς δυσχερείας ἀπῆντησε. Τὸ μέγιστον τῆς ἀναλογίας εἶνε 11 1/4 τοῖς ἑκατὸν.

«Ἡ Αὐστρία, Ἰταλία, Ἰσπανία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ὀλλανδία, ἡ Δανία, ἡ Νορβηγία, Ῥωσία, Πολωνία, Ῥουμανία ὡς καὶ τὸ Μονακὸ ἔχουσι φόρον ἐπὶ τῆς κληρονομίας.»

Ἡ καθολικὴ πείρα τῆς ἀνθρωπότητος διδάσκει ἄρα ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν φόρος πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ παντοῦ. Ἐν Νέξ Ὑόρκη κατέστη οὗτος εἰς τῶν κυριωτέρων τρόπων τῆς φορολογίας, καὶ ἀποφέρει κατ' ἔτος 500 χιλ. λίρας. Ὁ κ. Μάξ Οὐέστ γράφει: «Βεβαίως οὐδεὶς φόρος εἶνε ὀλιγώτερον καταπιστικὸς οὔτε πληρώνεται μετ' ὀλιγωτέρας ἀπεχθείας. Οὐδεὶς φόρος εἶνε καταλληλότερος ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀποτριβέντα καὶ ἀπαρχαιωθέντα φόρον ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Διὰ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν καὶ ἀκριβοῦς συστήματος φορολογίας ἐπὶ τῶν σωματείων, πολλὰ τῶν κατὰ πολιτείας διοικήσεων θὰ ἐπλήρωναν τὰ ἐξοδά των, ἀφήνουσαι ὅλους τοὺς ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας φόρους εἰς τὰς ἐπιτοπίους πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ ἀποφεύγουσαι πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς ἐξίσωσιν.»

Ἄν οἱ ἑκατομμυριοῦχοι θὰ σωφρονισθῶσιν. Ἡ συζήτησις περὶ τῆς μερίδος ἣν πρέπει νὰ λαμβάνῃ τὸ Κράτος ἀπὸ τὰ ταμιεύματα τῶν ἑκατομμυριούχων ἅμα τῷ θανάτῳ των, ἄγει εἰς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ τί πράττουσιν οἱ ἑκατομμυριοῦχοι νῦν ὅτε ζῶσιν. Ὁ δόκτωρ Σῶ παρέχει ἀρίστην ἐκθεσιν περὶ πολλῶν ἐκ τῶν ἑκατομμυριούχων τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλ' ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν συγκριτικῶν ἀριθμῶν, τῶν ἐξαχθέντων ἀπὸ τὰ διάφορα διαμερίσματα ὅπου ἠδυνήθη νὰ κάμῃ σύγκρισιν, φαίνεται ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἑκατομμυριούχων, ὅσοι ἔβαλαν γνῶσιν νὰ χαρίσωσι μέρος τοῦ πλοῦτου των εἰς τὰς κοινότητας καὶ εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, εἶνε σχετικῶς μικρά. Εἰς καμμίαν πολιτείαν οἱ σωφρονισθέντες δὲν φαίνεται ν' ἀποτελῶσι τὴν πλειονότητα. Πρὸ

τινων μηνῶν, τὸ «Βῆμα τῆς Ν. Ὑόρκης» ἐδημοσίευσε κατάλογον τῶν ἑκατομμυριούχων τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ κατάλογος πληροὶ ἑκατὸν σελίδας καὶ περιέχει 4,047 ὀνόματα.

Αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πλοῦτου. Τὸ ἀληθὲς δόγμα τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἑκατομμυριούχου πρὸς τὴν κοινωνίαν ἐκτίθεται ὡς ἐξῆς ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Σῶ : «Ὁ κοινωνικὸς οὗτος πλοῦτος, ὁ παραγόμενος ἐκ τῆς διαχειρίσεως τῶν μεταλλείων, τῶν ἀγρῶν, τῶν διπλωματούχων μονοπωλίων, τῶν σιδηροδρόμων, κτλ. εἶνε πλοῦτος ὅστις, ἐὰν μεταχρετεύετο εἰς τὰ ταμεία τοῦ Κράτους ἢ τῶν δήμων, θὰ ἐπριοίκιζε τὸ νεαρὸν ἔθνος μας μὲ τὰς βιβλιοθήκας, τὰ νοσοκομεία, τοὺς ξενῶνας καὶ τὰ γηροτροφεία, τοὺς παιδικούς κήπους, τὰ πρακτικὰ καὶ γυμναστικὰ σχολεῖα, τὰ πανεπιστήμια, τὰ ἄλση καὶ τοὺς παραδείσους, τὰ μουσεῖα καὶ τὰς στοᾶς, τὰ βαλανεῖα, τοὺς ἀνδριάντας καὶ τὰς κρήνας, τὰ ἠδεια καὶ τὰς πλατείας καὶ τὰς ἀνέσεις, καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα μᾶς χρειάζονται.»

Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου. Ἡ μεγαλοδωρία, ὡς ὅλα τὰ πράγματα, εἶνε μεταδοτικὴ, καὶ ἐκπληκτικώτατον παράδειγμα τούτου εἶνε ἡ ἔκθεσις περὶ τῆς προσφορᾶς 600 χιλ. δολλαρίων ὑπὸ τοῦ Ῥοκφέλλερ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου. Οἱ ἑκατομμυριούχοι ἐσώρευον τὰ ἑκατομμύρια τῶν, καὶ τὸ νεώτατον πανεπιστήμιον ἐν τῷ κόσμῳ δὲν εἶχεν οὔτε 2 ἑκατομμυρίων κεφάλαιον. Εἰς τὸ ποσὸν τούτου ὁ κ. Ῥοκφέλλερ συνεισέφερε σχεδὸν τὸ ἥμισυ. Ἐὰν τὸ διδόναι εἶνε κολλητικόν, τὸ μὴ διδόναι εἶνε ἐπίσης κολλητικόν, καὶ φόβος εἶνε ὅτι οἱ ἱεραπόστολοι τῆς κοινωνίας πολὺ θὰ κοπιᾶσσι πρὶν δυνηθῶσι νὰ ἐλπίσωσι ὅτι θ' ἀναγγείλωσιν εὐέλπιδα τροπὴν πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν τῆς τάξεως τῶν ἑκατομμυριούχων, ἐν Ἀμερικῇ ἢ ἀλλαχοῦ.

Ἀποχωρισμὸς τῶν προβάτων ἀπὸ τῶν ἐριφίων. Ὑπὸ πειραματικὴν ἔποψιν, ὠφέλιμον ἐνόμισεν ὁ δόκτωρ Σῶ νὰ ἐρωτήσῃ καλῶς πληροφορημένους ἀνταποκριτὰς εἰς τινὰς ἐκλεκτὰς πόλεις, ὅπως ἀναλύσωσι τὸν κατάλογον τοῦ «Βήματος», καὶ ἀναφέρωσι τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐγγεγραμμένων ἐν αὐτῷ ὀνομάτων, ὅσα κοσμοῦσι πολίτας ἐμπνεομένους κάπως ἀπὸ τὴν περὶ τοῦ κοινοῦ μέριμναν. Τὸ ἐξαγόμενον εἶνε περιέργον. Ὑπάρχουσιν 68 ἑκατομμυριούχοι ἐν Κληθλάνδῃ. Οἱ ἀνταποκριταὶ τοῦ δόκτωρος Σῶ ἀναφέρουσιν ὅτι μόνον 28 ἐκ τῶν 68 εἶνε ὅπως οὐ μνήμονες τῶν δημοσίων ὑποχρεώσεών των. Εἰς Κιγκινιάτους ὑπάρχουσιν 70 ἑκατομμυριούχοι, ἐξ ὧν μόνον 21 ἀναφέρονται ὡς ἐλευθέροι σχετικῶς δότα πρὸς εὐεργετικούς καὶ κοινωνοφελῆς σκοπούς. Εἰς

Ἀγ. Λουδοβίκον εἶνε χειρότερα. Ἐκεῖ ὑπάρχουσι 45 ἑκατομμυριούχοι, ἐξ ὧν μόνον δέκα εἶνε ἄνθρωποι ὅπως οὐν ἐλευθέροι. Τὸ Δετροῦ ἔχει 42 ἑκατομμυριούχους, ἐκ τῶν ὁποίων μία δωδεκάς λέγεται ὅτι κάμνουν εὐτυχῆ, ἐπιτηδεῖαν χρῆσιν τοῦ πλοῦτου. Εἰς Ἀγ. Παῦλον, ὑπάρχουσιν 28 ἑκατομμυριούχοι, ἐννέα τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι εἶνε ὀλιγώτερον γύφτοι ἀπὸ τοὺς λοιπούς. Ἡ Μιννεάπολις ἔχει 44 ἑκατομμυριούχους, 14 τῶν ὁποίων εἶνε κάπως ἐλευθέροι. Ἡ Μασσαχουσέτη ἔχει 300 ἑκατομμυριούχους, ἀλλ' ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν εἶνε γενναιοδωροῦ διαθέσεως. Ἡ πολιτεία τῆς Νέας Ὑόρκης ἔχει 1,103 ἑκατομμυριούχους, ἡ δὲ ὁμώνυμος πόλις μόνον 405. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἰκανὸς πλοῦτος τῷ ὄντι, καὶ ἐλπίζεται ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ μέλλον, εἴτε προσηλυτισθῶσιν εἴτε ὄχι οἱ κάτοχοι, πρὸς οὓς νέοι ἱεραπόστολοι ἡμεῖς δὲν παύομεν κηρύττοντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Ὁ ἑκατομμυριούχος ἐνώπιον τῆς μελλούσης κρίσεως. Ὁ δόκτωρ Σῶ προσφωνεῖ αὐτοὺς οὕτω, περαίνων τὸ ἄρθρον του, καὶ ἐλπίζεται ὅτι τινὲς τούτων θὰ ἔχωσιν ὧτα διὰ ν' ἀκούσωσι, νὰ μετανοήσωσι καὶ ἀποστραφῶσι τὰς πονηρὰς ὁδοὺς, καὶ ζήσωσιν. Ἐὰν δὲν ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, περιττὸν νὰ τοὺς εἴπωμεν ὅτι θὰ καταστήσονται πολὺ χειρότερα εἰς τὸ μέλλον : «Ὅταν, τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, οἱ βαθύπλοτοι οὗτοι τῆς σήμερον σταθῶσιν ὀρθοὶ ὅπως ἐρωτηθῶσι περὶ τῆς ὠφελείας ἣν ἐπροξένησεν ἡ ζωὴ των εἰς τοὺς ὁμοίους των, πολὺ πιθανὸν εἶνε ὅτι κατῆγορος ἀρχάγγελος μὲ ἀστραπηδόλον τὸ βλέμμα θὰ εἴπῃ εἰς ἕνα ἕκαστον αὐτῶν : «Ὑπῆρχον πλείονα ἢ μύρια καπηλεῖα ἐν πόλει Νέας Ὑόρκης ἐν αἷς ἡμέραις ἐζήτε ἐκεῖ, καὶ ὑπῆρχον πολλὰ ἑκατοστύες ἔτι χειρότερον καταγωγίων διὰ τὸ πλῆθος. Διὰ τὸ ἐπρονοήσατε νὰ γείνωσι τόσα σχολεῖα καὶ παιδικὸι κῆποι, ὅσα καὶ καπηλεῖα ἐν πόλει ὑμῶν ; » Ἀνάγκη, ἐξακολουθεῖ ὁ δόκτωρ Σῶ, ἐντὸς πέντε ἐτῶν τὸ πολὺ νὰ ἰδρυθῶσιν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ὄχι ὀλίγα δωδεκάδες παιδικῶν κήπων, ἀλλὰ δέκα χιλιάδες ἐξ αὐτῶν, ἐλεύθεροι καθὼς ὁ ἀὴρ διὰ πᾶν παιδίον, ὅπου οἱ γονεῖς του θὰ ἐπειθοντο νὰ τὸ στείλωσιν ἐκεῖ. Καὶ οἱ παιδικοὶ οὗτοι κῆποι δὲν πρέπει νὰ ἰδρυθῶσιν ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν περισευμάτων τῶν χιλίων ἑκατομμυριούχων τῆς Νέας Ὑόρκης. Οὗτοι κατέχουσιν ἄθροισμα ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας ἑκατομμύρια δολλαρίων. Τὸ ποσὸν τούτου ἐλήφθη ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ πλοῦτου τοῦ παραχθέντος διὰ τῶν κοινῶν ἀγῶνων καὶ κόπων τῶν μηχανικῶν, τῶν ἀγρονόμων καὶ κτηνοτρόφων, τῶν γεωργῶν καὶ πολυπόνων ἐργατῶν

παντός επαγγέλματος πανταχοῦ τῆς χώρας, ἥς ἡ Νέα Ὑόρκη εἶνε ἡ ἐμπορικὴ μητρόπολις. Καὶ ὅταν οἱ δεκακισχίλιοι παιδικοὶ κῆποι ἰδρῶσι καὶ δαψιλῶς προικισθῶσι, θὰ ὑπολείπωνται ἀκόμη χιλιάδες ἄλλων ἰδρυμάτων καὶ ἄων κινεμέκντων ὠφελείας, διὰ τὰ ὅποια οἱ ἑκατομυριοῦχοι τῆς Νέας Ὑόρκης ὀφείλουσι νὰ θεωρήσωσιν εὐχαρίστησιν καὶ προνόμιόν των, ὡς καὶ καθήκόν των, νὰ λάβωσι πρόνοιαν.»

ἀντικείμενων
κοιτησ

ΜΙΑ ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΛΣΤΟΗ

ΤΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ ΤΟΥ ΣΟΥΡΑΤ

Τὸ Ῥωτικὸν περιοδικὸν «Σεβέρνοϊ Βίσνικ» ἐδημοσίευσε ἐν τῷ φυλλῷ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τὴν ἐπομένην παραβολὴν ἢ ἀπόλογον τοῦ περιφήμου Ῥώτου μυθιστοριογράφου καὶ φιλανθρωπιστοῦ κόμητος Τολστόη, δι' ἧς ὑπηρετεῖται καὶ κριτύνεται ἡ τῶν προσφιλῶν αὐτῷ δογμάτων:

Εἰς τὴν ἰνδικὴν πόλιν Σουράτ ὑπῆρχεν ἓν καφενεῖον, καὶ οἱ ταξειδιῶται καὶ ξένοι ἤρχοντο πανταχόθεν εἰς αὐτὸ, καὶ μακρὰ συνδιαλέξεις συχνὰ ἐγίνοντο.

Μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἦλθεν ἐκεῖ εὐπαίδευτος Πέρσης θεολόγος. Εἶχε διέλθῃ ὅλην τὴν ζωὴν του μελετῶν τὴν φύσιν τῆς Θεότητος, καὶ εἶχεν ἀναγνώσει καὶ γράψει πολλὰ βιβλία ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου. Εἶχε σκεφθῆ, ἀναγνώσει καὶ γράψει τόσα περὶ Θεοῦ, ὥστε εἶχε χάσει τὴν δύναμιν τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τόσον συνέχεε τὰ πάντα εἰς τὴν κεφαλὴν του, ὥστε ἐπὶ τέλους ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ ὅλως εἰς Θεόν.

Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἤκουσε περὶ αὐτοῦ, τὸν ἐξώρισεν ἀπὸ τοῦ βασιλείου τῆς Περσίας.

Ἐπειδὴ εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του ἐσυλλογίζετο περὶ τῆς πρώτης αἰτίας, ὁ ἀτυχὴς θεολόγος τόσον συγκεχυμένος κατέστη, ὥστε, ἀντὶ νὰ ἐννοῇ ὅτι ὁ ἴδιος εἶχε χάσει τὸ λογικόν του, ἤρχισε νὰ νομίζῃ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀνώτερον λογικὸν ἀπὸ τὸ ἰδικόν του, κυβερνῶν τὸν κόσμον.

Ὁ θεολόγος οὗτος εἶχεν ἕνα σκλάβον ἀφρικανόν, ὅστις παντοῦ τὸν ἠκολούθει. Ὄταν ὁ θεολόγος εἰσῆλθεν εἰς τὸ καφενεῖον, ὁ ἀφρικανὸς ἔμεινεν ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν παρὰ τὴν θύραν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ λίθου εἰς τὸ προσήλιον· ἐκάθισεν ἐκεῖ καὶ ἐδίωκε τὰς μυῖας. Καὶ ὁ θεολόγος ἀνεκλίθη ἐπὶ διβανίου ἐντὸς τοῦ καφενεῖου, καὶ διέταξε νὰ τοῦ δώσουν κύπελλον ὀπίου. Ὄταν ἔπιεν ὅλην τὴν ποτηριάν, καὶ τὸ ὄπιον ἤρχισε νὰ διεγείρῃ τὸν ἐγκέφαλόν του, ἐστράφη πρὸς τὸν δοῦλόν του.

— Εἰπέ μοι, ἄθλιε δοῦλε, τοῦ εἶπε· τί φρονεῖς, ὑπάρχει Θεὸς ἢ ὄχι;

— Βέβαια, ὑπάρχει, ἀπήντησεν ὁ δοῦλος, καὶ πάραυτα ἐξήγαγεν ἀπὸ τὴν ζώνην του ξύλινον εἰδῶλιον. Ἐδῶ, ἐξηκολούθησεν ὁ δοῦλος, ἐδῶ εἶνε ὁ Θεὸς ὅστις μ' ἐφύλαξεν ἀφότου ζῶ εἰς τὸν κόσμον. Ὁ Θεὸς οὗτος εἶνε καμωμένος ἀπὸ ἕνα κλάδον τοῦ ἰδίου ἱεροῦ δένδρου, τὸ ὅποιον ὅλοι εἰς τὸν τόπον μας λατρεύουν.

Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐν τῷ καφενείῳ ἤκουσαν τὴν συνδιάλεξιν μεταξὺ τοῦ θεολόγου καὶ τοῦ σκλάβου του, καὶ ἐξεπλάγησαν. Ἡ ἐρώτησις τοῦ αὐθέντου ἔφάνη εἰς ὅλους παράδοξος καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ σκλάβου ἀκόμη παραδοξότερα.

Βραχμὰν ἀκούσας τὰ λόγια τοῦ σκλάβου, ἐστράφη πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε :

— Δυστυχῆ τρελλέ! Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ νομίζῃ τις ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν ζώνην ἐνὸς ἀνθρώπου; Εἰς μόνον ὑπάρχει Θεός, ὁ Βράχμας. Καὶ ὁ Θεὸς οὗτος εἶνε μεγαλειότερος ὅλου τοῦ κόσμου, διότι αὐτὸς ἔπλασεν ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ Βράχμας εἶνε ὁ μόνος μέγας Θεός, ὁ Θεὸς εἰς ὃν ἐγείρονται ναοὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γάγγη, ὁ Θεὸς ὅστις ὑπηρετεῖται μόνον ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς του, τοὺς Βραχμάνας. Μόνον αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς γνωρίζουν τὸν ἀληθῆ Θεόν. Ἦδη παρῆλθον εἴκοσι χιλιάδες ἔτη, καὶ πόσαι ἀνατροπαὶ συνέβησαν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὅμως αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ἔμειναν ὅ,τι πάντοτε ἦσαν, διότι ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀληθῆς Θεός, τοὺς σώζει.

Οὕτως ὠμίλησεν ὁ Βραχμὰν, νομίζων ὅτι ἔπειθε τοὺς πάντας· ἀλλ' Ἰουδαῖος ἀργυραμοιβὸς ὅστις ἦτο ἐκεῖ ἀπήντησεν αὐτῷ.

— Ὅχι, εἶπεν, ὁ ναὸς τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ δὲν εἶνε εἰς τὴν Ἰνδιάν!.. Καὶ ὁ Θεὸς δὲν προστατεύει τὴν βραχμανικὴν φυλὴν, ὁ ἀληθῆς Θεὸς δὲν εἶνε ὁ Θεὸς τῶν Βραχμάνων, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ· καὶ ὁ ἀληθῆς Θεὸς προστατεύει μόνον τὸν λαόν του τὸν Ἰσραήλ. Ὁ Θεός, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, δὲν ἔπαυσε ν' ἀγαπᾷ

καὶ ἀγαπᾷ μόνον τὸν λαόν μας. Καὶ ἂν τώρα ὁ λαός μας εἶνε διεσπαρμένος ἐπὶ τῆς γῆς, εἶνε μόνον πρὸς δοκιμασίαν του, καὶ ὁ Θεός, ὡς ὑπεσχέθη, θὰ συναγάγῃ πάλιν τὸν λαόν του ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ θ' ἀνεγείρῃ καὶ πάλιν τὸ θαῦμα τοῦ παλαιοῦ χρόνου, τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ θ' ἀνυψώσῃ τὸν Ἰσραήλ εἰς ἄρχοντα πάντων ἐθνῶν.

Οὕτως ὠμίλησε κλαίων ὁ Ἑβραῖος. Ἐπεθύμει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν λόγον του, ἀλλ' Ἰταλὸς τις παρὼν ἐκεῖ ὑπολαβὼν εἶπε :

— Δὲν ὀμιλεῖς ἀλήθειαν· δὲν περιγράφεις ὀρθῶς τὸν Θεόν. Ὁ Θεὸς δὲν δύναται ν' ἀγαπᾷ ἕν ἔθνος πλειότερον τῶν ἄλλων· τούναντίον, ἐὰν πρότερον ἐπροστάτευσεν τὸν Ἰσραήλ, χίλια ὀκτακόσια ἔτη παρῆλθον ἤδη ἀφότου ὠργίσθη κατὰ τοῦ λαοῦ του, καὶ ὡς σημεῖον τῆς ζωῆς του ἐξωλόθρευσεν αὐτοὺς καὶ διεσκόρπισεν ἐπὶ τῆς γῆς, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον ἡ πίστις αὕτη δὲν αὐξάνει πλέον, ἀλλ' εἰς ὀλιγίστους τόπους μόνον σώζεται. Ὁ Θεὸς δὲν δεικνύει προτίμησιν πρὸς ἕν ἔθνος, ἀλλὰ καλεῖ πάντα τὰ ἔθνη τὰ ποθοῦντα νὰ σωθῶσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς μιᾶς ῥωμαϊκῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔξω τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία.

Οὕτως εἶπεν ὁ Ἰταλός· ἀλλὰ διαμαρτυρούμενος ἐκεῖ λειτουργός, ὡχρὸς στραφεὶς ἀπήντησε πρὸς τὸν ῥωμανοκαθολικὸν μισσιονάριον :

— Πῶς δύνασαι νὰ λέγῃς ὅτι ἡ σωτηρία εἶνε δυνατὴ μόνον διὰ τῆς θρησκείας σου; Μάθε ὅτι ἐκεῖνοι μόνον θὰ σωθῶσιν, ὅσοι, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, λατρεύουσι τῷ Θεῷ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ἰησοῦ.

Τότε Τοῦρκός τις, ὑπηρετῶν ἐν τῷ τελωνεῖῳ τοῦ Σουράτ, ὅστις ἐκάθητο ἐκεῖ καπνίζων τσιμπούκιον, ἐστράφη μὲ σοβαρὸν βλέμμα πρὸς τοὺς δύο χριστιανούς.

— Μάταιον εἶνε διὰ σᾶς νὰ εἰσθε τόσον βέβαιοι περὶ τῆς ἀληθείας τῆς πίστεώς σας, εἶπεν. Ἡ πίστις σας ἀντικατέστη ἤδη πρὸ χιλίων διακοσίων ἐτῶν διὰ τῆς πίστεως τοῦ Μωάμεθ. Καὶ ὅπως μόνον σας βλέπετε, ἡ ἀληθῆς πίστις τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξαπλοῦται ἐν τε Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇ πεφωτισμένῃ Κίνᾳ. Σεῖς οἱ ἴδιοι ἀναγνωρίζετε ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἀπεκληρώθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶνε ὅτι ἐταπεινώθησαν καὶ ἡ θρησκεία των δὲν διαδίδεται. Ἀναγνωρίσατε τὸ ἀληθές τῆς πίστεως τοῦ Μωάμεθ, διότι αὕτη εἶνε εἰς λαμπροτάτην ἀκμὴν καὶ ἐπεκτείνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Μόνον ἐκεῖνοι θὰ σωθῶσιν ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν τελευταῖον προφήτην

τοῦ Θεοῦ, τὸν Μωάμεθ. Καὶ πάλιν μόνον οἱ ὄπαδοι τοῦ Ὁμάρ καὶ ὄχι οἱ τοῦ Ἀλῆ, διότι οἱ ὄπαδοι τοῦ Ἀλῆ εἶνε ἄπιστοι.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους ὁ Πέρσης θεολόγος, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀλῆ, ἐπεθύμει ν' ἀπαντήσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν τῷ καφενείῳ, ἠγέρθη μεγάλη ἔρις μεταξύ ὄλων τῶν ξένων διαφόρων πίστεων καὶ θρησκευμάτων τῶν συνηθροισμένων ἐκεῖ. Ὑπῆρχον Ἀβυσσῖνοι χριστιανοί, Ἰνδοὶ λάμαι, ἰσμαηλίται καὶ πυρολάτραι. Ὅλοι ἤριζον περὶ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ λατρεύηται. Ἐκαστος ἰσχυρίζετο ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του μόνον ὁ ἀληθὴς Θεὸς γνωρίζεται καὶ λατρεύεται ὡς πρέπει. Ὅλοι ἐθορύβουν καὶ ἐκραύγαζον. Μόνον κάποιος Κινέζος ἐκεῖ, μαθητὴς τοῦ Κομφουκίου, ἐκάθητο ἡσυχῶς παρὰ τινὰ γωνίαν τοῦ καφενείου καὶ δὲν ἀνεμιγνύετο εἰς τὴν λογομαχίαν. Ἐπινε τὸ τσάι του, ἤκουε τί ἔλεγαν οἱ ἄλλοι, ἀλλ' αὐτὸς ἐσιώπα. Ὁ Τοῦρκος παρατηρήσας αὐτὸν ἐνῶ διήρκει ἡ ἔρις, ἐστράφη πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπεν :

— Ὑποστήριξέ με, καλέ μου Κινέζε. Σιωπᾶς, ἀλλ' ἠμποροῦσες νὰ εἴπης κάτι διὰ νὰ με βοηθήσης. Εἰξεύρω ὅτι εἰς τὴν Κίναν εἰσάγονται τῶρα διάφοροι θρησκείαι. Οἱ πραγματευταὶ σας πολλάκις μοῦ εἶπαν ὅτι σεῖς οἱ Κινέζοι θεωρεῖτε τὴν μωαμεθανικὴν πίστιν ὡς τὴν καλλιτέραν ἀπὸ ὅλας, καὶ προθύμως τὴν ἀσπάζεσθε. Ὑποστήριξε τοὺς λόγους μου, καὶ εἰπέ τί φρονεῖς περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου του.

— Ναί, ναί, εἰπέ τί φρονεῖς, εἶπον στραφέντες πρὸς αὐτὸν οἱ ἄλλοι.

Ὁ Κινέζος, ὁ μαθητὴς τοῦ Κομφουκίου, ἔκλεισε τὰ ὄμματα, ἐσκέφθη ἐπὶ μικρὸν, καὶ εἶτα ἀνοίξας αὐτὰ, ἀπέσυρε τὰς χεῖράς του ἀπὸ τὰς πλατείας χειρίδας τοῦ ἐνδύματός του, τὰς ἐσταύρωσεν ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ μὲ ἡσυχον καὶ ἠπίαν φωνήν.

— Κύριε, εἶπε, μοῦ φαίνεται ὅτι ἡ ἰδία φιλαυτία τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἐμποδίζει ὑπὲρ πᾶν ἄλλο νὰ συμφωνῇ εἰς τὸ ζήτημα τῆς πίστεως. Ἐὰν δὲν βαρύνεσθε νὰ με ἀκούσητε, θὰ τὸ ἐξηγήσω πρὸς ὑμᾶς διὰ παραδείγματος. Ἐταξείδευσα ἀπὸ Κίναν εἰς τὸ Σουράτ δι' ἀγγλικῶν ἀτμοπλοίου, τελουόντος τὸν γῦρον τοῦ κόσμου. Κατὰ τὸν διάπλουν, προσηγγίσαμεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου Σουμάτρας διὰ νὰ ὑδρευθῶμεν. Τὴν μεσημβριαν ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ ἐκαθίσταμεν παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ὑπὸ τὴν σκιάν κακαοφόρων φοινίκων, ὅπου πλησίον ἔκειτο χωρίον τι. Ἡμεθα πολλοὶ καθήμενοι ἐκεῖ, καὶ διαφόρων ἐθνῶν ἄνθρωποι. Ἀμα ἐκαθίσταμεν, τυφλὸς τις ἦλθε πρὸς ἡμᾶς. Ὁ ἄνθρω-

πος ἐκεῖνος εἶχε τυφλωθῆ, ὡς ἐμάθομεν ὕστερον, διότι εἶχε κυττάξει ἐπὶ πολὺ καὶ ἐπιμόνως τὸν ἥλιον. . . Ἐπειδὴ πάντοτε προσέβλεπε τὸν ἥλιον καὶ ἀπαύστως ἐσκέπτετο περὶ αὐτοῦ, εἶχε χάσει τὴν ὄρασίν του καὶ τὰς φρένας του συγχρόνως. Ὅταν ἔγεινε τυφλός, τότε πλέον ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν ὑπάρχει ἥλιος. Μετὰ τοῦ τυφλοῦ τούτου ἦλθε καὶ ὁ σκλάβος του. Ἐβαλε τὸν κύριόν του νὰ καθίσῃ ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ δένδρου, ἔλαβε κάρυόν τι κακάου καὶ ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ νυκτερινὸν λυχνάριον δι' αὐτοῦ. Κατεσκεύασε τὴν θρουαλλίδα ἐκ τῆς ἰνὸς τοῦ κάρυου, ἐξέθλιψε τὸ ἔλαιον ἐκ τοῦ κάρυου εἰς τὸ κέλυφος καὶ ἐβρέξεν ἐν αὐτῷ τὴν θρουαλλίδα. Ἐνῶ ὁ σκλάβος κατασκεύαζε τὸ λυχνάριον, ὁ τυφλὸς ἐστέναξε καὶ τοῦ εἶπε : « Λοιπὸν, δοῦλε ; Δὲν σοῦ εἶπα ἀληθῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει ἥλιος ; Ἴδὲ πόσον σκότος εἶνε, καὶ ὅμως ὁ κόσμος λέγει ὅτι ὑπάρχει ἥλιος. . . Ἐὰν ὑπάρχη, ποῦ εἶνε ; » — « Δὲν εἰξεύρω τί πρᾶγμα εἶνε ὁ ἥλιος, ἀπήνητησεν ὁ δοῦλος ; δὲν εἶνε δουλειὰ, δική μου ; ἀλλ' ἐδῶ εἶνε ἐν φῶς τὸ ὅποιον γνωρίζω. Ἐδῶ ἔκαμα ἐν λυχνάριον· θὰ μοῦ φέγγῃ ἀρκετὰ διὰ νὰ σὲ ὑπηρετῶ καὶ νὰ εὐρίσκω τὸ κάθε τι εἰς τὴν καλύβην μας. » Καὶ ὁ δοῦλος ἐκράτησεν ὑψηλὰ τὸ λυχνάριόν του. « Ἴδου, εἶπεν, ὁ ἥλιός μου. » Ἐκεῖ ἦλθε καὶ εἰς χλωὸς μὲ δοκανίκια, ὅστις ἀκούσας ἐγέλασε. « Θὰ ἐγεννήθης, ὡς φαίνεται, τυφλός, εἶπε πρὸς τὸν ἀόμματον, ἐὰν δὲν γνωρίζης τί εἶνε ὁ ἥλιος. Θὰ σοῦ εἴπω τί πρᾶγμα εἶνε· ὁ ἥλιος εἶνε σφαῖρα πυρίνη, ἡ ὁποία κάθε πρῶτ' ἀνατέλλει ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ κάθε βράδῳ βασιλεύει εἰς τὰ βουνὰ τῆς νήσου μας. Ἡμεῖς ὅλοι τὸν βλέπομεν, καὶ σὺ θὰ τὸν ἔβλεπες ἂν εἶχες τὸ φῶς σου. » Ἀλιεύς τις καθήμενος ἐκεῖ ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους καὶ εἶπεν εἰς τὸν χλωὸν : « Εἶνε φανερώτατον ὅτι ποτὲ δὲν ἐξῆλθες ἀπὸ τὴν νησὸν σου. Ἐὰν δὲν ἦσουν ἀνάπηρος, θὰ ἐξήρχεσο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ θὰ ἔβλεπες ὅτι ὁ ἥλιος δὲν βασιλεύει εἰς τὰ βουνὰ τῆς νήσου μας, ἀλλ' ὡς ἀνατέλλει ἀπὸ τὴν θάλασσαν τὸ πρῶτ', οὕτω βυθίζεται εἰς τὴν θάλασσαν τὸ βράδῳ. Ὁμιλῶ ἀλήθειαν, διότι τὸν βλέπω καθ' ἐκάστην μὲ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς μου. » Ἰνδός τις ἤκουσε ταῦτα. « Ἐκπλήττομαι, εἶπε, πῶς νοθῶν ἄνθρωπος δύναται νὰ λέγῃ τοιαύτας ἀνοησίας. Πῶς εἶνε δυνατόν πυρίνη σφαῖρα νὰ βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ νὰ μὴ σβύνη ; Ὁ ἥλιος δὲν εἶνε βέβαια πυρίνη σφαῖρα· ὁ ἥλιος εἶνε ἡ Θεότης, καὶ ἡ Θεότης αὕτη καλεῖται Δεῖβα. Ἡ Θεότης ἐποχεῖται ἐφ' ἄρματος εἰς τοὺς οὐρανοὺς πέραξ εἰς τὸ χρυσοῦν ὄρος τοῦ Σπερουβία. Συμβαίνει ἐνίοτε οἱ πονηροὶ ὄφεις Ῥάγα καὶ Κέτα νὰ ἐφορμῶσι κατὰ τοῦ Δεῖβα καὶ νὰ τὸν

καταπίνωσι, καὶ τότε γίνεται σκότος. Ἄλλ' οἱ ἱερεῖς μας δέονται νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Θεότης, καὶ τότε ἐλευθεροῦται. Μόνον ἀμαθεῖς ἄνθρωποι ὡς σεῖς, οἵτινες δὲν ἐπήγατε ποτὲ μακρύτερα ἀπὸ τὴν νῆσόν σας, εἰμποροῦν νὰ φαντάζονται ὅτι ὁ ἥλιος τὴν νῆσόν των μόνον φωτίζει. » Τότε ὁ κυβερνήτης αἰγυπτιακοῦ πλοίου, ὅστις ἔτυχε νὰ εἶνε ἐκεῖ, ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ. « Ὅχι, εἶπε, καὶ τοῦτο εἶνε ψεῦδος· ὁ ἥλιος δὲν εἶνε ἡ θεότης καὶ δὲν γυρίζει μόνον περὶ τὴν Ἰνδίαν καὶ τὸ χρυσοῦν ὄρος τῆς Ἑταξειδέυσα πολὺ εἰς τε τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν καὶ περὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀραβίας· ἐπῆγα εἰς τὸ Μαδαγασκάρ καὶ εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Καὶ ὁ ἥλιος φωτίζει πάντα τόπον, καὶ ὄχι μόνον τὰς Ἰνδίας· δὲν στρέφεται γύρω εἰς ἓν ὄρος, ἀλλ' ἀνατέλλει εἰς τὰς νήσους τῆς Ἰαπωνίας, καὶ διὰ τοῦτο αἱ νῆσοι ἐκεῖναι καλοῦνται Ἰαπωνία, τὸ ὅποῖον σημαίνει εἰς τὴν γλῶσσαν των, τὴν γέννησιν τοῦ ἡλίου, καὶ καταδύει μακρὰν, πρὸς δυσμὰς, πέραν τῶν Βρεττανικῶν Νήσων. Τὸ γνωρίζω καλὰ, ἐπειδὴ τὸ εἶδα ὁ ἴδιος, καὶ ἐκτὸς τούτου ἤκουσα πολλὰ ἀπὸ τὸν πάππον μου. Καὶ ὁ πάππος μου ἔταξειδέυσε παρ' αὐτὸ τὸ ἄκρον τῆς θαλάσσης. »

Θὰ ἐξηκολούθει νὰ ὀμιλῇ ἀκόμη, ἀλλ' Ἄγγλος ναύτης ἀπὸ τὸ πλοῖόν μας τὸν διέκοψε: « Δὲν ὑπάρχει ἄλλος τόπος ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, εἶπεν, ὅπου νὰ γνωρίζουν τόσα περὶ τῆς πορείας τοῦ ἡλίου. Ὁ ἥλιος, ὡς γνωρίζομεν ὅλοι ἐν Ἀγγλίᾳ, δὲν σταματᾷ πουθενά, οὔτε ἀναπαύεται πουθενά, ἀλλὰ βαίνει ἀενάως περὶ τὴν γῆν. Τὸ γνωρίζομεν πολὺ καλὰ, διότι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐκάμαμεν πρὸ ὀλίγου τὸν γῦρον τοῦ κόσμου, καὶ πουθενά δὲν μᾶς ἔλειψεν ὁ ἥλιος. Ἦτο ὁ ἴδιος παντοῦ ὅπως ἐδῶ· ἀνέτελλε τὸ πρωὶ καὶ τὸ βράδυ ἐκρύπτετο. » Καὶ ὁ Ἄγγλος ἔλαβε ῥάβδον, ἐχάραξε κύκλον ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ ἤρχισε νὰ μᾶς λέγῃ πῶς ὁ ἥλιος εἰς τοὺς οὐρανοὺς περιέρχεται τὴν γῆν. Ἀλλὰ δὲν ἤξευρε πῶς νὰ τὸ ἐξηγήσῃ καλῶς, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν πιλότον τοῦ πλοίου του εἶπεν: « Ἴδού ἄλλος καλλίτερός μου, ὅστις θὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσῃ σαφέστερα. » Ὁ πιλότος ἦτο νοήμων ἄνθρωπος, καὶ εἶχεν ἀκροασθῆ σιωπηλὸς τὴν συνδιάλεξιν ἕως οὗ ἐκλήθη νὰ μετᾶσχῃ ταύτης. Ὅταν δὲ ὅλοι ἐστράφησαν πρὸς αὐτόν, ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ καὶ εἶπεν: « Ὅλοι σας ἀπατάτε ἀλλήλους καὶ ὑμᾶς αὐτούς. Ὁ ἥλιος δὲν στρέφεται περὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ἡ γῆ στρέφεται περὶ τὸν ἥλιον, ἥτις ἐκτὸς τούτου στρέφεται περὶ ἑαυτὴν, καὶ εἰς διάστημα εἰκοσιτεσσάρων ὥρων στρέφονται περὶ τὸν ἥλιον ἢ τε Ἰαπωνία καὶ Φιλιππίνας νῆσοι, καὶ ἡ Σουμάτρα, ὅπου εὐρισκόμεθα τώρα, καὶ ἡ Ἀφρική καὶ ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία καὶ πολλοὶ ἄλλοι τόποι

ἀκόμη. Ὁ ἥλιος δὲν λάμπει διὰ τὴν γῆν μόνον, ἀλλὰ διὰ πολλοὺς ἄλλους πλανήτας ὡς τὴν γῆν. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τοῦτο, ἐὰν ἀνέβλεπε μόνον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ πάλιν ἐστρέφετο πρὸς τὸν ἑαυτόν του κάτω· τότε θὰ ἐνόει ὅτι ὁ ἥλιος δὲν λάμπει δι' αὐτὸν μόνον ἢ διὰ τὸν τόπον του μόνον. » Οὕτως ὠμίλησεν ὁ φρόνιμος πιλότος, ὅστις εἶχε ταξειδέυσει μακρὰ ταξειδία εἰς τὸν κόσμον, καὶ εἶχεν ἀναβλέψει συχνὰ εἰς τὸν οὐρανόν.

* *

Ναὶ, αἱ πλάναι καὶ ἀσυμφωνίαι τῶν ἀνθρώπων περὶ πίστεως προέρχονται ἐκ φιλαυτίας, ἐξηκολούθησεν ὁ Κινέζος, ὁ μαθητὴς τοῦ Κομφουκίου. Ὅ,τι συμβαίνει ὡς πρὸς τὸν ἥλιον, τὸ αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τὸν Θεόν. Ἐκαστος ἄνθρωπος ἀπαιτεῖ νὰ ἔχῃ τὸν ἴδιον Θεόν του, ἢ τοῦλάχιστον Θεὸν τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του. Ἐκαστος λαὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐγκλείσῃ εἰς τὸν ναόν του, ὅ,τι σύμπας ὁ κόσμος δὲν χωρεῖ. Καὶ δύναται ναὸς τις νὰ συγκριθῇ πρὸς ἐκεῖνον ὃν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔκτισεν, ὅπως ἐνώση ἐν αὐτῷ ὅλα τὰ ἔθνη ἐν μιᾷ θρησκείᾳ καὶ πίστει; Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ναοὶ εἶνε κτισμένοι κατ' εἰκόνα τοῦ ναοῦ τούτου — τοῦ κόσμου τοῦ Θεοῦ. Εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς ὑπάρχουσι κολυμβήθραι, κιβωτοὶ, λυχνία, εἰκόνες, ἐπιγραφαί, βιβλία τοῦ νόμου, θυσίαι, βωμοὶ καὶ ἱερεῖς. Εἰς ποῖον ναόν ὑπάρχει κολυμβήθρα ὡς ὁ ὠκεανός, κιβωτός ὡς οἱ οὐρανοὶ, λυχνία ὡς ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες, εἰκόνας ὡς οἱ ζῶντες ἄνθρωποι, οἱ ἀγαπῶντες καὶ βοηθοῦντες ἀλλήλους; Ποῦ ὑπάρχουσιν ἐπιγραφαὶ περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ τόσον εὐανάγνωστοι ὅσον αἱ εὐεργεσίαι τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐπεδαψίλευσεν ἐφ' ἡμᾶς πανταχοῦ διὰ τὴν εὐτυχίαν μας; Ποῦ βιβλίον τοῦ νόμου τόσον ἐναργές ὡς τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου; Ποῦ θυσία ὅμοια μ' ἐκείνας τὰς θυσίας τῆς ἀταπαρνήσεως τὰς ὁποίας τὰ ἀφωσιωμένα ἀνθρώπινα πλάσματα προσφέρουσιν ὑπὲρ τοῦ πλησίον; Καὶ ποῦ βωμὸς δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν καρδίαν ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, ἐφ' οὗ αὐτὸς ὁ Θεὸς δέχεται τὴν θυσίαν; Ὅσον ὑψηλοτέρα εἶνε ἡ περὶ Θεοῦ ἐννοια ἀνθρώπου τινός, τόσον καλλίτερον θὰ τὸν γνωρίσῃ οὗτος. Καὶ ὅσον καλλίτερον γνωρίσῃ τὸν Θεόν, τόσον ἐγγύτερον θὰ πλησιάσῃ αὐτῷ καὶ θὰ μιμηθῇ τὴν ἀγαθότητά του, τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄλλ' ὅστις βλέπῃ ὅλον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, πληροῦν ὅλον τὸν κόσμον ἄς μὴ κρίνῃ

μήτε ἄς περιφρονήσῃ τὸν δεισιδαίμονα ἄνθρωπον, ὅστις βλέπει εἰς τὸ ἴδιον ξοανιδίον του μίαν μόνον ἀκτίνα τοῦ φωτός ἐκείνου· μήτε ἄς περιφρονῇ τὸν ἄπιστον, ὅστις εἶνε τυφλὸς καὶ δὲν βλέπει φῶς τὸ παράπαν.»

Οὕτως ὠμίλησεν ὁ Κινέζος, ὁ μαθητὴς τοῦ Κομφουκίου· καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῷ καφενείῳ ἔμενον σιωπηλοὶ καὶ δὲν διεκπληκτίζοντο πλέον περὶ τοῦ τίς ἢ ἀρίστη πίστις.

Η ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΚΟΡΗΣ

ΠΩΣ ΘΑ ΓΕΙΝΗ ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ Η ΟΙΚΙΑΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

ΥΠΟ

ΤΗΣ ΜΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΗΣ ΑΒΒΟΤ

« Πῶς δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν τὰς κα' οἶκον ὑπηρετίας δημοφιλεῖς ; » ἐρωτᾷ ἡ Μις Φράνσις Μ. Ἀββοτ ἐν τῷ περιοδικῷ ἡ Ἄ γ ο ρ ἄ, τοῦ Φεβρουαρίου. Αὐτὴ ἡ ἐρωτῶσα ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἴδιον ἐρώτημά της ἐν ἄρθρῳ ἐπιγραφομένῳ « πῶς λύεται τὸ οἰκετικὸν πρόβλημα. » Παρατηρεῖ δὲ ὅτι αἱ κατ' οἴκους θεραπαινίδες πληρώνονται καλλίτερα παρὰ ὅλαι αἱ ἄλλαι γυναῖκες αἱ ἐκτελοῦσαι χειρωνακτικὰ ἔργα. Καὶ ὅμως τοῦτο δὲν ἐπιβάλλει τὸ σέβας. Ἐνόσω οἱ ὑπηρεταὶ θεωροῦνται ὡς διακεκριμένη τάξις, ἀποχωρισμένη τῆς λοιπῆς κοινωνίας δι' ἀνυπερβλήτων φραγμῶν, δὲν θὰ ὑπάρχῃ ὑγίεια ἐν τῷ κοινωνικῷ σώματι.

Τὸ ἔργον τῆς τροφοῦ, γράφει ἡ μίς Φράνσις, θεωρεῖται νῦν ὡς ἐπάγγελμα ὑπὸ ἑκατοντάδων ἀμερικανίδων καλῶν οἰκογενειῶν καὶ ἀμέμπτου βίου. Τὸ ἔργον εἶνε πολλάκις τραχὺ, καὶ κάποτε οἰκετικωτάτης τάξεως· αἱ τροφοὶ ὑποχρεοῦνται νὰ φέρωσιν ἰδιαιτέρας στολὰς ὅταν εἶνε εἰς τὸ ἔργον καὶ ὀφείλουσι νὰ γείνωσι μέλη τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἄλλων· ἀλλ' αἱ γνώσεις των δίδουσιν αὐταῖς ἀνεγνωρισμένον κύρος καὶ οὐχὶ σπανίως ἀξιοῦνται βραβείου ὡς σώζουσαι διὰ τοῦ ζωτικοῦ γάλακτός των τὴν ζωὴν τοῦ βρέφους.

Ἐτερον εἶδος ὑπηρεσίας ἀνήχθη τελευταῖον εἰς ἀξιοπρέπειαν, διότι

ἀνέλαβον αὐτὸ πρόσωπα μορφωμένα. Εἰς τὰς θερινὰς διατριβὰς πολλὰ χροῦ τῆς χώρας, καὶ μάλιστα εἰς τὰ Λευκὰ Ὀρη, ἡ ἐπιστασία τοῦ ἐστιατορίου μετεβιβάσθη εἰς τὰς χεῖρας μαθητριῶν τῶν διαφόρων διδασκαλείων καὶ ἐγγωρίων διδασκαλισσῶν. Βλέμμα γοργόν, σταθερὰ χεῖρ, ἀσφαλῆς ποῦς καὶ μακρὰ μνήμη εἶνε τὰ οὐσιώδη προσόντα ἰκανῆς ἐπιστατρίας τῶν ἐστιατορίων, καὶ τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας θαυμασίως πληροῖ ἡ γυναικεία νεότης ἣτις ἀγωνίζεται τὸν ἀγῶνα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὅσοι τῶν θαμῶνων δὲν εἶνε ζιπασμένοι, ἰεόπλουτοι, εἰξεύρουν ἢ ἀνταμείβωσι πλουσιοπαρόχως τὴν αὐταπάρησιν αὐτῆν πολλῶν νεανίδων.

Ὁ κύριος λόγος, δι' ὃν ἡ οἰκιακὴ ὑπηρεσία εἶνε ἀπεχθὴς παρὰ τοῖς σεβομένοις ἑαυτοῦς Ἀμερικανοῖς, δὲν ἔγκειται τόσον εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον, διότι καὶ ἄλλα εἶδη ἐργασίας εἶνε σκληρὰ καὶ μονότονα, ὅσον εἰς τοὺς ὄρους ὕψ' οὐς ἐκτελεῖται. Ἡ ὑπρέτρια ἀποκλείεται τῆς κοινωνίας· ἀπομονοῦται τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ δὲν ἔχει στιγμὴν αὐτεξουσιότητος. Αἱ πτωχαὶ κόραι προτιμοῦν νὰ ἐργάζωνται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς τὴν ἄχνην τοῦ πλυσταρείου, εἰς τοὺς καπνοὺς τοῦ ἐργοστασίου, εἰς τὸν διεφθαρμένον ἀέρα τοῦ ράπτηριου, διότι ἐκεῖ ἔχουσι συντροφίαν, αἱ ὥραι τῶν εἶνε ὠρισμένοι, καὶ εἶνε κύριαι τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ τῶν ὅταν τελειώσῃ τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας.

Εἰς τὰς πολυανθρώπους πόλεις, ὅσαι χαίρουσι τὰ πλεονεκτήματα τῶν νεωτέρων ἐφευρέσεων καὶ εὐκολιῶν, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰσάγεται ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ἐκτελεῖται ἐκτὸς τῆς οἰκίας πᾶν ὑπηρετικὸν ἔργον δυνάμενον νὰ παραπεμφθῇ θύραζε. Μεγίστη δύναμις κατασπαταλᾶται εἰς μέσης τάξεως οἰκιακὸν μαγειρεῖον. Ὁ καιρὸς, ὁ κόπος καὶ τὸ πῦρ ὅσον δαπανᾶται πρὸς παρασκευὴν δείπνου διὰ μικρὰν οἰκογένειαν πολλάκις θὰ ἤρκει διὰ τετραπλάσιαν τοιαύτην. Δυνατὸν εἶνε νὰ ἐλαττωθῶσι μέγανως τὰ εἶδη τῆς τροφῆς, ὅσα εἶνε ἀνάγκη νὰ παρασκευάζωνται κατ' οἶκον. Καὶ τὸ ἔθος τῆς κατ' οἶκον ζυμώσεως τῶν ἄρτων ὁσημέραι ἐκλείπει.

Καὶ ἄλλα εἶδη ὑπηρεσίας πλὴν τῆς μαγειρικῆς δύνανται ν' ἀνατεθῶσιν εἰς πεπειραμένας χεῖρας ἔξω τῆς οἰκίας. Ὅλα τὰ εἶδη τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ταπήτων, τῶν τραπεζῶν καὶ τῶν παραθύρων συμφωνοῦνται μὲ τὴν ὥραν εἰς τὰς πόλεις. Ὡς καὶ καθημερινὰ ἔργα, οἷον τὸ σφογγάρισμα, τὸ καθάρισμα τῶν λαμπτήρων καὶ τὸ πλύσιμον τῶν πινακίων, δύνανται νὰ ἐκτελῶνται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Ἡ ἐργασία τοιοῦτου εἶδους εἰς τὰς κομψὰς καὶ πολυτελεῖς οἰκίας πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ νοήμονας

ἀνθρώπους, οἵτινες ἐννοοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν πολυτίμων φαρφουριῶν καὶ ἄλλων ἀγγείων. Τὸ τοιοῦτον δὲ ἤνοιξε νέον πόρον διὰ γυναικας μὲ γνώσεις καὶ μὲ ἀνατροφήν, αἵτινες αἰφνιδίως ἐδυστύχησαν.

Εὐτυχῶς ἰδιαιτέρα καθιδρύματα ἀγάμων νεανίδων συνέστησαν τελευταῖον εἰς διαφόρους ἀμερικανικὰς πόλεις. Εἰς τὰ καθιδρύματα ταῦτα δύο ἢ τρεῖς νεάνιδες ὁμοῦ συνεταίριζονται πρὸς ἐκτέλεσιν οἰκιακῶν ὑπηρεσιῶν ἔξω τῆς οἰκίας, καὶ εὐδοκιμοῦσι τὰ μέγιστα περὶ τε τὴν πλυντικὴν, τὴν ζυμωτικὴν καὶ ἄλλας ὠφελιμωτάτας τέχνας.

**
*

Διατὲ τὸ ὑπηρετικὸν ἔργον δὲν ἀγαπᾶται. Ἡ μὲς Κλημεντίνα Βλάκ, ἐξηγεῖ διὰ βραχέων ἐν τῇ «ΙΘ'». Ἐκατονταετηρίδι » διατὲ αἱ κόραι μισοῦσι τὸ ὑπηρετικὸν ἔργον, ἂν καὶ τοῦτο ἀποφέρει καλύτερον μισθὸν καὶ εἶνε ἐργασία ἐλαφροτέρα ἀπὸ τὴν τοῦ ἐργοστασίου. Ὁ κύριος λόγος εἶνε ὅτι ἡ θεραπαινὶς κόρη ζῆ ἐν θέσει ὀλοσχεροῦς προσωπικῆς ὑποδουλώσεως. Περιφρονεῖται, ὄχι διότι ἐκτελεῖ ὑπηρετικὸν ἔργον, ἀλλὰ διότι ὑποβάλλεται εἰς τὸ νεῦμα καὶ τὴν θέλησιν ἄλλου προσώπου. Ἐκτοπιζέται οἶον ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς καὶ τοποθετεῖται εἰς ἄλλον κύκλον. Ἐκτίθεται εἰς πολὺ περισσοτέρους πειρασμοὺς ἀπὸ τὰς συνήθεις ἐργάτιδας, καὶ ἡ μὲς Βλάκ διαρρήδην λέγει ὅτι, ἐὰν εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ εἶνε μήτηρ θυγατέρων, αἵτινες θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τοῦ ἐργοστασίου καὶ τῆς οικετίας, ἀδιστακτως θὰ ἐπροτίμα τὸ ἐργοστάσιον. Ἡ μόνη μεταρρύθμισις ἣν δύναται νὰ προτείνῃ εἶνε τὸ νὰ μεταβαίνωσιν αἱ ὑπρέτριαι καὶ ἐργάζωνται εἰς τὴν οἰκίαν ἐπὶ ὠρισμένης ὥρας, ὡς κάμνουσιν ἤδη αἱ ράπτριαι καὶ αἱ ἐπὶ ἡμερομισθίῳ ἐργάτιδες. Φρονεῖ δὲ ὅτι μέγα μέλλον ἀνοίγεται εἰς τὴν γυναικᾶ ἣτις θ' ἀποδειχθῇ ἰκανὴ νὰ ὀργανώσῃ πολυάριθμον στράτευμα ἐξ ὑπηρετριῶν μὴ κατοικουσῶν διαρκῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ οἰκοδεσπότου.

ΤΑ ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΑΣΤΕΡΩΔΟΥΣ ΣΩΜΑΤΟΣ

Η ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ κ. ΒΟΔΙΣΚΟ

Ὁ κ. Βοδίσκο, κλειδοῦχος τοῦ αυτοκράτορος τῆς Ῥωσίας, ἀνακοινοῖ εἰς τὸ παρισιανὸν περιοδικὸν « ἡ Μύησις » τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, ἔκθεσιν περὶ τῆς ἐπιτυχίας μεθ' ἧς ἐφωτογράφησε τελευταῖον ἀστρώδες σῶμα. Αἱ συνοδεύουσαι τὸ ἄρθρον του εἰκονογραφαὶ εἶνε κακῶς τυπωμέναι, ἀλλ' ὁμως δεικνύουσιν ἐναργῶς τὰς φαινὰς μορφὰς, αἵτινες παριστώσι, λέγει, τὸ φωτογραφικὸν ἐξαγόμενον τῆς ἐμφανίσεως ἀστερώδους ἀτμίδος ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ὑποκειμένου. Τῇ 17 Αὐγούστου 1892, πέντε πρόσωπα εἰλικρινῆ καὶ ἀξιόπιστα συνῆλθον ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ ἐπὶ σκοπῷ νὰ κατορθώσωσι νὰ λάβωσι φωτογραφίαν τοῦ ἀστραίου σώματος. Μόλις ἐσχηματίσθη ὁ κύκλος, καὶ οἱ συνεδριάζοντες ἔθιξαν τὰς χεῖρας ἀλλήλων, ὅτε δύο τούτων ἔπεσαν εἰς ἔκστασιν. Ἀνεφάνη φωτεινὸν σημεῖον, τὸ ὅποιον βαθμηδὸν ἠΰξησεν ἕως οὗ ἀνεπτύχθη εἰς φαινὸν σῶμα, περικυκλοῦν τὴν δεξιὰν ἐνὸς τῶν παρόντων, ὅστις ἦτο γυνή. Ἡ φωτεινὴ αὕτη ὑπόστασις ὁμοιάζε μεθ' ἑαυτὴν θραυσμένον πάγον, σπινθηρίζοντα μετὰ κυανίζοντος σελαγισμοῦ καὶ φωτίζοντα τὰ πλησίον ἀντικείμενα. Τὸ φῶς ἐφαίνετο ἐκπορευόμενον ἀπὸ τὰς παλάμας τοῦ ὑποκειμένου. Γραφὶς ἐτέθη ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἣτις περιετυλίχθη ὑπὸ τοῦ φωτεινοῦ τούτου ῥευστοῦ, καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ χωρὶς κανεὶς ἐκ τῶν πέντε ἀνθρώπων νὰ τὴν ἐγ-

γίση. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον αἱ χεῖρες τῆς μεσαζούσης ἢ τοῦ ὑποκειμένου ἦσαν εὐκρινῶς ὄραταί. Ἡ γραφὶς ἔγραψεν : « Ἐχετε ἐνώπιόν σας ἀστρώδες σῶμα. » Τότε τὸ ἀστραῖον ῥευστὸν ἀπηλλάγη τῆς γραφίδος καὶ συνεπυκνώθη εἰς ὄγκον ὅμοιον μεθ' ἑαυτὴν χιόνα καταλαμπομένην ἀπὸ ἤλεκτρικὸν φῶς. Ἡ μεσαζούσα, ἣτις εἶχε κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, ἔθεσε μηχανικῶς μικρὰν ποσότητα τῆς θαυμασίας ταύτης οὐσίας εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ κ. Βοδίσκου, καὶ εἶτα εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἀριστερᾷ χεὶρὶ ἡ ὕλη κατέστη συμπαγῆς, ἐνῶ ὅλοι τὴν ἠτένιζον, μέχρις οὗ ἔλαβε τὴν πρόσοψιν λίθου μεγάλου βάρους. Τότε ἡ μεσαζούσα εἶπεν : « Εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα κρατεῖς τὸ ἀστεροειδὲς ῥευστὸν, καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν κρατεῖς τὸ αὐτὸ ῥευστὸν πυκνὸν καὶ συμπαγῆς. Μάθε ὅτι ἡ οὐσία αὕτη παριστᾷ τὸ μόνον μέρος τοῦ ὑλικοῦ σώματος ὅπερ εἶνε ἀφθαρτον. Ὁ ὑλικὸς κόσμος βραδέως ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς ἀστερώδους ταύτης οὐσίας. Τοῦτο εἶνε ὁ ζωοαιθέρ, ἡ ἀρχικὴ ὕλη τῆς ζωτικῆς δυνάμεως. Ἐπ' αὐτῆς τῆς καθολικῆς μεμβράνης εἶνε ζωγραφισμένον τὸ παρελθὸν τῆς ὑπάρξεως ὅλων σας, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παρελθόντος ἐπὶ τοῦ παρόντος. Οἱ ὀφθαλμοὶ ὅλων σας εἶνε παραπολὺ ὑλικοὶ καὶ δὲν δύνασθε νὰ ἴδητε τὴν διακοπτομένην ἄλυσιν ἣτις ὑπάρχει μετὰξὺ τοῦ ῥευστοῦ τὸ ὅποιον κρατεῖς εἰς χεῖράς σου καὶ τῆς ἰδίας σας ὑπάρξεως. » Ἡ μεσαζούσα ἔθεσε τότε τὸ συμπαγῆ καὶ ἀπολιθωθὲν ῥευστὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὅπου ἔλαβεν ὄψιν ἀργύρου ἐν φαινῇ μάζῃ, τὴν ὅποιαν ἡ μεσαζούσα προέβαλεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Βοδίσκου, παρακαλέσασα αὐτὸν νὰ ἐξετάσῃ τὸ φαινόμενον. Τοῦτο ἔκαμιν ἐπὶ πέντε λεπτὰ ἐκεῖνος. Ἐθαύμασε τὴν διαφάνειαν καὶ τὴν λεπτότητα τῆς φωτεινῆς μεμβράνης. Τὴν ἐπίεσε μετὰξὺ τῶν δακτύλων του, ἀλλὰ δὲν ἀνέδωκεν ὀσμὴν. Ἀφοῦ τὴν παρετήρησεν ἐπὶ τινα λεπτὰ, ἡ μεμβράνη ἤρχισε νὰ σμικρύνεται καὶ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα τῆς μεσαζούσης. Τότε ἤναψε τὸ κηρίον καὶ ἐξύπνησε τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, οἵτινες ἦσαν ὠχροὶ ὡς νεκροὶ καὶ δὲν εἴξευραν τίποτε περὶ τοῦ συμβάντος. Ἡ συνεδρίασις διήρκεσεν ἐπὶ ὥραν. Ἀφοῦ ἔπιον ὀλίγον τσαΐ, ὁ κύκλος πάλιν ἐσχηματίσθη καὶ οἱ ἐνεργούμενοι ἔπεσαν εἰς ἔκστασιν. Τὸ μαγνήσιον φῶς ἠτοιμάσθη καὶ πᾶσα παρασκευὴ ἔγεινεν ὅπως φωτογραφήσωσι τὸ φαινὸν σῶμα. Μετ' οὗ πολὺ ἐλήφθη μία εἰκὼν, ἣτις εἶνε ἡ πρώτη εἰκονογραφία τοῦ ἄρθρου τοῦ κ. Βοδίσκου. Ἀφοῦ οἱ παρευῶτες ἀνέλαβον ἐκ τῆς θαμβωτικῆς λάμπειας τοῦ φωτός, εἶδον ὅτι ἡ ἐνεργομένη ἐκαλύπτετο ἀπὸ ὀθόνην πληροῦσαν τὸν θάλαμον φωτὸς ὁμοίου πρὸς τὸ τῆς σελήνης. Ἡ μεσα-

ζουσα εἶτα ἠγέρθη, ἐχώρησε πρὸς τὴν τράπεζαν, ὕψωσε τὴν ὀθόνην, καὶ ἐκάλυψεν ἕκαστον τῶν παρόντων δι' αὐτῆς ὡς διὰ πέπλου. Ὅταν ὁ κ. Βοδίσκο περιετυλίχθη δι' αὐτῆς ἠσθάνθη μεγάλην ἠδονήν. «Ἐκείνοι οἱ φωτεινοὶ κόμβοι, τοὺς ὁποίους βλέπετε εἰς τὴν ὀθόνην, εἶνε ἡ ζωτικὴ δύναμις, εἶπεν ἡ μεσάζουσα· ὅταν ὁ πέπλος τίθεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σας, δυνατὸν καθίσταται ν' ἀπορροφᾶτε τὴν ζωτικὴν ταύτην δύναμιν. Ἐν καιρῷ νόσου χάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν λάμψιν τῆς, καὶ ἅμα τῷ θανάτῳ ἐκφεύγει τὸ σῶμα.» Οἱ δύο τῶν παρόντων ἦσαν ἐν ἐκστάσει, ἀλλ' οἱ τρεῖς ἄλλοι εἶδον τὰ αὐτὰ φαινόμενα. Ἡ ἄλλη φωτογραφία δεικνύει ζῶσαν ἀνθρωπίνην κεφαλὴν ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἀστεροειδοῦς ρευστοῦ. Ἡ μεσάζουσα, ἣτις ἐχρησίμευσε πρωτίστως πρὸς παραγωγὴν τῶν φαινομένων τούτων, εἶνε ἡ δεσποινὶς Κ., συγγραφεὺς πολλῶν πνευματιστικῶν μυθιστορημάτων. Ὁ κ. Βοδίσκο ὑπόσχεται ὅτι, ἐὰν ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν εἶνε πρόθυμος νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευὰς καὶ προσκαλέσῃ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος Ῥώσους πνευματιστὰς εἰς Παρισίους, θ' ἀναπαραγάγῃ ἐκ νέου τὰ αὐτὰ φαινόμενα κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ παρόντος ἔτους, ὑπὸ συνθήκας δυναμένης νὰ ἱκανοποιησῶσι καὶ τοὺς πλέον δυσπίστους καὶ σκεπτικούς.

ΤΙΣ ΘΑ ΜΑΣ ΣΩΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΛΥΣΜΑ;

Ο ΕΥΚΑΛΥΠΤΟΣ ΑΝΤΙ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

ΥΠΟ

ΒΡΕΝΔΩΝΟΣ ΚΟΥΡΓΕΜΒΕΝ

Μία τῶν μεγαλειτέρων πληγῶν τῆς σήμερον εἶνε ἡ πλήθυνσις τῶν νοσοκομείων τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων. — Καὶ οἱ ἐνθερμότεροι τῶν ὑπερμάχων τῶν τὰ θεωροῦσιν ὡς κἄτι τι ὀλιγώτερον κακόν, ἐνῶ πολλοὶ ἔχουσι λόγους νὰ τὰ νομίζωσιν ὡς μολυσματικὰ κέντρα καὶ ἐστίας νοσηράς. Πᾶν ὅ,τι καθιστᾷ τὸ νοσοκομεῖον τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων περιττὸν εἶνε, διὰ τοῦτο, εὐεργεσία πρώτου μεγέθους, καὶ τὸ αἶσθημα τοῦτο φυσικῶς μ' ἔκαμε νὰ χαρῶ (γράφει ὁ Ἄγγλος δημοσιολόγος ἐξ οὗ ἀρῶμεθα τὸ παρὸν ἀρθρίδιον) ὅταν ἀνέγνωσα εἰς τὴν «Ἱατρικὴν Ἀποθήκην» τοῦ Φεβρουαρίου ὑπόμνημα περὶ τῆς «Θεραπείας τῆς ὀστρακιάς δι' ἀντισηπτικῆς ἐγχρίσεως», τὸ ὅποιον ὁ κ. Βρένδων Κούργεμβεν ἀνέγνω ἐν συνεδριάσει τῶν ἱατρῶν τοῦ Συνδέσμου τῶν Σχολείων, κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Τοπικῆς Διοικήσεως. Ὁ κ. Κούργεμβεν ὑποστηρίζει ὅτι ἀπέδειξε δι' ἐπανειλημμένων πειραμάτων ὅτι ὁ ἀπολυμαντικὸς εὐκαλύπτος τοῦ Τοῦκερ εἶνε τόσον θαυμάσιον ἀντιμολυσματικόν, ὥστε, ὅταν γίνεται ὀρθῆ αὐτοῦ χρῆσις, οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶνε νὰ μεταφέρωνται εἰς τὰ νοσοκομεία οἱ ὀστρακιάωντες ἢ καὶ οἱ εὐλογιῶντες. Ἄσφειλει νὰ λάβῃ τοῦτο ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ κ. Φάουλφ, ὁ ἀρμόδιος τμημα-

τάρχης τοῦ ἐπὶ τῆς Τοπικῆς Διοικήσεως ὑπουργείου, διότι, ἂν ὀρθῶς ἀποφαινεται ὁ κ. Κούργεμβεν, θὰ εἴπῃ ὅτι ἀνεκαλύφθη μέθοδος πρὸς μείωσιν εἰς τὸν ἐλάχιστον ὅρον τοῦ κινδύνου τῆς μεταδόσεως τῆς ἰλαρᾶς καὶ πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐπιδημιῶν, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μαίνονται παρ' ἡμῖν, εἶνε βεβαίως καθήκον τοῦ ἰατρικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῆς Τοπικῆς Διοικήσεως νὰ δοκιμάσῃ ἂν ὑπάρχει ἢ ὄχι τι τὸ ἀληθὲς ἐν τῇ ἀνακαλύψει τοῦ Κούργεμβεν.»

Αἱ δοκιμαὶ τοῦ Βέξλεϋ. Ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ πείρα ἦν ἔλαβεν ὁ ὑγειονομικὸς ἀξιωματικὸς εἰς Βέξλεϋ τῆς Κέντης, ὅπου ὑπεβλήθη εἰς δοκιμασίαν τὸ ἀπολυμαντικὸν τοῦτο, ἀπήλλαξε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Τοπικῆς Διοικήσεως τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἰδρῦσῃ νοσοκομεῖον τῶν κολλητικῶν νοσημάτων ἐκεῖ. Ὁ ὑγειονομικὸς ἀξιωματικὸς ἀναφέρει ὅτι, εἰς 157 συνεχῆ κρούσματα ὄστρακιᾶς, ἐκάστου τῶν παθόντων νοσηλευθέντος κατ' οἶκον, ἐπῆλθον μόνον δύο θάνατοι. Εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους προσβληθέντας ἢ ἀνάρρωσις φαίνεται πλήρης. Τὸ μόλυσμα δὲν διεδόθη, καὶ τὸ διαμέρισμα ἀπηλλάγη νῦν τῆς ἰλέρως. Ὁ ὀβολὸς τοῦ φορολογουμένου ἐσώθη, καὶ οἱ πάσχοντες ἐνοσηλεύθησαν κατ' οἶκον ἀντὶ ὀλίγων σελλινίων.

Ἐὰν τοῦτο γίνεται εἰς Βέξλεϋ, διατί νὰ μὴ εἰμπορῆ νὰ γείνη καὶ ἀλλαχοῦ; Ἀλλὰ τὸ Βέξλεϋ δὲν εἶνε ὁ μόνος τόπος ὅπου ἐπετεύχθησαν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Εἰς Ἐνφιλδ, εἰς 54 οἰκίας ὅπου ἐδόθη τὸ ἀντιμιασματικὸν τοῦτο, ἡ νόσος ἐσταμάτησεν εἰς ἕξ ἐπὶ ἑπτὰ κρουσμάτων. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἰατρικῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ἐπεστάτησαν καλῶς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν του, ἰσχυρίζεται ὁ γράφων ὅτι δὲν διεσπάρη τὸ μεταδοτικὸν νόσημα· τουτέστιν, ἡ ὄστρακιᾶ ἀναφαίνεται ἐν οἰκίᾳ πλήρη παιδιῶν, καὶ δι' ἀπλῆς χρήσεως τοῦ ἀντιμιασματικοῦ ἢ νόσος σταματᾷ εἰς τὸ πρῶτον θῦμα, χωρὶς νὰ μεταδοθῆ εἰς κανέν τῶν ἄλλων παιδιῶν. Εἰς τινα οἰκίαν ὅπου ἐγένετο ἰατρικὴ δοκιμὴ, ὁ πατὴρ ἦτο τόσοσ πεπεισμένος περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ φαρμάκου, ὥστε ἔκλεισε δύο τῶν τέκνων του εἰς τὸν αὐτὸν μετὰ τοῦ πάσχοντος θάλαμον ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας, καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς νὰ παίζωσιν ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ περὶ τὴν κλίνην τοῦ ἀδελφοῦ των, ὅστις ἔπασχεν ἀπὸ ὄξειαν προσβολὴν ὄστρακιᾶς, καὶ ὅμως δὲν μετεδόθη τὸ νόσημα.

Ἡ μαρτυρία τῶν διδασκάλων Ὁ αἰδέσιμος Ἑρρίκος Πάρκερ, διευθυντῆς τοῦ κολλεγίου τοῦ Ὄρους τῆς Ἀγ. Μαρίας εἰς Τσέστερφιλδ, πιστοποιεῖ ὅτι ἀνέκοψεν ἔκρηξιν ὄστρακιᾶς μεταξὺ τῶν διὰ κοσίωσιν παιδιῶν τοῦ σχολείου του. Πολλὰ κρούσματα συνέβησαν πρὶν

μεταχειρισθῆ τὸν εὐκαλύπτον, ὦν τὰ ἑπτὰ κακοήθη, ἀλλ' ὅπου ἐγένετο χρῆσις τῆς θεραπείας ταύτης, ταχέως ὁ πυρετὸς κατῆλθε καὶ ἐγένετο ἠπιώτατος. Διὰ τοῦ μέσου τούτου, τὸ λύκειον ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τῆς ὄστρακιᾶς ἤδη τῷ 1881, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἀνεμοβλογιᾶς κατόπιν. Ὁ διευθύνων διδάσκαλος τοῦ Σχολείου τοῦ Βέλπερ ἔσχε δύο κρούσματα, καὶ ἔστειλε τοὺς πάσχοντας παῖδας κατ' οἶκον, ἀλλὰ, χάρις εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀντισηπτικοῦ, τὸ νόσημα δὲν μετεδόθη εἰς τὴν οἰκογένειαν. Εἰς τὸ Γραμματικὸν Σχολεῖον τοῦ Οὐέλλιμβρο, ἡ πορεία τῆς ὄστρακιᾶς ἀνεστάλη ἅμα τῷ πρῶτῳ κρούσματι· καὶ ὁ ὑγειονομικὸς ἀξιωματικὸς εἰς Ἐϋδοκ τῆς Λαγκασίρης ἀναφέρει ὅτι εἶδε πολλὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ πρόοδος τῆς νόσου ἀνεχαιτίσθη διὰ τῆς χρήσεως τοῦ αὐτοῦ ἀπολυμαντηρίου.

Ἐξ Ἰσου ἀποτελεσματικὸν εἶνε καὶ ἐναντίον τῆς διφθερίτιδος. Ὁ δόκτωρ Μόρρεϋ Γίββς ἐθεράπευεν ὅλους τοὺς διφθεριώτας ἐν Νέα Πλυμούθ, 37 τὸν ἀριθμὸν, τῇ βοήθειᾳ τοῦ μέσου τούτου, ἐνῶ δύο τῶν γειτόνων του ἰατρῶν, δι' ἄλλης θεραπείας, ἀπώλεσαν ὅλους τοὺς βαρέως πάσχοντας.

Πῶς γίνεται ἡ χρῆσις. Ὁ κ. Κούργεμβεν περιγράφει ὡς ἐξῆς τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τοῦ ἀντιμιασματικοῦ: «Παραγγέλλω ἵνα ὁ πάσχων προστρέβηται ἐλαφρῶς διὰ τοῦ ἀντισηπτικοῦ τὴν νύκτα καὶ τὸ πρωτὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἀκολουθῶς κατὰ πᾶσαν νύκτα, μετὰ θερμὸν λουτρόν, ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας· εἰς τὸ τέλος τῶν ὁποίων, θεωρῶ ὅτι εἶνε ἐντελῶς ἐλεύθερος τοῦ δηλητηρίου, καὶ ὄχι εἰς κατάστασιν νὰ τὸ μεταδώσῃ εἰς ἄλλους. Τὸ ἀπολυμαντικὸν πρέπει ἐπίσης νὰ ρίπτεται ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ τοῦ προσκεφαλαίου, καὶ νὰ διασπείρεται καταλλήλως εἰς τὸν ἀέρα τοῦ θαλάμου. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, εἰς ὅσας ἐφήρμοσα τὴν χρῆσιν ταύτην, δὲν ἔσχον ἐν παράδειγμα μεταδόσεως. Συμβουλεύω ἐπίσης τὴν δόσιν τριῶν ἕως ἕξ σταγόνων τοῦ εὐκαλύπτου, κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἐν γλοιῷ ἢ ἐν τεμαχίῳ ζαχαρέως τρεῖς τῆς ἡμέρας, ἢ τὸ ἰσοδύναμον τοῦ ἐλαίου τοῦ σφαιριδίου τοῦ εὐκαλύπτου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Τὸ μόνον δυσάρεστον ὅπερ ἐπιφέρει εἰς τοὺς πάσχοντας τὸ ἔγχρισμα εἶνε μικρὸν ἔγκαυμα εἰς τὰ εὐαίσθητότερα μέρη τοῦ δέρματος, καὶ τοῦτο ὄχι ὁμοίως εἰς πάντας.

«Ἐρεθίζει τὸ δέριμα, παράγον αἰσθησιν θερμότητος, καὶ καθιστᾷ ζωηρότερον τὸ χρῶμα τοῦ ἐκζέματος. Ἐὰν ὁ πάσχων παραπονῆται ἐπὶ ἔγκαύματι, δυνατὸν νὰ γίνεται μικροτέρα χρῆσις, διότι εἶνε μόνον ἀναγκαῖον ἵνα τὸ δέριμα λάβῃ ἐλαφρὰν ἀλλὰ πλήρη ἐφαρμογὴν, χωρὶς νὰ

παραλειφθῆ μέρος τι. "Όταν ὁ ἀχνὸς εἶνε ἄγαν ἰσχυρὸς, προξενεῖ μικρὸν κεφαλόπονον. Ἐὰν τοῦτο συμβῆ, ὀλιγώτερον δυνατὸν νὰ ραντισθῆ ἢ κλίνη, καὶ καθαρὸς ἀήρ νὰ εἰσέλθῃ.»

Ἐπάρχουσι πολλαὶ διαφοραὶ εἰς τὰ διάφορα εἶδη τοῦ ἐλαίου τοῦ εὐκαλύπτου, τινὰ τῶν ὁποίων εἶνε πολὺ ἄσχημα· καὶ μετὰ τὰ πρό-
στυχα εἶδη ἐπετεύχθησαν κακὰ ἀποτελέσματα, ὅταν δόκτωρές τινες ἀμαθῶς ἐπεχείρησαν τὸ πρᾶγμα.

Τὸ ὄρφανοτροφεῖον τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν ὁ ἀρμόδιος τμη-
ματάρχης χρειάζεται πλείονας ἀποδείξεις, ὅπως ἀποφασίσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, ἄς λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπομένην μαρτυρίαν τοῦ δόκτωρος "Άλδερ Σμιθ, ὑγειονομικοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ « Ὁρφανοτροφείου τοῦ Χρι-
στοῦ, » ὅστις βεβαιοῖ ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος ἔτους, ὅταν ἡ ὀστρακιά ἤρχισε διὰ δύο κρουσμάτων εἰς τὴν Σχολὴν, παρηκολούθησε τὸ πρῶτον ἑωσὺ ἐξερράγη ἐντελῶς τὸ νόσημα· εἶτα ἔκαμε χρῆσιν τοῦ εὐκαλύπτου, προστρίψας ὅλον τὸ σῶμα τοῦ παιδίου δι' αὐτοῦ. Ἡ θερ-
μοκρασία ταχέως κατῆλθε, καὶ ἔπαθεν ἀσυνήθη ἀλλὰ γενικὴν ἀπολέ-
πισιν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, ἤρχισε τὸ ἔγχρισμα εὐθὺς ὡς ἀνε-
φάνησαν τὰ πρῶτα συμπτώματα, πρὶν ἀναπτυχθῆ τὸ ἔκζεμα. Ὁ πά-
σχων ἀνέλαβε ταχέως, καὶ, πρὸς ἐκπληξιν τοῦ ἱατροῦ, οὐδεμία ἐκλεί-
σις συνέβη. Ἄλλα κρούσματα δὲν συνέβησαν ἐν τῷ Σχολείῳ.

Ἐὰν ὁ εὐκαλύπτος ἐμποδίζει πᾶν κρούσμα ν' ἀναπτυχθῆ εἰς κακώ-
θες, ἐξασφαλίζει τὴν ταχειᾶν θεραπείαν καὶ προλαμβάνῃ πᾶσαν περαι-
τέρω μετάδοσιν, διατὶ νὰ μὴ γίνεταί γενικωτέρα αὐτοῦ χρῆσις ;

Ἄφορᾶ καὶ τοὺς οἰκογενειάρχας. Τὸ ζήτημα δὲν ἐνδια-
φέρει μόνον τοὺς ἱατροὺς καὶ τὸ ὑπουργεῖον, ἐνδιαφέρει καὶ ἀποβλέπει
ἔτι μᾶλλον πάντα οἰκογενειάρχην, καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει δίκαιον ὁ κ.
Κούργεμβεν συνιστῶν ἐν τῷ ὑπομνήματί του εἰς τοὺς οἰκογενειάρχας νὰ
προμηθευθῶσι τὸ ἔλαιον τοῦ εὐκαλύπτου καὶ διδαχθῶσι καλῶς τὴν χρῆ-
σίν του, ὅπως ἔχωσιν αὐτὸ πολύτιμον βοήθημα ὅποτε ἤθελε συμβῆ ἐν
μέλος τῆς οἰκογενείας των νὰ προσβληθῆ ἀπὸ σπασμωδικὸν βῆχα, ἀπὸ
ὀστρακίαν, ἀπὸ διφθερίτιδα ἢ εὐλογιάν.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ ΤΑΙΝ

Ὁ Ἰππόλυτος Ἀδόλφος Ταῖν, ὁ περιφημώτατος Γάλλος συγγραφεὺς
καὶ ἀκαδημαϊκὸς, ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 21 τοῦ λήξαντος Φεβρουα-
ρίου. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος φθινοπώρου οἱ ἱατροὶ εἶχον ἀπελπίσει περὶ
τῆς ζωῆς του, ἀλλ' ἡ κατάστασίς του τόσον εἶχε βελτιωθῆ ἕκτοτε, ὥστε
οἰκεῖοι καὶ φίλοι ἤλπιζον ὅτι θ' ἀνελάμβανεν ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ
τοῦ ὑποσκάπτοντος τὴν ὑγείαν του. Ἐπῆλθεν ἐντοσούτῳ ὑποτροπὴ, καὶ
ἠναγκάσθη ἐπὶ τινα χρόνον νὰ μείνῃ κλινῆρης, ὅτε τελευταῖον ἐφάνη ὅτι
ἦτο εἰς ἀνάρρωσιν. Τούτου ἕνεκα ὁ θάνατός του ἐφάνη, μεθ' ὅλην τὴν
μακρὰν νόσον, αἰφνίδιος ἐν τέλει καὶ ἀπροσδόκητος παρὰ τοῖς πολλοῖς
φίλοις του.

Γεννηθεὶς τῷ 1828, ἐν τῇ μικρᾷ πόλει Βουζιῆ, εἰς τὰς Ἀρδένας, ὁ
Ταῖν ἔδειξε διανοητικὴν ὑπεροχὴν ἀπ' αὐτῶν τῶν μαθητικῶν του χρό-
νων, καὶ ὅπερ ἔτι μᾶλλον ἔκτακτον, ἐπέβαλλε διὰ τῆς ὑπεροχῆς ταύ-
της τὸ σέβας εἰς τοὺς συμμαθητάς του ἐν τῷ Κολλεγίῳ Βουρβῶν, περι-
φήμῳ σεμιναρίῳ τῶν Παρισίων, ὅπου ὁ Ἄμποῦ, ὁ Πρεβῶ Παραδόλ καὶ
ἄλλοι περίφημοι γενόμενοι ἄνδρες ὑπῆρξαν συσπουδασταὶ του, καὶ τὸ
ὅποσον ἀκόμη τηρεῖ τὴν σχολικὴν φήμην του ὑπὸ τὸ νέον ὄνομα Λύκειον
Κονδορσέ. Ὁ Ταῖν ἦτο καλῶς προικισμένος ὅπως ὠφελθῆ ἀπὸ τὸ γαλ-
λικὸν σύστημα τῆς ἀγωγῆς, ἥτις, κατ' ἐκείνον μάλιστα τὸν χρόνον, με-

ταξὺ τοῦ 1840 καὶ τοῦ 1848, συνίστατο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν κλίσεων τῶν πρωτεύοντων μαθητῶν, καὶ ὅταν ἔφθασε τὸ 19 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔτυχεν ἐν τῷ Γενικῷ Διαγωνισμῷ (ἢ ἀγωνίᾳ μεταξὺ ὄλων τῶν ἰσοβάθμων ἐκπαιδευτηρίων) τοῦ τιμητικοῦ βραβείου τοῦ μαθήματος τῆς ῥητορικῆς. Τὸ τιμητικὸν λεγόμενον βραβεῖον δὲν ἦτο τότε, ὅ,τι εἶνε σήμερον, ἀγνοῦσ τιμῆ. Πλὴν ἄλλων ὠφελημάτων, ἀπήλλαττε τὸν λαμβάνοντα τὸ γέρας καὶ τῆς υποχρέωσης τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Ἐκτὸς τούτου, ὁ ἀριστεύων ἔθεωρεῖτο ὡς ἀνυψούμενος ἄνθρωπος καὶ ὡς ἔχων τὸν πόδα ἐπὶ τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς κλίμακος τῆς ἀγούσης εἰς τὴν φήμην, ἂν ὄχι εἰς τὸν πλοῦτον. Κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον, τῷ 1847, ὁ Γυζῶτος καὶ ὁ Θιέρσος ἦσαν οἱ πολιτικοὶ ἡγέται, καὶ ἐπειδὴ εἶχον ἀρχίσει τὸ στάδιον τῶν ὡς διακεκριμένοι πανεπιστημιακοὶ ἄνδρες, τὸ νὰ λάβῃ τις τὸ τιμητικὸν βραβεῖον ἐν τῷ Γενικῷ Διαγωνισμῷ ἦτο ὡς νὰ ὑποδεικνύεται, μεταξὺ τοῦλάχιστον τῶν φίλων του, ὡς μέλλων πρωθυπουργός.

Ὁ νεαρὸς Ταῖν δὲν εἶχεν ἐντοσοῦτῳ κλίσει πρὸς τὸν ἐνεργὸν πολιτικὸν βίον. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀνωτέραν Κανονικὴν Σχολὴν, κ' ἐκεῖ ἐπέδωκε πρωτίστως εἰς τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας, καὶ τόση ἦτο ἡ πρώϊμος σοβαρότης του, καὶ τόσον καλῶς ἀποκατέστησε τὸ ὄρθον τῆς κρίσεώς του, ὥστε ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του, οἵτινες πάντοτε τὸν προσηγόρευον «ὁ κύριος Ταῖν», ὡς διαιτητῆς εἰς πᾶσαν δυσχέριαν ἢ ἔριν ἣτις ἤθελεν ἐγερθῆ μεταξὺ τῶν. Ἐξερχόμενος τῆς Κανονικῆς Σχολῆς, περιέπεσεν εἰς τὴν μοναδικὴν ἀποτυχίαν τῆς ζωῆς του. Εἶχε μελετήσει βαθέως τὸν Σπινόζαν, καὶ ὅταν ὑπέστη τὰς ἐξετάσεις του πρὸς ἀπόκτησιν τῶν προσόντων καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας, δύο ἐπαναστάσεις εἶχον ἐνσκήψει ἤδη, τὸ ναπολεόντειον πραξικόπημα ἐπέκειτο, καὶ ἀντίδρασις εἶχεν ἀρχίσει, συνεπεία τῆς ὁποίας τὸ κληρικὸν πνεῦμα εἶχεν ἐκθρονίσει τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα. Ὁ Ταῖν, ὡς σπινοζιστῆς καὶ θετικῶφρων δὲν ἐγένετο δεκτὸς ὡς καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ διωρίσθη νὰ διδάσκῃ εἰς δεκατριετείς καὶ δεκατετραετείς παιδας τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Γραμμῆς εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ λύκεια, πρῶτον εἰς Νεβέρ, ἀκολούθως εἰς Ποακτιέ. Ἀπέρριψεν ἐν ἀδόλῳ διαθέσει πνεύματος τὸ φορτικὸν ἐπάγγελμα, ἀπέκοψε πᾶσαν σχέσιν μὲ τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ ἔχων τὸ εὐτύχημα νὰ εἶνε ἀπηλλαγμένος τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ πορίζηται τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐνέκυψεν ἐπὶ τρία ἔτη εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας, τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ

τῆς ἱατρικῆς, καὶ τότε ἀπεδύθη εἰς τὸ φιλολογικὸν στάδιον, τὸ ὁποῖον κατέστησε περίφημον τὸ ὄνομά του. Ἐδωκε τὰς ἀπαρχάς του εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως», καὶ αὐταὶ ἦσαν τοιοῦτου χαρακτῆρος ὥστε νὰ ἐφελκύσωσιν εὐμενῆ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀρμάνδου Βερτὲν, ὅστις ἐπρωτοστάτει τότε ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν Συζητήσεων», καὶ τοῦ Βουλῶζ, τοῦ ἀξίου ἀλλὰ δυσκόλου ἐκδότου καὶ ἰδιοκτῆτου τῆς «Ἐπιθεώρησεως τῶν Δύο Κόσμων», ὧν ἀμφοτέρων κατέστη τακτικὸς συνεργάτης. Τὸ πρῶτον σπουδαῖον ἔργον του, «Δοκίμιον περὶ Τίτου Λιβίου», ἐπροξένησε βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον, καὶ ἤξιώθη βραβείου παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Ἄχρι τοῦδε ἐντούτοις δὲν δύναται νὰ ῥηθῆ, ὅτι ὁ Ταῖν ἐγένετο γνωστός παρὰ τῷ δημοσίῳ ἐν γένει, ἢ καὶ ὅτι μέχρι τέλους ἐπέτυχέ ποτε, ἢ ἐπεμελήθη νὰ θηρεύσῃ τὴν δημοτικότητα ἣτις ἀντήμειψε τοὺς συγγραφεῖς τῶν μυθιστορημάτων καὶ τοὺς κατασκευαστὰς τῶν δραματικῶν ἔργων. Μεθ' ὅλην τὴν τελειότητα τοῦ ἴφους του, αὐτὴ ἡ φύσις τῶν ἔργων του ἦτο ἱκανὴ ν' ἀποξενώσῃ τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες λαμβάνουσι βιβλίον ὅπως εὐρωσι τέρψιν. Οὕτω καὶ τὸ σπουδαιότατον ἴσως ἔργον του, «οἱ Γάλλοι φιλόσοφοι ἐν τῷ ΙΘ' αἰῶνι,» ἐν ᾧ αἱ φιλοσοφικαὶ δοξασαί τοῦ Βίκτωρος Κουζὲν κατεθρυσματίζοντο μετ' ἀπηνόους λογικῆς καὶ καυστικῆς εἰρωνείας, οὐδεμία ὑπῆρχε πιθανότης ὅτι ἤθελεν ἐκτιμηθῆ ὑπὸ δημοσίου ἀναγινώσκοντος τὸν ῥενὰν χάριν τῆς ἀθρησκίας καὶ ἀνηθικότητος ἣν περιέμενον νὰ εὐρωσιν εἰς τὰ συγγράμματά του, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἰδεῶδες ἐν τῇ φιλολογίᾳ εἶνε ὁ Ζολᾶ καὶ ἐν τῇ μουσικῇ ὁ Ὁφφενπαχ. Ἐν τῇ «Ἐφημ. τῶν Συζητήσεων» καὶ τῇ «Ἐπιθ. τῶν Δύο Κόσμων» ἐφάνησαν τὸ πρῶτον τὰ δοκίμιά του περὶ Τεννυσῶνος, Κάρλαϋλ, Ἀδδισῶνος, Πῶπ καὶ τῶν Ἄγγλων μυθιστοριογράφων τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν κρηπίδα τοῦ ὅ,τι θὰ ἦτο τὸ μέγα ἔργον τῆς ζωῆς του, τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας» δηλαδὴ, ἂν δὲν ἤρχετο κατόπιν ἡ δημοσίευσις τοῦ ἀριστοουργήματός του, τῶν «Ἀρχῶν τῆς Συγχρόνου Γαλλίας.» Τοῦτο ἐνεποίησε βαθεῖαν αἴσθησιν, καθ' ὃν χρόνον ἐδημοσιεύθη, τῷ 1864. Ἀλλὰ δυσκόλως δύναται τις ν' ἀρνηθῆ ὅτι ἐπλασε διὰ τὸν συγγραφέα μεγαλειτέραν δημοτικότητα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν αἰς χώραις λαλεῖται ἢ Ἀγγλικὴ ἢ ὅσην ποτὲ ἀπέκτησε παρὰ τοῖς ἰδίους του συμπατριώταις. Ἡ εὐσυνείδητος τοῦ Ταῖν εὐλάβεια πρὸς τὰ γεγονότα, ἢ ἀνηλεῆς ἐκθεσις τῶν πραγματικῶν ἐνεργῶν ἀρρομῶν τῶν δημοφιλῶν

ήρώων, ἢ πρὸς τὸ ψευδὲς αἶσθημα ἀπέχθειά του, προσέκρουεν εἰς τὰ αἰσθήματα λαοῦ προσκολλημένου ἀκόμη εἰς τὰς σφαλερὰς δοξασίας τοῦ 'Ρουσσῶ. Ἄμα τῇ δημοσιεύσει τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας,» οἱ φίλοι του ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ ἐπρότειναν ν' ἀπονεμηθῇ εἰς τὸν συγγραφέα τὸ Γοβέρτειον ἄθλον, ἐξ εἴκοσι χιλιάδων φράγκων, ἀλλ' ἡ ἐπιρροή τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ του, τοῦ Κουζέν, ὑπερίσχυσε, καὶ αἱ ἀξιώσεις τοῦ βιβλίου παρεγνώρισθησαν, λόγῳ ὅτι ἦτο γραμμένον ἐν ὑλιστικῷ πνεύματι.

Μικρὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἡ αὐτοκρατορία διώρισε τὸν Ταῖν καθηγητὴν τῆς φιλολογίας ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τοῦ Σαίν-Σύρ, καὶ ἐξεταστὴν τῶν ὑποψηφίων ἐν τῇ Γερμανικῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἐγκατέλιπεν ἀμόφερα τὰ ἀξιώματα κατὰ τὸν γάμον του τῷ 1868. Ἡ φιλολογικὴ δραστηριότης του οὐδέποτε ὑπέστη μείωσιν τινα. Τὸ μέγα βιβλίον του περὶ τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας ἠκολούθησαν κατὰ βραχεία διαλείμματα δοκίμια περὶ «Ἀγγλικοῦ Ἰδανισμοῦ» καὶ «Ἀγγλικοῦ Θετικισμοῦ,» ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ὁποίων ἐξήταξε τὰς φιλοσοφικὰς δοξασίας τοῦ Ἰωάννου Στούαρτ Μίλλ. Τὸ ἔργον «Βίος καὶ γῶμαι τοῦ Φρειδερίκου Θωμᾶ Γραϊνδορζ» καὶ αἱ «Περὶ Ἀγγλίας σημειώσεις,» δυσκόλως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φθάνουσαι εἰς τὸ ὕψος τῶν σπουδαιοτέρων ἀγώνων του, καὶ αἱ περὶ Ἀγγλίας σημειώσεις ἰδίως ἐπεκρίθησαν ὡς ὑποκείμεναι εἰς τὴν ἀντίρρησην ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν ἐκτίμησιν ἦν ἔτρεφε πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν ἀγγλικὴν διάνοιαν, ἦτο οὐχ ἦττον ξένος καὶ δὲν εἰσέδυσεν οὐδ' ἐνεθάθυνεν εἰς τὰς ἰδιορρυθμίας καὶ ἀνωμαλίας τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν Ἀγγλων. Τῷ 1871 ἐδημοσίευσεν ἐν τῶν τεχνικωτέρων δοκιμίων του, «Περὶ καθολικῆς ψήφου καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ψηφίζεῖν.» Ἐν τῷ ἀξιοσημειώτῳ τούτῳ ἔργῳ, ὁ Ταῖν ἐξέθετεν ἀρόπως τὰς κακὰς συνεπίαιας, ὅσας τὸ σύστημα τῆς ἐνιαίας ψήφου θὰ εἶχεν, ὡς καὶ ἔσχεν ἤδη, ἐν χώρῳ οἷα ἡ Γαλλία.

Τῷ 1873, ὁ Ταῖν ἔδωκε σειρὰν διαλέξεων ἐν Ὁξφόρδῃ, καὶ τὸ περιφημὸν ἀγγλικὸν πανεπιστήμιον ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν ἐπίτιμον τίτλον τοῦ διδάκτορος. Τὸ τελευταῖον καὶ μέγιστον ἔργον του, «Αἱ ἀρχαὶ τῆς συγχρόνου Γαλλίας,» εἶνε μία τῶν πολυτιμωτέρων, ἀλλ' ὅχι ἡ πολυτιμωτάτη συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς ἐξελίξεως, ἣτις ἤρχισεν ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τοῦ 1789 καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, ἣτις ἔτυπώθη ἐν Γαλλίᾳ ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ χώρῳ. Ἐν τῷ σπουδαίῳ τούτῳ ἔργῳ, ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ ἐγγράφων ἀποδείξεων εἰς βαθμὸν ὃν δὲν φθάνει οὔτε

τοῦ Γίββωνος ἢ «Παρακμὴ καὶ πτώσις τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας,» ὁ Ταῖν ἀνατρέπει ἄρδην τὴν δημώδη θεωρίαν, ἣν ὑπεστήριξε τὸ Δημοκρατικὸν κόμμα, ὅτι τὰ κακὰ τοῦ παλαιοῦ μοναρχικοῦ συστήματος ἀπήτουν τοιαύτην ὀλοσχερῇ ἐκμηδένισιν πάσης κυβερνήσεως ὡς ἐκείνην ἣτις ἔκαμε τὴν Γαλλίαν νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ αἶμα καὶ διέσπειρε τὴν καταστροφὴν ἀνά τὴν χώραν. Παρατηρεῖ, μὲ κίνδυνον νὰ φανῇ παραδοξολόγος, ὅτι δὲν συνέβη ἐπανάστασις ἐν Γαλλίᾳ, μὲ τὴν ἔννοιαν μεταβολῆς θεσμῶν, καὶ ἀποδεικνύει μετ' ἀκαταμαχῆτου λογικῆς, ὅτι τὸ σύστημα τὸ ἀνορθωθὲν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου τῷ 1802 ἀνεζωπύρει τοὺς κυρίους χαρακτῆρας τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας, καὶ ἠῤῥανε τὴν ἰσχὺν τοῦ μονάρχου ἢ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, δι' ὀργανώσεως μηχανισμοῦ ἐπαρχιακῆς διοικήσεως, ὅμοιον τοῦ ὁποίου οὐδεὶς βασιλεὺς τοῦ θεοῦ δικαίου κατεῖχε ποτέ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἦτο, κατὰ τὴν γνώμην του, συμφορὰ, ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὁποίας πάσχει ἀκόμη ἡ χώρα, καὶ αἱ σκέψεις του περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Γαλλίας, μεταξὺ ἄκρας συγκεντρώσεως ἀφ' ἐνὸς καὶ καθολικῆς ψηφοφορίας ἀφ' ἑτέρου, εἶνε ἀποθαρρυντικαί, ὅπως μὴ εἴπωμεν ἀπαισιόδοξοι. Τὸ ἔργον ἐδημοσιεύθη ἀποσπασματικῶς τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων», καὶ ὕστερον εἰς τόμους.

Ὁ ἄγαν συντηρητικὸς τόνος καὶ χαρακτῆρ τῶν «Ἀρχῶν τῆς Συγχρόνου Γαλλίας» ἐφέλικυσεν ὑπὲρ τοῦ Ταῖν τὴν εὐνοίαν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, καὶ τὸ σωματεῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀπέκρουσε κατ' ἀρχὰς τὴν υποψηφιότητά του τῷ 1874, τὸν ἐξέλεξε διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας τῷ 1878, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου τόμου τοῦ συγγράμματός του. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ βαρεῖα ἐργασία ἦν ἀπήτησεν ἢ συγγραφὴ τοῦ μεγάλου εἰς 4ον βιβλίου ὑπέσκαψε τὴν υἰγίαν τοῦ Ταῖν, καὶ τελευταῖον ὁ ἴδιος ἐξέφραζε πρὸς τινα φίλον τὴν λύπην του διότι ἐπεχίρηνσεν ἔργον μεγάλως καταπονῆσαν τὰς δυνάμεις του. Ὁ Ταῖν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διήρχετο τοὺς ἐξ καλοκαιρινῶν μῆνας τοῦ ἔτους, ἀπὸ Μαΐου μέχρι Νοεμβρίου, εἰς Μεντῶν, ἐγγὺς τοῦ παλαιοῦ μοναστηρίου τοῦ Ταλλουάρ, οὐ μακρὰν τῆς ὠραίας λίμνης. Εἶχεν ἀγοράσει ἐκεῖ γραφικὴν παλαιὰν ἔπαυλιν, τὴν ὁποίαν μετέβαλεν εἰς γοητευτικὴν θερινὴν κατοικίαν. Ἐκεῖ, περικυκλούμενος ἀπὸ φίλους καὶ λογίους, ἐν οἷς ὁ Ἀνδρέας Θεριὲ καὶ ὁ Ζωγράφος Βερνάρ, ἐδόθη ὅλος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Ὁ Ρούσκιν συνήνητησε πολλάκις ἐκεῖ τὸν Ταῖν, καὶ Ἀγγλοὶ λογογράφοι συχνὰ ἐφιλοξενήθησαν. Καίτοι βραχὺς τὸ ἀνάστημα,

ὁ Ταῖν ἦτο εὐρωστος τὸ σῶμα, καὶ διήρχετο πολὺν χρόνον ἐπὶ τῆς λίμνης, κωπηλατῶν ἢ κολυμβῶν, καὶ ἔτρεχεν εἰς μακρὰς ἐκδρομὰς πεζῇ ἀνὰ τὰ πλησίον ὄρη. Ἐν Παρισίοις ἔζη μᾶλλον ὡς ἔγκλειστος, καὶ ἐδὰπάντα τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου εἰς τὸ γραφεῖόν του ἢ ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, σπανίως παρευρισκόμενος καὶ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἀκαδημίας, εἰμὴ ὅτε ἦτο ἀνάγκη τῆς ψήφου του. Οὐδέποτε κατέστη διαχτυκὸς πρὸς τὴν Κοινωνίαν ἐν γένει, καὶ ὀλίγιστοι Παρισιανοὶ τῶν βουλευθάρτων τὸν ἐγνώριζον ἐξ ὄψεως.

* *
*

Ἴδου πῶς ἀποραίνεται περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῶν κυριωτάτων ὀργάνων τῆς Ἀγγλικῆς γνώμης, ἢ «Σημεία» τοῦ Λονδίνου :

Αἱ τάξεις τῶν ἀληθῶς διαπρεπῶν καὶ ἐπιφανῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ μᾶλλον ἀραιότεραι καθίστανται. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐξέλιπεν εἰς τῶν περιφημοτάτων σκεπτικῶν καὶ συγγραφέων, ὁ Ἐρνέστος Ρενάν. Καὶ σήμερον ἀρπάζεται διὰ τοῦ θανάτου ὁ Ἰππόλυτος Ἀδόλφος Ταῖν. Ἀλλὰ καίτοι ἀμφοτέροι, ἐὰν ἐπέζων, θὰ ἐξηκολούθουν ἐπὶ τινα ἔτη ἀκόμη νὰ ὑπηρετῶσι τὰς πνευματικὰς ἀπολαύσεις τοῦ ἀναγινώσκοντος κόσμου, εἶχον ἐκτελέσει μακρὸν ἔργον, καὶ φαίνονται ἐκλείποντες εἰς τὸ φθινόπωρον τοῦ βίου, φέροντες τὰς ἀποσκευὰς των μεθ' ἑαυτῶν. Ὁ Ταῖν ἦγε τὸ ἐξηκοστὸν καὶ πέμπτον ἔτος, οὐχὶ μεγάλην ἡλικίαν εἰς τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς αὐξούσης μακροβιότητος· ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται διὰ τῆς γραφίδος του ἀπὸ τοῦ 1847, καὶ τούτου ἕνεκα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταστάς προῶρος, πρὶν ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον του. Ἦτο ἐν τῶν εὐτυχῶν ἐκείνων καὶ ὑγιῶν πνευμάτων, τὰ ὅποια ἀναπτύσσονται βραδέως καὶ ἀσφαλῶς διὰ τῶν παρόδων τοῦ βίου· μία τῶν ἀειδιδάκτων ἐκείνων φύσεων, αἵτινες, καίτοι εὐρωστοὶ καὶ ἀρκούντως ὄριμοι ἐν τῇ νεότητι, δὲν παύουν νὰ μανθάνωσι πάντοτε, καὶ εἶνε εἰς ἕκαστον βῆμα τῆς προόδου των πρόθυμοι νὰ υποβάλλωσι τὰς ἐκ προκαταλήψεως ἢ ἐκ κληρονομίας ιδέας εἰς τὴν ἀπαθῆ, καίτοι αὐστηρὰν, βάσανον τῆς πείρας. Πιθανῶς ἕκαστος τῶν Γάλλων ὅσοι εὐμοιροῦσιν ἱκανότητος ὀρμᾶται εἰς τὸ στάδιόν του μὲ ἰδέας ἐκ τῶν προτέρων περὶ παντὸς σχεδὸν πράγματος. Τοῦτο ἰδιάζει εἰς τὰς φλέβας τῆς φυλῆς εἰς ἣν ἀνήκει· καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν ἢ Πολιτεία ἀπεδύθη εἰς τὸ ἔργον διὰ τῶν τύπων καὶ μεθόδων τῆς ἐκπαιδείσεως, ὅπως ὑπο-

θάληψη τὴν τάσιν ταύτην. Πολλοὶ οὐδέποτε διεκφεύγουσι τὰ δεσμὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης· ἀλλ' ἢ διάνοια τοῦ Ταῖν ἦτο παραπολὺ ἀνεξάρτητος καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν διανοητικὴν δουλείαν εἰς μέγα μῆκος χρόνου. Ἐπομένως, εὐρεία ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας ἐτήρει εἰς τὴν νεότητά καὶ τὴν πρῶτον ἀνδρικότητα, καὶ ἐκείνων ἃς ἀνέπτυξεν ὄριμος τὴν ἡλικίαν. Καὶ εἰς πρῶιμώτερα ἔργα του ἀνέπτυξε τὴν πρὸς ἀτομικὰς σκέψεις διάθεσιν, ὡς ἐν τῷ περὶ Τίτου Λιβίου δοκιμίῳ του, ὅπερ καίτοι στεφανωθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδιωτέρων κριτῶν τῆς ἡμέρας ὡς ἀπεχθῶς ἑτερόδοξον ὑπὸ ἔποψιν φιλοσοφικὴν. Τῷ ὄντι, τόσον ἐντελῶς εἶχε χειραφετηθῆ ὁ Ταῖν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς Γαλλικῆς παραδόσεως, ὥστε ὅσον καὶ ἂν ἐξετιμᾶτο ὡς λαμπρὸς λογογράφος, ἢ πρώτη ἀπόπειρά του πρὸς κατάρτησιν ἔδρας μεταξὺ τῶν Τεσσαράκοντα, τῷ 1874, ὑπῆρξεν ἀτυχῆς. Τέσσαρα ὅμως ἔτη βραδύτερον, ἔδρα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐδόθη αὐτῷ. Ἡ παραδοχὴ του πρωτίστως ὠφέλιμο εἰς τὴν περίστασιν ὅτι ἢ αὐξοῦσα μεταβολὴ εἰς τὸ πνεῦμά του καὶ εἰς τὸν τρόπον τοῦ θεωρεῖν τὴν ἱστορίαν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, εἶχε καταστῆ ἤδη ἐκδηλὸς διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν τεσσάρων κατὰ διαδοχὴν μερῶν τοῦ ἀξιοσημειώτου καὶ ἀληθῶς φιλοσοφικοῦ ἔργου του περὶ τῶν Ἀρχῶν τῆς Συγχρόνου Γαλλίας. Παράδοξον θὰ φανῆ ἀκόμη εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν Γάλλων τὸ νὰ εὐρεθῆ τις τολμῶν νὰ διαμυθισθητῆ τὸ ἄκρως δίκαιον, τὸ ἄκρως σοφὸν καὶ τὸ ἄκρως ὠφέλιμον τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως· καὶ ἂν οἱ σκεπτικώτεροι καὶ ἤττον δουλοπρεπεῖς κριτικοὶ ἠλευθερώθησαν τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης, καὶ δὲν θεωροῦσι πλέον τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς ἀρχὰς της ὡς τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης ἣν κανεὶς δὲν πρέπει νὰ θίξῃ, τὸ γαλλικὸν αἶσθημα καὶ ἡ σκέψις οὐ μικρὰ ὀφείλουσιν εἰς τὸν Ταῖν διὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Γαλλήνιος καὶ ἀμερόληπτος εἰς τὴν ἀφήγησιν καὶ ἐκθεσί του περὶ τῆς ἀφορήτου καταστάσεως πολλῶν πραγμάτων ἐν τῇ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως Γαλλίᾳ, ἔφερον ἐξ ἴσου ἀφιλοκερδῆ καὶ ὑψηλόφρονα κρίσιν περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἄγαν ἀνατρεπτικῶν καὶ ἀγυρτικῶν φαρμάκων, τῶν ἐφαρμοσθέντων ὑπὸ τῶν καταστροφῶν τῆς μοναρχίας καὶ τοῦ παλαιοῦ συστήματος. Ἡ Ἐπανάστασις, ἢ Κατάρτησις τῶν Ἰακωβίνων, καὶ ἡ Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις συμπληροῦσι τὸ μέγα ἔργον του περὶ τῶν Ἀρχῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Γαλλίας. Ὀλίγιστα ἐγράφησαν, ἂν ἐγράφησάν ποτε, ἔργα ἐξαντλητικώτερα μεγάλου θέματος.

Δὲν εἶνε ἀκόμη ἐξ ἴσου γνωστὸν ὅτι ὁ Ταῖν ἐξηκολούθησε τὸ κολοσιαῖον τοῦτο ἔργον διὰ σειρὰς ὑπομνημάτων περὶ τῆς Ἀνακτίσεως τῆς Γαλλίας τῷ 1800, τὰ ὅποια προσφάτως μόνον ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων.» Οἱ Ἄγγλοι θαυμασταί του γνωρίζουσιν ἴσως καλλίτερον τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἀγγλικῆς Φιλολογίας,» ἣτις καὶ μετεφράσθη ἀγγλιστὶ ὑπὸ Βᾶν Λῶν εὐθύς μετὰ τὴν ἐν πρωτοτύπῳ δημοσίευσίν της. Εἶνε μακρότατον ἔργον, ἀλλ' οὐδεὶς εὐπαιδευτος ἀναγνώστης θὰ εὖρη κουραστικὴν καὶ μίαν σελίδα τούτου, διότι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος δὲν παύει ν' ἀνανεοῦται, καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ ὕφους οὐδέποτε ἐκπίπτει. Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἄλλος Γάλλος συγγραφεὺς ὑπῆρξεν ἢ εἶνε τόσον καλῶς πεπρωκισμένος, ὅπως ἐπισκοπήσῃ τὴν Ἀγγλικὴν φιλολο- γίαν, ὅσον ὁ Ταῖν. Αἱ περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου ἐκτιμήσεις τῶν ἄλλων συμπατριωτῶν του εἶνε συνήθως μεροληπτικαὶ, ἀτελεῖς καὶ μονο- μερεῖς. Ἀπὸ δέκα ἢ δεκαπέντε ἐτῶν, Γάλλοι κριτικοὶ ἔδειξαν ζηρό- τατον ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν φιλολογίαν, καὶ μάλιστα τὴν ποιήσιν. Ἄλλ' ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπέδειξαν, ὡς τὰ πολλὰ, ἄκριτον ὄλως θαυμασμὸν δι' ὅ,τι δὲν εἶνε διαφερόντως ἀξιοθαύμαστον, καὶ ἐπεδαψίλευσαν τοὺς ἐνθερμοτάτους τῶν ἐπαίνων εἰς συγγραφεῖς δευ- τέρως, τρίτης καὶ τετάρτης τάξεως. Ὁ Ταῖν ἦτο ἀνίκανος πρὸς τοιοῦ- τον ἐσπευσμένον καὶ κενὸν θαυμασμὸν. Ἡ ἐκτίμησις του περὶ Τσῶσερ, Σπένσερ, Σαϊξπήρου, Πῶπ, Βύρωνος, ὡς καὶ περὶ Μίλτωνος, εἶνε σχε- δὸν πᾶν ὅ,τι συνετὸς Ἄγγλος θὰ ἐπερίμενεν ἀπὸ ξένου. Ἡ περὶ τῆς Ἑλισαβεταίου γενεᾶς περιγραφή του εἶνε ἐκτάκτου βάρους καὶ λαμπρό- τητος· καὶ ἂν παραλείπη ν' ἀποδώσῃ πλήρη δικαιοσύνην εἰς τὸν ποιη- τὴν τοῦ Ἄ π ο λ ω λ ὅ τ ο ς Π α ρ α δ ε ἰ σ ο , ὁ λόγος εἶνε ὅτι ἡ θυ- μῆρης διάθεσις του ὡς Γάλλου παροξύνεται ἴσως πέραν τοῦ δέοντος ὑπό- τινων χωρίων ἐν τῷ ἀθανάτῳ ἐκείνῳ ἔργῳ, τὰ ὅποια εὐκόλως στρέφον- ται εἰς τὸ γελοῖον. Οὐχ ἦττον οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ τὸ εὐστοχον τῆς παρομοιώσεως τῆς ἐν τῷ Ἄ π ο λ . Π α ρ α δ ε ἰ σ ω περιγραφῆς τοῦ γεύματος τοῦ παρασκευαζομένου διὰ τὸν Ἀδὰμ ὑπὸ τῆς Εὐσας καὶ τοῦ συνοδεύοντος τοῦτο διαλόγου πρὸς τὸ κυριακάτικον μεσημβρινὸν γεῦμα πουριτανικῆς τινος οικογενείας μεσαίας τάξεως. Ἐτερον μέρος τοῦ ἔργου, πρὸς ὃ πλείστοι τῶν Ἄγγλων ἐγκαρδίως θὰ διαφωνήσωσιν, εἶνε ἡ ἀντίθεσις ἢ διαγραφομένη μεταξὺ Τεννυσῶνος καὶ Ἀλφρέδου Μυσσέ, ἐν ἣ ὁ πρῶτος ἀποδείκνυται δεύτερος. Ἀλλὰ κατὰ κανόνα, ὁ Ταῖν ἀπέχει παρακεκινδυνευμένων παραβολῶν, καὶ μεταχειρίζεται τὴν

Ἀγγλικὴν φιλολογίαν ὡς ἰθαγενὲς προϊόν, κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν της καὶ μετὰ περισσῆς ἀμεροληψίας.

Εἰς τὸν κόσμον καθ' ὅλου, ἐν τούτοις, καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τὰ συγγράμματα τοῦ Ταῖν περὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ περὶ τῆς μετ' αὐτὴν ἀνοργανώσεως τῆς Γαλλίας, θὰ φανῶσιν οὐ μόνον τὰ μέγιστα, ἀλλὰ καὶ τὰ μᾶλλον περισπούδαστα τῶν ἔργων του. Ἐν αὐ- τοῖς σαφῶς διακρίνει τις ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἔφθασεν ἐν πολλοῖς εἰς τὰ αὐτὰ περίπου συμπεράσματα, εἰς ὅσα καὶ οἱ ἄριστοι τῶν Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν μελετητῶν ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀξίαν, τὴν ἔννοιαν καὶ τὰ ἐξαγόμενα τοῦ τρομακτικοῦ κατακλισμοῦ, ὅστις ἐνέσκηψε πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐν δοκιμίῳ δημοσιευθέντι ἐν τῇ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων» κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, περὶ πολιτείας καὶ παιδείσεως πραγματευομένῳ, ἐκφέρει τὴν τρομερωτέραν καὶ θλιβερω- τέραν καταδίκην κατὰ τῆς πρώτης, ἢ, μὲ ἄλλας λέξεις, κατὰ τῆς ἀπὸ μηχανῆς κυβερνήσεως ὑφ' ἣν ἡ νεωτέρα Γαλλία ζῆ καὶ προσπαθεῖ νὰ εὐημερήσῃ. Αἱ τελευταῖαι ὄντως λέξεις του εἶνε αὗται, καὶ ὑποτίθεται ὅτι ἐκφέρονται ἀπὸ τὴν ἐγειρομένην γενεάν τῶν νεαρῶν Γάλλων, ἀφοῦ ἐξῆλθον τοῦ Λυκείου καὶ ἔζησαν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπὶ βραχύ. «Διὰ τῆς ἀνατροφῆς ἣν μᾶς ἐδώκατε, μᾶς ἐκάμετε νὰ φανταζώμεθα, ἢ μᾶς ἐπε- τρέψατε παθητικῶς νὰ νομίζωμεν, ὅτι ὁ κόσμος εἶνε πλασμένος οὕτω καὶ οὕτω. Μᾶς ἠπατήσατε καὶ μᾶς ἀπεπλανήσατε ἐντελῶς. Εἶνε πολὺ ἀσχημότερος, πολὺ χυδαιότερος, βαναυσότερος, θλιβερώτερος καὶ σκλη- ρότερος, μετρούμενος τοῦλάχιστον διὰ τῆς εὐαισθησίας καὶ τῆς φαντα- σίας μας, ἣν ὑμεῖς παρωξύνετε. Φρονεῖτε ὅτι ἡ εὐαισθησία μας καὶ ἡ φαντασία μας εἶνε ὑπέροχοι καὶ αὐθάδεις. Ἐὰν οὕτως ἔχη, σεις πταίετε. Ἴδου διατὶ μισοῦμεν καὶ καταγελῶμεν τὸν φανταστικὸν κόσμον τὸν ἰδικόν σας, καὶ ἀπορρίπτομεν τὰς δῆθεν ἀληθείας σας, αἰτινες δι' ἡμᾶς εἶνε καθαρὰ ψεῦδη, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν στοιχειωδῶν ἐκείνων καὶ ἀρχετύπων ἀληθειῶν τὰς ὁποίας κηρύττετε αὐταποδείκτους, καὶ ἐφ' ὧν ἐβασίστατε τοὺς νόμους σας, τοὺς θεσμούς σας, τὴν κοινωνίαν σας, τὴν φιλοσοφίαν σας, τὰς ἐπιστήμας σας καὶ τὰς τέχνας σας». Τοῦτο, λέγει ὁ Ταῖν, ἢ σύγχρονος νεότης, διὰ τῶν κλίσεων, τῶν γνωμῶν της καὶ τῶν φιλολογικῶν, καλλιτεχνικῶν καὶ κοινωνικῶν προτιμήσεών της δὲν ἔπαυσε νὰ λέγῃ ἀπὸ δεκαπέντε ἐτῶν. Ἐνὶ λόγῳ, ὁ Ταῖν κατηγορεῖ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Γαλλίᾳ, οὖσαν ἀπολύτως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κρά- τους, καὶ προϊόν τῆς τε Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Ναπολεον-

τείου άνοργανώσεως, ώς όλως άνεφάρμοστον και έντελώς άπρόσφορον πρὸς τὸν πραγματικὸν βίον. Οἱ μαθηταὶ οὐδὲν εφοδιάζονται ὅπως άτενίζωσι τὰ δυσάρεστα γεγονότα και τὰς περιστάσεις, και δὲν ενισχύονται τὴν κρίσιν, τὴν θέλησιν και τὰ νεύρα. Εἶνε, ώς εἶπομεν, τρομερὰ καταδίκη και εἶνε ἀληθής. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ὅλοι οἱ ἄριστοι και μᾶλλον άνεξάρτητοι μελετηταὶ ἐν Γαλλίᾳ καταδικάζουσι νῦν ἀπολύτως αὐτὰς τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ἐδράζεται ἡ Γαλλικὴ Κοινωνία, και ὁ Ταιν ἦτο εἰς τῶν διαπρεπεστέρων. Θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν τὰ συγγράμματα του θὰ αναγινώσκωνται ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του, ώς μελαγχολικὴ Ἱερεμιάς δικαιωθείσα ὑπὸ τῶν πραγμάτων.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ Η ΣΟΔΑ

Ἐν τῶν ἀξιολογωτέρων χημικῶν προϊόντων, ὧν γίνεται παγκόσμιος χρῆσις, εἶνε ἡ καυστικὴ σόδα. Ἐως τώρα ἡ μέθοδος τῆς κατασκευῆς τῆς ἦτο βραδεῖα και κυκλοειδής. Προσφάτως ὅμως άνεκαλύφθη νέα μέθοδος, δι' ἧς ἡ καυστικὴ σόδα, ἡ χλωρίνη και ἄλλα χημικὰ προϊόντα δύνανται νὰ κατασκευάζωνται κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἄλμης, τῇ βοήθειᾳ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ. Ἡ νέα μέθοδος εἶνε ἐπίσης και οἰκονομικώτερα κατὰ 50 τοῦλάχιστον τοῖς ἐκατόν, συγκρινομένη μετὰ τὰς ἄλλας γνωστὰς μεθόδους. Εἶνε πολὺ ἀπλουστέρα, καθόσον ἡ καυστικὴ σόδα παράγεται ἐκ τῆς ἄλμυρας οὐσίας διὰ μιᾶς ἐνεργείας ἀντὶ διὰ δύο. Ἡ πολύτιμος χλωρίνη ἐπίσης σώζεται και χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν λευκαντικῆς κόνεως (χλωριδίου τῆς ἀσβέστου) και ἐτέρων δευτερογενῶν προϊόντων. Οἱ κορυφαῖοι τῶν χημικῶν ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ νέα αὕτη μέθοδος τῆς κατασκευῆς εἶνε εἰς ἄκρον ἐπιτυχῆς, και τὰ χημικὰ ἐργοστάσια τῆς βορείου Ἀγγλίας τὴν ἔβαλαν ἤδη εἰς πρᾶξιν.

Ο ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΖΕΥΣ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΔΟΥΡΥΦΟΡΟΣ ΤΟΥ

Ἄστρον ἐν περιπλανήσει ἀδελφός μας, ὁ Ζεὺς, εἰσέρχεται προφανῶς εἰς τὸ στάδιον σπουδαίων και ἰσχυρῶν φυσικῶν μεταβολῶν. Δὲν πρέπει

να νομίζωμεν περὶ τοῦ τεραστίου ἐκείνου κόσμου ὅτι εἶνε κάτι τι προσόμοιον τῇ καταστάσει μὲ τὴν γῆν μας, καίτοι αὕτη πρὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων ἐτῶν ἀναμφιβόλως διῆλθε τὰ αὐτὰ στάδια, ἅτινα ὑφίσταται νῦν ὁ Ζεὺς. Ἀπὸ τῆς προσφάτου κατέναντι στάσεως τοῦ Διὸς, ἡ ἐπιφάνειά του ὑπέστη πολλὰς μεταβολάς. Ἡ θέσις καὶ τὸ μέγεθος τοῦ μεγάλου ἐρυθροῦ ἀστέρος (προδήλως μέρους τοῦ πλανήτου τὸ ὅποιον ἀκόμη δὲν ἀπεψύγη πέραν τῆς καταστάσεως τοῦ ἐρυθροῦ πεπυρακτωμένου) εἶνε τὸ κυρίως μελετηθὲν μέρος. Προσφάτως τὸ ἐρυθρὸν τοῦτο μέρος ἤλλαξε χαρακτῆρα, κ' ἐφαινετο ὡς νὰ ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ ἐξαφανισθῇ. Ζωηρὰ μέλαινα κηλὶς ἐπεφάνη ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς βορειοτάτης ταινίας, τῆς ὁποίας αἱ κινήσεις ἐφαινοντο λίαν προσόμοιοι πρὸς τὰς τοῦ μεγάλου ἐρυθροῦ ἀστέρος. Ἀλλὰ καὶ ἡ νεωστὶ ἀνακαλυφθεῖσα πέμπτη σελήνη ἐφελκύει τὴν προσοχὴν καὶ μέριμναν τῶν ἀστρονόμων, σχεδὸν ὅσον νεογνὸν βρέφος ἐφελκύει τὴν μέριμναν ἀγέλης συγγενῶν τῇ φιλοστοργίᾳ μητέρων. Ὁ νέος δορυφόρος κεῖται τόσῳ πλησίον τοῦ πλανήτου, ὥστε δύσκολον εὐρίσκουν νὰ ἐκτιμῆσῃσι τὸ πραγματικὸν μέγεθός του, ἀλλὰ πιθανῶς δὲν εἶνε ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν μίλια διαμέτρου, ἴσως μάλιστα καὶ μικροτέρας. Αὐτὸ τὸ γεγονός ὅτι τοιοῦτος μικρὸς κόσμος δύναται νὰ εἶνε ὁρατὸς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ νὰ μελετηθῇ ἐνταῦθα, δεικνύει μὲ ποῖα θαυμάσια ὄργανα εἶνε ὠπλισμένοι οἱ νεώτεροι ἀστρονόμοι, καὶ πόσον ἀκριβεῖς δύνανται νὰ εἶνε τῶν παρατηρήσεων των αἱ μέθοδοι. Ἡ νέα αὕτη πέμπτη σελήνη τοῦ Διὸς ἐκτελεῖ δις τῆς ἡμέρας περιελιγμούς περὶ τὸν μέγαν πλανήτην. Ἐξαιρουμένου τοῦ νεωστὶ ἀνακαλυφθέντος ἐγγυτέρου δορυφόρου τοῦ Ἄρεως, εἶνε ὁ τᾶχιστα περιελισσόμενος γνωστὸς δορυφόρος.

ΤΟ ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΟΥΑΣΙΓΚΤΩΝΟΣ

Ἀγγλαμερικανὸς τις περιγράφει ἐν τινὶ περιοδικῷ ἐπισκεψίῃ τινα εἰς τὸ μετεωρολογικὸν γραφεῖον τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Μεταξὺ τῶν πολλῶν θεαμάτων, λέγει, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει εἰς τοὺς ἐπισκέπτας ἡ φερώνυμος τοῦ Οὐασιγκτῶνος πόλις, ἐν τῶν περιεργότερων, καίτοι ἐκ τῶν ὀλιγωτέρους ἐπισκέπτας δεχομένων, εἶνε τὸ τοῦ Μετεωρολογικοῦ

Γραφείου, κατὰ τὰς ὀλίγας ὥρας καθ' ἃς γίνεται ἡ πρόβλεψις τοῦ καιροῦ καὶ καταρτίζεται ὁ μετεωρολογικὸς χάρτης.

Εὐρύτης τῶν ἐργασιῶν του. Τὸ ἔργον τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου ὡς σύνολον περιλαμβάνει, ἐναντίον πρὸς τὴν πρόληψιν τοῦ λαοῦ, πολὺ περισσότερα πράγματα παρὰ τὴν ἀπλὴν πρόβλεψιν τοῦ καιροῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Μικρὰ σκέψεις δεικνύει ὅτι τὸ ἐν γένει μετεωρολογικὸν ἔργον, ἡ μελέτη τῆς κλιματολογίας ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιδράσει τῆς ἐπὶ τῆς βλαστήσεως καὶ θαλερότητος τῶν φυτῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ζωικῆς καὶ ἀνθρωπίνης υἰείας, εἶνε εὐρύτατον ὑποκείμενον, καὶ δύναται τις ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ εἴπῃ ὅτι οὐδαμοῦ ἐκτελεῖται ἐντὸς τόσον εὐρέων ὁρίων ὅσον ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαις, ὅπου οἰκειοθελῶς προσερχόμενοι παρατηρηταὶ ὑπὲρ τοὺς τρισχιλίους λαμβάνουσιν ἡμερησίως σημειώσεις περὶ τοῦ καιροῦ· ὅπου ὑπὲρ τοὺς 156 μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς, διευθυνόμενοι ὑπὸ ἐμμίσθων ὑπαλλήλων τοῦ κεντρικοῦ γραφείου εἶνε διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν χώραν, τηροῦντες καθημερινῶς τηλεγραφικὴν συγκοινωνίαν πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸ κεντρικὸν γραφεῖον τῆς Οὐασιγκτῶνος· ὅπου, ἐκτὸς τούτου, πολλὰ τῶν Πολιτειῶν συμπράττουσι μετὰ τοῦ Γραφείου πρὸς διατήρησιν μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, σύστημα τὸ ὅποιον, ἀπὸ τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ μετεωρολογικοῦ γραφείου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας (ὑπαγομένου πρότερον εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν) εἶνε πιθανὸν νὰ ἐπεκταθῇ μεγάλως ἐγγραφομένων εἰς τὴν μετεωρολογικὴν ὑπηρεσίαν τῆς χώρας τῶν πολυαριθμῶν σταθμῶν γεωργικῶν πειραμάτων 70 σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν.

Πῶς γίνονται αἱ προγνώσεις τοῦ καιροῦ. Ἡ πρόγνωσις γίνεται εἰς τὰς 8 καὶ ἡμίσειαν τῆς ἑσπέρας, ἡ δὲ μέθοδος περιγράφεται λεπτομερῶς ἐν τῷ ἄρθρῳ. Τελειώνει συνήθως περὶ τὰς 10, ὅτε ἔρχεται λιθογράφος τις ὅπως ἐντελέσῃ τὸν χάρτην ὅστις ἐσχεδιάσθη ὑπὸ τῶν προγνώστων, καὶ ὅστις περιλαμβάνει τὰς γενομένας παρατηρήσεις εἰς τοὺς διαφόρους μετεωρολογικοὺς σταθμούς, τὰς τηλεγραφηθείσας κρυπτογραφικῶς εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Οὐασιγκτῶνος. Ἡ λιθογραφικὴ μέθοδος εἶνε ταχυτάτη, διότι εἰς τὰς ἑνδεκα παρὰ τέταρτον ὁ ἐπισκέπτης φιλοδωρεῖται δι' ἀντιγράφου τοῦ χάρτου τῆς ἐπιούσης ἡμέρας· καὶ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, σχεδὸν ἑκατὸν ἀντίγραφα τοῦ χάρτου τούτου ἀποστέλλονται εἰς τὴν Γεν. Διεύθυνσιν τῶν Ταχυδρομείων, ὅπως διαβιβασθῶσιν

εις διάφορα σημεία ἐντός ὀλίγων ὥρων. Ἡ πρόγνωσις δὲ τοῦ καιροῦ ἀποδεικνύεται ὀρθῆ 88 φορές εἰς τὰς ἑκατόν.

Πῶς σημειοῦται τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Μία τῶν εὐφυστέρων μεθόδων, τῶν παραδεγεμένων πρὸς τήρησιν ἀκριβοῦς σημειώσεως τῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν, εἶνε ἡ ἐφαρμοζομένη πρὸς αὐτόματον σημείωσιν τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου. Ἐπενόησαν ὄργανόν τι τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου τοιούτῳ τρόπῳ, ὥστε ν' ἀντανακλᾷ τὰς ἀκτῖνάς του ἐπὶ χημικῶς παρεσκευασμένης ἐπιφανείας, ἣτις βαθμηδὸν μεταβάλλει χρῶμα, ὅπου προσπίπτει τοῦ ἡλίου τὸ φῶς. Φυσικῶ τῷ λόγῳ, ἐὰν ὁ ἥλιος εἶνε ἐντελῶς κεκαλυμμένος, δὲν ὑπάρχει μεταβολὴ χρώματος, ἐνῶ ἐὰν εἶνε ἐν μέρει συννεφιασμένος, ἡ ἐπιφάνεια θολοῦται, ἢ τὸ χρῶμα ἀλλάζει καταλλήλως, καθ' ὅσον ὁ ἥλιος λάμπει ἢ ἐπισκοπίζεται. Ἡ πορεία τοῦ ἡλίου ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὴν δύσιν, καὶ αἱ περίοδοι καθ' ἃς ὁ ἥλιος φωτίζει ἢ συσκοτάζεται, παρίστανται οὕτω ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μηχανήματος.

Πῶς σημειοῦται ἡ δύναμις τῆς βροχῆς. Ἐτερον εὐφυές μηχανήμα σημειοῖ αὐτομάτως τὴν δύναμιν τῆς βροχῆς εἰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας, παρέχον ἅμα καὶ τὸ σύνολον τῆς πτώσεως. Ἡ ἀρχὴ δι' ἣς ἐκτελεῖται τοῦτο εἶνε ἀπλουστάτη, διότι τὸ βροχόμετρον περιέχει χροάνην τινὰ, ἣτις ἔχει ὅταν εἶνε πλήρης, ἀποθέτουσα τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ κυρίως βροχόμετρον. Ἡ δόνησις τῆς χροάνης σημειοῦται αὐτομάτως, καὶ γνωρίζομένης τῆς ποσότητος τοῦ περιεχομένου, καὶ ὑποδεικνυομένου τοῦ μήκους τοῦ χρόνου τοῦ χρειασθέντος πρὸς πλήρωσιν αὐτῆς, ἡ ἀναλογία τῆς πτώσεως τῆς βροχῆς ἐν πάσῃ ὥρᾳ τῆς νυκτός καὶ τῆς ἡμέρας δύναται νὰ ὑπολογίζεται κατὰ στενοτάτην προσέγγισιν.

Ἡ ἐτησία δαπάνη πρὸς λειτουργίαν τῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν εἶνε περὶ τὰς 220 χιλιάδας λιρῶν στερλινῶν.

ΠΟΣΟΥΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΥΣ ΕΧΕΙ ΕΚΑΣΤΟΣ

Ὁ Ἄγγλος ἰατρός Ρίχαρδσον ἰσχυρίζεται ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει δυο ἐγκεφάλους, χωριστοὺς καὶ διακεκριμένους ἀπ' ἀλλήλων, οἵτινες εἶνε ἐνίοτε τόσον διαφορετικοὶ ὥστε φαίνονται ἀνήκοντες εἰς δύο διαφόρους ἀνθρώπους. Ὁ δόκτωρ Ρίχαρδσον συνοψίζει τὴν θεωρίαν του ὡς ἐξῆς :

Α', ὅτι ὅλη ἡ ἀνθρωπότης εἶνε διπλῆ τὸ πνεῦμα ἐκ φυσικῆς κατασκευῆς, οὕτως ὥστε πᾶσα σύναξις ἀνθρώπων, μεγάλη ἢ μικρά, εἴτε οἰκογενειακὸς κύκλος, εἴτε ἰδιαιτέρα συνάθροισις, εἴτε κοινοβούλιον, εἴτε ἔθνος, πρέπει πάντοτε νὰ λογαριάζεται ὡς τὸ διπλάσιον τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ὅπως ἐκτιμηθῆ ὀρθῶς ἡ διανοητικὴ δύναμις τῆς καὶ σύστασις Β', ὅτι αἱ προσπάθειαι πάντων πρέπει νὰ τείνωσιν εἰς μελέτην τῆς καταλλήλου κατασκευῆς τοῦ περιβλήματος τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων δι' ὧν οὗτος λειτουργεῖ Γ', ὅτι πᾶσα διανοητικὴ ἐργασία πρέπει νὰ τείνη εἰς πρόοδον μὲ ἐνιαῖον τὸν σκοπὸν καὶ ἠνωμένα τὰ μέσα, πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τὰ φυσιολογικὰ ἀποτελέσματα τῆς μουσικῆς ἐμελέτησεν ὁ ῥώσσοσ Δογιέλ, ὅστις, κατόπιν παμπόλλων πειραμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσε, συμπεραίνει ὅτι : Α', ἡ μουσικὴ ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος Β', ἡ πίεσις τοῦ αἵματος πότε ἀνέρχεται πότε ἐκπίπτει Γ', ἡ ἐνέργεια τῶν μουσικῶν τόνων καὶ τῶν πνευστῶν ὀργάνων ἐπὶ τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' αὐξήσεως τῆς συγρότητος τῶν παλμῶν τῆς καρδίας Δ', αἱ παραλλαγαὶ ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ αἱ παρεπόμεναι εἰς τοὺς μουσικοὺς ἤχους συμπίπτουσι μὲ τὰς ἐν τῇ ἀναπνοῇ μεταβολὰς, καίτοι δύνανται οὐχ ἥττον νὰ θεωρηθῶσιν ἀνεξάρτητοι ἀπ' αὐτῆς Ε', ΣΤ' καὶ Ζ', αἱ διαφοραὶ ἐν τῇ πίεσει τοῦ αἵματος ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἠχηρότητος τοῦ φθόγγου καὶ ἐκ τοῦ τονικοῦ χρωματισμοῦ Η', ἐν ταῖς διαφοραῖς τῆς πίεσεως τοῦ αἵματος τὰ ἰδιάζοντα τῶν ἀτόμων, εἴτε ἀνθρώπων εἴτε κατωτέρων ζώων, εἶνε καταφανέστατα ὡς καὶ αὐτὴ ἡ φυλετικὴ καταγωγὴ ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔχει κάποιαν ἐπίδρασιν.

Η ΘΛΑΕΦΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Ἡ χρῆσις τοῦ τηλεφώνου ἀνῆλθεν ἐν Βουδαπέστη εἰς βαθμὸν ὃν δυνάμεθα μόνον μετὰ περιδεοῦς θαυμασμοῦ νὰ θεωρῶμεν. Καθημερινὴ ἐφη-

μερίς δημοσιεύεται νῦν ἐκεῖ διὰ τηλεφώνου, τουτέστι διωργανίσθη, πρὸς χρῆσιν τῶν συνδρομητῶν, συνεχῆς ὑπηρεσία εἰδήσεων, οἷον χρηματιστικοῦ δελτίου καὶ τῶν τοιούτων, μετὰ βιβλιογραφιῶν καὶ θεατρικῆς κριτικῆς, ἀπὸ τῆς ὀγδόης πρωϊνῆς μέχρι τῆς ἐνάτης ἑσπερινῆς ὥρας. Δυνατὸν τοῦτο νὰ καταστῇ φορτικὸν μετὰ τινα χρόνον, καίτοι ὁ τηλεφωνητὴς ἔχει λείαν ἀλλ' εὐκρινῆ φωνήν· καὶ ἐλήφθη φιλανθρωπῶς ἡ πρόνοια ἵνα ὁ λαμβάνων τὰς εἰδήσεις κείται ἐπὶ κλίνης ἢ ἀνακάθεται ἐπὶ ἀναπαυτικῆς θρονίδος.

ΛΑΜΠΤΗΡ ΦΩΤΙΖΩΝ ΕΙΣ ΑΠΟΣΤΑΣΙΝ

Νέα καὶ ἰσχυρὰ λυχνία, ἥτις, διὰ μέσου μεγάλου ἀντανακλαστήρος, λέγεται ὅτι φωτίζει εὐκρινῶς τὰ ἀντικείμενα εἰς ἀπόστασιν πλέον τοῦ ἡμίσεως μιλίου, πρόκειται νὰ εἰσαχθῇ ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ. Αὕτη θὰ φέρηται ἐπὶ ἐλαφροῦ βαγονίου ὀπισθεν τῶν στρατιωτῶν, κ' ἐνθ' θὰ φωτίζει πέραν αὐτῶν, πάλιν θὰ τοὺς ἀφήνῃ εἰς τὸ σκότος, καὶ θὰ ῥίπτῃ τὸ φῶς τῆς ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἐπὶ παντός τοῦ ἐπιπροσθούντος. Τὸ μόνον μειονέκτημα θὰ εἶνε, ἐντοσούτῳ, ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ γνωρίζῃ ὅτι ἐκεῖνοι θὰ εἶνε ὑπὸ τὸ φῶς, καίτοι ἀόρατοι, καὶ οὕτω θὰ δύναται νὰ λαμβάνῃ κατάλληλα μέτρα.

Η ΒΙΟΣΩΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις ὑπάρχει μεγάλη βιοσωστικὴ ἐταιρεία, ἥτις, κατὰ τινα στατιστικὴν, προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας τῆς εἰς 337 συμφορὰς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἡ ἐταιρεία, καθ' ὅλον τὸ 1892, ἔσωσε τὴν ζωὴν 2,550 ἀνθρώπων, καὶ ἰδιοκτησίαν 7,111,605 ταλλήρων.

ΑΔΑΜΑΝΤΕΣ ΕΝ ΜΕΤΕΩΡΟΙΣ

Ὁ κ. Κ. Φριδὲλ ἀνέγνω ἐσχάτως ἐνώπιον τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ὑπόμνημα ἀπερὶ ὑπάρξεως ἀδαμάντων ἐν τῷ με-

τεωρικῷ σιδήρῳ τοῦ Κανιὸν Διάβλο,» ἐν ᾧ ἰσχυρίσθη ὅτι ἐπιμελῆς ἀνάλυσις ἀπέδειξε πασιφανέστατα τὴν ὑπαρξίν ἀδαμάντων ἐντὸς τοῦ μετεωρίτου λίθου, τοῦ δωρηθέντος εἰς τὴν σχολὴν τῶν Μεταλλείων. Οἱ ἀδάμαντες εὐρίσκονται εἰς μικροὺς κόκκους ἢ διεσπαρμένοι ἐντὸς τοῦ σιδήρου εἰς ὠραίους κρυστάλλους.

ΤΑ ΒΑΚΤΗΡΙΔΙΑ ΦΟΒΟΥΝΤΑΙ ΤΟΝ ΗΛΙΟΝ

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῶν βακτηριδίων ἐμελετήθη ἀπὸ δύο Γερμανοὺς πειραματιστάς. Τὰ βακτηρίδια τοῦ τύφου, τὰ ταινίδια τῆς χολέρας καὶ διάφορα μικρόβια σήψεως ὑπεβλήθησαν εἰς δοκιμασίαν, καὶ ὕδωρ περιέχον 150 χιλ. μικρόβια κατὰ κυβικὸν δάκτυλον ἀπεδείχθη, ὡς λέγεται, ὅτι ἠλευθερώθη ἐντελῶς ἀπ' αὐτῶν μετὰ ἕκθεσιν μιᾶς ὥρας εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

ΠΩΣ ΕΜΒΟΛΙΑΖΟΥΣΙΝ ΕΝ ΒΕΛΓΙΩ

Ἰατρός τις ἀνεκάλυψε περίεργον ἐγχώριον τρόπον ἐμβολιασμοῦ εἰς τινα χωρία τοῦ Βελγίου. Ὁ ἐμβολιασμὸς ἐκεῖ γίνεται διὰ βελόνης ἐμπυωμένης δι' εἰσαγωγῆς εἰς φλύκταινας εὐρισκομένας ἐπὶ περιστερῶν τὸ θέρος, καθόσον οἱ χωρικοὶ νομίζουσιν ὅτι αἱ φλύκταιναι αὐταὶ εἶνε αἱ τῆς εὐλογίας, ἀλλ' εἶνε πράγματι ἐκ δῆγματος κωνώπων. Αἱ οὐλαὶ δὲν διακρίνονται σχεδὸν ἀπὸ τὰς τοῦ συνήθους δαμαλισμοῦ.

ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΟΝΙΚΛΩΝ

Δύο σοφοὶ ἱατροὶ, ὁ Ἑμμεριχ καὶ ὁ Ἰσουβόης ἐξήτασαν τὸ αἷμα κωνικῶν τεχνητῶς ἐξησφαλισμένων κατὰ τοῦ ζωϊκοῦ τύφου. Ὁ ὀρρὸς τοῦ αἵματος τούτου συνεκεντρώθη εἰς 42 βαθμοὺς ἑκατονταβάθμου ἐν κενῷ, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου εἰσῆχθη ταχέως λευκωματώδες σῶμα ἐξόχων

380

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

θεραπευτικῶν ιδιοτήτων. Τὸ διηθημένον ρευστὸν ἐν τούτοις ἔδωκε διὰ τῆς μετὰ τοῦ οἴνοπνεύματος εἰσροῆς οὐσίαν τῶν αὐτῶν θεραπευτικῶν ιδιοτήτων. Ἡ οὐσία αὕτη ἐπλύθη δι' αἰθέρος καὶ οἴνοπνεύματος καὶ ἐστεγνώθη ἐν χθαμαλῇ θερμοκρασίᾳ. Ἡ στεγνὴ αὕτη κόκκους κατεῖχεν, ὡς λέγεται, ὅλας τὰς θεραπευτικὰς ιδιότητάς αὐτοῦ τοῦ αἵματος ἐναντίον τοῦ λοιμοῦ τῶν ζώων.

ΑΝΤΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΣ Ο ΙΕΡΑΞ

Κατὰ τὸν Ρώσον ἀξιωματικὸν Σμόιλωφ, ἡ ταχυδρομικὴ περιστέρα μέλλει ν' ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ ταχυδρομικοῦ ἱέρακος, ὡς γραμματοκομιστοῦ ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁ κ. Σμόιλωφ κατῴρθωσε νὰ διαπαιδαγωγῆσθαι ἀριθμὸν τινα ἐκ τῶν σκληρῶν τούτων ὄρνέων, καὶ ἀποφαίνει τούτους ἀσυγκρίτως ἀνωτέρους τῆς περιστέρας. Ἐχουσι, λέγει, μεγαλύτεραν δύναμιν ἀντοχῆς εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, δύνανται νὰ φέρωσι μεγαλύτερον βᾶρος, καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως εἶνε πολὺ ἱκανώτεροι πρὸς ἄμυναν· οὔτε δύνανται νὰ φαγωθῶσιν ἀπὸ ἄλλα ὄρνεα, ἀφοῦ εἶνε οἱ ἴδιοι σαρκοφάγοι. Τινὲς τῶν ἱεράκων του, ὡς λέγεται, ἐκόμισαν βᾶρος ἄνω τῶν τριῶν λιτρῶν εἰς ἀπόστασιν 250 μιλίων, μὲ μέσση ταχύτητα 35 μιλίων καθ' ὥραν.

ΤΟ ΤΟΥΦΕΚΙΟΝ ΜΑΡΓΑ

Θαυμάσια ἐκθέσεις ἐστάλησαν εἰς τὴν Τεχνικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν περὶ τῶν δοκιμῶν τῶν γενομένων ἐν Ἑλβετίᾳ ἐπὶ τοῦ νέου τουφεκίου Μαργᾶ. Ἡ ἀρχικὴ ταχύτης, μὲ ἡλαττωμένην ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν εἶνε 2,460 ποδῶν κατὰ δευτερόλεπτον, καὶ τὸ τουφεκίον δύναται νὰ σκοπεύῃ μετὰ εὐθείας παραβολικῆς γραμμῆς εἰς ἀπόστασιν 6 χιλ. μέτρων. Εἶνε ὄπλον ἐπαναληπτικὸν ἀπλουστάτου μηχανισμοῦ, καὶ ὅλα τὰ μέρη του λειτουργοῦσιν ἐν μεγίστῃ ἀκριθείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ. Ἡ ἀποθήκη, μετὰ ἐξ φυσικῶν, περικλείεται εἰς μεταλλικὴν ταινίαν ἣν καὶ ὁ ἀγροικότερος νεοσύλλεκτος δύναται νὰ χειρισθῇ. Ἰδιαιτέρως βελτίωσις λέγεται ὅτι ἐφηρμόσθη ἐπὶ τοῦ

φυσικίου, τὸ ὅποιον ἔχει διπλὴν κόγχην, καὶ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ διδεται ἔκτακτος ὀρμὴ εἰς τὴν σφαιρᾶν χωρὶς νὰ ὑπόκειται τὸ τουφεκίον εἰς δυσάρεστον τιναγμὸν. Τὸ βᾶρος τοῦ ὄπλου εἶνε ἐλάχιστον καὶ ὁ σωλὴν του 6,5 χιλιοστομέτρων.

Η ΧΟΛΕΡΑ ΚΑΙ Η ΔΙΗΘΗΣΙΣ ΤΟΥ ὙΔΑΤΟΣ

Οἱ διηθηταὶ τοῦ ὕδατος προβλέπουσιν, ὡς λέγεται, ἐπικερδὲς τὸ ἔτος. Πανταχόθεν προλέγεται ὅτι ἡ χολέρα θὰ ἐπισκεφθῇ καὶ πάλιν τὴν Εὐρώπην, ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλαι νόσοι, ἐξ ἴσου ὀλέθριαι καὶ κολλητικώτεραι, αἵτινες προέρχονται, ὡς αὕτη, ἐκ τῶν αὐτῶν συνθηκῶν τοῦ ἀκαθάρτου πινομένου ὕδατος. Σπανίως εὐρίσκεται ὑδραγωγεῖον τόσον καθαρὸν, ὥστε τὸ ὕδωρ νὰ μὴ δύναται ἀμέτρως νὰ βελτιωθῇ διὰ τῆς διηθήσεως, καὶ οὐδὲν ὑπάρχει ἐντελῶς ἐλεύθερον ἀπὸ ἔγχνη ὀργανικοῦ μολύσματος.

Η ΦΩΤΑΓΩΓΙΑ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ

Γαλλικὴ τις ἐταιρία ἐπρότεινε νὰ φωτίσῃ ὅλην τὴν ὑγρὰν ὁδὸν τοῦ Ὤκεανοῦ, ἀπὸ Ἰρλανδίας μέχρι Νιουφαιονδλάνδης. Τὸ σχέδιόν της συνίσταται εἰς τὸ νὰ διασπείρῃ ἐπὶ τῆς θαλάσσης δέκα ἰσχυρὰ πλωτὰ φῶτα, διακόσια μίλια ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα, καὶ νὰ ἐνώσῃ ταῦτα δι' ἠλεκτρικῶν καλωδίων. Τί ἄλλο;

ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ

Ὁ καθηγητὴς Μόρς ἔκτισε πρότυπον οἰκίαν δι' ἀσθενεῖς εἰς Σαλὲμ, ἣτις εἶνε οὐπω κατασκευασμένη ὥστε ὅλα τὰ δωμάτιά της νὰ βλέπωσι πρὸς μεσημβρίαν καὶ ὅλοι οἱ διάδρομοὶ της πρὸς βορρᾶν. Ἡ πρόσοψις τῆς οἰκοδομῆς εἶνε ἐξ ὕαλου, μετ' ἀντανακλαστήρων πρὸς ἐπανάληψιν τῆς δυνάμεως τοῦ ἡλίου. Ἡ οἰκοδομὴ αὕτη εἶνε, ὡς πιστεύει ὁ κτήτωρ, τὸ κάλλιστον ὑπάρχον δεῖγμα θαλπερᾶς οἰκίας, ἄνευ τεχνητῆς

θερμάνσεως. Δυστυχώς, παρατηρεί τὸ ἱατρικὸν περιοδικὸν τὸ «Νοσοκομείον,» εἰς χώρας ἀβεβαίου ἡλιακῆς θερμότητος, ἢ θάλαψις αὕτη θὰ ἦτο ὅλως προβληματικὴ, καὶ οἱ ἀσθενεῖς τοῦ καθηγητοῦ Μόρς, ἂν ἐπερίμενον νὰ θερμανθῶσιν ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, θὰ ἔμενον μόνον μὲ τὴν θαλπωρὴν τῆς ἐλπίδος, εἰ δ' ἄλλως, θὰ ἐπάγωνον ἐν τῇ ματαίᾳ προσδοκίᾳ των.

ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ

Ἡ μεταβίβασις δυνάμεως διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ καλωδίου λέγεται ὅτι εἶνε τόσον ἀπλουστέρα τῆς τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ἢ τοῦ ἀτμοῦ δι' ἀντλιῶν, ὥστε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὰς μεθόδους τῆς ξυλοτομίας καὶ ἀνθρακείσεως θεωρεῖται ὡς πιθανὴ νὰ ἐπέλθῃ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον. Ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐχρησιμοποιήθη ἤδη εἰς τὴν ἀντλησιν, εἰς τὸν ἀερισμὸν, ἐφαρμοζόμενος εἰς τινὰ τῶν μεταλλείων τοῦ Δούρχαμ, καὶ μένει μόνον ν' ἀποδειχθῇ ἂν ἡ χρῆσις δύναται νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀνθράκων μετ' οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων συνιστῶντων γενικωτέραν τὴν παραδοχὴν του.

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΥΡΙΚΟΥΣ

Ὅσοι εἶνε νευρικοὶ δύνανται νὰ εὕρωσι καλὴν ἀνακούφισιν διὰ τοὺς κλονισμοὺς καὶ διαταράξεις, εἰς ἃς ὑπόκειται ἢ κρᾶσις των, φοροῦντες ὑποδήματα ἢ πέδιλα μὲ τακούνια ἐκ καουτσούκ. Ἡ ἀκατάπαυστος προστριβὴ σκληρᾶς πτέρνης ἐπὶ λιθοστρώτου πεζοδρομίου εἶνε ἰκανὴ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἑνα νευρικὸν τὸ ἥμισυ τῆς καλῆς διαθέσεώς του, καὶ νὰ καταστήσῃ νευρικοὺς ἀνθρώπους οἵτινες ποτὲ δὲν εἶχον ὑποπτέυσει κἂν ὅτι εἶχον νεῦρα. Ἡ πρώτη ἀπόπειρα πρὸς χρῆσιν τακουνίων ἐκ καουτσούκ δὲν ὑπῆρξε καθ' ὅλα ἐπιτυχῆς, διότι ἀπέτρεπον μὲν τὴν δυσᾶρεστον δόνησιν, ἀλλὰ δὲν διήρκουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Τώρα ὅμως εὐρέθη τὸ μέσον νὰ κατασκευάζωσι τακούνια ἀπὸ καουτσούκ, τὰ ὅποια δὲν δύναται νὰ διακρίνη τις ἀπὸ τὰ δερμάτινα εἰμὴ διὰ τῆς διαφορᾶς ἣν αἰσθάνεται ὅταν βαδίζῃ, καὶ ἐπειδὴ ἔχουσι σκυτίνην βᾶσιν, ζήτημα περὶ

διαρκείας δὲν ὑφίσταται πλέον. Ἄνθρωποι τινες, νευρικοὶ εἰς τὸ ἔπακρον, τὰ ἐδοκίμασαν καὶ τὰ εὕρον ἐξαιρετα. Κάθε ζεύγος ὑποδημάτων δύναται νὰ ἐφοδιασθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ὅταν πολλοὶ τὰ δοκιμάσωσιν, ἐλπίζεται ὅτι δὲν θὰ μείνῃ πλέον νευρικός ἢ ἡμινευρικός ἄνθρωπος, ὅστις νὰ μὴ φορῇ τακούνια ἀπὸ καουτσούκ.

ΠΩΣ ΝΑ ΠΙΝῆ ΤΙΣ ΤΟ ΤΣΑΙ

Τὸ τσαί δὲν πρέπει νὰ ἐγγίξῃ ποτὲ μέταλλον. Πρέπει νὰ φυλάττηται ἐντὸς ξυλίνου, ὑαλίνου ἢ φαρφουρίνου δοχείου. Διὰ νὰ κάμῃς τσαί, ρίψε μικρὰν ποσότητα εἰς φαρφουρίνον κύπελλον, γέμισε τοῦτο μὲ βραστὸν νερόν, σκέπασέ το μὲ φαρφουρίνον πιατάκι, καὶ ἀφῆσέ το νὰ μείνῃ τρία λεπτά. Τότε, ἐὰν εἶσαι σωστός Ἐπικούρειος, πῖε μόνον τὸ ἄνω τοῦ ἐπιχρύσου βευστοῦ, χύσε τὸ λοιπὸν, πλύνε τὸ κύπελλον, καὶ ξανάρχισε πάλιν. Μὴ βάλλῃς ποτὲ ζάχαριν. Μὴ βάλλῃς γάλα. Καταστρέφει τὸ ἄρωμα τοῦ τσαίου, καὶ τὸ κρᾶμα βλάπτει τὸν στόμαχον. Οὕτω λέγουσιν οἱ Κινέζοι, καὶ πρέπει νὰ γνωρίζωσι τὸ ἴδιον ποτόν των. Πρὸ πάντων, μὴ βράζῃς ποτὲ τὸ τσαί.

ΠΩΣ ΝΑ ΠΙΝῆ ΤΙΣ ΤΟ ΓΑΛΑ

Παραπονοῦνται τινες ὅτι δὲν δύνανται νὰ πῖωσι γάλα, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ κοινότατος λόγος δι' ὃν τὸ γάλα δὲν χωνεῖται τακτικᾶ εἶνε ὅτι ὅλοι σχεδὸν τὸ πίνουσι πολὺ γρήγορα. Ἐὰν ποτήριον ἐξ αὐτοῦ καταποθῇ βιαστικᾶ, εἰσέρχεται εἰς τὸν στόμαχον καὶ τότε σχηματίζει πηκτὴν μάζαν δυσκολοχώνευτον. Ἐὰν ὅμως ἡ αὐτὴ ποσότης ὑποπίνεται σιγᾶ-σιγᾶ, καὶ χρειασθῶσι τρία τοῦλάχιστον λεπτά ὅπως τὸ πῖνῃ τις, τότε, ὅταν φθάσῃ τὸν στόμαχον, εἶνε οὕτω πως διηρημένον, ὥστε ὅταν πῆξῃ, ὡς ὀφείλει νὰ συμβῇ διὰ τοῦ γαστρικοῦ ὀποῦ, ἐνῶ ἡ πέψις γίνεται, ἀντὶ νὰ εἶνε εἰς μίαν σκληρὰν συμπαγῆ μάζαν, ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ μόνον τῆς ὁποίας δύνανται νὰ ἐνεργήσωσι τὰ πεπτικὰ ὑγρά, εἶνε μᾶλλον ἐν μορφῇ σπόγγου, καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ὅλου ὄγκου ὃ

γαστρικός χυμός δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἀνέτως καὶ τελέσῃ τὴν λειτουργίαν του.

ΑΝ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΗΥΕΗΣΕ ΤΗΝ ΜΑΚΡΟΒΙΟΤΗΤΑ

Ἡ ἐν Βιέννῃ Ἑταιρία τῆς Ὑγιεινῆς, ἔστειλε τελευταῖον ἐγκυκλίους εἰς διαφόρους ὑπεργήρους ἀνθρώπους, ἐρωτῶσα αὐτοὺς περὶ τῆς διαίτης, περὶ τῆς ἐνδυμασίας των, τῶν ψυχαγωγιῶν των, τῶν πνευματικῶν των τάσεων καὶ περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν, καθ' ἃς διηύθυναν τὸν βίον των. Αἱ ἀπαντήσεις περιμένεται νὰ δημοσιευθῶσι, καὶ θ' ἀποτελέσωσι περιεργότατον τόμον. Ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ ἐδιπλασίασε σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν μακροβίων εἶνε νῦν γενικῶς ἀνεγνωρισμένον, καὶ τὸ ζήτημα εἶνε μόνον ἂν μετ' ἐπιμελοῦς καὶ ἐντελεστάτης ὑγιεινῆς ἡ μακροβιότης ἔτι μᾶλλον θ' αὐξήσῃ ἕως τὰ μέσα τῆς 20ῆς ἑκατονταετηρίδος.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΡΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΝ ΑΤΜΟΥ

Λέγεται ὅτι νέα μέθοδος πρὸς παραγωγὴν ἀτμοῦ μεγάλως ἐπιτυχῶς ἀνευρίσκει. Ἡ ἐφεύρεσις εἶνε ἐφαρμόσιμος εἰς πάντα κοινὸν ἢ ναυτικὸν λέβητα. Ἡ συσκευὴ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς φλέξεως συνίσταται ἀπὸ σωλῆνα τοῦ ἀέρος τιθέμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς καμίνου, διάτρητον ἐκατέρωθεν, ἐν συγκοινωνίᾳ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον μὲ πυριφλεγῆ ἀποδέκτην ἢ διασκορπιστικὰς τοῦ ἀέρος ἀντλίας, ὅπου ὁ ἀήρ καθίσταται εἰς ἄκρον θερμὸς καὶ ἐκπέμπεται διὰ πολυαριθμῶν ῥιπῶν ἐντὸς τῶν πτητικῶν ἀερίων ἀπὸ τοῦ θαλάμου τῆς καυσίμου ὕλης. Ὁ ἀήρ ἐπιτυγχάνεται διὰ φυσητήρος ὠθουμένου ὑπὸ μικρᾶς μηχανῆς.